

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Teorie vzdělávání v bohemistice

**Didaktické transformace proměny poetiky K. Biebla
na přelomu 40. a 50. let v širším kontextu socialistického realismu**

DISERTAČNÍ PRÁCE

Mgr. Jana Königsmarková

2019

Vedoucí práce: doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma *Didaktické transformace proměny poetiky K. Biebla na přelomu 40. a 50. let v širším kontextu socialistického realismu* vypracovala samostatně s použitím uvedeného seznamu pramenů a literatury.

Plzeň, 26. srpna 2019

.....

vlastnoruční podpis

Mé poděkování náleží vedoucímu práce doc. PhDr. Danielu Bínovi, Ph.D.

Za mnohé vděčím především PhDr. Jiřímu Křesťanovi, CSc., ale také PhDr. Milanu Drápalovi, prof. PaedDr. Michalu Bauerovi, Ph.D. a doc. PhDr. Ondřeji Hníkovi, Ph.D. Děkuji též pracovníkům Literárního archivu Památníku národního písemnictví a PhDr. Mileně Josefovičové, Ph.D. z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR.

Můj dík patří i Z. K. Slabému, Ondřeji Macurovi, Lukáši Bílkovi a v neposlední řadě Janu Flaškovi.

Děkuji kolegům češtinářům a všem svým žákům za zkušenosti a inspiraci.

Své rodině bych ráda poděkovala za podporu a trpělivost.

Abstrakt

Disertační práce nazvaná *Didaktické transformace proměny poetiky K. Biebla na přelomu 40. a 50. let v širším kontextu socialistického realismu* má dvě hlavní oblasti zkoumání.

První z nich, literárněhistorická, byla publikována jako monografie s titulem *Křídla zamrzlá v ledu bez obav zvedněme: Proměna recepce tvorby Konstantina Biebla na přelomu 40. a 50. let* a snaží se přiblížit okolnosti složitého tvůrčího procesu, kterým básník procházel v době nastupující normy socialistického realismu. Nahlíženo je na tento proces optikou Bieblovy osobní korespondence, která částečně rozkrývá jeho nejhlubší strachy a nejistoty při psaní poslední sbírky ironického názvu – *Bez obav*. Intimní pohled do básníkovy nitra doplňuje linie, která paralelně zkoumá Bieblovo postavení ve spletité hierarchické mozaice tehdejší kulturní politiky a recepci jeho díla v závislosti na proměnách dobového diskursu.

Druhá, didaktická část, ověřuje prostřednictvím tvorby metodických pracovních listů didaktický potenciál Bieblova socialistickorealistickeho díla, potažmo obecně poezie socialistického realismu raných padesátých let. Samotným pracovním listům předchází teoretická kapitola, která v kontextu aktuálního stavu literární výchovy na české střední škole osvětluje metodologické postupy, na jejichž základě byly pracovní listy vytvořeny.

Klíčová slova

Konstantin Biebl, proměna poetiky, socialistický realismus, přelom 40. a 50. let, kulturní politika, literární kritika, střední škola, didaktická transformace, didaktický potenciál, didaktický konstruktivismus, výuka literatury, didaktická interpretace textu, metodické pracovní listy

Abstract

The doctoral thesis called *The didactic transformation of the change of Konstantin Biebl's poetics at the turn of the 1940s and 1950s in the wider context of socialist realism* is composed of two main areas of study. The former, a literary-historical part, was published under the title *Let's Lift the Wings Frozen in the Ice Without Fear: The change of the reception of Konstantin Biebl's poetics at the turn of the 1940s and 1950s*, and tries to outline the circumstances of the complicated creative process which the poet went through in the era of establishing the norms of socialist realism. The process is approached through the optics of Biebl's personal correspondence which partly uncovers his deepest fears and insecurities during writing his last collection of poems, bearing an ironic title – *Without Fear*. An intimate insight into the poet's inner world is accompanied by a parallel line which inspects Biebl's position in the hierarchic mosaic of the cultural politics at the time and the reception of his work in dependence on the changes in the historic discourse.

The second, didactic part, attempts to verify the didactic potential of Biebl's socialist realistic work, or, possibly, the social realistic poetry of early 1950s as such, through creating methodical worksheets. The worksheets are preceded by a theoretical chapter that, in context of the current state of literary education on the Czech secondary school, sheds light on the methods used in creating the worksheets.

Key Words

Konstantin Biebl, change of literary poetic, socialist realism, turn of the 1940s and 1950s, cultural politics, literary criticism, secondary school, didactic transformation, didactic potential, didactic constructivism, teaching literature, literary didactic interpretation, methodical worksheets

Obsah

Úvod	9
1. LITERÁRNĚHISTORICKÁ ČÁST	15
1.1. Léta 1940–1947	15
1.2. Rok 1948: Sjezd národní kultury a Bieblovy 50. narozeniny	20
1.2.1. Bieblovy 50. narozeniny	22
1.3. Rok 1949: IX. sjezd KSČ a Bieblův tvůrčí zápal	25
1.3.1. Bieblův tvůrčí zápal	31
1.4. Rok 1950: Směrnice „Třicet let“ a Bieblovo otálení se sbírkou <i>Bez obav</i>	36
1.4.1. Bieblovo otálení se sbírkou <i>Bez obav</i>	37
1.5. Rok 1951: Období krize mocenského systému a publikace sbírky <i>Bez obav</i>	44
1.5.1. Období před publikací sbírky <i>Bez obav</i>	45
1.5.2. Vydání básnické sbírky <i>Bez obav</i>	51
1.5.3. Krize stranického aparátu	54
1.5.4. Personální krize periodik	57
1.5.5. Gottwaldovská linie a dopisy Gottwaldovi	59
1.5.6. Sedloňova recenze Bieblovy sbírky	64
1.5.7. Události před zastavením Tvorby v roce 1952	70
1.5.8. Recepce Bieblovy poezie po jeho smrti	74
1.6. Rok 1952: Kampaně proti „slánštině“ a „nový kurz“ recepce Bieblovy poezie	83
1.6.1. Dostálova kritika: „Nový kurz“ recepce Bieblovy poezie	87
1.7. Rok 1953: Hledání cesty pouťorové lit. kritiky pokračuje, Sedloňova obhajoba	91
1.7.1. Sedloňova obhajoba	94
1.8. Dodatek: Rok 1956: Biebl na II. sjezdu Svazu čs. spisovatelů	97
1.9. Epilog	107
2. DIDAKTICKÁ ČÁST	108
2.1. Pojmy <i>didaktická transformace</i> a <i>rekonstrukce</i>	108
2.2. Stav výuky literatury u nás	110
2.3. Literární výchova na nižším a vyšším stupni vzdělávání	120
2.4. Typologie žáků-čtenářů a adolescentní čtenář	121
2.5. Diachronie a synchronicita v literární výchově na vyšším stupni	124
2.6. Výchova literaturou versus výuka o literatuře	127
2.7. <i>IB Literature</i> jako možný efektivní způsob výuky literatury	134
2.8. Výuka poezie	136
2.9. Výuka poezie socialistického realismu	143

3.	METODICKÉ PRACOVNÍ LISTY	150
	Pracovní list č. 1	152
	Texty k pracovnímu listu č. 1.....	155
	Pracovní list č. 2.....	156
	Texty k pracovnímu listu č. 2.....	160
	Příloha k pracovnímu listu č. 2	161
	Pracovní list č. 3.....	164
	Texty k pracovnímu listu č. 3.....	166
	Pracovní list č. 4.....	168
	Texty k pracovnímu listu č. 4.....	171
	Příloha k pracovnímu listu č. 4	173
	Pracovní list č. 5.....	174
	Texty k pracovnímu listu č. 5.....	176
	Materiál pro žáky k pracovnímu listu č. 5	177
	Závěr	178
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	181
	Přílohy.....	I

Úvod

Tématem předkládané disertační práce je didaktická transformace poetiky Konstantina Biebla z jeho závěrečného básnického období na přelomu 40. a 50. let 20. st., a to v širším kontextu dobové produkce socialistického realismu.

Text práce je rozdělený na dvě základní části – literárněhistorickou¹ a didaktickou. Cílem práce je nejprve zmapovat okolnosti proměny Bieblovy poetiky a její recepce na podkladu tehdejší složité kulturněpolitické situace a poté prověřit životaschopnost Bieblova socialistickorealistickeho díla a obecně tehdejší oficiální poezie ve školní praxi.

Literárněhistorická část se tedy zabývá komplikovaným tvůrčím procesem, kterým Biebl na konci svého života procházel, když definitivně opustil avantgardní postupy a snažil se naplnit poněkud nejednoznačnou normu socialistického realismu. Všimám si také dobové recepce jeho díla a její proměny po jeho smrti v závislosti na rychlých proměnách dobového diskurzu. Vzhledem k mocenské povaze tehdejší kulturní politiky zkoumám i Bieblovo postavení v její složité hierarchické struktuře.

Abych všem těmto úkolům mohla dostát, započala jsem dialog s texty, které nějakým způsobem s tématem proměny Bieblovy poetiky a její dobové recepce rezonují. Již od počátku svého bádání jsem si byla vědoma toho, jak důležité jsou pro důstojnou komunikaci s dobovými texty široké kontextové přesahy. V té době jsem už totiž svůj první pokus „o navázání rozhovoru“ s diskurzy první poloviny 50. let měla za sebou – jeho výsledkem byla má magisterská práce (2007)². V souvislosti s mým tehdejším zkoumáním poetik roku 1950 mě zaujalo, že Konstantin Biebl toho roku svou sbírku básní nevydal (důvod svého zaujetí vysvětlím posléze), a proto jsem se nyní zaměřila právě na něj.

Je otázkou, bylo-li by o Bieblovi tolik napsáno, kdyby nebyl spáchal sebevraždu, a to jak v rámci tehdejšího paradigmatu, tak i v současnosti. Můj skromný úsudek je, že nikoliv. Co se týče tehdejší doby, snad jednu z možných odpovědí, proč se tak domnívám, nabízím prostřednictvím své interpretace příslušných dobových diskurzů. Pokud jde o současnost, porozhlédneme-li se po textech o Konstantinu Bieblovi, ať už vědecky seriózních více či méně, zabývají se buď jeho tvorbou z 20.–30. let, anebo rozebírají právě okolnosti jeho smrti.

---

¹ Literárněhistorická část byla publikována díky finanční podpoře studentské grantové soutěže (SGS-2016-050) pod názvem *Křídla zamrzlá v ledu bez obav zvedněme: Proměna recepce básnické tvorby Konstantina Biebla na přelomu 40. a 50. let* ve Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni (2018).

² KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Básnické poetiky roku 1950 jako pokus o naplnění Štollovy ideologicko-estetické koncepce*. Rkp. 2007.

Nejpřínosnější publikací na toto téma z poslední doby je bezesporu kniha Davida Vody a Milana Blahynky *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*³, která předkládá cennou kolekci dobových textů (přes korespondenci, periodika až po různé vzpomínky pamětníků), jež se snaží Bieblův tragický konec života nově objasnit, přičemž hlavní materiál tu bezesporu představují poprvé publikované poznámky Vítězslava Nezvala, poměrně nedávno nalezené a vzniklé údajně téměř bezprostředně po Bieblově úmrtí.

Bieblova sebevražda jako taková tedy není v centru zájmu mé práce, záměrně ji opomím a odkazuji tady na zmíněnou publikaci. Soustředím se, jak již bylo řečeno, především na složitost Bieblova tvůrčího procesu v době proměny dobového paradigmatu⁴ po roce 1948, kdy se pokoušel přizpůsobit nově přicházejícím literárním diskurzům⁵. V nich jsou postupně nastolovány a modifikovány „zásadní“ otázky vztahu umělce, umělecké tvorby a skutečnosti, tj. skutečnosti socialistické, která se měla stát běžnou součástí života všech lidí. Snažím se brát v potaz komunikaci těchto diskurzů s jinými diskurzivy té doby. V důsledku specifických charakteristik dobového horizontu 50. let se tímto postupem rozkrývá i postavení Konstantina Biebla v rámci tehdejší kulturní politiky. Jeho úpěnlivou tvůrčí snahu o popasování se s tehdejší ideologicko-estetickou normou⁶ tak záměrně rekonstruji v rámci poměrně širokého kontextu kulturněpolitických souvislostí, protože si uvědomuji, že bez nich by takový dialog byl z dnešního pohledu do značné míry nesrozumitelný.

Časově jsem svou práci ohraničila lety 1940 až 1956 a procházím je chronologicky. Ovšem léta 1940–1947 představují v tomto konceptu pouze jakýsi prolog k porozumění Bieblu přístupu k tvůrčí práci, historický kontext tak v této kapitole úmyslně opomím a čerpám převážně z básnickovy korespondence s nakladatelstvím Melantrich. Jako klíčové vzhledem k tématu práce vnímám roky 1949, 1950 a především rok 1951, který v mé rekonstrukci rezonuje se souvislostmi politickými a kulturněpolitickými nejsilněji. Rok 1952

---

³ VODA, David – BLAHYNKA, Milan: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech. Zápisky Vítězslava Nezvala a jiné dokumenty k smrti K. Biebla*. Olomouc, Burian a Tichák, s. r. o. 2011.

⁴ Terminologicky zde vycházím z: PAPOUŠEK, Vladimír – TUREČEK, Dalibor: *Hledání literárních dějin*. Praha – Litomyšl, Paseka 2005, s. 51–60.

⁵ Ve smyslu dobových norem a kódů. Tamtéž: s. 28. (Hlavně tzv. „před Štollem“ a „po Štollovi“.)

⁶ Estetická norma socialistického realismu byla primárně určována postuláty ideologickými, lze tak v souvislosti s tímto obdobím hovořit o normě ideologicko-estetické. Tato norma byla prezentována jako metoda socialistického realismu, která byla v oblasti literatury prosazována jak jako způsob tvoření, tak i jako metoda literárněkritická. Hlavním rysem takto prosazované normy byl požadavek na její závaznost a staticnost. Mělo jít „o naplňování apriorních pravidel a každý odklon od nich byl nežádoucí“. BAUER, Michal: *Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*. Jinočany, H&H 2003.

prozkoumávám z hlediska proměny recepce Bieblovy tvorby v důsledku nového literárněkritického diskurzu. Roky 1953 a 1956 jsou z mého pohledu charakteristické většími či menšími návraty kulturněpolitických aktérů z let 1948–1951 k „bieblovskému tématu“.

Otázek, které jsem si na začátku práce kladla, byla celá řada. Zajímalo mě například, proč Biebl nepublikoval už ve 40. letech. Ale hlavně mě zaujal zmiňovaný rok 1950, který představuje v poúnorové kulturní politice jakýsi „*pomyslný vrchol dotvoření základních rysů stalinského ideologického modelu*“⁷ a v němž sehrává dominantní úlohu Štollova ideologicko-estetická směrnice *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii*⁸. Tady moje uvažování vycházelo z mé předešlé práce. Štollův normotvorný text zásadně ovlivnil podobu literární kritiky počátku padesátých let a různou měrou i všechny oficiální básnické poetiky té doby. V roce 1950 vychází v návaznosti právě na Štollův referát celá řada básnických sbírek jak zavedených, tak začínajících autorů. Jen Biebl s vydáním své nové knihy veršů otálí. Odradila ho od toho pamfletová aféra z roku 1949⁹, nebo snad kauza spojená s Jaroslavem Seifertem¹⁰?

Biebl se svou sbírkou s ironickým názvem *Bez obav* osmělil vydat až v roce 1951. A jako by se chtělo říci, ve špatnou dobu na špatném místě. Několik měsíců marně čekal na jakýkoli ohlas. Proč tak dlouho žádná recenze nepřicházela? A proč se Michal Sedloň, autor nakonec jediného článku uveřejněného před Bieblovou smrtí, chopil tohoto úkolu zrovna koncem října, kdy od samotné publikace sbírky uplynulo už tolik času? To jsou další otázky, na něž jsem hledala odpověď.

V předchozí práci jsem mimo jiné zkoumala, jak štollovská doktrína proměnila poetiku Vítězslava Nezvala a Ivana Skály. Na základě toho výzkumu lze konstatovat, že ačkoli se každý z těchto autorů snažil co nejvíce přiblížit štollovským postulátům, více či méně se od nich logicky odkláněl vlivem svého naturelu, dosavadní osobité poetiky, ale též ukotvení v kulturněpolitické struktuře. Paradoxně tak docházelo k tomu, že čím více se daný autor snažil naplnit štollovský koncept, tím častěji se odchyloval od této normy, a tím víc se podílel na její

---

⁷ KNAPÍK, Jiří: *V Zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. Praha, Libri 2006.

⁸ ŠTOLL, Ladislav: *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii*. Praha, Orbis 1950.

⁹ Aféra vznikla na jaře roku 1949, a to krátce po vydání první poúnorové sbírky Vítězslava Nezvala *Veliký orloj*. Ta byla velmi negativně přijata mladými dogmatickými kritiky. Pamflet *Socialistická láska*, který se záhy objevil, parodoval Nezvalovu novou angažovanou tvorbu. Na základě iniciativy L. Štolla byl posléze označen jako protistranický a v tomto duchu byl také velmi přísně vyšetřován.

¹⁰ Tuto kauzu započaly jeho kontroverzní výroky o sovětské poezii, které v roce 1949 pronesl v rozhovoru s Vladimírem Holanem v jedné pražské kavárně za přítomnosti Jiřího Tauerfa a dalších. S básníkem měl proběhnout tzv. čestný soud. Podrobně se touto kauzou zabývám ve své práci: Königsmarková 2007: s. 37–55.

proměně, tedy na její „nestatičnosti“. „Z principu vývoje estetické normy (...) vyplývá, že platnost a živost – i když jediné prosazované – normy bude (...) krátká a dojde k její proměně, ba dokonce v praxi že je tato existence nemožná. Norma je narušována samotnou tvorbou.“¹¹ Jeden z mnoha takových pokusů o „správné“ naplnění metody socialistického tvoření představuje i pouťorová tvorba Konstantina Biebla. Mohla s tímto rozpačitým mlčením kritiky souviset i jeho osobitá podoba socialistického realismu? Hrály v tom roli především dobové události?

A byla nakonec Sedloňova recenze sbírky *Bez obav* tak zdrcující, že mohla Biebla dohnat k sebevraždě? Byla tvrdší než Skálova „poprava Seiferta“¹²? Na tyto a ještě mnohé další otázky jsem se pokusila prostřednictvím rekonstruování Bieblova tvůrčího dramatu odpovědět.

Cestu k možnému rozuzlení těchto otázek mi pomohly najít archiválie, jak osobní, tak institucionální povahy, texty z dobových periodik i tehdejší literatura. Metodologicky tedy navazuji na zmíněnou magisterskou práci. Osvědčila se mi kombinovaná metoda bádání: 1) „od institucí státní moci k vnějším hranicím literárního světa“ (NA, ÚV KSČ, zejména jsem výtěžila materiály z Kulturního a propagačního oddělení a materiály z Ministerstva informací a osvěty) a 2) „od specifických literárních institucí k širším politickým a společenským rámcům“ (LA PNP, zejména šlo o básnické pozůstalosti: o nepublikované texty a korespondenci, materiály z fondu Svazu československých spisovatelů a fondu Československého spisovatele). V rámci sekundární literatury jsem čerpala především z monografií o kulturní politice 50. let od Jiřího Knapíka: *Kdo spoutal naši kulturu* (2000), *Únor a kultura* (2004) a *V zajetí moci* (2006), dále z literárněhistorických knih Michala Bauera: *Ideologie a paměť* (2003), *Tíseň tmy aneb halasovské interpretace po roce 1948* (2005) a *Souvislosti labyrintu* (2009) a již diskutované knihy Davida Vody a Milana Blahynky *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech* (2011).

Z této nepřehledné směsice různorodých pramenů a literatury jsem se pokusila poskládat jednu z potenciálních variant kontextu proměny poetiky Konstantina Biebla a její literárněkritické recepce na přelomu 40. a 50. let. 20. st.

---

¹¹ Bauer 2003: s. 18.

¹² J. Seifert vydal v roce 1950 apolitickou básnickou skladbu *Píseň o Viktorce*, na niž Ivan Skála reagoval v časopise *Tvorba* (oficiálním tiskovém orgánu ÚV KSČ) vyhrocenou kritikou *Cizí hlas*. Skálův text redakce *Tvorby* zřejmě vyhodnotila jako další kontinuální krok, který měl ústit v zahájení kampaně proti Seifertovi. Proti textu se ale v literárněkritické obci zvedla vlna nevole. Více in: Königsmarková 2007: s. 37–55.

V didaktické části práce představuji prostřednictvím metodických pracovních listů možné způsoby, jak lze funkčně na sekundárním stupni vzdělávání pracovat s poezií socialistického realismu. Zejména se zaměřuji právě na poetiku Konstantina Biebla a její proměnu na přelomu 40. a 50. let 20. st. Pokouším se tedy o didaktickou transformaci tohoto literárněhistorického tématu, jehož výsledkem jsou zmíněné pracovní listy, které učitelům nabízejí výběr reprezentativních textů a k nim cíleně zvolené aktivity pro školní výuku.

V teoretickém oddílu, který praktickým realizacím předchází, osvětluji metodologické postupy, na základě nichž jsem pracovní listy koncipovala, a to v širším kontextu aktuálního stavu výuky literatury u nás. Zajímá mě především to, jak se literatura na střední škole vyučuje, co ukazují nové výzkumy a jaká je perspektiva do budoucna. Zastavuji se mimo jiné u rozdílu mezi „výchovou literaturou“ a „výukou o literatuře“. Zdůvodňuji, proč mají hodiny literární výchovy na všech typech středních škol význam jedině formou kontinuálního aktivního čtení a interpretace textů. Dále se zabývám specifiky výuky lyrické poezie a poté konkrétně poezií socialistického realismu. Vysvětluji také, proč jsem tuto poezii (a poetiku Konstantina Biebla) vybrala jako nosné téma pro didaktickou transformaci.

Domnívám se, že popis situace, v níž se literární výchova na současné střední škole nachází, je důležitý pro pochopení toho, jak palčivá je potřeba změn nejen v didaktické koncepci tohoto předmětu, ale hlavně (a právě) v jeho konkrétním každodenním vyučování. Metodické pracovní listy mají být praktickým příspěvkem na cestě k těmto změnám a ukázkou toho, kudy by se z mého pohledu měla ubírat implementace moderních didaktických teorií do reálné školní praxe.

Vedle sekundární literatury mi jako hlavní zdroj poznatků v této části práce posloužila především má devítiletá pedagogická praxe na různých typech středních škol, od odborného učiliště přes odborné střední školy až po elitní soukromé gymnázium. Měla jsem příležitost se napříč těmito školami setkat s celou řadou kolegů učitelů českého jazyka a literatury a jejich různorodým přemýšlením o výuce a potřebách žáků. Zúčastnila jsem se mnoha jejich vyučovacích hodin, a mohla tak porovnávat jejich výukové metody. Též jsem měla možnost poznat široké spektrum středoškolských žáků a vyzkoušet si různé metody práce a jejich efektivnost v běžném vzdělávacím procesu. Tyto zkušenosti jsem využila zejména při tvorbě metodických pracovních listů. Většinu aktivit, které v nich navrhuji, jsem ověřovala v praxi (i když část z nich na jiných tématech).

Dalším dílčím zdrojem mi byl kvalitativní výzkum založený na hloubkových polostrukturovaných rozhovorech¹³, které jsem v roce 2015 vedla s pěti středoškolskými učiteli, jejichž výpovědi prostupují teoretickou část práce. Primárně jsem zkoumala jejich postoje k výuce české literatury 50. let 20. st.¹⁴, ale zároveň mě také zajímaly obecné principy v jejich postojích k výuce literatury jako takové. Ačkoli je zřejmé, že žádné kvalitativní šetření nemůže být ze své podstaty reprezentativní, při výběru respondentů jsem i tak zohledňovala určující kategorie, jako pohlaví, délku praxe, typ školy, kde působí či působili, a to proto, aby výsledná nasbíraná data nebyla extrémně nevyvážená. S výsledky výzkumu jsem pracovala jako s hypotézami. Věřím, že mohou dále posloužit jako podklad pro případný obdobný výzkum na dané téma.

Na výuku literatury tedy nahlížím optikou středoškolských učitelů, pro něž jsou také vytvořeny zmiňované metodické pracovní listy. Vzhledem k tomu, že v současné době probíhá na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) kompletní revize Rámcových vzdělávacích programů (RVP) a jednotlivé expertní skupiny vyvíjejí zcela nové vzdělávací koncepce, myslím, že není nutné brát ve svých úvahách nad optimální metodologií středoškolské literatury v potaz RVP jako nepřekročitelný dokument. Co již nyní lze dle zákulisních informací předpokládat, je to, že nová koncepce vyvíjená pro hodiny literatury má být – v souladu s moderními didaktickými teoriemi – primárně založena právě na interpretaci textu.

Předkládané metodické pracovní listy rozhodně nemají být didaktickým materiálem, který studenty „naučí“ poezii socialistického realismu. Jsou subjektivním výběrem příznačných poetik, dobových textů a jevů, které žáci poznávají prostřednictvím metodologicky promyšlených aktivit. Primárním jejich cílem je rozvoj schopnosti interpretace textu, obecně čtenářských dovedností a kritického myšlení. Zároveň kladou důraz na rozvoj samostatného a odpovědného učení. Pojímám je jako nezávaznou inspiraci pro učitele a jako jednu z možností, jak didakticky transformovat dané téma ve školní praxi.

---

¹³ ŠVAŘÍČEK, Roman – ŠEĐOVÁ, Klára a kol.: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, Portál 2014, s. 159.

¹⁴ KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Postoje středoškolských učitelů k výuce české literatury padesátých let*. In: *Jazyk – literatura – komunikace* 2015, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/cislo-2-2015>.

1. LITERÁRNĚHISTORICKÁ ČÁST

1.1. Léta 1940–1947

„Chci se čestně vrátit do literatury a přesvědčit sebe i jiné,
že mé dlouhé mlčení nebylo zbytečné.“

Konstantin Biebl

Konstantin Biebl na rozdíl od svého generačního druhá a blízkého přítele Vítězslava Nezvala ve 40. letech nepublikoval. Pomineme-li tedy soukromý tisk básně *SKN* napsané v roce 1947 při příležitosti smrti S. K. Neumanna¹⁵. Poslední sbírkou, kterou Biebl vydal po delší odmlce, bylo na konci roku 1939 surrealistické *Zrcadlo noci*.¹⁶ Národní noviny se Biebla ve své „minirecenzi“ ptají: „Kde jste se toulal, básníku, v té dlouhé době odmlčení? Kde jste byl v oněch dobrých i zlých časech, tak bohatých na osudové události? (...) Věřu potěšitelný návrat postrádaného básníka (...).“¹⁷ A v závěru mrazivě predikují: „Trvalým odmlčením by se básník neprohřešil jen na sobě, nýbrž i na kulturním rozvoji celého národa.“¹⁸ České slovo v závěru svého textu o *Zrcadle noci* píše: „Věřme, že Biebl se touto knížkou vrací do poesie definitivně.“¹⁹

„Posíláme Vám žádanou zálohu (...). Znovu Vás však musím prosit o to, abyste nám udal třeba prozatimní název své lyrické sbírky, protože nakladatel Müller (...) protestoval proti užití názvu *Zrcadlo noci*. (...) dá se změnit potom, až bude kniha v sazbě. Buďte tedy tak laskav a brzy mi sdělte svůj návrh.“²⁰ Na první pohled je dopis matoucí. Stejně jako krátká zpráva, která v témže roce vyšla v Lidových novinách a informovala o přípravě nové Bieblovy sbírky:

---

¹⁵ BIEBL, Konstantin: *SKN*. Praha, Svoboda 1947, soukromý tisk.; V roce 1947 (1947/48) vyšly v periodikách ještě tyto Bieblovy básně: *Mrakodrapy* ze sbírky *Zrcadlo noci* (Rudé právo), *Amín* ze sbírky *S lodí jež dováží čaj a kávu* (Karavana), *Nejdřív po ovoci...* (Karavana) a *Před útokem* publikovaná později ve sbírce *Bez obav* v oddílu *Manifesty* (Národní revoluce).

¹⁶ Už ve 30. letech vydal oproti 20. letům, „pouze“ dvě díla, tj. *Nebe peklo ráj* (poprvé 1930) a právě *Zrcadlo noci* (1939). Srov.: BIEBL, Konstantin: *Básně*. Brno, Host 2014 (Jiří Holý ed.); V. Nezval vydal ve 40. letech mimo jiné díla: *Pět minut za městem* (1940), *Manon Lescaut* (1940), *Loretka* (1941), *Historický obraz* (1945), *Valérie a týden divů* (1945), *Veliký orloj* (1949), *Stalin* (1949).

¹⁷ Akr.: *Nové verše Konstantina Biebla*. Národní noviny z 27. 12. 1939. In: NA, MZV-VA, Konstantin Biebl I.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ a: *Básník po osmi letech*. České slovo ze 13. 1. 1940. In: NA, MZV-VA, Konstantin Biebl I.

²⁰ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi z 22. 8. 1940.

„Básník Konstantin Biebl přerušil svou několikaletou odmlku²¹ a připravuje nyní k vydání lyrickou sbírku, které dal prozatimní název *V barvách léta*.“²² Biebl tedy v roce 1940 evidentně přislíbil vydání další nové sbírky. Dohoda s nakladatelstvím Melantrich přitom musela být natolik definitivní, že za ni Biebl nejen čerpal už několikátou zálohu, ale sbírka byla dokonce i avizována v novinách. Jaké konkrétní důvody vedly k tomu, že nakonec nevyšla, není jasné. Tentýž den jako zmíněná noticka v Lidových novinách vyšla v Českém slově báseň *Malajský šíp*, kterou Biebl nakonec zařadil až o jedenáct let později do sbírky *Bez obav* do oddílu *Na trůně rýžových polí*.²³

Z korespondence, kterou Biebl vedl na počátku 40. let s Melantrichem, vyplývá, že vytrvale sliboval k vydání novou knihu veršů, ale žádnou stále neodevzdával. V červenci roku 1941 dostává Biebl tento dopis: „Byl bych rád s Vámi pohovořit o Vaší sbírce. Dovoluji si Vás upozornit, že lhůta naší lyrické soutěže se končí 31. srpna t. r. (...) Nerad bych na Vás příliš naléhal a nutil Vás do rychlé práce, ale Vaši sbírku jsme už několikrát oznamovali, a tak už z prestižních důvodů musíme ji v podzimní sezoně vydat. (...) mám obavy, aby nám zase podzim neuplynul bez vydání Vaší knihy.“²⁴ Z dalšího Bieblova dopisu je patrné, že za sebe nechal odpovědět svého přítele Karla Konráda, který byl pravděpodobně s Melantrichem v živém kontaktu, protože, jak Biebl přiznává: „Neměl jsem sílu omlouvat své chronické lajdáctví.“²⁵ Uvádí, že má rozepsané tři věci, ale žádnou z nich nedokončil. „Ale mám teď pevné rozhodnutí to napravit. Zcela závazně: prvního ledna dodám jeden rukopis.“²⁶ Do června pak slibuje druhý a do zimy třetí. Biebl však žádný z těchto zamýšlených rukopisů nedodal. V květnu roku 1942 je v Českém slovu publikována báseň *Divoké kachny*²⁷, kterou pak Biebl s drobnými úpravami

---

²¹ Rok předtím vydal sbírku *Zrcadlo noci*. [Pozn. J. K.]

²² Lidové noviny z 20. 10. 1940. In: NA, MZV-VA, Konstantin Biebl I.

²³ České slovo z 20. 10. 1940. Pod básní je napsáno, že vyšla v prvním čísle Volných směrů. In: NA, MZV-VA, Konstantin Biebl I.; BIEBL, Konstantin: *Bez obav*. Praha, Československý spisovatel 1951, s. 74.

²⁴ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi z 29. 7. 1941.

²⁵ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantina Biebla z 6. 8. 1941.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ „Víc než nářek v peřejích / Miluji ten klidný prám / Kde se kachny snášejí / Stále k hlubším sladším tmám // Poznáte je podle lesku / Když se hejno stáčí stranou / Jako v Číně plně stesku / V dávných časech na shledanou // Po rákosí zbyl ten šum / Narozených na rybníce / A teď táhnu k obzorům / Ještě jedna trosečnice // Letí kachna s útlým krkem / Přes mraky a slávou věží / A já nevím co s tím brkem / Vypadlo jí na nábřeží // Teď jsi moje s modrým leskem / Pero jež se stáčí stranou / Po těch dálkách s věčným steskem / V příštích jarech na shledanou“; BIEBL, Konstantin: *Divoké kachny*. České slovo z 5. 5. 1942. In: NA, MZV-VA, Konstantin Biebl I.; O účinu „bieblovského“ užívání slova „stranou“ napříč celým jeho dílem psal ve svých esejkách *Bieblova stuha* Petr Král. In: KRÁL, Petr: *Bieblova stuha*. První část. Tvar 18/11, s. 8.

zařadil do sbírky *Bez obav* pod názvem *Víc než nářek v peřejích* v rámci oddílu *Na trůně rýžových polí*.

Na začátku roku 1943 domlouvá s Melantrichem – opět prostřednictvím Karla Konráda – souborné vydání svého díla, které prý „podrobil definitivní revizi“.²⁸ O tři roky později, už po válce, Melantrich znovu žádá Biebla o zaslání rukopisu souborného vydání jeho básní, „o kterém jsme tolikrát spolu mluvili za doby okupace“ a které by rád vydal do konce května toho roku.²⁹ Dopis, který Biebl obratem do Melantrichu posílá, je svým obsahem naprosto signifikantní pro jeho stávající tvůrčí situaci. Odpovídá, že soubor básní má připravený a že k němu přidal i básně nové, ale že se mu zdají „krajně subjektivní a nečasové“. „Nejlepší z nich jsou antimilitaristické a surrealistické. Vím, že by se kritika – a právem – na mne vrhla, protože jsem se ještě nevypořádal s historickými událostmi dneška. Proto jsem se rozhodl odložit vydání tohoto souboru a vypořádati se s miliony mrtvých...“³⁰ Slibuje, že do léta knihu připraví. „Potom by došlo na soubor, na novou knihu veršů milostných a na rozšířené Zrcadlo noci.“³¹ Panychidy, které teď podle svých slov začíná psát a které mu „straší v hlavě“, však vydal až v rámci sbírky *Bez obav* v roce 1951, tedy za pět let od tohoto svého posledního slibu.

Biebl jako by byl vždy několik kroků za rychle se měnícím dobovým kontextem. Tento fenomén rychle se měnícího diskurzu typický pro celá 40. a 50. léta 20. století jako by nepřál Bieblově básnické nátuře, jeho posedlosti po hledání dokonalého výrazu a jeho „variantnímu stylu“ psaní. Nestíhal adekvátně reagovat, tak jako jiní básníci, na kruciólní dobové události. To potvrzuje i svědectví Zdeňka Kalisty z roku 1951: „...stěžoval si, že nemůže komponovat svoje knihy tak, jak by chtěl. Má prý v zásuvce spoustu veršů, které mu velmi leží na srdci a které přece nezařazuje do své nové knihy, aby mu někdo nevytkl neaktuálnost a snad i subjektivismus.“³² Čím více čas běžel a čím více se vzdalovala doba jeho naposled publikované sbírky (tj. rok 1939), tím větší odpovědnost cítil za to, co nyní má přijít. Cítil, že očekávání literární veřejnosti rostou pomalu, ale jistě do obřích rozměrů.

---

²⁸ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi z 22. 1. 1943. Též je žádán o nové básně do Volných směrů. Pravděpodobně je ale Biebl do Melantrichu neposlal.

²⁹ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi z 23. 1. 1946.

³⁰ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantina Biebla z 30. 1. 1946.

³¹ Tamtéž.

³² Z. Kalista se s Bieblem znal už od 20. let. Zmíněná citace podle Kalisty pochází z náhodného setkání v Praze na jaře („snad v dubnu či květnu“) roku 1951. KALISTA, Zdeněk: *Tváře ve stínu*. České Budějovice, Růže 1969, s. 246.

Domnívám se, že následující citace z téhož dopisu (jíž je uvozena tato kapitola) nám může pomoci poměrně pregnantně porozumět jeho „publikačnímu otálení“: „*Chci se čestně vrátit do literatury a přesvědčit sebe i jiné, že mé dlouhé mlčení nebylo zbytečné.*“ V březnu roku 1947 Bieblovi přišlo psaní, v němž Melantrich potvrzuje vypovězení smlouvy z května roku 1940, v níž se Biebl zavázal k vydání lyrické sbírky veršů, a též vypovězení smlouvy z 18. září 1942, v níž zase přislíbil uspořádat výbor své poezie s názvem *Básně*.³³

Jediný text, který tak nakonec v předúnorových 40. letech vyšel, navíc, jak již bylo řečeno, pouze formou soukromého tisku, byla báseň *SKN* z roku 1947 na paměť Stanislava Kostky Neumanna.³⁴ Báseň je evidentně ještě ozvukem Bieblova avantgardního období a mimo jiné reflektuje Neumannův někdejší civilismus i vitalismus: „*Básník čistý / Jako píseň telefonní linky / Neustále směřující / Někam do volného vzduchu // Běžte dráty / Běžte zpívající průkopníci / Za vidinou moderního světa / Běží dráty / Běží přes zelenou řeku / Dnes na odchodu z města / Nějak vážnější (...)*“³⁵ O publikaci této básně informoval Čin v rubrice *Z nových knih*, kde v závěru krátkého textu stojí: „*Nespí v úlu ani jedna včela, která by se ve snu nezachvěla. – tímto jemným gestem končí verše skutečného básníka. A tak nad touto básní litujeme, že neslycháme jméno Bieblovo častěji.*“³⁶

Po únorovém převratu komunikace s nakladatelstvím pokračovala, šlo především o příspěvky do různých sborníků. Začátkem roku 1949 je Biebl žádán v souvislosti s vydavatelským programem o rozmluvu nad záležitostmi týkajícími se další vzájemné spolupráce, „*jichž jsme se už několikrát dotkli při hovoru*“³⁷ a je informován o vznikajícím sborníku českých básní o Leninovi.³⁸ Bieblova liknavost, s níž přistupuje k smluvenému dodávání svých textů přetrvává: „*...prosím o laskavou zprávu, zda se Ti už podařilo najít tu báseň se jménem Leninovým z r. 1927, o níž jsme spolu mluvili. Potřeboval bych ji velmi nutně již v tyto dny, protože už sázíme nové vydání sborníku ‚Lenin u českých básníků‘ (...)*

---

³³ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi z 19. 3. 1947.

³⁴ Časopisecky byla báseň publikována v Nedělních novinách: BIEBL, Konstantin: *S.K.N.* Nedělní noviny 1947, roč. 3, č. 27, s. 3.

³⁵ BIEBL, Konstantin: *SKN*. Soukromý tisk. Praha, Svoboda 1947, s. 7–8.

³⁶ K. B.: *SKN. Z nových knih*. Čin 1947, roč. 3, č. 221, 21. 9., s. 5.

³⁷ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi z 19. 1. 1949.

³⁸ V dopise stojí, že už je sborník vydán, ale jedná se buď o chybu, anebo se jeho vydání nakonec posunulo, protože v dopise ze 7. února je Biebl urgován, aby do něj zaslal slíbenou báseň, protože už se sází. LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi ze 7. 2. 1949.

V každém případě mně laskavě aspoň zatelefonuj, k jakému výsledku Tvé pátrání dospělo.“³⁹
Tento sborník v roce 1949 v Melantrichu skutečně vyšel, Bieblova báseň však do něj zahrnuta nebyla.⁴⁰

K Bieblově liknavosti, a zároveň i k jeho touze po dokonalosti každého verše Karel Konrád⁴¹ po letech napsal: „*Ó kdyby byl jen trochu, trošilinku ctižádostivý, byl by mohl lehce vydat nejméně dvacetkrát víc knih, než jich od něho vyšlo. (...) Zrál těžce a úporně ke svým sbírkám, ke každé své řádce. Ke každému závěrečnému výrazu. I zájmenu, i spojce. Interpunkci.*“⁴²

---

³⁹ LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi ze 7. 2. 1949.

⁴⁰ *Lenin u českých básníků*. Praha, Melantrich 1949. (Uspořádal Fedor Soldan.); Dochoval se také dopis, který žádá Biebla o příspěvek do sborníku k XI. sjezdu strany *KSČ a Klement Gottwald v české poesii* (nakonec pojmenovaný *Práce zpívá*), kde Bieblovi vyšla jeho socialistickorealisticá báseň *Píseň práce*. LA PNP, f. Melantrich. Dopis Konstantinu Bieblovi z 1. 2. 1949.

⁴¹ Spisovatel Karel Konrád byl Bieblovým blízkým přítelem. Po Bieblově smrti vydal knihu: KONRÁD, Karel: *O Konstantinu Bieblovi*. Praha, Československý spisovatel 1952.

⁴² KONRÁD, Karel: *O Konstantinu Bieblovi*. Literární noviny 1952, č. 1, 9. 2. 1952, s. 3. K tomuto tématu též: SLABÝ, Z. K.: *K básni Konstantina Biebla První vzpoura*. Nový život 1952, č. 6, s. 948–949.

1.2. Rok 1948: Sjezd národní kultury a Bieblovy 50. narozeniny

Výraznou úlohu na počátku proměny kulturního života v roce 1948, v období tzv. pouñoří⁴³, sehrál dubnový Sjezd národní kultury. S ohledem na blížící se volby zde ještě není autoritativně prosazován socialistický realismus jakožto jediný možný způsob uměleckého tvoření. I tak ale ze sjezdových projevů Václava Kopeckého⁴⁴, Ladislava Štolla a Zdeňka Nejedlého⁴⁵ vyplývá, že socialistický realismus je uměleckým směrem budoucnosti, zatímco „moderna“ je prezentována jako cosi překonaného. Z jednání sekretariátu ÚV KSČ, které se konalo měsíc předtím, je patrné, že Gustav Bareš chtěl prosazovat už na tomto sjezdu socialistickorealistický způsob tvoření jako jedinou možnou tvůrčí metodu. Tento úmysl byl ale vzhledem k blížícím se parlamentním volbám potlačen.⁴⁶ Základním cílem sjezdu tak bylo představení konceptu aktuálních úkolů, které měly být „v nové životní realitě“ co nejdříve uskutečněny. Byly zde postulovány nové principy kulturní politiky, které ale ještě nebyly důsledně mocensky vymáhány. Historik Jiří Knapík hovoří o „liberálnosti“, která toto období charakterizuje. Ta je dána jednak zmíněným pragmatickým ohledem na volby a jednak dosavadní názorovou nejasností komunistického vedení.⁴⁷

Zdeněk Nejedlý, který na sjezdu vystoupil s referátem *Za lidovou a národní kulturu*, předesílá, jak významnou úlohu bude mít v pouñořové době oblast kulturní politiky: „*Skončila válka. Skončila válka – jedna z nejstrašnějších, jaké znají dějiny. Ale tím není řečeno, že skončil boj. Zůstalo mnoho ještě z toho, co je třeba dobojovat, dokončit. I na kulturní frontě, ano především na kulturní frontě.*“⁴⁸ V projevu lze vysledovat typickou expresivní dobovou dikci založenou na ostré polarizaci starého a nového světa: „... [*Sovětský svaz*] *osvětčuje jako pravá hvězda Východu všechnu tu temnotu, v níž svět uvrhlo zbahnění Západu.*“⁴⁹ Ačkoli Nejedlý

---

⁴³ Knapík 2006: s. 29–30. Knapík uvádí, že jde o termín Karla Kaplana.

⁴⁴ V. Kopecký byl ministrem informací (a osvěty) a hlavním stranickým ideologem. Dosazoval na ministerstvo do vedoucích pozic komunistické umělce, kteří s ním byli spřízněni. (Publikační odbor: F. Halas, rozhlasový odbor: I. Olbracht, filmový odbor: V. Nezval aj.) Tamtéž: s. 23–24, 382.

⁴⁵ Z. Nejedlý vedl ministerstvo školství a osvěty, od října 1948 přejmenované na ministerstvo školství, věd a umění. (V jeho čele stál do roku 1953.) Tamtéž: s. 24.

⁴⁶ Barešův požadavek odmítl mimo jiné i Rudolf Slánský, generální tajemník ÚV KSČ. G. Bareš byl vedoucím Kulturního a propagačního oddělení ÚV KSČ, byl šéfredaktorem Rudého práva a dohlížel i na kulturní týdeník Tvorba. Tamtéž: s. 25–31.

⁴⁷ Tamtéž: s. 30.

⁴⁸ NEJEDLÝ, Zdeněk: *Z české literatury a kultury*. Praha, Československý spisovatel 1973, s. 320.

⁴⁹ Tamtéž: s. 332.

zdůrazňuje nutnost „zlidovění kultury“, už tady varuje před její „vulgarizací“, která později sehraje výraznou roli ve střetu příznivců kolem Kopeckého a Bareše.⁵⁰

Referát Ladislava Štolla *Skutečnosti tváří v tvář* se soustředil především na otázky aktuální tvorby a kritiky. Projevu dominuje otázka příznačného dobového postulátu – tj. akt přehodnocování všech oblastí kultury. Štoll například volá po nových dějinách české literatury: „*Nemáme na příklad dobré a pravdivé dějiny české literatury nové doby.*“⁵¹ V kontextu „přehodnocování“ zdůrazňuje nutnost „nové kritiky“, tedy otázku, která se stane v průběhu roku 1949 velmi palčivou a která vyvrcholí Štollovým referátem *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii* v roce 1950. Trochu paradoxní se může zdát fakt, že Štoll jako velkou pomoc v tomto přehodnocovacím procesu spatřuje v mladé generaci. Budou to totiž právě zejména mladí (radikálové), kteří záhy budou čelit obvinění z vulgarizace tvorby i kritiky a bude jim vyčítáno, že matou literární obec svými „nesprávnými postoji“. V názorech na moderní umění je Štoll prozatím poměrně zdrženlivý. Jestliže jej Kopecký o rok později na IX. sjezdu KSČ explicitně odmítne, Štoll ho prozatím mírně charakterizuje jako neprogresivní cestu. Zajímavé také je, že je zatím velmi liberální v otázce „formy“ díla. „*Pokud jde o otázku jak, o otázku formy, to už je věc umělcova subjektu. To je věc osobnosti, zde nikdo nemůže nic předpisovat.*“⁵² O socialistickém realismu Štoll říká: „*Zde neběží snad o jeden z uměleckých směrů, o nějaký nový ismus, nýbrž o zákonitou tendenci nové epochy.*“⁵³ Tímto tvrzením předznamenává následující vývoj parametrů socialistického realismu jakožto jediné a „vyšší“ tvůrčí metody. Na druhé straně cítí potřebu vyrovnat se s představiteli tzv. „-ismů“, které jsou „*pozůstatkem starého světa*“ „...z něhož na člověka přímo vane puch rozkládajícího se peněžního člověka“.⁵⁴ Štollova dikce už v tomto projevu zřetelně předjímá jeho vystoupení na pracovní konferenci Svazu československých spisovatelů v lednu roku 1950.

Léto roku 1948 bylo obdobím ideové radikalizace, začala se uplatňovat Stalinova teze o „zostřování třídního boje“. V návaznosti na dubnový sjezd se volalo po přehodnocení dosavadních nejasných kritérií uměleckého tvoření a po „revizi kulturního dědictví“. Vzorem

---

⁵⁰ O postavení Zdeňka Nejedlého v rámci tehdejší mocenské hierarchie více: KŘEŠŤAN, Jiří: *Zdeněk Nejedlý. Politik a vědec v osamění*. Paseka, Praha – Litomyšl 2012, s. 364–376.

⁵¹ V červenci toho roku vyšel Štollův příspěvek knižně: ŠTOLL, Ladislav: *Skutečnosti tváří v tvář*. Praha, Orbis 1948, s. 22.

⁵² Tamtéž: s. 30.

⁵³ Tamtéž: s. 25.

⁵⁴ Tamtéž: s. 23.

na této cestě měl být hlavní sovětský ideolog A. A. Ždanov a jeho přednášky o angažovanosti a ideologičnosti umění.⁵⁵ Na podzim téhož roku byl vyhlášen tzv. ostrý kurz, ideologické požadavky, o nichž se od jara živě diskutovalo, nyní začaly být uplatňovány mocensky. Důležité body nového směřování kulturní politiky zformuloval na listopadovém zasedání ÚV KSČ Václav Kopecký. Ten také sehrál zásadní úlohu v nastavení tzv. generální linie na IX. sjezdu KSČ v roce 1949, na němž tyto radikalizační tendence vyvrcholily.⁵⁶

V prosinci roku 1948 Jan Drda, který byl po únoru pověřen škrtním „neakceptovatelných“ členů Syndikátu českých spisovatelů, zřizuje zcela nový seznam lidí splňujících kritéria členství v připravovaném Svazu čs. spisovatelů. Svaz formovaný podle sovětského modelu záhy nahradil zaniknuvší Syndikát. Členy tohoto Svazu, ustaveného v březnu následujícího roku, se mimo jiné stali i Konstantin Biebl a Vítězslav Nezval. Oba dokonce figurovali v přípravné komisi a přípravném výboru pro reorganizaci Syndikátu ve Svaz.⁵⁷

Mezi Kopeckým a Barešem se v tuto chvíli neprojevují žádné výrazné neshody.

1.2.1. Bieblovy 50. narozeniny

V únoru roku 1948 slaví Biebl padesáté narozeniny, a tak se v této souvislosti objeví v tehdejších periodikách několik textů, které Bieblovy narozeniny, a tím pádem i jeho tvorbu, připomenou. Vzpomene si na něj notickou *Mladá fronta*⁵⁸, dále *Národní osvobození*, *Rudé právo*, *Knihkupec a nakladatel* a *Tvorba*, která publikuje text Vítězslava Nezvala *Dopis Konstantinu Bieblovi k padesátinám*. V porovnání s oslavou Nezvalových narozenin v roce 1950 se však celkově jedná jen o skromnou připomínku básníka. To jednak souvisí s přelomovými událostmi roku 1948, kdy se pozornost logicky soustřeďuje na závažnější témata než na jubileum básníka, který téměř deset let nepublikoval žádné dílo, ale také

---

⁵⁵ ŽDANOV, Andrej Alexandrovič: *O umění*. Praha, Orbis 1950.

⁵⁶ Nebude-li uvedeno jinak, podle: Knapík 2006: s. 29–66.

⁵⁷ Bauer 2003: s. 74–87.

⁵⁸ „... jeden z vynikajících zjevů poválečné básnické generace se dožívá 26. února své padesátky.“ *Mladá fronta* 26. 2. 1948. In: NA, MZV-VA, Konstantin Biebl II.

s exponovaností Nezvala v poučkové kulturní politice a nepřerušenu kontinuitou jeho tvorby, kterou dovedně přizpůsobil novému kurzu socialistického realismu.⁵⁹

Jan Alda v Národním osvobození v souvislosti s Bieblovým životním jubileem píše: „...*Biebl je rýžovač zlata. A my se těšíme na zlatonosné stránky jeho nové knihy.*“⁶⁰ František Götz se v článku v Rudém právu pokouší postihnout podstatu Bieblovy poetiky následovně: „*Z tohoto rozporu opojení ze světa a pocitu nesmyslnosti života roste celá Bieblova poesie, která musí tuto vnitřní propast neustále překlenovat, a to hned humanitní něhou, hned sociální vírou, že revolucí bude obrozen člověk tím, že nabude pevného cíle a jeho život jasného smyslu.*“⁶¹ Nezval ve svém textu *Dopis Konstantinu Bieblovi k padesátinám* příznačně konstatuje: „*Ostatně úsilí pravého básníka se může jevit jako neustálé lámání hole nad tím, co již vykonal, pro to, co chce právě vykonati. Zlom na zlom. Je jím každá Tvoje kniha*“.⁶² Nezval, jako i ostatní autoři ve svém textu, naráží na Bieblovo dlouhé otálení s vydáním nové sbírky. Zdůrazňuje, že Biebl nikdy nepsal pro slávu ani pro zisk, a proto je celá jeho řada básní dosud skryta zrakům veřejnosti.

Poslední periodikum, které připomíná Bieblovu padesátku, je časopis Kino, v textu Miloslava Drtíčka. „*Je pro nás radostí i velkým závazkem, že Konstantina Biebla nacházíme v řadách tvůrčích filmových pracovníků...*“⁶³ Konstantina Biebla, který už s filmem spolupracoval během okupace, do filmového odboru ministerstva informací přivedl Vítězslav Nezval, který pracoval pro Václava Kopeckého jako přednosta V., tj. filmového odboru a pak od roku 1949 jako jeho osobní poradce pro věci filmu.⁶⁴ Nejprve byl Biebl členem

---

⁵⁹ Více k Nezvalovým narozeninám: Königsmarková 2007: s. 17–19. Totéž in: KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Básník „stojící na stráži“ aneb Postavení Vítězslava Nezvala v kulturní politice roku 1950.* In: ŠÁMAL, Petr (ed.): *Literatura socialistického realismu: východiska, struktury a kontexty totalitního umění.* Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR 2009, s. 90–100.

⁶⁰ ALDA, Jan: *Konstantinu Bieblovi k padesátinám.* Národní osvobození 1948, roč. 19, č. 48, 26. 2. 1948, s. 4.

⁶¹ GÖTZ, František: *Konstantin Biebl (K jeho padesátinám).* Rudé právo 1948, roč. 28, č. 51, 29. 2. 1948, s. 4.

⁶² NEZVAL, Vítězslav: *Dopis Konstantinu Bieblovi k padesátinám.* Tvorba 1948, roč. 17, č. 8, s. 149.

⁶³ DRTÍLEK, Miloslav: *Zdravice Kina mladému padesátníkovi Konstantinu Bieblovi.* Kino 1948, roč. 3, č. 13, 26. 3. 1948, s. 247.

⁶⁴ Voda a Blahynka ve své knize uvádějí, že Biebl pravděpodobně nastoupil na filmový odbor už v létě roku 1945. In: Voda – Blahynka 2011: s. 26.; Dokumenty ke vzniku filmové rady ze srpna roku 1945 a seznam navržených členů je zde: NA A ÚV KSČ, f. MI, inv. č. 202, č. k. 260.; KNAPÍK, Jiří: *Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948–1950.* Praha, Libri 2004, s. 48.; KNAPÍK, Jiří: *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953.* Praha, Libri 2002, s. 175.

FIUSu a od roku 1948 pak členem Ústřední dramaturgie.⁶⁵ Ve směrnici pro Ústřední dramaturgii, která nabyla platnosti v prosinci roku 1949, je pak Biebl vedený jako „literární expert“ (společně ještě s K. Konrádem, M. Pujmanovou, J. Plachtou aj.).⁶⁶ Měl tak zajištěn stabilní zdroj příjmů, zároveň ale údajně prožíval všechny aféry, které později film postihly⁶⁷.

---

⁶⁵ Podle Knapík 2002: s. 52.

⁶⁶ NA ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 674.

⁶⁷ *Svědectví Jana Šterna o Konstantinu Bieblovi v den jeho smrti*. In: KNAPÍK, Jiří: *Kdo spoutal naši kulturu. Portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov, Šárka 2000, s. 198.

1.3. Rok 1949: IX. sjezd KSČ a Bieblův tvůrčí zápal

Z hlediska kulturní politiky rok 1949 charakterizují dvě důležité události: vznik Svazu československých spisovatelů a zejména pak IX. sjezd KSČ.⁶⁸ Na prvním sjezdu Svazu byl socialistický realismus deklarován jako hlavní „tvůrčí idea“ a byl „vypovězen nejostřejší boj formalismu“.⁶⁹ To ve svém příspěvku na IX. sjezdu KSČ potvrzuje i Václav Kopecký, který mimo jiné o literárních tvůrčích říká: „...umělci zastánci socialistického realismu mají tvořiti vůdčí sílu, (...) ale (...) jinak má býti tato spisovatelská fronta co nejširší a mají do ní být pojata všichni spisovatelé, kteří mají kladný poměr k lidové demokracii (...).“⁷⁰ Zároveň ale v návaznosti na kritiku formalismu ostře vystupuje vůči abstraktnímu umění, které se tak na dlouhou dobu stane zapovězeným způsobem tvoření: „Odsuzujeme umění, které nic neříká, kterému nikdo nerozumí, které na nikoho nepůsobí a které se nikomu nelíbí. Odsuzujeme umění, které se vyhýbá skutečnosti a pravdě (...). Odsuzujeme umění, které se štitivě odtahuje od toho, čím žije lid (...).“ „...socialistický realismus chce umění vyšší, krásnější, poněvadž pravdivější.“⁷¹ Důležitým – a o rok později už zcela klíčovým – kritériem umělecké tvorby se stává „poměr k dělnické třídě a k socialismu“.⁷²

Významnou otázkou IX. sjezdu z hlediska literatury se stalo ústy Václava Kopeckého tzv. nebezpečí vulgarizace tvorby, před níž už o rok dříve varoval Zdeněk Nejedlý a která se na další roky stala jádrem sporů kolem skupiny Kopeckého a Bareše.⁷³ IX. sjezd tak bude v souvislosti s vulgarizací ještě několikrát připomenut. Kopecký ji rozebírá bezesporu

---

⁶⁸ První sjezd Svazu čs. spisovatelů, na němž byl jeho vznik oficiálně oznámen, se konal 4.–6. března roku 1949. Více k proměně Syndikátu ve Svaz čs. spisovatelů in: Bauer 2003: s. 74–87.; IX. sjezd KSČ se uskutečnil ve dnech 25.–29. května.

⁶⁹ O tomto nově nastaveném kurzu referovalo například Rudé právo: Rudé právo 1949, roč. 29, č. 126, 29. 5., s. 4–5.

⁷⁰ KOPECKÝ, Václav: *K otázkám nové slovesné a jiné umělecké tvorby*. In: *Vedeni nepřemožitelným učením marxismu-leninismu vybudujeme socialismus v naší vlasti*. In: *Protokol IX. řádného sjezdu komunistické strany Československa*. Praha, Ústřední výbor KSČ 1949, s. 376–377.

⁷¹ Kopecký 1949: s. 378–379.

⁷² Tamtéž: s. 375.

⁷³ V. Kopecký se od počátku svého působení na ministerstvu informací (MIO) obklopoval zavedenými prožimními umělci, kteří vstoupili do literatury už v meziválečném období. Mezi nejvýraznější z nich patřil bezesporu V. Nezval. Kolem Gustava Bareše, reprezentanta stranického aparátu (ÚV KSČ) vedeného R. Sánským, se volně sdružila skupina mladých radikálních básníků a kritiků, kteří publikovali především v *Tvorbě* a *Rudém právu*. Komplikovaným mocenským sporem o podobu socialistické kultury těchto dvou center se podrobně ve svých pracích zabýval Jiří Knapík. Ten však upozorňuje na to, že zdaleka ne všechny aktéry kulturní politiky dané doby lze zařadit do toho či onoho „tábora“. První rozpory mezi těmito dvěma centry se objevily roku 1949 v souvislosti s tzv. pamfletem na Nezvala známým jako „pamfletová aféra“. Zejména in Knapík 2006: s. 60–66.

i z důvodu tzv. pamfletu na Nezvala objevenějšího se zhruba dva týdny před sjezdem⁷⁴. Tuto událost předznamenaly literární kritiky Jiřího Honzíka (*Cizí dnešku*) a Oldřicha Kryštofka (*Boj o novou českou poesii*), kteří velmi rozpačitě hodnotili nové Nezvalovo dílo *Veliký orloj*⁷⁵. Tato na tehdejší poměry poněkud kontroverzní sbírka obsahovala totiž kromě básní usilujících o nově postulovanou socialistickorealisticou poezii i básně napsané již během 2. světové války a básně předúnorové. Mladé radikální kritiky Nezval dráždil svou avantgardní minulostí, která podle jejich soudu ovlivňovala i jeho pokusy o poezii socialistického realismu, s nímž podle nich Nezval není skutečně ztotožněn.

Honzík ve svém článku píše: „*Na Nezvalově poesii se nejlépe ukázalo, že pouhá básníková vnější příslušnost k pokrokovým společenským silám, nepromítne-li se zároveň konkrétně do jeho básnické praxe, vůbec neznámá, že i jeho dílo bude mít skutečně pokrokovou, objektivní funkci... Nezval si zřejmě pořád neuvědomuje, že úkolem umění není jen zpívat o krásném životě, ale především za tento život bojovat...*“⁷⁶ Honzík dokonce uvádí, že se Nezval některými ze svých nově vydaných básní přímo stává mluvčím dekadentní buržoasie, a svůj argument dokládá konkrétními příklady veršů z dané sbírky. Kryštofek zas hovoří o „*hlubokém zklamání*“, které Nezvalova sbírka přinesla. „*...potácí se stále ve svém někdejší fatalismu (zabrán do luštění tajné abecedy hvězd)...*“⁷⁷

Na tyto literární kritiky tak Kopecký ve své sjezdové řeči naráží, když říká: „*...vyskytují se někteří mladí literáti, jichž výtvoři možno čísti zvláště v Mladé frontě, kteří zřejmě socialistický realismus nepochopili. (...) jako by chtěli (...) novou linii socialistického realismu přivést ad absurdum. (...) výtvoři tohoto druhu nejsou nyní řídké...*“ Dále se Kopecký nepřímou zastává zavedených autorů s avantgardní minulostí, jako byli Nezval, Biebl a další, proti kterým zejména „*mladí radikálové*“ brojili: „*...nelze dopustiti, aby z titulu socialistického realismu byla házena na smetiště slovesná díla velikých našich básníků, kteří jdou po desetiletí věrně s námi...*“⁷⁸ Kopecký tady předznamenává svou úlohu ochránce prorežimních zavedených autorů, kterou bude zastávat v příštích „*rozhodujících*“ letech⁷⁹.

---

⁷⁴ Karel Kaplan uvádí, že se tak stalo 10. či 11. května. KAPLAN, Karel: *Pamflet „Socialistická láska“*. Literární noviny 1998, č. 38, s. 1.

⁷⁵ Sbírká básní vyšla v dubnu roku 1949.

⁷⁶ HONZÍK, Jiří: *Cizí dnešku*. Kulturní politika 15. 4. 1949, s. 8.

⁷⁷ KRYŠTOFEK, Oldřich: *Boj o novou českou poesii*. Mladá fronta. Nedělní MF, roč. V., č. 85, 10. 4. 1949.

⁷⁸ Tamtéž: s. 380.

⁷⁹ Zejména jde o roky 1950 a 1951.

Kopeckého projev na IX. sjezdu byl velmi záhy reflektován jako zásadní kulturně-ideologické vystoupení, kterým byla v souladu s myšlenkami A. A. Ždanova nastolena „generální linie“ kulturní politiky.

O rok později i Štollův normotvorný referát *Třicet let bojů za českou socialistickou poezii*, vnímaný jako rozpracování Kopeckého sjezdových tezí, ospravedlňuje avantgardní minulost Nezvalovu a Bieblovu a řadí je oba v daném konceptu do „správné, pokrokové“ větve Neumannovy a Wolkerovy. Štoll, který tyto své myšlenky předznamenal již ve zprávě zabývající se výsledky šetření pamfletu proti Nezvalovi⁸⁰, tímto uměle stvořeným modelem Neumann – Wolker – Nezval ještě více posílil Nezvalovo (a tím i Bieblovo) postavení v kulturní politice počátku padesátých let.

O pamfletické básni *Socialistická láska* s posměšným podtitulem „*Ladislavu Štollovi, příteli, který porozumí*“, jež parodovala Nezvalovy pokusy o „novou poezii“, už bylo napsáno mnohé.⁸¹ Autory básně byli Zdeněk Pachovský a Viktor Matys, studenti pražské filozofické fakulty. Báseň se v kopiích rozšířila a přes redakce Kulturní politiky, Mladé fronty a další místa se dostala až na sekretariát ÚV KSČ. Hned 1. června 1949 se situace začala řešit a došlo k důkladnému vyšetřování všech, kteří měli s básní cokoli společného. Kauza byla uzavřena zprávou vyšetřovací komise⁸², na níž se, jak už bylo řečeno, podílel i Ladislav Štoll. Útok na Nezvala autoři zprávy interpretovali jako útok na komunistickou stranu (viz označení „protistranický pamflet“). „*Závěr zprávy vyzněl v tom smyslu, že pod praporem nástupu mladých do literatury se skrývá přezírání celé starší básnické generace, nejen Nezvala, ale i Biebla, Závady, Neumanna, a ctí pouze Halase.*“⁸³ Výsledek kauzy ukázal, jaké bude další směřování kulturní politiky, které počátkem roku 1950 potvrdil svým vystoupením Ladislav Štoll, když Vítězslava Nezvala postavil vedle Jiřího Wolkera a S. K. Neumanna.

Na schůzi Kulturní rady ÚV KSČ 27. června téhož roku pronesl Jiří Hendrych referát *Některé otázky linie kulturní politiky*⁸⁴, který události pamfletové aféry rekapituloval a který

---

⁸⁰ Zpráva nesla název „*Výsledek šetření ve věci protistranického pamfletu a návrhy řešení*“. KAPLAN, Karel: *Pamflet „Socialistická láska“*. Literární noviny 1998, č. 38, s. 10.

⁸¹ Výběrově: kromě K. Kaplana o aféře psali: Knapík 2000: s. 88–91.; Knapík 2004: s. 219–236.; Knapík 2006: s. 68–70.; KUSÁK, Alexej: *Kultura a politika v Československu 1945–1956*. Praha, Torst 1998, s. 286–289.; DRÁPALA, Milan: *Iluze jako osud*. Soudobé dějiny, 1996 (3), č. 2–3, s. 175–218.

⁸² Vyšetřování skončilo 28. června a všichni účastníci „pamfletové aféry“ byli potrestáni (tresty měly různou závažnost: od napomenutí po vyloučení ze strany).

⁸³ KAPLAN, Karel: *Pamflet „Socialistická láska“*. Literární noviny 1998, č. 38, s. 10.

⁸⁴ Kulturní radu založilo předsednictvo ÚV KSČ na podnět R. Slánského na podzim roku 1948. Rada měla být podpůrným orgánem pro nově nastavovanou strategii kulturní politiky. V jejím čele stál Václav Kopecký,

předznamenával tón lednové plenární schůze, kde zazněl Štollův referát. Hendrych navázal na Kopeckého sjezdový příspěvek, ocenil, že „*přinesl jasno do nejpalcivějších otázek*“, ale druhým dechem řekl, že k „popamfletovému stavu“ přispěla „*nedostatečná práce na poli literatury*“. Zkritizoval špatnou kontrolu ve Svazu čs. spisovatelů a nefunkčnost současné literární kritiky. Autory a rozšiřovatele pamfletu označil za „*měšťácké individualisty*“. Navrhl, aby byla zahájena soustavná kampaň, zejména v Tvorbě. Též hovořil o tom, že je potřeba tyto věci vyjasnit „*na plenárce*“.

Štoll k jeho řeči dodal, že je potřeba probrat „*zásady a problematiku nové české poesie*“. Právě zde můžeme spatřovat další zárodky připravovaného lednového referátu. František Nečásek⁸⁵ ve shodě s nimi přidal, že je třeba „*zkonkretizovat Kopeckého řeč, máme-li potírat nejrůznější -ismy*“. Jiří Taufer⁸⁶ dále upozornil na problém, který Štoll v lednu následujícího roku „zahladil“ svým referátem: „*Velmi typickým pro Honzika jest, že v kritice Nezvalovy sbírky typisuje Nezvala jako buržoasního básníka. To je pro kritiku lapsus.*“ Nečásek doplnil, že: „*Kdybychom měli kritiku, mohli jsme včas odhalit, kdo jsou ti Listopadové⁸⁷ a ostatní...*“ Ze Štollova následujícího vyjádření lze také vytušit, jaké hlavní třídící kritérium nakonec použije pro „novou“ literární kritiku: „*Poměr k V. Černému, to je významné kritérium pro českého básníka.*“⁸⁸

Hendrych ve svém vystoupení také uvedl, že zejména v Tvorbě zatím vycházely spíše matoucí texty o tom, co je „správný způsob nového tvoření“. A skutečně se na jejích stránkách v tu dobu objevovaly nejrůznější texty, které řešily, co je a co není socialistickorealisticá poezie. Vesměs všechny se „metodologicky“ zaštiťují autoritou Václava Kopeckého a jeho

---

dále v ní byli mimo jiné G. Bareš, J. Hendrych a další. (Knapík 2006: s. 41.) Jiří Hendrych vedl jeden ze čtyř odborů Kulturního a propagačního oddělení, odbor agitace. V dané době řídil Kulturní a propagační oddělení za nemocného Bareše a už v dubnu v souvislosti s ostrou kritikou Nezvala mladými radikály byl pověřen napsáním jakéhosi směrodatného textu – vodítka pro tehdejší zmatenou kritiku. Hendrych ale takový text nenapsal. První jeho článek k těmto otázkám vychází až v létě (HENDRYCH, Jiří: *K některým otázkám naší nové literatury*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 30.), ten však pouze sekunduje Kopeckému. Nová směrnice navzdory plánu přichází až v lednu 1950 (Štoll).

⁸⁵ F. Nečásek byl vedoucí odboru kultury a osvěty Kanceláře prezidenta republiky Klementa Gottwalda.

⁸⁶ Zastával v tehdejší kulturní politice – stejně jako L. Štoll – mnoho funkcí. Pohyboval se zejména v okruhu lidí kolem V. Kopeckého. Byl blízkým spolupracovníkem L. Štolla.

⁸⁷ Narážka na básníka Františka Listopada, který v roce 1948 odešel do exilu (a na básníky s podobným osudem). Srov.: JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989. II. 1948–1958*. Praha, Academia 2007, s. 65.

⁸⁸ Václav Černý byl literární historik a kritik, vydavatel Kritického měsíčníku (po únoru zastaveného), mimo jiné autor studií o existencialismu. Po roce 1948 považován za „nepřítele“ KSČ.; Všechny citace ze schůze podle: NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 759 (2).

tezemi z IX. sjezdu. Například Jan Štern ve svém článku *Proti likvidátorům poesie* kritizuje „nedostatečné propojení formy a obsahu“ v některých soudobých básních a dokládá na ukázkách různých básníků všeobecnou neujasněnost „správného“ básnického tvoření.⁸⁹ Podobné téma řeší ve svém článku *O vyšší kvalitě literatury* i Miroslav Galuška, který ale zároveň reaguje i na aktuální problémy sovětské kritiky. V závěru vypočítává úkoly, které stojí před českými tvůrci: „...osvojit si důkladně vědecký světový názor, zevrubně se seznámit s naší novou skutečností, zdokonalit se umělecky. A zejména používat zbraně kritiky a sebekritiky, jež je u nás v neskonale horším stavu nežli v Sovětském svazu.“⁹⁰ Upozorňuje tedy na podle něj nejvíce zranitelné místo tehdejší slovesné tvorby, tj. na literární kritiku a její údajně neutěšný stav u nás.

V létě Hendrych publikuje v *Tvorbě textu* s názvem *K některým otázkám naší nové literatury*, kde na širokém podkladu Kopeckého sjezdových myšlenek využije zároveň příležitosti, jak znovu obhájit proti radikálům verše zavedených autorů. Činí tak v souvislosti s vydáním sborníku „nové“ poezie s titulem *Práce zpívá* dedikovaného IX. sjezdu. „Sborník (...) usvědčuje také ty povýšené pseudokritiky, kteří chtěli zahodit do starého železa Nezvala, Závadu, Biebla a ostatní. Básníci, kteří šli s naším pracujícím lidem a se stranou po celá desetiletí, zpívají dál, silně a krásně, našemu lidu na cestu.“⁹¹ Připomeňme si jen, jak zněla původní formulace Kopeckého, z níž Hendrych vychází: „...nelze dopustiti, aby z titulu socialistického realismu byla házena na smetiště slovesná díla velikých našich básníků, kteří jdou po desetiletí věrně s námi...“⁹²

Jako příklad svého tvrzení Hendrych uvádí mimo jiné Bieblovu báseň z tohoto sborníku s názvem *Píseň práce*⁹³: „Jdou dívky s nářadím a s jarní hlinou na opánku, jdou chlapci s tváří proti větru... Tak zpívá Konstantin Biebl svou *Píseň práce*. Práce, která vítězí nad válkou a přináší mír...“⁹⁴ Jiří Knapík uvádí, že na schůzi širšího vedení Svazu československých spisovatelů (které se účastnil i Konstantin Biebl) informoval Hendrych o plánu svolat na konec září konferenci o nové poezii. Ta se ale z neznámých důvodů neuskutečnila. Nepokračovala ani

---

⁸⁹ ŠTERN, Jan: *Proti likvidátorům poesie*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 23, s. 546–547.

⁹⁰ GALUŠKA, Miroslav: *O vyšší kvalitě literatury*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 23, s. 787.

⁹¹ HENDRYCH, Jiří: *K některým otázkám naší nové literatury*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 30, s. 693. (Číslo vyšlo 27. 7.)

⁹² Kopecký 1949: s. 380.

⁹³ BIEBL, Konstantin: *Píseň práce*. In: *Práce zpívá* (sborník): Praha, Československý spisovatel 1949, s. 107.

⁹⁴ HENDRYCH, Jiří: *K některým otázkám naší nové literatury*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 30, s. 693.

plánovaná tisková kampaň v Tvorbě, takže literární kritika jen dál cyklicky omílala Kopeckého fráze z IX. sjezdu, a to až do ledna následujícího roku, kdy přišel – z tehdejšího pohledu – spásný Štollův referát.⁹⁵

V prosinci vychází další sborník básní *Píseň díků*, který byl sestaven při příležitosti Stalinových 70. narozenin a v němž Biebl publikuje titulní báseň budoucí sbírky *Bez obav*.⁹⁶ Časopis Tvorba o tomto sborníku pojednává prostřednictvím cyklu textů z pera Jana Šterna *Akord lásky*.⁹⁷ Básně ke Stalinovým narozeninám Štern označuje jako mezník české poezie.⁹⁸ Naznačuje též, že Kopeckého vystoupení pomohlo básníkům zorientovat se, co je socialistický realismus a co vulgarizace. „Sborník ‚Práce zpívá‘ vydaný našimi spisovateli jako dar k IX. sjezdu, takovým nástupem [fronty socialistického realismu] ještě nebyl. Byl přes všechny klady ještě směsicí značně různorodou. Vedle básní, které ukazovaly dopředu, byly tu i polotvary, básně, které socialistický realismus vulgarisovaly a skreslovaly.“⁹⁹ Štern dále uvádí, že není náhodou, že nejlepší texty sborníku patří Nezvalovi, Bieblovi, Zavadovi, Skálovi, Neumannovi aj., protože jejich „práce bylo možno považovat za nejslibnější už ve sborníku ‚Práce zpívá‘“.¹⁰⁰ I v lednovém textu Jiřího Hájka *Mezník nové cesty naší poesie* je Bieblova báseň oceněna „jako jedna z nejkrásnějších a nejpřesvědčivějších“ hned v závěsu za Nezvaalem: „Vedle mohutných hymnických tónů závěrečného sedmého zpěvu Nezvalovy poemy (...) nalézáme zde i básně zcela odlišného charakteru, jako na př. K. Biebla ‚Bez obav‘, která proti zrudným vidinám zániku a zmaru lidstva (...) staví s neobyčejně vroucí citovostí, intimitou a prostotou výrazu Stalina jako symbol síly a tvořivosti pracujících mas...“¹⁰¹

Bieblovy porevoluční verše, které od roku 1949 začaly hojně vycházet v různých periodikách či sbornících jako ukázky jeho současné tvorby¹⁰², měly tedy jen ty nejlepší ohlasy.

---

⁹⁵ Podrobně k celé situaci a jejímu vývoji: Knapík 2006: s. 78–85.

⁹⁶ *Píseň díků* (sborník): Praha, Československý spisovatel 1949, s. 37–39.

⁹⁷ ŠTERN, Jan: *Akord lásky*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 52 (I. část); Tvorba 1950, roč. 19, č. 1 (II. část); Tvorba 1950, roč. 19, č. 3 (III. část).

⁹⁸ V tomto smyslu píše o sborníku i Hájek v příloze Lidových novin: HÁJEK, Jiří: *Mezník nové cesty naší poesie*. Lidové noviny 1950, příloha Kulturní neděle z 1. 1. 1950, s. 1.

⁹⁹ ŠTERN, Jan: *Akord lásky*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 52 (I. část), z 28. 12., s. 1248.

¹⁰⁰ Tamtéž: s. 1249.

¹⁰¹ HÁJEK, Jiří: *Mezník nové cesty naší poesie*. Lidové noviny 1950, příloha Kulturní neděle z 1. 1. 1950, s. 1.

¹⁰² V roce 1949 to byly tyto básně: *Píseň práce* (sborník *Práce zpívá*), *Bez obav* (Tvorba, Nový život, sborník *Píseň díků*), *Hráz* (Rudé právo), *Julius Fučík ve vězení* (Tvorba), *Šestý manifest* (Tvorba), *Známky* (Tvorba), *Vavřín leninismu* (Tvorba). Báseň *Vavřín leninismu* je ve sbírce *Bez obav* publikována jako prolog (titul básně chybí).

To mohlo být pro Biebla povzbuzením při pořádání jeho sbírky, na kterou literární veřejnost tak dlouho čekala, a též impulsem vydat ji co nejdříve.

1.3.1. Bieblův tvůrčí zápal

„...zpíval jsi, zpíval bez obav.“

Vítězslav Nezval

Oficiální česká poezie roku 1949 procházela těžkým obdobím hledání toho, jak „má správně vypadat“ socialistickorealistická báseň. Také Konstantin Biebl svůj osobní tvůrčí proces tou dobou velmi silně prožíval, navíc byl od října do poloviny prosince s hnisavým zánětem slinivky břišní na léčení v Karlových Varech.¹⁰³ Tady sepsal příležitostné básně, jež pak zařadil v rámci cyklu *Karlovy Vary* do sbírky *Bez obav*.¹⁰⁴ Léčebný pobyt Biebl ve vztahu ke své tvorbě glosuje pozitivně: „*Ať je tomu jakkoliv, hrůza smrti – je to paradoxní – mi prospěla. Lépe vypadám a snad lépe teď píši. I v literárním díle přibylo mi na humoru, probouzí se ve mně nějaký až na dně duše spící Heine.*“¹⁰⁵ Podle pozdější výpovědi Karla Konráda byl oddíl *Karlovy Vary* jen zlomkem toho, co Biebl ve Varech napsal. Dokládá to dopisem, který od Biebla obdržel 28. listopadu 1949: „*Napsal jsem (...) asi tři sta stran veršů, slyšíš? Tři sta stran! (...) Raději však nikomu nic neříkej. Nevím, jaké to je, ale domnívám se, že mnohem lepší než to, co znáte. Jde to na všechny strany, do přírody, politiky, geologie, Marxova vousu i dívčího střevíčku. (...) Přijedu patrně s knihou již téměř hotovou. Totiž s tou první. Asi tři čtyři napíšu příští rok, budu-li živ (...) Zaříd' to u Ančička. (...) Musím knihu dokončit (...).*“¹⁰⁶

---

¹⁰³ HANYKOVÁ, Eva: *Básníci a spisovatelé u pramenů*. Krajská knihovna Karlovy Vary, GARMOND 2004, s. 27.; SLABÝ, Zdeněk K.: *Potkávání setkávání. Listování v osudech*. Praha, Volvox Globator 2015, s. 82–85.; LA PNP, f. Ančík, Z.: pohlednice Z. Ančíkovi od K. Biebla z Karlových Varů z 20. 10. 1949. (Pozn.: Zdena Ančík byl pracovník MIO a šéfredaktor časopisu *Dikobraz*. Podle: Knapík 2002, s. 44.) Dále podle: LA PNP, f. Janda, J.: dopis K. Biebla Josefu Jandovi z Karlových Varů z 9. 10. 1949. (Josefu Jandovi Biebl věnoval oddíl *Karlovy Vary* ve své sbírce *Bez obav* z roku 1951.)

¹⁰⁴ Je možné, že část básní tohoto cyklu napsal o rok později při svém druhém karlovarském pobytu na podzim roku 1950: A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis K. Biebla Štollovi z 29. 11. 1950. (V opisu dopisu je chybně přepsaný rok na 1956 namísto správného roku 1950.)

¹⁰⁵ Slabý 2015: s. 83. (Dopis K. Biebla Marii Frantové z 5. 11. 1949.)

¹⁰⁶ KONRÁD, Karel: *O Konstantinu Bieblovi*. Literární noviny 1952, č. 1, 9. 2. 1952, s. 3.; [Zvýraznila J. K.]

Podle dobové korespondence lze také usuzovat, že ačkoli měl kvůli pankreatu skutečně velké zdravotní obtíže¹⁰⁷, v psaní neustával a básně dával číst svým přátelům, jelikož sám si byl svou prací na „nové tvorbě“ stále nejistý. Subjektivně ale toto období bylo pro Biebla obdobím velkého tvůrčího vzmachu: „...napsal jsem snad několik set poznámek – mnohé z nich jsou téměř definitivní básně... (...) Nedovedu vůbec zjistit hodnotu napsaného, nemám odstup a jsou to improvizace. Mám však pocit, že to něco je.“¹⁰⁸

Příkladem budiž i dopis Z. Ančíkovi z téže doby¹⁰⁹: „...ještě nikdy jsem tak nepsal a konečně jsem našel notu, jak bojovat za vítězství socialismu. Mám spoustu básní, které píšu vstoje, trpím jako pes a pracuji. Stal se ze mne kovaný bolševik. Rád bych věnoval některý z manifestů – přikládám šestý¹¹⁰ – panu ministrovi¹¹¹.“ Biebl Ančíka (který pracoval jako tiskový tajemník Václava Kopeckého na ministerstvu informací a kterého Kopecký pověřil, aby se o Biebla staral¹¹²) prosí o to, aby od Kopeckého zjistil, zda „se mu jeho dnešní poesie líbí“ a „domnívá-li se, jsem-li na správné cestě“ – zde vidíme znovu onu Bieblovu nejistotu, jde-li jeho psaní „správným směrem“. Biebl měl též problém přijímat s důvěrou pozitivní soudy, které se mu na jeho novou tvorbu dostávaly (a to nejen ty oficiální drobné zmínky v novinách, ale i příznivé reakce od svých přátel: „Všichni mi, kdo něco z toho znají, přizvukují.“¹¹³ To potvrzuje i Bieblův blízký přítel Karel Konrád: „Neuspokojila ho naše pochvala, arciže nelíčená – začal mluvit pohrdlivě, odkašlával do toho a hrdil se přitom s logikou – že to jsou prý jenom improvizace, jen náčrtky, že na tom musí ještě mnoho a mnoho pracovat...“¹¹⁴

Konstantin Biebl se díky svému blízkému vztahu ke Karlu Konrádovi, Vítězslavu Nezvalovi a dalším nalézal v rámci mocenského rozvrstvení tehdejší kulturní politiky ve výhodném postavení uvnitř skupiny Kopeckého „chráněnců“. Z korespondence

---

¹⁰⁷ Podle dopisu z 15. 12. Jiřímu Hájkovi měl Biebl na pankreatu nádor, kvůli kterému nemohl sedět. (Což se neshoduje s informací Hanykové 2004: s. 27.) Viz též podle: LA PNP, f. Černík A.: dopis K. Biebla A. Černíkovi z 23. 1. 1950.

¹⁰⁸ Slabý 2015: s. 84–85. Dopis Jiřímu Hájkovi z 15. 12. 1949.

¹⁰⁹ LA PNP, f. Ančík, Z.: Biebl, Konstantin: *Poděkování. Šestý manifest* aj.

¹¹⁰ *Šestý manifest* vyšel časopisecky v roce 1949 v Tvorbě: BIEBL, Konstantin: *Šestý manifest*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 50, s. 1178.

¹¹¹ Tj. Václavu Kopeckému. Jeden z manifestů Biebl Kopeckému skutečně věnoval. Ve sbírce *Bez obav* z roku 1951 vyšel jako jeden ze čtyř v oddílu *Manifesty* pod názvem *Manifest*. Báseň má vročení říjen 1948. In: BIEBL, Konstantin: *Bez obav*. Praha, Československý spisovatel 1951, s. 182–183.

¹¹² Viz KONRÁD, Karel: *Tuto báseň poslal...* Nový život 1952, č. 11, s. 1682.

¹¹³ Všechny citace z LA PNP, f. Ančík Z.: dopis K. Biebla Z. Ančíkovi. Nedatováno. (Ale podle: KONRÁD, Karel: *Tuto báseň poslal...* Nový život 1952, č. 11, s. 1682, dopis pochází z prosince roku 1949.)

¹¹⁴ KONRÁD, Karel: *O Konstantinu Bieblovi*. Literární noviny 1952, č. 1, 9. 2. 1952, s. 3.

mezi Bieblem a Ladislavem Štollem vyplývá, že je též pojilo blízké přátelství. Štollův tón je vůči Bieblovi v těchto dopisech na jeho poměry nezvykle vřelý.¹¹⁵ Z toho lze usuzovat, že v postavě Štolla měl Biebl za sebou velkou oporu. (Tato opora pak získává významně na váze po proslovení Štollova normotvorného referátu v lednu roku 1950.) Z dopisů, které si Biebl se Štollem vyměnil v roce 1949, vyplývá, že Štoll byl vedle Vítězslava Nezvala a Jiřího Tauerfa jedním z prvních čtenářů Bieblových nepublikovaných veršů. Ze Štollova dopisu lze usuzovat, že Biebl od něj dostával velmi pozitivní zpětnou vazbu: „*Nevím, kolikrát jsem přečetl Tvoji Javanku, vždycky jsem měl pocit, že by o ní bylo možno napsat celou a velmi poučnou knihu. Stejně tak Tvoje verše V tramvaji zase docela jiné a nové ukazují našim mladým, jak se má dělat poesie. Bylo mi slíbeno, že verše V tramvaji vyjdou v novoročním čísle R. P. Těším se na to.*“¹¹⁶ Štoll svůj slib skutečně realizoval, Bieblova socialistickorealistickeá báseň *V tramvaji* byla publikována v novoročním čísle Rudého práva.¹¹⁷ Jak již bylo naznačeno, publikace nových Bieblových básní v nejrůznějších periodikách v průběhu let 1949 až 1951 nebylo nic neobvyklého. Většina jeho „zásadních básní“ z klíčového oddílu *Bez obav* stejnojmenné básnické sbírky, která vyšla až na konci června roku 1951, tak už byla literární veřejnosti dopředu známa. Jednalo se zejména o titulní báseň sbírky a dále o básně *Píseň práce a míru, Kolo, V tramvaji, Korejská balada, V zrcadle oceánu* aj. Tím více může působit zvláště, že Biebl svou sbírku básní nepublikoval už v roce 1950, neboť tento rok byl vlivem Štollovy lednové přednášky rokem „zásadních pokusů“ o naplnění nové ideologicko-estetické koncepce nastavené právě Štollem.

Štoll si ve svém dopise Bieblovi z roku 1949 postesknul, že je ještě hodně lidí, kteří „*skutečné poesii nerozumí*“, „...*a to jsou všichni ti, ve kterých hnije ještě kus měšťáka nebo maloměšťáka*“.¹¹⁸ A vzápětí složil Bieblovi poklonu za jeho novou tvorbu: „*Jsem Ti nesmírně vděčen, za to, že nám skutky takto pomáháš. K čemu je také všechna theorie bez básnických skutků. A dnes jde skutečně o úplně novou poesii.*“¹¹⁹ V závěru dopisu Štoll Bieblovi píše,

---

¹¹⁵ Podle rozhovoru s Milenou Josefovičovou, archivní pracovnicí Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd České republiky, která spravuje Štollův fond.

¹¹⁶ A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis L. Štolla K. Bieblovi z 30. 7. 1949. Pozn: Všechny dopisy mezi K. Bieblem a L. Štollem, které jsou uloženy ve fondu L. Štolla v A AV ČR, jsou zachovány pouze v opisech. Podle slov Mileny Josefovičové byly Štollovy dokumenty nejprve uloženy v Kabinetu pro studium díla Zdeňka Nejedlého ČSAV a odtud putovaly do fondu L. Štolla už jen v opisech.

¹¹⁷ BIEBL, Konstantin: *V tramvaji*. Rudé právo 1950, roč. 30–31, č. 1, 1. 1. 1950, s. 6.

¹¹⁸ Podobně mluvil Hendrych měsíc předtím na schůzi Kulturní rady 27. 6., když označuje pamfletisty jako „měšťácké individualisty“, viz výše.

¹¹⁹ A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis L. Štolla K. Bieblovi z 30. 7. 1949.

že mu přikládá svůj referát ze Sjezdu národní kultury, a též se mu svěřuje, že by jej rád rozpracoval, a dokonce ho prosí, že pokud by k němu měl nějakou poznámku, bude mu za ni vděčný. (Ono zamýšlené „rozpracování“ je pravděpodobně zárodkem referátu, který Štoll přednesl na plenárním zasedání Svazu československých spisovatelů v lednu roku 1950 a jehož první verze začala vznikat již na podzim roku 1949, tedy asi dva měsíce po tomto psaní.) Z daného dopisu vyplývá, že Štoll chová k Bieblovi velkou důvěru a že ho jako básníka velmi respektuje. Biebl v jednom z pozdějších dopisů Štollův referát ze Sjezdu národní kultury velmi ocení a z jeho hodnocení lze i postřehnout jeho rezervovaný vztah k mladým radikálním autorům/kritikům. „...celý referát je velkým poučením pro kulturní pracovníky. Mladí Standové však nedovedou ještě postřehnout, co jim prospívá a co jim škodí.“¹²⁰ Ještě jeden aspekt tohoto Bieblova dopisu stojí za zmínku. Biebl souhlasně vyzdvihuje ze Štollova referátu pasáž, v níž Štoll píše, že: „Síla básnického, tvořivého pohledu je v tom, že dělá poesii z věci stále nových, domněle apoetických. Dělat poesii z poetických rekvizit je právě to, čemu se říká dělat kýč.“¹²¹ Je paradoxní, že právě tvoření poezie z „poetických rekvizit“ bylo to, co později – v období krize stranického aparátu v roce 1951¹²² – vyčítali Stanislav Neumann, František Nečásek, ale i sám Gustav Bareš zavedeným autorům, Nezvalovi, Bieblovi a jejich podporovatelům, Ladislavu Štollovi nebo Jiřímu Tauferovi.¹²³

Biebl Štollovi na jeho dopis odpověděl v prosinci téhož roku. Je z něj patrné, že své nové básně se Štollem konzultoval a že byl ochoten dělat v nich dle jeho připomínek úpravy. „Verše jsem přetavil do čtyřverší, je to prostší a přehlednější. Chceš-li, můžeš tam udělat interpunkci, považuješ-li to z taktických důvodů za nutné.“¹²⁴ Z Bieblova dopisu lze usuzovat, že pravděpodobně plánoval vydání své nové sbírky nejpozději na jarní měsíce roku 1950. „Dnes jsem se pustil do opravování, doufám, že do konce února bude celý ‚špalek‘ hotov. Opravy mi jdou rychle a jsou velmi nutné, už jsem udělal asi padesát tiskových stran.“¹²⁵

---

¹²⁰ A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis K. Biebla Štollovi z 16. 1. 1950.

¹²¹ Citováno podle Bieblovy citace in: A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis K. Biebla Štollovi z 16. 1. 1950.; Část dopisu též cituje Jiří Taufer ve svém projevu nad Bieblovou rakví 19. 11. 1951. In: Taufer, Jiří: *Zemřel Konstantin Biebl – zemřel český básník*. In: *Za Konstantinem Bieblem*. Praha, Československý spisovatel 1952, s. 12–13. A tuto citaci také připomíná Vladimír Dostál ve své recenzi z roku 1952: DOSTÁL, Vladimír: *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 16, 24. 5. 1952, s. 6.; Citace pochází z: Štoll 1948: s. 7.

¹²² Více ke krizi stranického aparátu v kapitole zabývající se rokem 1951.

¹²³ Viz kapitola: *Gottwaldovská linie a dopisy Gottwaldovi*.

¹²⁴ A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis K. Biebla Štollovi z 20. 12. 1949.

¹²⁵ Tamtéž.

Proč se tak nestalo, není zřejmé. Zvláště když jeho nové básnické pokusy měly podporu této velké literárněkritické autority, jakou se Ladislav Štoll na počátku 50. let stal. Datace této korespondence mezi Štollem a Bieblem by měla teoreticky vylučovat hypotézu, že Biebl od publikování své nové sbírky nakonec ustoupil z důvodu kritiky Nezvalova *Velikého orloje* a následné pamfletové aféry, o které jistě od Nezvala věděl¹²⁶. V této době už bylo jasné, že mladí radikální kritikové se svými výtkami vůči bývalým avantgardistům neuspěli. Nemusel se tedy teoreticky obávat, že by byl podobné situaci vystaven, navíc když IX. sjezd kodifikoval jako jediné správné tzv. protivulgarizátorsky orientované smýšlení v literární kritice i tvorbě samotné.

To, že se ale Biebla útoky proti Nezvalovi osobně dotýkaly, je zřejmé z jeho básně, kterou v roce „aféry“ napsal na jeho podporu. Jedná se o další z manifestů, *Manifest Vítězslavu Nezvalovi*, který Biebl také později zařadil do oddílu *Manifesty* ve sbírce *Bez obav*.¹²⁷ Dle datace uvedené v knize napsal tuto báseň v říjnu roku 1949, tedy čtyři měsíce po potlačení Nezvalových kritiků. Veřejnost ji ale poprvé mohla číst až ve třetím čísle časopisu *Nový život* v roce 1950. V *Manifestu* můžeme z některých veršů zcela jasně dešifrovat Bieblův kritický postoj k literární kritice mladých autorů, která se na Nezvala za *Veliký orloj* snesla, především od Jiřího Honzík a Oldřicha Kryštofka. Biebl v básni píše: „*Zapráskal svým tenkým hláskem Kryštůfek... To my jsme jiní pašáci místo o Vzkříšení noci táhnoucích se lampionů / Kdejakou frézu – slovy je to tak snadné – zapřáhnem do služeb pokroku / Co na tom že do pochodu s vypětím všech sil pracujících milionů / Budeme falešně zpívat jenom tak naoko do kroku // Nejsnadněji se vyrábějí na rudo natřené zmetky...*“¹²⁸ Biebl tu evidentně – v souladu s dobovou rétorikou – kritizuje právě ono vulgarizátorství poezie.

Vzhledem k tomu, že tuto báseň napsal v říjnu roku 1949, je dost dobře možné, že báseň, o níž hovoří v prosincovém dopise Štollovi (že ji upravil do čtyřverší a že jestli to Štoll uzná za vhodné, ať doplní interpunkci), je právě tento *Manifest* na podporu Nezvala. Štoll byl v názoru na „aféru“ s Bieblem jednoznačně za jedno, jelikož, jak víme, byl jedním z autorů zprávy vyšetřovací komise ustavené speciálně kvůli této kauze.

---

¹²⁶ Srov. Voda – Blahynka 2001: s. 41.

¹²⁷ Biebl 1951: s. 184.

¹²⁸ BIEBL, Konstantin: *Manifest Vítězslavu Nezvalovi*. *Nový život* 1950, č. 3, s. 166–171.

1.4. Rok 1950: Směrnice „Třicet let“ a Bieblovo otálení se sbírkou *Bez obav*

Rok 1950 je rokem intenzivní kampaně za socialistický realismus a rokem kodifikace základních principů básnického tvoření a vůbec pojmenování toho, co je „správná poezie“. Štollův referát z lednového plenárního zasedání Svazu čs. spisovatelů, jakkoli stále dost vágní¹²⁹, stává se záchytným bodem literární kritiky i tvorby samotných básníků.¹³⁰ Štoll popsal svou metodu zkoumání „vývoje české poezie“ v posledních třiceti letech jako *historickokritickou*. Ovšem tato „kritika“ byla vedena z pozic ryze ideologických. Hodnotil jednotlivé umělce z hlediska jejich „třídní pozice“, poměru ke KSČ a k Sovětskému svazu a jejich celkového „ideového zaměření“. Dle těchto kritérií stanovil jako „páteř vývoje české poezie za celé poslední půlstoletí“ S. K. Neumanna a Jiřího Wolкера jako „vedoucí básnický zjev“ nové generace. Naopak zcela zatratil tvorbu Františka Halase. Kritice podrobil i Jaroslava Seiferta nebo Josefa Horu. Rovněž velmi ostře vystoupil proti Karlu Teigemu a neopomenul vedle Halase zmínit i „negativní působení“ Václava Černého či Bedřicha Fučíka. Štoll staví do dramatického kontrastu poetiku Nezvala a právě Halase. „*A tu je opět zajímavé, že ve chvíli, kdy Nezval rozpouští surrealistickou skupinu, Halas, který k ní nepatřil, se s ní sblíží a dává se těmito šejdiři strhnout dokonce k tomu, že v nejtragičtějších chvílích národa podepisuje její protisovětský manifest.*“¹³¹

Nezval se na daném plenárním zasedání ve svém diskusním příspěvku Karla Teigea¹³² do určité míry zastal. „...*on nebyl takovým démonem, jak ho líčí soudruh Štoll v detailech.*“¹³³ Poté popsal jeho roli jako v jistém smyslu „*progresivní*“, neboť prý představoval pro mladé

---

¹²⁹ Vzpomeňme vágní definici V. Kopeckého na IX. sjezdu strany, na nějž Štoll přímo navazuje.

¹³⁰ Plenární schůze se konala 22. ledna od 9 hodin v Obecním domě v Praze.; Celý stenografický zápis této schůze včetně všech diskusních příspěvků publikoval ve své knize *Souvislosti labyrintu* Michal Bauer: BAUER, Michal: *Souvislosti labyrintu. Kodifikace ideologicko-estetické normy v české literatuře 50. let 20. století*. Praha, Akropolis 2009, s. 379–553.

¹³¹ Citováno podle: Bauer 2009: s. 432. „Protisovětským manifestem“ je myšlen text *Protestujeme!* z Proletářských novin 15. 4. 1938. (Bauer 2009: s. 468.) V knižní verzi vyšla tatáž citace v poněkud upraveném znění: „(...) *Halas, který k ní nepatřil, se s ní sblíží, a v nejtragičtější chvíli národa podepisuje trockistický manifest.*“ Podle: Štoll 1950: s. 115.; Problematika „nepříznivého“ působení Františka Halase na mladou generaci básníků byla jedním z hlavních témat diskuze schůze kroužku básníků 2. 6. 1950, vzniknuvšího ve Svazu spisovatelů, konané po knižním vydání referátu Ladislava Štolla v dubnu roku 1950. In: NA, A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 701. Více k této problematice: BAUER, Michal: *Tíseň tmy aneb halasovské interpretace po roce 1948*. Praha, Akropolis 2005.

¹³² Ale i F. Halase: Bauer 2009: s. 510.

¹³³ Tamtéž: s. 508.

básníky jakousi „agenturu“, díky níž se mohli snáze seznamovat s cizojazyčnými texty, ke kterým by se pro svou tehdejší jazykovou nevybavenost jinak nedostali. Přitom ale zároveň zdůraznil, že to nikdy nebyl Teige, kdo inspiroval „dobré básně“ at' už jeho, Jaroslava Seiferta nebo Konstantina Biebla. Zde Nezval obratně využil příležitost, jak avantgardní tvorbu obhájit: „On ovšem dělal na základě nich různé programy, at' se ty básně na to hodily nebo nehodily, takže musím konstatovat, že je velký rozdíl mezi teoriemi avantgardními, které se tenkrát rodily a pomíjely, a mezi díly básnickými, která tenkrát vznikala.“¹³⁴ V závěrečné části Nezvalových úvah nad Teigeho vlivem se už pak projeví naplno jeho příznačná obojakost způsobu vyjádření: „(...) Štoll má přes určité detailní zdánlivé mínění, které by mohlo být odchýlné, naprostou pravdu. Štoll totiž je člověk, a to právě na té věci je krásné, který přišel s referátem naprosto charakterním, a proto by bylo bývalo zbytečné, aby rozměľňoval přímočarost pohledů, která je velmi jemná.“¹³⁵

Štollův referát doplnil Jiří Taufer koreferátem, v němž svou pozornost zaměřil především na mladší generaci autorů a pokusil se i zrekapitulovat básnická díla vzniklá v průběhu předešlého roku, tj. roku 1949. Vedle mladých autorů, Vlastimila Školaudyho, Ivana Skály a Stanislava Neumanna, poměrně velkou pozornost věnuje i Vítězslavu Nezvalovi, vyzdvihuje báseň *Stalin* a ukazuje na přístupu k jeho rozsáhlému dílu, jak by „správně“ měla postupovat literární kritika. Kritizuje kampaň proti *Velikému orloji*, tedy respektive ony „nesprávné pozice“ kritiků vůči Nezvalovi a ve shodě se Štollem používá tentýž (literárně)kritický metr: „A pak je tu veliká složka, veliká síla Nezvalovy poezie (...) Nakonec to byl Nezvalův jasný a nekompromisně upřímný, horoucí poměr k Sovětskému svazu, k Stalinovi a straně, co dalo Nezvalovi nakonec vždy správnou orientaci (...).“¹³⁶

1.4.1. Bieblovo otálení se sbírkou *Bez obav*

16. ledna 1950, tedy šest dní před plenárním zasedáním Svazu čs. spisovatelů, posílá Biebl Štollovi ze Slavětína dopis¹³⁷, v němž teprve nyní reaguje na referát ze Sjezdu národní kultury, který mu Štoll přiložil k dopisu z července minulého roku a jež chtěl od Biebla okomentovat.

---

¹³⁴ Tamtéž: s. 510.

¹³⁵ Tamtéž.; Totéž in: NEZVAL, Vítězslav: *Dílo XXVI. Eseje a projevy po osvobození (1945–1958)*. Praha, Československý spisovatel 1976, s. 76–78.; Tento odstavec převzat z: Königsmarková 2007: s. 12–13, poznámka pod čarou č. 20.

¹³⁶ Bauer 2009: s. 493. Totéž in: BAUER, Michal (ed.): *Referát Jiřího Tauerera*. Česká literatura 47, 1999, č. 3, s. 315–316.

¹³⁷ A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis K. Biebla Štollovi z 16. 1. 1950.

Je zřejmé, že v tu dobu již musela být většina nového Štollova referátu o „Třiceti letech“ připravena na chystané zasedání. Biebl je tedy očividně „mimo obraz“¹³⁸, když v daném dopise Štollovi píše: „*Rozpracuješ-li svůj referát, uděláš tím velmi záslužné dílo.*“¹³⁹ Biebl o chystaném zasedání tedy s velkou pravděpodobností nevěděl. Štolla v dopise informuje, že do Prahy dorazí asi za 14 dní, o „plenárce“ v něm není ani zmínka. Podle dopisu Z. Ančíkovi z 24. ledna 1950 se Biebl do Prahy vrátil 1. nebo 2. února.¹⁴⁰

I přes svou neinformovanost o aktuálních událostech ale Biebl v dopise Štollovi pojmenovává problém, který už od počátku roku 1949 cítila velká část literárněkritické obce, tedy dezorientovanost poúnorové literární kritiky¹⁴¹: „*Dlouho trvající nepřítomnost hodnotné literární kritiky způsobila, že tu máme celé pokolení mladých slepců, trpících šedým zákalem.*“¹⁴² Z Bieblova dopisu je zřejmé, že úlohu básníka v „nové době“ bere velmi vážně a neméně tak i svou konkrétní básnickou práci a její tvořivou úlohu v ní. Možná i proto tak s publikací svých veršů stále váhá, neboť si není jist, zda už jsou jí „dostatečně hodny“. „*My [tj. básníci] zase musíme psát, aby theorie s praxí byly v neustálém souladu. Uvidíš, jak brzy nastane netušený rozvoj umění. Nutno jen ukázat nové cesty. (...) Nutno mladé básníky elektrisovat a fascinovat (...) Přijdou noví, vstanou noví bojovníci, na poli poesie. Pevně v to věřím.*“¹⁴³

Nezdá se pravděpodobné, že by Štollův (potažmo Tauferův) lednový referát, o kterém se Biebl pravděpodobně dozvěděl až ex post, mohl být tím, co ho nakonec odradilo od publikace chystané sbírky v roce 1950 (o níž Štollovi psal, že bude do konce února hotova). Štoll přece, jak již bylo uvedeno, Biebla zařadil v rámci svého antipodického dělení poezie na dvě větve, tedy na tzv. senzualistickou, nezvalovskou (Wolker, Nezval, Biebl) a na spiritualistickou, halasovskou (Hora, Hořejší, Seifert, Halas), do oné „správné, zdravé“ neumannovsko-wolkerovské větve. „...*také Bieblova poesie z té doby [tj. 20. let] nás mocně dojíhá svou čistotou a statečností citu. Biebl, Wolkerův kamarád, má také ve svém zjevu mnoho příbuzného*

---

¹³⁸ Což asi bylo mimo jiné způsobeno jeho zdravotními komplikacemi s pankreatem.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ LA PNP, f. Ančík Z.: dopis K. Biebla Z. Ančíkovi z 24. 1. 1950.

¹⁴¹ Zejména pak lidí kolem Václava Kopeckého. Problém vygradoval hlavně v návaznosti na pamfletovou aféru, ale též konstantně rostl v konfrontaci s tvorbou tzv. frézistů a jejich literárněkritických propagátorů.

¹⁴² A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis K. Biebla Štollovi z 16. 1. 1950.

¹⁴³ Tamtéž.

s Wolkerem.“¹⁴⁴ A Štoll pokračuje, že už „*první studentské verše (...) ukázaly, že v Bieblovi máme nového významného básníka*“.¹⁴⁵ Dokonce pak Biebla postaví do ostrého protikladu k Františku Halasovi, když využívá jako pozitivní příklad Bieblůvu báseň *Pitevna* ze sbírky *Věrný hlas* (1924), na které demonstruje „*aktivní humanistický patos*“ ve srovnání s „*rozkladnou nihilistickou poezií Halasovou*“. „*Všimněme si naproti tomu Bieblůvy básně ‚Pitevna‘. Zde básník (...) tváří v tvář skutečné smrti (...) apostrofuje (...) mrtvé rozkládající se tělo člověka.*“¹⁴⁶ „*(...) To je hlas pravé čínorodé lásky k člověku, hlas skutečného humanismu.*“¹⁴⁷ Bieblůvu báseň *Pitevna*¹⁴⁸ Štoll staví do kontrastu k Halasově básnické skladbě *Staré ženy*: „*Václavek se tehdy hluboce zmyšlil, když napsal, že ve ‚Starých ženách‘ promluvila v Halasovi ‚hluboká lidskost‘ (...) a že ‚tak vznikla báseň sociální‘. Právě naopak, zde vznikla existencialistická báseň antihumanistická, antisociální.*“¹⁴⁹ Stejně uměle, jako Štoll vymezuje Bieblůvu poetiku vůči Halasovi porovnáním veršů z básně *Pitevna* a skladby *Staré ženy*, jej pak v souladu se svou polarizovanou koncepcí připodobňuje poetice Neumannově, a to verši z téže básně: „*...ty Bieblůvy ruce mediků (...) a ty ruce starých Neumannových dělníků (...) to jsou ty pravé, překrásné zbraně čínorodé lásky k člověku (...).*“¹⁵⁰ Báseň *Pitevna* Štoll připomíná i o rok později v jednom ze svých dopisů Bieblovi, v němž mu chválí jeho novou báseň *Korejská balada* a kde ho utvrzuje v tom, že jeho poezii považuje za více než zdařilou realizaci socialistického realismu: „*Napětí mezi lidskou něhou a hněvem, lyrikou a bojovým pathosem. (...) Právě v této jednotné dvojstránkovitosti je (...) krása komunismu. Ty tohle velmi dobře cítíš. V mnoha Tvých verších je to příkladně vyjádřeno. Bylo to už v Pitevně, kde něha vtiskla do rukou lidí nože.*“¹⁵¹

¹⁴⁴ Bauer 2009: s. 391. V knižní podobě Štoll přidal: „*důvěrný Wolkerův kamarád*“. Štoll 1950: s. 30.

¹⁴⁵ Bauer 2009: s. 391. Totéž in: Štoll 1950: s. 30–31.

¹⁴⁶ Bauer 2009: s. 428–429. Totéž in: Štoll 1950: s. 107.

¹⁴⁷ Štoll 1950: s. 108. Tato pasáž ve stenografickém zápise chybí. Štoll v knižní podobě tuto část rozšířil.

¹⁴⁸ O *Pitevně* Jiří Holý, který v roce 2014 uspořádal poslední vydání Bieblova souborného díla a opatřil jej kritickým komentářem, píše: „*Málokterý z moderních českých básníků tak často upravoval a přepracovával své texty jako Konstantin Biebl. (...) Většina Bieblůvých básní z dvacátých a třicátých let tak má několik variant. Například báseň Pitevna.*“ Více in: Biebl 2014: s. 289–290. Verze *Pitevny* v knize *Básně* (2014) se tak dost liší od výňatků, které v knižním vydání „*Třiceti let*“ cituje z téže básně Štoll.; O tom, jak Biebl neustále přepracovával své verše, píše i K. Konrád zde: KONRÁD, Karel: *O Konstantinu Bieblovi*. Literární noviny 1952, č. 1, 9. 2. 1952, s. 3. Nebo SLABÝ, Z. K.: *K básni Konstantina Biebla První vzpoura*. Nový život 1952, č. 6, s. 948–949.

¹⁴⁹ Bauer 2009: s. 429. V knižní verzi je vypuštěno slovo „*existencialistická*“. Štoll 1950: s. 108–109.

¹⁵⁰ Štoll 1950: s. 110–111. Tato pasáž ve stenografickém zápise chybí.

¹⁵¹ A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis L. Štolla K. Bieblovi z 15. 1. 1951.

I Tauferův koreferát mohl být pro Biebla velkou podporou, neboť Taufer (podobně jako Štoll), jak už víme, znal velkou část Bieblova nově vznikajícího díla: „*Neméně radostným aktivem naší poezie je poslední tvorba Konstantina Biebla. Ukázky, které se objevily v tisku, jsou jen nepatrným zlomkem díla, které napsal v poslední době.*“¹⁵² Jsou důkazem, že i velmi precizní lyrika může mít mocný ideový náboj (...).“¹⁵³

Mezi Štollovým normotvorným referátem a vydanými sbírkami a skladbami v roce 1950 byla vnímána přímá souvislost. „...v tom [tj. ve Štollově referátu] cítíme generální linii českého básnictví. To nám ukazuje, odkud vyjít a kam jít. (...) Myslím, že kdyby nebylo Štollovy přednášky, že by třeba nebylo Nezvalova *Zpěvu míru*.“¹⁵⁴ To potvrzují i slova z II. valného shromáždění české sekce Svazu čs. spisovatelů, kde například Jan Pilař mimo jiné říká: „*Jak jinak bychom se mohli dočkat v tak krátkém čase takového rozpětí tvůrčí aktivity celé řady českých básníků, kteří se semkli v jednotný, nerozborný šik v boji za mír, kteří napsali desítky veršů věnovaných velké záštitě míru, Sovětskému svazu, statečným bojovníkům z Koreji (...)* Jak jinak bychom mohli (...) uvítat novou bojovnou a umělecky vyzrálou báseň Vítězslava Nezvala *Zpěv míru*?“ Pilař dále uvádí, že po této cestě jde vedle Nezvala i „vývoj veršů“ Viléma Závady, Marie Pujmanové, Konstantina Biebla, Františka Branislava, Jana Nohy, Stanislava Neumanna, Michala Sedloně, Ivana Skály, Josefa Kainara a Jiřího Havla.¹⁵⁵

„Poštollovskou“ sbírku v roce 1950 vydali skutečně všichni zásadní prorežimní básníci: ze zavedených autorů to byl v první řadě zmíněný Vítězslav Nezval a jeho básnická skladba *Zpěv míru*, která byla od počátku vnímána jako vrchol „nové tvorby“. Dále Vilém Závada vydal sbírku básní *Město světla* a Marie Pujmanová *Milióny holubiček*. Josefu Kainarovi vyšla sbírka *Veliká láska* a z mladých autorů Janu Pilařovi *Radost na zemi*, Ivanu Skálovi *Máj země*, Vlastimilu Školaudymu *Hlas doby*, Janu Nohovi *Světlo*, Pavlu Bojarovi *Mladost světa* a Jiřímu

---

¹⁵² V roce 1950 vyšlo v různých periodikách (Tvorba, Rudé právo, Nový život, Lidové noviny, Panorama) poměrně dost Bieblovy básně: *Básníci jsou pro mír*, *Gejsír* (Vítězslavu Nezvalovi), *Na paměť dělníka Josefa Kuldy*, *Havran*, *Julius Fučík ve vězení*, *Kaiserbad*, *Karel Marx v lázních*, *Tržní pramen*, *Pramen Libušin*, *Pallas Athéné v Karlových Varech*, *Turgeněv*, *V tramvaji*, *Tryzna*, *Píseň práce*, *Lenin*, *Manifest Vítězslavu Nezvalovi*.

¹⁵³ Bauer 2009: s. 494. Totéž in: BAUER, Michal (ed.): *Referát Jiřího Taufera*. Česká literatura 47, 1999, č. 3, s. 316.; Taufer zde vyzdvihuje mimo jiné Bieblovu báseň *Báseň za maminku Karla Konráda*, když demonstruje, jak by měl vypadat v poezii „správný“ „poměr k matce“. Tamtéž: s. 309–310.

¹⁵⁴ Jde o citaci Marie Pujmanové na kroužku básníků. In: LA PNP, f. SČSS: diskuzní večer kroužku básníků 27. 11. 1950 v Klubu čs. spisovatelů.; Srov. též Bauer 2009: s. 224–225, 230.

¹⁵⁵ Citováno podle Bauer 2009: s. 231.

Havlovi, dělnickému autorovi¹⁵⁶, sbírka *Cestou vzhůru* aj. Většina sbírek měla i poměrně četnou literárněkritickou odezvu.¹⁵⁷ Pouze Konstantin Biebl svou tolik očekávanou sbírku nevydává, i když nové básně píše a navíc mnohé z nich mu už od roku 1949 vycházejí časopisecky, některé i opakovaně¹⁵⁸, a i když publikaci své sbírky, jak víme, plánoval už na jaro roku 1950.

V polovině února přišla zpráva ze Sovětského svazu, v níž kulturní přidělenec v Moskvě Jiří Plachetka referoval aparátu ÚV KSČ o tom, jaký ohlas tam vyvolal Štollův referát. Sověti podle Plachetky „dosud nejsou ochotni bez závažných výhrad linii Neumann-Wolker protáhnout až k V. Nezvalovi“.¹⁵⁹ Též v dopise zaznívá, že se Sovětům zdá Nezvalova poéma *Stalin* poněkud přeceněná. Ač se tyto sovětské reakce zdají znepokojivé, pro Nezvala z nich žádné doložitelné důsledky nevyplýnuly, a tak i další kauzy, které vůči němu vyvstaly (viz například útok Oty Šlinga¹⁶⁰ z léta téhož roku) končí jednoznačně v Nezvalův prospěch.¹⁶¹

Rok 1950 byl také ve znamení oslavy Nezvalových narozenin. Ačkoli v té době (26. května) ještě nebyla vydána jeho emblematická skladba *Zpěv míru*, ve srovnání s připomínkou narozenin Konstantina Biebla v roce 1948 byl mediální ohlas Nezvalova jubilea

---

¹⁵⁶ Jiří Havel byl 26letý dělník a v té době vychovatel učňů v textilní továrně Perla v České Třebové (podle: NA, A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 701.), který vyšel z akce Pracující do literatury (1949). Více k akci: Bauer 2003: s. 247.

¹⁵⁷ Konkrétní detailní literárněkritická odezva na *Zpěv míru*, *Máj země* a *Hlas doby* in: Königsmarková 2007.

¹⁵⁸ V roce 1950 Bieblovi vyšly mnohé básně po různých periodikách později zařazené do sbírky *Bez obav*. Z oddílu *Bez obav* to byly básně: BIEBL, Konstantin: *Básníci jsou pro mír*. Tvorba 1950, roč. 19, č. 46, s. 1090.; BIEBL, Konstantin: *Havran (Jiřímu Tauferovi)*. Lidové noviny 1950, roč. 58, č. 195, 20. 8. 1950, s. 1.; BIEBL, Konstantin: *Píseň práce*. Rudé právo. 1950, roč. 30–31, č. 144, 18. 6. 1950, s. 3.; BIEBL, Konstantin: *V tramvaji*. Rudé právo. 1950, roč. 30–31, č. 1, 1. 1. 1950, s. 6. Z oddílu *Karlovy Vary* to byl výběr veršů v Lidových novinách: BIEBL, Konstantin: *Z nových veršů Konstantina Biebla. Básně z Karlových Var. (Karel Marx v lázních, Tržní pramen, Pramen Libušin, Pallas Athéné v Karlových Varech, Turgeněv)*. Lidové noviny 1950, roč. 58, č. 19, 22. 1. 1950, příloha s. 2.; BIEBL, Konstantin: *Kaiserbad*. Panorama 1950, roč. 25, č. 10, s. 58.

¹⁵⁹ NA, A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 58 (1). Dopis G. Barešovi ze 17. 2. 1950, doručený na ÚV KSČ dne 22. 2. 1950.

¹⁶⁰ Ota Šling byl brněnský krajský tajemník ÚV KSČ, který v srpnu roku 1950 Nezvala ostře zkritizoval před sovětskou filmovou delegací. Mimo jiné prohlásil, že Nezval od roku 1945 nenapsal „ani jednu věc, která by odpovídala našim požadavkům“ (Nezval se tou dobou zrovna léčil v Brně u svých rodičů, u nichž jej část členů delegace navštívila.) Nezval si na Šlinga stěžoval členovi předsednictva ÚV KSČ Brunu Köhlerovi, který situaci obratem řešil s Václavem Kopeckým. Šlingovy výroky na Nezvalovu adresu byly sovětskými delegáty klasifikovány jako projevy „sektářského levičáctví“ a velmi rychle se obrátily proti němu. Šling nakonec skončil ve vykonstruovaném politickém procesu spolu s R. Slánským na popravišti. NA, A ÚV KSČ, f. 100/45, sv. 6, a. j. 159.

¹⁶¹ Knapík hovoří o tom, že vliv SSSR u nás měl spíše zprostředkovanou podobu, než že by šlo o přímý vliv na utváření kulturní politiky. Více: Knapík 2006: s. 53–54.; Srov.: Königsmarková 2007: s. 14–24. Případně totéž in: Šámal (ed.) 2009: s. 90–100.

mimořádný. To potvrzuje význačnost Nezvalovy pozice v tehdejší kulturní politice.¹⁶² Pravděpodobně reakcí na Bieblovu gratulaci je Nezvalův dopis z května roku 1950, v němž Bieblovi děkuje za zaslání dvou „*krásných básní*“ a který je dokladem blízkého a vřelého přátelství, jež oba básníky pojilo. „*Ty víš, drahý příteli, jak hluboká pouta mě pojí s Tebou, s Tvým srdcem, s Tvou obrazností, s Tvou něhou, jak miluji Tebe a Tvou poesii, a proto věř mi, Kosťo, že jsi mě svými básněmi potěšil.*“¹⁶³ Vedle Štolla tak musel být pro Biebla Nezval, básník takového formátu a obdobné tvůrčí minulosti, který přestál všechny dobové aféry a útoky, zásadní oporou v jeho nejistotách a tvůrčích strastech.

Vzhledem k dobovým událostem by se mohla nabízet otázka, zda Biebla neodradila od publikace jeho sbírky Štollova kritika Františka Halase anebo kauza kolem Jaroslava Seiferta¹⁶⁴, která na rozdíl od pamfletové aféry pokračovala až do roku 1951. K takovým hypotézám však zatím nejsou k dispozici žádné indicie. Důvodem Bieblova otálení s vydáním nové sbírky jistě mohl být jeho zdravotní stav, který ani v roce 1950 nebyl dobrý a věčně kolísal. Víme, že na podzim toho roku znovu absolvoval léčení v Karlových Varech.¹⁶⁵ Svou zdravotní anabázi Biebl velmi emotivně vylíčil začátkem roku 1951 v dopise Janu Kloboučnickovi v souvislosti s tzv. prověřkovou kauzou¹⁶⁶: „...*a pak to vyvrcholení pankreatickými záchvaty, to všechno strašně podrylo mé tvůrčí síly. Když se to zlepší, dělám hloupost. Pracuji celé týdny ve dne i v noci a vyčerpám se do nemožnosti. Pak se zhorší i můj*

---

¹⁶² Königsmarková 2007.

¹⁶³ LA PNP, f. Nezval V.: Dopis V. Nezvala K. Bieblovi z května 1950. (Přesně nedatováno.)

¹⁶⁴ J. Seifert se po vydání *Písně o Viktorce* stáhnul do ústraní a ocitnul se v existenční tísní. Byl obnoven požadavek na zřízení tzv. čestného soudu, který měl být se Seifertem původně uspořádán už po jeho „kavárenských výročích“. „Čestný soud“ se ale nakonec nikdy neuskutečnil. Případ se vlekl až do roku 1951, kdy se stal součástí mocenských bojů mezi Kopeckého lidmi a stranickým aparátem. Podrobně k této kauze in: Königsmarková 2007.

¹⁶⁵ Podle Hanykové zde byl znovu od konce října roku 1950. Toho roku prý začala zima velmi brzy a v lázeňských domech bylo nedostatek tepla. Biebl se nachladil a ozval se mu ischias. Ujal se ho MUDr. Fried a Bieblův stav se zlepšil. Toho času byl prý ve Varech i Nezval a přijel sem i Konrád. Biebl jim předčítal své nové básně. Do Prahy se prý vrátil na začátku prosince. Hanyková 2004: s. 28.; Srov.: Slabý 2015: s. 86–88.

¹⁶⁶ Jan Kloboučnick byl do září 1951 předseda 8. dílčí organizace KSČ na Barrandově. (Knapík 2002: s. 130.); Ve zmíněném dopise Biebl obhajoval svou neúčast na prověřkové schůzce a vysvětloval svůj incident s Václavem Švarcem, který jej na tuto stranickou schůzi opakovaně písemně zval, protože nevěděl, že už byl na Barrandově prověřen. Šlo o pouhé nedorozumění, ale Biebl reagoval v dopise adresovaném Kloboučnickovi, v němž si na Švarcovy upomínky stěžoval, velmi emotivně. Více k incidentu s prověřkou: Slabý 2015: s. 88–90. Dopis K. Biebla Janu Kloboučnickovi z 3. 2. 1951. Kompletní korespondence k této kauze byla přetištěna v Literárních novinách roku 1956: *Neznámé dopisy Konstantina Biebla*. Literární noviny 1956, č. 23, s. 6–7.

tělesný stav.“¹⁶⁷ Zároveň je tento dopis dalším dokladem toho, jak bolestné (protože velmi křečovitě¹⁶⁸) bylo pro Biebla „správně“ básnicky odpovědět na tehdejší ideologickou normu: „Nemáš představy, jakou vůli, jaké úsilí musím vyvinout, abych něco slušného napsal. (...) Hledám bojový tón, chci prudce útočit na imperialisty (...). Jelikož je zapotřebí bojovat hned, nutím se do toho za každou cenu!“¹⁶⁹ A také je tento dopis dokladem Bieblovy velké odpovědnosti, kterou měl vůči své básnické tvorbě. „A já cítím povinnost psát, bojovat (...). Kolik nocí bylo zapotřebí, než jsem byl s těmito básněmi [tj. *Korejská balada a V zrcadle oceánu*] poněkud spokojen!“ Z. K. Slabý ve svých vzpomínkách uvádí, že každá jeho báseň měla „desítky a desítky“ variant. A dále pokračuje: „Svoji knížku [*Bez obav*] si vyzdoroval na nemoci (doma ve Slavětíně i při svých léčebných pobytech v Karlových Varech (...), a snad právě proto uvažoval nad každým rýmem, nad každým slovem ještě usilovněji než kdy předtím; chtěl, aby účinnost veršů byla co nejpregnantnější. Přitom však jako by stravoval sám sebe...“¹⁷⁰

Domnívám se, že Bieblova věčná nejistota a až frenetická touha po dokonalosti byla důsledkem toho, že si byl víc než dobře vědom svého nespontánního způsobu psaní, a tak měl potřebu své básně ustavičně jak před sebou, tak i před druhými obhajovat hnán podvědomým strachem z odsudku literárněkritické obce. Například v dopise Václavu Švarcovi, který byl spojen s „prověřkovou kauzou“, Biebl píše: „Hned po návratu z Karlových Var jsem se dostavil na Barrandov a tam jsem byl prověřen. (...) bylo konstatováno, že jsem se zapojil do boje za mír a byla oceněna kvalita mé poesie. Byl jsem posílen tímto oceněním a rozjel jsem se do Slavětína, abych zde dokončil v klidu rozsáhlou knihu...“¹⁷¹ Jako nejpravděpodobnější vysvětlení neustálého odkládání finalizace sbírky se tak jeví kombinace Bieblova špatného zdraví a jeho vnitřního tvůrčího konfliktu, přehnané sebekritičnosti, nedostatečné sebedůvěry a nedůvěry v soudy svých přátel. „...vidím stále před sebou otazník v duchu všech svých opravdových přátel, kteří by byli rádi, kdyby vyšla už má první velká kniha – to všechno velmi těžce nesu, nemohu za svůj stav a nejde to ani vysvětlit...“¹⁷²

---

¹⁶⁷ Slabý 2015: s. 89.

¹⁶⁸ „Svým založením nebyl vůbec bojovník a ony bojovné verše ze sbírky *Bez obav* vznikly navzdory jeho naturelu, z jakési nadnesené stylizace, snad vynucené nebezpečnými roky po únoru 1948.“ Slabý 2015: s. 95.

¹⁶⁹ Slabý 2015: s. 89. I další citace tamtéž.

¹⁷⁰ Slabý 2015: s. 94.

¹⁷¹ In: *Neznámé dopisy Konstantina Biebla*. Citováno podle: Literární noviny 1956, č. 23, s. 6.

¹⁷² Tamtéž.

1.5. Rok 1951: Období krize mocenského systému a publikace sbírky *Bez obav*

V roce 1951 nastává období politické i kulturní krize. Na politické úrovni se to projevilo hledáním „nepřátel uvnitř komunistické strany“, které v závěru roku vedlo k dočasné destabilizaci stranického aparátu. V únoru upadli v nemilost Ota Šling a Marie Švermová, začíná se používat pojem „šlingovština“. Již zmiňovaný brněnský tajemník ÚV KSČ Ota Šling stál v roce 1950 za – už v zárodku potlačenou – další kauzou namířenou proti Nezvalovi. Její potlačení jen potvrdilo pokračování kulturněpolitické linie nastavené Kopeckým na IX. sjezdu ÚV KSČ. Na konci roku „šlingovštinu“ doplnila „slánština“, když se obětí vnitrostranické čistky stal sám generální tajemník Rudolf Slánský.

Krize v kultuře postihla mimo jiné ve velkém filmové odvětví. Nastala jeho celková reorganizace, byly zrušeny tvůrčí kolektivy, které nahradily výrobní skupiny. Lepšímu plnění výrobního plánu měla pomoci větší spolupráce se členy Svazu československých spisovatelů.¹⁷³ Evidentně se totiž nedařilo plnit nastavené plány výroby dlouhých hraných filmů. Film v letech 1950–1951 stihlo několik „afér“. Konstantin Biebl tyto kauzy ve filmu velmi silně prožíval a aktivně se do nich zapojoval.¹⁷⁴ Například se prý podle svědectví Jiřího Trnky společně s Nezvalem a Konrádem postavil za film *Bajaja*, který byl obviněn z nesrozumitelnosti.¹⁷⁵ V roce 1951 pak došlo k velkým rozporům kolem filmu *Císařův pekař*.¹⁷⁶

Na počátku roku 1951 také začíná vycházet na povrch mocenské soupeření mezi ústředním aparátem a ministerstvem informací. Jak píše Knapík, do té doby se obě skupiny snažily předstírat, že mají jednotnou představu o vedení kulturní politiky a že se vzájemně doplňují. První náznaky zvratu tohoto trendu lze dohledat už v roce 1950 po vydání Seifertovy *Písně o Viktorce*, kdy se řešila kontroverzní recenze Ivana Skály *Cizí hlas*.¹⁷⁷ O Skálových kvalitách jakožto básníka posléze otevřeně (a vzhledem k svému postavení velmi směle) zapochyboval mladý literární kritik Zdeněk K. Slabý v recenzi Skálovy nové sbírky *Máj země*.¹⁷⁸ Tuto otevřenou kritiku Skálovy poezie si Gustav Bareš (jehož byl Skála

---

¹⁷³ NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 671 (2).

¹⁷⁴ Knapík 2000: s. 198.

¹⁷⁵ Kusák 1998: s. 325–326.

¹⁷⁶ Knapík 2006: s. 89–90.

¹⁷⁷ Knapík 2006: s. 87. Viz „Kauza Seifert“.

¹⁷⁸ Slabý totiž navzdory většinovému názoru ostatních kritiků dohledává ve Skálově sbírce prvky nežádoucího „frézismu“ a „vulgarizátorství“. SLABÝ, Z. K.: *Ke Skálově sbírce Máj země*. Var 3, 1950,

chráněnc) interpretoval jako odvetu za *Cizí hlas*. Slabého text tak představuje vedle Seiferta další z varovných třecích ploch mezi zmíněnými dvěma tábory před rokem 1951.¹⁷⁹ Přesto se ale tyto dva střety Barešova a Kopeckého křídla v roce 1950 víceméně navenek uhladily a skupiny se dál profilovaly jakožto konsensuální. To se ale mění v inkriminovaném roce 1951.

Konkrétním případem byla kampaň proti Emilu Fillovi. Fillova díla se otevřeně zastal například Jiří Taufer nebo Vítězslav Nezval, který útok na Fillu interpretoval jako zásah aparátu ÚV KSČ. Na Fillovu obranu vystoupil také Konstantin Biebl. Bareš však už v tomto případě tak aktivní, jako ve věci s Jaroslavem Seifertem, nebyl. Knapík to interpretuje jako úbytek Barešovy energičnosti.¹⁸⁰ Konkrétní posílení pozice Václava Kopeckého se v daném roce projevilo už v srpnu, když ho Gottwald na schůzi předsednictva ÚV KSČ pověřil vedením ministerstva školství jako zástupce za nemocného Zdeňka Nejedlého.

1.5.1. Období před publikací sbírky *Bez obav*

Začátkem roku 1951 vzniká další Bieblova báseň, kterou zařadil do stejnojmenného oddílu sbírky *Bez obav*, a to zmíněná *Korejská balada*, již věnoval Ladislavu Štollovi.¹⁸¹ Dopis, který adresoval právě Štollovi, je už několikátým dokladem toho, že stále hledá nový výraz a není si svou novou poetikou jist. Jako by stále přesvědčoval sám sebe, že se ubírá tou „správnou tvůrčí cestou“. „*Nevím, bude-li se Ti líbit, pokouším se být bojovnější. Pošlu ji do Tvorby. Bojovat! bojovat! bojovat! To dnes cítím.*“¹⁸² *Korejská balada*, též později zařazená v titulním oddílu sbírky *Bez obav*, nakonec vyšla 14. ledna v Lidových novinách.¹⁸³ O *Korejské baladě* Štoll Bieblovi mimo jiné napsal: „*Děkuji Ti, drahý Kost’o! – když jsme Tvou báseň přečtli a podumali, pustili jsme si na gramofonu desku Paula Robesona. Na jedné straně byla Černošská ukolébavka a na druhé straně Robesonem čínsky zpívaný, revoluční pochod čínské lidové armády’. A to vše nám pak slyňulo s Tvými verši.*“¹⁸⁴ Štoll pak Biebla vyzývá, aby už

č. 9–10, 15. 9., s. 306–311. Slabého se zastal Zdeněk Nejedlý in: NEJEDLÝ, Zdeněk: *O českou poesii*. Var 1951, č. 17–18, z 15. 1., s. 513–521.; Srov. také: Křesťan 2012: s. 366–368.

¹⁷⁹ Podrobně k danému případu: Königsmarková 2007.

¹⁸⁰ Knapík 2006: s. 91–92.

¹⁸¹ Biebl 1951: s. 243–245.

¹⁸² A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis K. Biebla L. Štollovi z 3. 1. 1951.

¹⁸³ BIEBL, Konstantin: *Korejská balada. (Ladislavu Štollovi.)* Lidové noviny 1951, roč. 59, č. 11, 14. 1. 1951.

¹⁸⁴ A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem, dopis L. Štolla K. Bieblu z 15. 1. 1951.

nečekal a vydal svou sbírku básní: „*Lituji, Kost'ó, jenom, že dosud nemáme před sebou Tvé sebrané verše. Udělej to co nejdříve, poslechni Jirku Taufera, on Ti ostatně velmi rád pomůže. Ale neodkládej to.*“¹⁸⁵ Vidíme tedy, že i Štoll a Taufer Biebla k vydání jeho sbírky povzbuzovali. Biebl ke konci ledna, kdy ho už několikátý týden sužovala chřipka, potvrzuje v dopise Jarmile Svaté úmysl „*v krátké době knížku vydat*“.¹⁸⁶ Československý spisovatel prý po něm požadoval rukopis do 1. února.¹⁸⁷ Biebl se v dopise zmiňuje, že báseň *Šibeničníci* (zařazenou do oddílu *Panychidy*), kterou Jarmile Svaté ve sbírce věnoval, považuje „*za to nejlepší, co kdy napsal*“.¹⁸⁸ Povzbuzení ohledně chystané knihy se mu dostává i od Františka Hrubína: „*...těším se už na Tvou novou knížku, podle otištěných veršů po novinách to bude oáza v té poušti.*“¹⁸⁹

Pozitivního ohlasu na jeho nejnovější báseň se mu dostalo i na stránkách časopisu Var, kde ji za „*nejkrásnější báseň na bojující Koreu*“ označil mladý literární kritik Vladimír Dostál, který v závěru své glosy, podobně jako Štoll, neopomenul zmínit, že se na Bieblovu novou sbírku „*nedočkavě těšíme*“ a že bude „*významnou událostí naší literatury*“.¹⁹⁰ Dostál v podstatě dopředu sbírku *Bez obav* recenzuje (ještě před jejím vydáním), tedy alespoň její titulní oddíl. Pokouší se totiž o jistou generalizaci Bieblových nejnovějších básnických textů porůznu již uveřejněných: „*Bieblovy poslední básně vůbec většinou zalétají přes hranice států do zemí, kde se právě nejurputněji bojuje za mír, a stávají se tak pravými skvosty proletářského internacionalismu v naší poesii.*“¹⁹¹ Dostál ve své kritické glose nešetří superlativy na Bieblovu *Korejskou baladu*. Staví ji vedle Nezvala a Pujmanové jako to nejlepší, co současná poezie má. „*Málokde je v dnešní české poesii tak silná básnická obraznost ve službě tak velkých myšlenek jako v posledních Bieblových básních.*“¹⁹²

---

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ LA PNP, f. Svatá, J.: Dopis K. Biebla J. Svaté z 22. 1. 1951. Jarmila Svatá byla Bieblova přítelkyně, která také pracovala v ÚD ve skupině O. Nového. NA ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 674.; Srov. Voda – Blahynka 2011: s. 74.

¹⁸⁷ Hanyková 2004: s. 28. K odevzdání rukopisu v tu dobu ale nedošlo. [Pozn. J. K.]

¹⁸⁸ LA PNP, f. Svatá, J.: Dopis K. Biebla J. Svaté z 22. 1. 1951.

¹⁸⁹ Slabý 2015: s. 91. (Dopis Františka Hrubína K. Bieblovi ze 4. 3. 1951.)

¹⁹⁰ DOSTÁL, Vladimír: *Nejkrásnější...* Var 3, 1950–1951, č. 19–20, 15. 2. 1951, s. 630–631.

¹⁹¹ Tamtéž: s. 630.

¹⁹² Tamtéž: s. 630–631. V tomto názoru Dostál zůstává konzistentní. Více v kapitole: *Dostálova kritika: „Nový kurz“ recepcie Bieblovy poezie.*

Paradoxně ten samý kritik¹⁹³ o sedm dní později chválí v Tvorbě novou básnickou sbírku Josefa Kainara *Veliká láska*, která vyšla koncem roku 1950 a do níž Kainar zařadil svou báseň *Zůstali vzadu* opírající se do meziválečných avantgardistů.¹⁹⁴ Tato báseň pravděpodobně Konstantina Biebla zasáhla, protože na ni odpověděl ve sbírce *Bez obav* rozsáhlou básní *Zůstali v řadě*, již zařadil do oddílu *Manifesty*. Kainar v pamfletické básni mimo jiné píše: „*Zůstali vzadu. (...) / Oni se chtěli opozdit. (...) / Sedí v hospodě, / mžourají po ženských / a v dohodě / rozvázně a živýkavě se melou / o psí štěk. (...) / Přelisovali pár stránek v Kapitálu, / tož leželi si ve vlasech / a diskutovali, / že sám pan vrchní / (...) pohlédl vyčítavě / ke stolu, / kde devět hlasů, / devět chocholů, / vzpjalo se ve výbuch (...) / Vždy se trochu bál, / aby z těch devíti tam / někdo nepovstal / a nezapíval Internacionálu... (...) Ti sice šermovali (...) šavlemi sloviček / o nutném třídním boji (...) V jádře to však s nimi / náhlé / nebylo. (...)“¹⁹⁵ Biebl odpovídá: „...*Palte do mě! Odpovím vám stroze / Vím co dělám / Stojím vždycky v řadě.*“¹⁹⁶*

Autoři knihy *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech* uvádějí hypotézu, že Biebl musel Dostálovu pozitivní kritiku Kainarovy sbírky *Veliká láska* na stránkách Tvorby silně prožívat, a to právě kvůli této básni, jejíž vyznění vztahoval i na sebe.¹⁹⁷ Autoři této knihy ale upozadňují jeden podstatný detail. Dostál, který zrovna báseň *Zůstali v řadě* zmiňuje jako jednu z těch méně povedených, identifikuje ony „zůstavší vzadu“ jako trockisty, tedy ty autory, kteří se ve třicátých letech, v době moskevských procesů, odklonili od Sovětského svazu.¹⁹⁸ Ačkoli samozřejmě Biebl (ale i Nezval) patřil ve třicátých letech mezi tzv. „*devět chocholů*“¹⁹⁹, nemohl si Biebl myslet (viz předešlá Dostálova reflexe Bieblovy tvorby), že by ho Dostál považoval za trockistu (tím méně Nezvala, který už od konce roku 1950 měl vydobytu

---

¹⁹³ Vladimír Dostál začal externě spolupracovat s Tvorbou na její žádost poté, kdy o něj z důvodu personální krize požádala redakce Tvorby kádrové oddělení Sekretariátu ÚV KSČ. Bareš žádost potvrdil svým souhlasem 16. 2. 1951. NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 510.

¹⁹⁴ Dostál, Vladimír: *Bez sebekritiky není cesty vpřed*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 8, s. 191–192. (Číslo 8 vyšlo 22. 2. 1951.) Kainara Dostál mimo jiné chválí i za sebekritiku (své předúnorové tvorby), kterou z jeho nových veršů cítí.

¹⁹⁵ KAINAR, Josef: *Veliká láska*. Praha, Československý spisovatel 1950, s. 39–42.

¹⁹⁶ Biebl 1951: s. 203.

¹⁹⁷ Voda – Blahynka 2011: s. 41.

¹⁹⁸ Za nejzdařilejší tuto báseň nepovažuje ani recenze Mladé fronty, která její „*vyrovnávání se s intelektuálními problémy*“ považuje za negativum ve vztahu k masovému šíření Kainarových „*závažných básní*“: JELÍNEK, A. – POCHOP, Z.: *Co budeme recitovat*. Mladá fronta 1951, 14. 3., s. 6.

¹⁹⁹ Skupina surrealistů v ČSR vznikla v březnu roku 1934 (V. Nezval, K. Biebl, V. Makovský, J. Štyrský, Toyen, J. Ježek, J. Honzl, B. Brouk, do konce roku se připojil i K. Teige). Podle: PAPOUŠEK, Vladimír a kol.: *Dějiny nové moderny 2. Lomy vertikál. Česká literatura v letech 1924–1934*. Praha, Academia 2014, s. 591.

nedotknutelnou pozici).²⁰⁰ Navíc je nutno opakovaně zmínit, že tentýž literární kritik sedm dní předtím potvrdil Bieblovi místo mezi nejvýznamnějšími autory „současné poezie“. Přístupme ale na to, že Biebl tuto pozitivní kritiku Kainara mohl vnímal primárně jako kritiku své osoby ze strany oficiální Tvorby, nikoli jako kritiku z pera Dostálova. Těžko lze ale soudit, že by si Tvorba k takovému potenciálnímu „záměrnému útoku“ na Biebla vybrala právě Dostála. Když totiž Dostál v polovině roku 1950 (v té době ještě jako redaktor Varu) předjímal úspěch v tu chvíli zatím nevydané sbírky *Veliká láska*, podrobil při té příležitosti Kainara velmi silné kritice za jeho předúnorové tvůrčí období: „*Jeho sbírky ‚Osudy‘ a ‚Nové mythy‘ jsou (...) zatopeny hnusným subjektivistickým a existencialistickým bahnem (...) mohly vyrůst jen z nejodpornější hniloby starého světa.*“²⁰¹

Více pravděpodobné je, že Biebla Kainarova báseň prostě zasáhla už ze své podstaty. Bohumil Polan, mimo jiné literární historik, který si v roce 1966 sepsal své vzpomínky na Biebla do podoby sedmistránkového strojopisu s názvem *Životní závěr Konstantina Biebla*, v něm uvádí, že Biebl byl zvláště blízkým přítelem Karla Teigeho, a tak „*zuřivé útoky*“ na něj „*vztahoval i na sebe*“.²⁰² Muselo jít o čistě iracionální spojitost a tradičně přecitlivělé Bieblovo prožívání pamfletických útoků na generační druhy. Oficiálně totiž Biebla s Teigem nespojoval ani normotvorný referát L. Štolla, který paradoxně „*Teigeho škodlivé působení*“ připomíná u Vítězslava Nezvala.²⁰³

To, že by text Vladimíra Dostálova v Tvorbě mohl být v jakémkoli smyslu znepokojující pro zavedené oficiální autory typu Biebla a Nezvala, je pak možné zcela vyloučit při jeho bližší analýze. Srovnáme-li ho totiž s později neblaze proslulou recenzí Michala Sedloně *Cesta Konstantina Biebla k bojovnému humanismu*, která snad měla být pro citově labilního Biebla jednou z příčin jeho tragického konce, vyznívá Dostálova recenze nového Kainara mnohem

---

²⁰⁰ Těžko samozřejmě soudit Bieblův psychický stav a jeho subjektivní vnímání událostí kolem, ale objektivně k tomu důvod neměl.

²⁰¹ DOSTÁL, Vladimír: *Příklad básníka...* Var 3, 1950, č. 6, 15. 5. 1950, s. 191.

²⁰² Voda – Blahynka 2011: s. 140, 138.; Útoky na Teigeho a jeho následnou smrt dává do souvislosti s Bieblovou tragédií na několika místech svých *Paměti* i Václav Černý. „*[Teige] Zemřel 1. října srdečním infarktem po několikerém policejním vyšetřování. (...) dne 12. listopadu skáče z okna Kost'a Biebl v témže stressu štvanic proti Devětsilu, s Teigem a Devětsilem mizelo mu všechno, co v životě miloval.*“ Černý ironizuje Nezvalův verš z básně *Rozloučení s Konstantinem Bieblem* „*proč nezdvihl aspoň telefon?*“ (přesně: „*žes nezved prostě telefon?*“) a má za to, že Nezval věděl dost na to, aby svého přítele uklidnil. ČERNÝ, Václav: *Paměti III 1945–1972*. Brno, Atlantis 1992, s. 252.

²⁰³ Štoll 1950: s. 34, 86.

přísněji. Dostál, stejně jako později Sedloň²⁰⁴, věnuje poměrně velký prostor Kainarově předúnorové tvorbě a podobně jako v předešlém článku ve Varu nešetří „štollovskou dikcí“.

„(...) ‚Osudy‘ a ‚Nové myty‘ (...) jsou pro nás dnes už jen pouhým dokumentem vysokého stupně rozkladu buržoasní kultury, otravující svým morovým dechem (...) jsou přehlídkou fantasmagorických vidin (...) Jen na malý počet básní (...) může básník ještě dnes vzpomínat bez ruměnce studu.“²⁰⁵ Dostál ostře kritizuje poetiku básníků Skupiny 42: „Takový básník životní reality, přiblíží-li se k člověku, spočítá nejdříve uhry na jeho tváři, pak mu hledá vši ve vlasech, zjistí, páchne-li mu z úst a má-li špinavé uši, a (...) podá o tom podrobný ‚básnický‘ referát.“

Navíc Kainara pochválí za schopnost bojovného vtipu a doplňuje, že v tomto se mu může rovnat právě „pouze Konstantin Biebl“²⁰⁶. V závěru recenze, ačkoli celkově sbírku Kainarovu hodnotí jako „vítězný krok“, vypočítává ještě chyby, které v Kainarově nové tvorbě přetrvávají z jeho předchozího tvůrčího období.²⁰⁷ Domnívám se tedy, že hodnocení Kainarovy nové sbírky v Tvorbě nemělo s Bieblem žádnou přímou ani nepřímou souvislost a že ji jen obtížně mohl hledat i sám básník Konstantin Biebl.

V období finálních úprav sbírky, tj. někdy koncem března nebo na začátku dubna roku 1951, Biebla ve Slavětíně navštívili s nahrávacím rozhlasovým vozem Karel Konrád a Z. K. Slabý, který podle svých slov celou akci zorganizoval. Rozhovor s Bieblem vedl Vladimír Kovářik, tehdejší vedoucí vysílání pro mládež, a setkání se zúčastnil také Karel Šiktanc. Slabý na tuto událost vzpomíná takto: „Nedlouho nato jsme seděli v pokoji starobylého Bieblova domu: (...) na stole stál ve stojanu mikrofon a Biebl nám recitoval své Šibeničnický a další básně z připravovaného rukopisu *Bez obav*. A rozmlouval s námi o smyslu poezie, o úloze básníka, o svém životě. Když přednášel své verše, jeho podání bezděky přecházelo do patosu (...). Básník sám byl jako v horečce, říkal, že pracoval na básních celé

---

²⁰⁴ I Sedloň napsal na Kainarovu novou sbírku recenzi. Zajímavé je, že v porovnání s Dostálem je ke Kainarově předúnorové tvorbě velmi milosrdný: „Tehdejší Kainarovy verše, přes všechny své vady, prozrazovaly velmi nadaného básníka, u kterého se obrazotvornost pojila s ostrým rozumem, často pochybovačně a ironicky zaměřeným. Kladné rysy Kainarova talentu, které byly potlačovány zálibou v t. zv. hloubkách buržoasního básnění, mohly se projevit plně teprve v této sbírce, když Kainar opustil oblast úzké měšťácké tematiky...“ SEDLOŇ, Michal: *Nový přínos naší poesie*. Rudé právo 1951, 1. 4., s. 5.

²⁰⁵ Následující citace z: DOSTÁL, Vladimír: *Bez sebekritiky není cesty vpřed*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 8, s. 191. I další citace tamtéž.

²⁰⁶ O srovnání s Bieblem hovoří ve své recenzi Kainara i Pekárek: „...jde o (...) vynikající básnický zjev, k němuž nalézáš v poslední době období jen u nejbojovnějších křišťálových básní Konstantina Biebla.“ PEKÁREK, Václav: *O bojovnou socialistickou poesii*. Lidové noviny 1951, Kulturní neděle, březen, s. 5.

²⁰⁷ DOSTÁL, Vladimír: *Bez sebekritiky není cesty vpřed*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 8, s. 192.

dny a noci, a připadalo mi, že jsme po onom tvůrčím vypětí první návštěva, které chce vydat počet ze svého úsilí.“²⁰⁸ Sám Biebl na začátku rozhovoru říká, že je „dost nemocen, ale že se snaží pracovat“. Charakteristickým rysem rozhovoru je opakované zdůrazňování „bojovnosti“ Bieblovy poezie. V. Kovářik se Biebla hned na začátku rozhovoru ptá, „jakou poezii vytváří a chce vytvářet“. Protože Biebl neodpoví, jak redaktor předpokládá (tj. že vytváří poezii „bojovnou“), vstoupí mu redaktor do řeči a říká za něj, že „poezie Konstantina Biebla je nejbojovější poezie, jakou v mladé české a říkám [V. K.] úmyslně v mladé české (...) poezii máme“. A hned naváže další otázkou: „Odkud, soudruhu Bieble, ta bojovnost?“ Biebl odpovídá velmi vágně, že už od roku 1922 je členem KSČ a že už od té doby bojovali, „někdy dobře, někdy hůř“ a pak prohlásí: „nejsem pro to tvořit bojovou poezii“, načež mu Kovářik opět vstoupí do řeči a říká: „...mluvili jsme o tom, že jsi členem KSČ už od roku 1922 (...) to znamená, že poezie kterou jsi psal, byla vlastně vždycky bojová.“ A svou řeč uzavírá tím, že tedy poezie, kterou Biebl píše dnes je tedy „logickým dovršením dlouhého vývoje“ jeho tvorby.²⁰⁹ Manipulativní vedení rozhovoru je zde tedy zcela evidentní.

Na začátku dubna roku 1951 píše Biebl v dopise Ančíkovi, že 12. dubna jede do Prahy a že následujícího dne předá k tisku svou novou sbírku Františku Kautmanovi²¹⁰, v té době šéfredaktoru Československého spisovatele.²¹¹ Sám Biebl o své nové knize píše, že je pouze „mostem“ k jeho příští tvorbě. Svou tvorbu na „cestě k socialistickému realismu“ bral velmi vážně. Chtěl se k ní propracovat postupně. Naladit se na ni a cítit ji. „Nefixluji ani nepřeskakuji.

---

²⁰⁸ Slabý 2015: s. 93.; Rozhovor je uložen v archivu Českého rozhlasu. Byl odvysílán 10. dubna 1951 a repríza proběhla 18. června téhož roku.; Část rozhovoru byla publikována v rámci *Dějiny české literatury 1945–1989*, v druhém díle zahrnujícím léta 1948–1958, na příloženém CD. (Janoušek a kol. 2007) Chybí zde báseň *Šibeničníci*, již Biebl přednáší v závěru celého rozhovoru. Bieblova entuziastická recitace této básně, již V. Kovářik uvádí jako báseň „o slavětínském mládí“, působí velmi sugestivně. [Pozn. J. K.] Úryvek ze závěru básně (o níž, jak už bylo řečeno, Biebl dříve prohlásil, že je to ta nejlepší báseň, jakou kdy napsal) zní: „*Pět vesnických chlapců pomoci jim není / Čeká je pod věží trest a věčná záhuba / Jsou to šibeničníci s provazu utržení / Každou chvíli odletí oknem z chrámu / svatého Jakuba // Zvoní to v uších pana správce pana důchodního / pana kontrolora / Neslýchaným klekáním od rána do noci / Výsměchem uličníků kteří se na hnoji / panského dvora / Zmocnili stříkačky a stříkali na zámek hnojnic // A nyní gotickým oknem vyhánějice vrány z věže / Svým zbojnickým smíchem až na mol opilí / Vyzvánějí do kraje radostně a svěže / Všechno co za celý týden na zámku ztropili // Když jednom krev stydne druhým se zpění / Smích svobodných srdcí ani smrt neztiší / Tolik hodnostářů to řeklo: Kluci zatracení / Čemu se řehtáte ve věži nejvyšší? (...)*“ Citováno podle Biebl 1951: s. 66.

²⁰⁹ Citováno je podle CD příloženého in: Janoušek a kol. 2007. [V citaci podtrhla J. K.]

²¹⁰ Kautman byl v roce 1951 též členem redakční rady časopisu *Nový život*. (Knapík 2002: s. 128.)

²¹¹ 13. dubna Biebl poslal Kautmanovi do Československého spisovatele emotivní telegram: „*Dnes k ránu jsem dokončil knihu, ten běh s překážkami. Potřebuji jen 30 hodin spát a pak napsané seřadit. Už nikdy v životě nic neslibím. Umění nejsou závody. Přijedu v pondělí. Chci dodat kvalitní práci, ne termín.*“ LA PNP, f. Kautman, F. (nezpracovaný fond). Totéž in: Slabý 2015: s. 91.; Do sazby šla kniha 23. dubna 1951.

Jdu svou vývojovou cestou (...) k socialistickému realismu. To hlavní – bolševické srdce – mám. (...) Jsem teprve na poloviční cestě k tomu, co ve mně dozrává... Jen ještě chvíli strpení... se mnou... (...) vnitřně jsem na to již připraven...“²¹² Ve fondu Československého spisovatele LA PNP je k básnické sbírce *Bez obav* uložen pouze lektorský posudek samotného Františka Kautmana, který je stručný, věcný a který doporučuje sbírku k vydání: „*Konstantin Biebl pracuje už několik let na této své nové sbírce. Řada jednotlivých básní již byla publikována v Tvorbě, Rudém právu, Lidových novinách, Novém životě apod. A byla veřejností přijata velmi kladně. Nejnověji připojuje Biebl k dosavadním veršům své sbírky ještě několik bojovných, ostře protiimperialistických veršů, které mají mobilisovat náš lid do boje za mír proti podněcovatelům nové války.*“²¹³

V létě roku 1951 se připravovalo složení delegace spisovatelů, kteří odcestují na podzim do Sovětského svazu. Seznam se několikrát proměnil. Definitivně v něm mimo jiné figurovali Ladislav Štoll, Jiří Taufer a Karel Konrád.²¹⁴ To bude pak podstatné pro listopadové události kolem Konstantina Biebla. I Konstantin Biebl se v jednu chvíli na seznamu účastníků spisovatelské delegace do Sovětského svazu objevil, ale s delegací nakonec zřejmě kvůli svému zdravotnímu stavu necestoval. Ve *Vlastním životopise* Biebl uvedl: „*S nesmírnou radostí vítám tu možnost uvidět drahý Sovětský svaz, ale obávám se, abych svým neuspokojivým zdravotním stavem (chorobou pankreatu) se nestal přítěží výpravy i našich milých hostitelů, kdyby se má nemoc na cestě zhoršila.*“²¹⁵

1.5.2. Vydání básnické sbírky *Bez obav*

Sbírka *Bez obav* vyšla v červnu roku 1951 v nákladu 10 750 výtisků, což bylo na tu dobu velmi slušné.²¹⁶ 6. června připomněly chystanou Bieblův knihu Literární noviny, které z ní

---

²¹² LA PNP, f. Ančík Z.: dopis K. Biebla Z. Ančíkovi z 5. 4. 1951. (Redakci Nového života.) Tento dopis časopis Nový život na svých stránkách zveřejnil po Bieblově smrti: *Dopis Konstantina Biebla redakci Nového života*. Nový život 1951, č. 12, s. 1766. Část dopisu též cituje Jiří Taufer ve svém projevu nad Bieblův rakví 19. 11. 1951. In: TAUFER, Jiří: *Zemřel Konstantin Biebl – zemřel český básník*. In: *Za Konstantinem Bieblem*. Praha, Československý spisovatel 1952, s. 11.

²¹³ LA PNP, f. Československý spisovatel, Konstantin Biebl, lektorské posudky (nezpracovaný fond).

²¹⁴ *Návrat delegace čs. spisovatelů ze Sovětského svazu*. Lidová demokracie 13. 11. 1951, s. 4.; Původní navrhované složení viz: Bauer 2009: s. 228.

²¹⁵ Slabý 2015: s. 36.

²¹⁶ Básnické sbírky většiny autorů, které vyšly v roce 1950, standardně vycházely v nákladu 3300 výtisků, monstrózní náklad měl na tu dobu v roce 1950 Vítězslav Nezval, jehož *Zpěv míru* čítal v prvním vydání 50.000 výtisků. Podobný náklad jako měla Bieblůva sbírka *Bez obav* měl první Nezvalův svazek *Díla*, který měl 10.000 výtisků.

publikovaly tři básně: *Itálie* z oddílu *Bez obav* a *Džungle kolem nás* a *Rozmluva se smrtí* z oddílu *Před útokem*.²¹⁷ V anotaci ke sbírce stálo: „*Sbírka nových veršů ostré bojovnosti, lásky k dělnické třídě a nenávisti k jejím nepřátelům*.“²¹⁸ 28. června připomínají její vydání opět formou anotace Lidové noviny: „*Sbírka Bez obav skvěle potvrzuje slova (...) L. Štolla, který srovnává Biebla s Wolkerem, ukazuje, jak tomuto básníkovi ukřivdila dřívější kritika, a spravedlivě oceňuje záslužnost Bieblova díla, které svého času znamenalo po Neumannovi a Wolkerovi pro citovou převýchovu nejvíce*.“²¹⁹

Proč nepřišla po tak dlouho očekávané Bieblově sbírce žádná recenze, se stále ještě nepodařilo objasnit.²²⁰ Možná měl Biebl jenom smůlu, že se sbírkou přišel v roce plném politických – a v důsledku toho kulturněpolitických – zvrátů, v roce extrémně nejistém. Pro ilustraci dané situace lze uvést jeden konkrétní příklad. Ještě na konci července je v novinách oslavováno padesáté výročí narození Rudolfa Slánského a Klement Gottwald mu v rámci tohoto jubilea uděluje řád socialismu „*za zcela výjimečné zásluhy o vítězné budování socialismu*“²²¹, v polovině listopadu vycházejí dva svazky vybraných spisů Rudolfa Slánského *Za vítězství socialismu*, o nichž se v Lidové demokracii píše: „*Spisy Rudolfa Slánského jsou další významnou pomocí při studiu dějin Komunistické strany Československa a při zvyšování ideologické úrovně členů strany. Zvláště projevy z předmnichovské republiky budou důležitou pomůckou v Roce stranického školení*.“²²² Dva měsíce předtím byl Slánský odvolán a jeho funkce generálního tajemníka byla zrušena. Už koncem téhož listopadu (!) je Rudolf Slánský zatčen a začíná se hovořit o „slánštině“ a „zrádné Slánského bandě“.

Nejeví se mi jako relevantní argument, že všechna periodika čekala na to, až se k Bieblově nové sbírce oficiálně vyjádří Tvorba.²²³ Biebl byl v rámci Štollova ideologického konceptu jednoznačně umístěn na „správnou neumannovskou“ stranu „vývoje“ české poezie, jeho nové verše byly průběžně časopisecky publikovány (mimo jiné hojně právě v Tvorbě,

---

²¹⁷ *Nové verše Konstantina Biebla*. Literární noviny 1951, č. 6 z 6. 6. 1951, s. 86.

²¹⁸ *Měsíc v našem nakladatelství...* Literární noviny 1951, č. 6 z 6. 6. 1951, s. 94.

²¹⁹ Podle: Voda – Blahynka 2011: s. 48.

²²⁰ Pamětník Z. K. Slabý k tomu poznamenal, že „*všichni čekali na nějakou autoritu*“ a na to, zda se v hodnocení přikloní ke kladu nebo záporu. (Z osobní e-mailové komunikace se Z. K. Slabým: 31. 7. 2018.)

²²¹ *Rozhodnutí presidenta republiky*. Lidová demokracie 1951 z 31. 7., s. 1.

²²² Jedná se o zprávu z ČTK. čtk: *Vybrané spisy Rudolfa Slánského*. Lidová demokracie 1951. 16. 11., s. 3. (První svazek Slánského spisů šel do tisku 17. 8. 1951 a druhý 20. 7. 1951. SLÁNSKÝ, Rudolf: *Za vítězství socialismu. I., II*. Praha, Svoboda 1951.)

²²³ Srov.: Voda – Blahynka 2011: s. 49.

viz níže), a byly-li komentovány, ohlas byl pozitivní. Tak například František Kautman v reakci na báseň *Bez obav* v již zmíněném sborníku *Píseň díky* ke Stalinovým narozeninám uvádí: „Několik ukázek nové Bieblovy poesie uveřejněné v tisku dává tušit nový rozmach sil tohoto našeho významného básníka. Jeho lapidární formou vyjádřený obraz, stavějící do protikladu temnotu kapitalistického úpadku a jasně perspektivy socialistických zítřků, učinil jeho báseň z nejoblíbenějších poesie věnované Stalinovi (...).“²²⁴ Co se týče titulního oddílu sbírky, nepřinesl tedy patrně žádné velké překvapení. Je ale pravdou, že kritiky mohly znejistit její zbývající oddíly – tedy větší část knihy – které představovaly jakousi „reprezentativní Bieblovu čítanku“²²⁵ tvorby 40. let, směs textů různé kvality i charakteru, která byla poněkud náročnější na recepci než běžná dobová produkce. V jistém smyslu byly tyto oddíly částečně podobné některým veršům v kontroverzním Nezvalově *Velikém orloji*. Biebl se navíc těžko vpravoval do postulovaného budovatelského optimismu a do některých básní tak často mimovolně proniká i jeho metafyzická úzkost²²⁶. I přes to všechno však sbírka *Bez obav* nedisponovala natolik kontroverzním obsahem jako například rok předtím Seifertova „Viktorka“, aby bylo nutno čekat na „oficiální vyjádření“ strany prostřednictvím Tvorby. Navíc ani v případě Seiferta nebyla Tvorba se Skálovou recenzí *Cizí hlas* první, kdo o „Viktorce“ referoval.²²⁷ A ani v jiných případech ne vždy bylo pravidlem, že první „soud“ nad novým básnickým počinem vynášela Tvorba. Například u Nezvalova *Zpěvu míru* v roce 1950 první recenzi otiskly Lidové noviny, pak Rudé právo, Obrana lidu, Svobodné slovo, Práce a až poté Tvorba.²²⁸

---

²²⁴ KAUTMAN, František: *Ještě o poesii k 70. narozeninám Stalinovým*. Nový život 1950, č. 3, s. 237.

²²⁵ BROUSEK, Antonín. *O poezii českého stalinismu bez pověr a iluzí*. In: *Podivuhodní kouzelníci. Čítanka českého stalinismu v řeči vázané z let 1945–55*. Purley, Surrey, Rozmluvy 1987, s. 255.

²²⁶ KRÁL, Petr: *Bieblova stuha*. Druhá část. Tvar 19/11, s. 8.; I v dobově opěvované básni *Píseň práce a míru* čteme verše, které, ač mají být odpovědí na radostné budování, působí spíše mrazivě: „Už přišel čas / Kdy rozmontuju celé tělo války / Nestoudnost její mršiny / Jež nedovede sama shnít // Jako by doufala že ještě jednou / Třebas z dálky / Sirény dlouhým zavýtím / Ji přijdou v noci probudit // V armádě traktorů / teď slouží voják budoucnosti / A zpívá si / Když zaorává vzrostlý pýr // Na starých bojištích / Doznívají flétny lidských kostí / A všude kolem v terénu se bojuje / Za mír...“ Biebl 1951: s. 225.

²²⁷ Viz STUCHLÝ, F.: *Přední trojhvězdi české lyriky*. Lidová demokracie 9. 3. 1950, s. 4.

²²⁸ KAUTMAN, František: *V. Nezval: Zpěv míru*. Lidové noviny 14. 10. 1950, s. 5.; SKÁLA, Ivan: *Nezvalův „Zpěv míru“*. Rudé právo 15. 10. 1950, s. 6.; R. P.: *Nezvalův „Zpěv míru“*. Obrana lidu 4, č. 250, 24. 10. 1950, s. 5.; VRABEC, V.: *Nezvalův zpěv lásky i nenávisti*. Svobodné slovo 28. 10. 1950, s. 6.; A. B.: *Nezvalův Zpěv míru*. Práce 28. 10. 1950, s. 10.; JARIŠ, Milan: *Polnice míru*. Tvorba 1950, roč. 19, č. 44, 1. 11., s. 1046.; TAUFER, Jiří: *Nový Nezvalův tvůrčí čin*. Nový život 1950, č. 7–8, s. 570–577.

1.5.3. Krize stranického aparátu

Rok 1951 byl obecně velmi krizovým rokem. Současně s odvoláním Slánského z funkce generálního tajemníka²²⁹ dochází k reorganizaci ÚV KSČ, což znatelně oslabilo jeho mocenskou pozici. Kulturní politika tzv. barešovského křídla je v důsledku těchto mocenských přesunů do jisté míry dezorientována. Gottwald v souvislosti s odstraněním Slánského hovoří o nebezpečí tzv. druhého centra a nepřipustnosti zdvojování existujících řídicích struktur, čehož Václav Kopecký, který cítil, že stávající situace mu velice nahrává do karet, obratně využil.

28. září roku 1951 se sešlo rozšířené předsednictvo Svazu československých spisovatelů.²³⁰ Zde zcela ovládli prostor Kopeckého lidé, kteří krize ústředního aparátu umně využili k prosazení svých zájmů. Předsednictvo mělo na programu jednání především konferenci začínajících autorů. Na schůzi se ale nečekaně dostavili Nezval, Štoll a Taufer, kteří velmi ostře zkritizovali dosavadní práci Svazu.

To, že Svaz nepracuje, jak by – dle dobových požadavků – měl, vyplývalo už z podrobné dubnové zprávy o práci Svazu čs. spisovatelů, která byla připravena pro schůzi Kulturního a propagačního oddělení (!) z 25. dubna.²³¹ Jako jeden z hlavních problémů práce Svazu zpráva spatřuje v jeho přílišné orientaci na „organizační, personální a administrativně-hospodářské otázky nežli na ideové a tvůrčí“. Kritizuje také nedostatečnou četnost plenárních zasedání „věnovaných určitým problémům“. „V tomto směru uskutečnil Svaz pouze 1 plenárku o problémech boje za socialistickou poesii, která se stala zejm. referátem s. Štolla významnou událostí v literatuře, ale nedovedl ji dostatečně využít k tvůrčímu rozvedení problémů, jež na plenárce byly vytyčeny. Dokonce první diskuse v kroužku básníků po plenárce vyzněla v nepřátelské projevy proti usnesení plenárky, při čemž tato důležitá diskuse nebyla vedením Svazu politicky připravena a konala se bez účasti našich vedoucích soudruhů ze Svazu. Tento nedostatek byl napraven na podzim uspořádáním nové, připravené diskuse s referátem s. Nečáska, ale víc se pro rozvinutí problému z plenárky dosud neudělalo.“

---

²²⁹ Slánský byl odvolán po zasedání ÚV KSČ, které proběhlo 6. 9. 1951. Podle: Knapík 2006: s. 110.

²³⁰ Podle: LA PNP, f. SČSS, schůze rozšířeného předsednictva dne 28. 9. 1951 ve 14 hodin v Klubu čs. spisovatelů.

²³¹ Ačkoli se opakovaně hovořilo o tom, že úspěchy původní literární produkce zaznamenává především poezie, v roce 1949 i 1950 podle této zprávy vyšlo zdaleka nejvíc knih prózy, která ale právě byla konstantně hodnocena jako ta, jež v nové tematice „pokulhává“. Problém tedy – z dobového pohledu – nespočíval ani tak v kvantitě prozaických textů jako v jejich „kvalitě“. V roce 1949 vyšlo 26 knih prózy a 17 sbírek poezie a v roce 1950 25 knih prózy a 17 sbírek poezie. „Neuspokojivá situace“ v próze je ve zprávě interpretována mimo jiné i jako důsledek nedostatků v práci Svazu. Podle: NA ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 13, schůze Kulturního a propagačního oddělení 25. 4. 1951. Další citace tamtéž, nebude-li uvedeno jinak.

Jeden z dalších problémů, který zpráva popisuje, je „*nedostatečná ideová bdělost*“. Sem zpráva řadí „*neprátelské projevy*“ Jaroslava Seiferta a Vladimíra Holana²³², kterými se prý vedoucí orgány Svazu dostatečně a důsledně nezabývaly, ale také „*neodhalily škodlivost sektářských názorů skupiny vulgarisátorů soc. realismu v poesii (...)*“.

Jako záruku „*správného ideového vedení práce Svazu*“ zpráva navrhuje sestavit prozatímní stranickou skupinu (do II. sjezdu plánovaného na rok 1952) ve složení: Drda, Štoll, Majerová, Nečásek, Bojar, Taufer, Rybák, Řezáč, Pilař, Spitzer, Kostra, Lajčiak, Pujmanová, Závada a St. Neumann.²³³ Tentýž návrh pak padne z úst ústředního tajemníka Svazu čs. spisovatelů Pavla Bojara na jeho schůzi 17. července 1951.²³⁴

Vraťme se ale na schůzi rozšířeného předsednictva z 28. září. Jako první se slova ujal Vítězslav Nezval, který prohlásil, že vážnost situace velí změnit plánované téma setkání (tedy onu konferenci) a že je potřeba projednat věci mnohem zásadnější, a to právě dosavadní práci Svazu jako takovou a to, na koho primárně se členové Svazu obraceli, když se potřebovali v nějaké záležitosti poradit. Obvinil je, že místo, aby své dotazy směřovali na Kopeckého (autora generální kulturní linie strany z IX. sjezdu), chodili se radit „do aparátu“. Schůze se také účastnil mimo jiné Václav Řezáč, František Nečásek, Václav Pekárek, Jiří Pelikán, Josef Rybák, Ivan Skála aj. Atmosféra podle zapsaných výpovědí zúčastněných byla poměrně napjatá a plná osočování a výčitek. Pokládané otázky měly do jisté míry podobu výslechu.

Nezval zdůraznil, že je potřeba se zabývat Gottwaldovým projevem v souvislosti se situací v ústředním aparátu a tím, aby centrum vedení bylo pouze jedno. A že je potřeba odstranit pochybnosti, které mohly vyvstat, tedy zda se vládne „*v sekretariátě u Prašné brány, či na hradě nebo ve Strakově akademii*“. Vytýká vedení Svazu spisovatelů, že za vedení strany považovalo právě „aparát u Prašné brány“ (tedy tzv. barešovce). Žádá po vedení vysvětlení a sebekritiku. Z následného Bojarova komentáře Nezval vyvozuje, že se předsednictvo

---

²³² Jedná se o ony kavárenské výroky o sovětské poezii, které v roce 1949 pronesl v rozhovoru s Vladimírem Holanem Jaroslav Seifert.

²³³ Přílohu této zprávy tvořil seznam děl, na nichž spisovatelé pracují. Je zde uveden i Konstantin Biebl, u něhož je napsána protiválečná sbírka veršů.

²³⁴ Bauer 2009: s. 227.; To by potvrzovalo spolupráci vedení Svazu s Kulturním a propagačním oddělením, kterou následně Nezval vedení Svazu vyčítá. Na druhou stranu lze říci, že dubnová zpráva z Kulturního a propagačního oddělení je dokladem smyšlenosti jakékoli výrazné tzv. druhé linie kulturní politiky (a jde tedy výsostně o mocenský problém). Problémy, které zpráva pojmenovává, i cíle, které si klade ve vztahu k jejich nápravě, nejsou totiž nijak v rozporu s myšlenkami stoupenců Kopeckého. Například zpráva pojmenovává stejný problém Svazu jako Nezval na níže popsané schůzi 28. září téhož roku, a to nedostatečnou propojenost Svazu s periodiky. Jediný rozpor, který zde lze pozorovat, je názor na „kauzu Seifert a Holan“. Zpráva paradoxně upozorňuje na nebezpečí vulgarizace, z níž je následně Kulturní a propagační oddělení obviněno.

nescházelo dostatečně často a že za vedení Svazu v podstatě jednal sekretariát ÚV. „V předsednictvu postrádám z představitelů našeho literárního či kulturního života řadu lidí – Štolla, Taufera, Biebla, Čivrného, kteří svým významem by tam měli být a nejsou tam, patřil bych jistě mezi ně i já, podobně jako Pleva nebo Karel Nový.“²³⁵ Posléze velmi ostře zkritizoval Svaz čs. spisovatelů za to, že si v něm získal hlavní slovo Pavel Reiman z Kulturního a propagačního oddělení. Reimana Nezval staví do protipólu ke Klementu Gottwaldovi (jakožto zástupci „té správné“ linie strany). „Na vykládání socialistického realismu měl patent Reiman. Kde se Svaz čs. spisovatelů opřel proti tomu? Nikde! To bylo zásadně negottwaldovské vedení, to bylo vedení protigottwaldovské.“²³⁶ A též kritizuje, že na Kopeckého, který na IX. sjezdu formoval generální kulturní linii strany, se nikdo ze spisovatelů neobracel.

Taufer Nezvala podpořil v nutnosti sebekritiky dosavadního svazového vedení. A připojil se s tím, že bylo velkou chybou, že se spisovatelé namísto na Kopeckého a Nejedlého obraceli na Bareše a Hendrycha. Posléze žádal pozdějšího Jana Drdu, dosavadního předsedu Svazu československých spisovatelů, o sebekritiku, což Drda vzápětí učinil. „...vždycky jsem si představoval, že takovým orgánem nadřazeným Svazu, který jaksi dává Svazu linii, je Kulturní rada a že otázky svazové problematiky se mají tam vnášet a řešit.“²³⁷ Kulturní rada byla orgán, který měl sloužit jako jakési koordinační středisko mezi aparátem a ministerstvem. Ta se z logických důvodů přestala v září roku 1951 scházet, protože už v dané situaci nebyla potřebná. Drda dále pokračuje: „Bylo to ode mne politicky velmi naivní. V Kulturní radě seděli všichni soudruzi ze sekretariátu a neviděl jsem žádnou dvoukolejnost (...). Teprve na ÚV jsem si uvědomil, jak vlastně se tyto věci mají, když s. Gottwald postavil otázku dvoukolejnosti.“²³⁸

Nezval se vrací k tomu, jak byl proškrtáván seznam členů delegace do Sovětského svazu a že byl ze strany aparátu úmysl škrtnout z účastníků Jiřího Taufera. Drda toto rozhodnutí obhajuje tím, že Taufer má mnoho jiných příležitostí, jak jet do Sovětského svazu a že chtěli dát příležitost i jiným. Odmítá, že by Reiman byl ten, s kým by se během své činnosti ve Svazu spisovatelů radil. Připouští, že se radil se členy sekretariátu, Gustavem Barešem, Jiřím Hendrychem a Jiřím Pelikánem. Nezval znovu opakuje, že je velkou chybou, že

---

²³⁵ LA PNP, f. SČSS, schůze rozšířeného předsednictva dne 28. 9. 1951 ve 14 hodin v Klubu čs. spisovatelů: RP/6.

²³⁶ Tamtéž: RP/8.

²³⁷ Tamtéž: RP/23.

²³⁸ Tamtéž.

v předsednictvu Svazu chybí lidé, jako je např. Ladislav Štoll, „*kteřý učinil tak významný projev pro formování naší nové estetiky*“, Jiří Taufer a „*významný spisovatel*“ Konstantin Biebl, „*o jehož knížce se vůbec nepsalo a kterého kde kdo opomíjí*“, Lumír Čivrný a „*myslím, že tam svou práci patřím také já*“.²³⁹

Štoll potvrzuje, že Drda a „*soudruzi ze sekretariátu*“ „*se spřizñovali s linií, která nebyla gottwaldovskou linií a projevovalo se to i v dílech*“.²⁴⁰ Taufer Drdovi vyčítá, že ve všech sporných případech spíše zastával „*protinezvalovskou linku*“. A dodává: „*Nestačí říkat, že Štollův referát byl objev, když vnitřně ho řada lidí nepřijala*“.²⁴¹ Tím nepřimo odkazuje na „skupinu kolem Bareše“, která je nyní nově nazývána jako tzv. protigottwaldovské křídlo kulturní politiky. S ním tedy Taufer Drdu spojuje. Drda chtěl rezignovat na svoji funkci předsedy Svazu spisovatelů, ale jeho návrh byl zamítnut. Nově byli do předsednictva Svazu spisovatelů zvoleni: Konstantin Biebl, Lumír Čivrný, Vítězslav Nezval, Václav Pekárek, Marie Pujmanová, Ladislav Štoll, Jiří Taufer a Vilém Závada. Pavel Bojar rezignoval na funkci ústředního tajemníka Svazu. Po schůzi byla o jednání sepsána zpráva pro Václava Kopeckého.

Nezval – ač jakoby mimochodem – na Svazu otevírá téma opomenuté Bieblovy nové sbírky. Je možné, že se jeho připomínka nakonec stala impulsem k říjnové Sedloňově recenzi. Nezvalova výčitka týkající se přehlížení Konstantina Biebla, navíc takto veřejně prezentovaná na Svazu spisovatelů za těchto vypjatých okolností, tak může být odpovědí na to, proč Sedloňova recenze, jediná recenze sbírky *Bez obav* napsaná za Bieblova života, vychází právě v říjnu.

1.5.4. Personální krize periodik

Rok 1951 není jen rokem odstavení Slánského a reorganizace stranického aparátu. Krizí tou dobou procházela i významná periodika. To, že Tvorba k Bieblově sbírce mlčela, mohlo mít tedy v dané době vícero důvodů. Tím hlavním pravděpodobně byla zmiňovaná personální krize, kterou šéfredaktor Bareš nedokázal dostatečně pružně řešit a která byla aktuální po celý rok 1951. Dvěma hlavními kulminačními body této krize byly podle dochované korespondence

---

²³⁹ Tamtéž: RP/32.

²⁴⁰ Tamtéž: RP/34.

²⁴¹ Tamtéž: RP/40.

srpen a listopad.²⁴² Proč ale o Bieblově sbírce nepsala ani ostatní periodika, když v předešlých případech nebylo nic zvláštního, že první recenze vycházela i mimo stránky Tvorby?

Tvorba nebyla v roce 1951 jediná, která měla personální problémy. Velká část redaktorů se zřejmě ocitla ve věku, kdy měla nastoupit povinnou vojenskou službu. Tuto situaci toho roku řešily i Lidové noviny, jak lze vyčíst z naléhavého dopisu tiskového odboru Barešovi: „...situace (...) je nyní ještě mnohem kritičtější. Odklad presenční služby, který byl původně povolen soudruhu Putíkovi, byl nyní opět odvolán. (...) Od 1. listopadu má soudruh Putík odejít na vojnu a spolu s ním 8 dalších redaktorů Lidových novin. (...) Dále sdělujeme, že 1. listopadu t. r.²⁴³ má rovněž odejít na vojnu vedoucí redaktor Dikobrazu soudruh Pavel Kohout (...).“²⁴⁴

V polovině října řešila velkou a složitou krizi i redakce Rudého práva, která reflektovala svou práci v závislosti na vystoupení Klementa Gottwalda ohledně reorganizace stranického aparátu a též jeho kritiky práce redakce Rudého práva. Hlavním terčem kritiky redaktorů se na této poradě 17. října stal vedoucí redakční rady Miroslav Kárný, který však krátce předtím odjel na měsíční pobyt s delegací novinářů do SSSR.²⁴⁵ Kárný se ze Sovětského svazu vrátil 11. listopadu a hned druhý den s ním byla situace obratem řešena. Provedl sebekritiku, v rámci níž ale také kritizoval ÚV KSČ, a to proto, že věnoval redakci Rudého práva malou pozornost. Posléze byla zahájena reorganizace redakce.²⁴⁶ Bareš připustil, že chybou bylo, že se problémy redakce táhly už delší dobu a že bylo třeba je řešit mnohem dříve, aby nenastal „stav nervosity a nejistoty, že z toho vzešel náhlý výbuch“. Bareš ve svém závěrečném slově popírá tou dobou nastavený trend spojení jeho osoby s jakousi „antigottwaldovskou linií“: „Reorganizace redakce je a má být součástí celkové reorganizace aparátu strany. To není nějaké formální přemísťování lidí, nýbrž je to součást toho velkého přerodu, který strana nyní na podkladě kritiky soudruha Gottwalda ze 6. září t. r. prožívá.“²⁴⁷

Na Bareše se v té době řítily problémy ze všech stran. Ke konci října dostal informaci o tom, že delegace zaměstnanců tiskárny Svoboda si na tiskovém odboru stěžovala na redakce Rudého práva, Tvorby a dalších časopisů kvůli „nedostatečné propracovanosti článků“, narychlo prováděným korekturám, gramatickým chybám a „velikému množství přesazby“.

---

²⁴² Viz dopisy redakce Tvorby Barešovi uložené v: NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 510.

²⁴³ Termín 1. 11. 1951 se shoduje s termínem, který uváděli i redaktori Tvorby.

²⁴⁴ NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 407 (3).

²⁴⁵ O návratu delegace informovala 11. 11. 1951 Lidová demokracie na s. 4.

²⁴⁶ NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 445. Zápis z celoredakční porady Rudého práva ze 17. 10. 1951.

²⁴⁷ NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 445. Závěrečné slovo G. Bareše na celoredakční schůzi Rudého práva.

„Dále soudruzi poukazovali na to, že když jsou takové veliké korektury prováděny na poslední chvíli, že je možnost politických chyb mnohem větší“²⁴⁸.“ Sazeči prý opakovaně usilovali o schůzku s redakcí, ale nikdy nebyli vyslyšeni. Speciálně u Tvorby si stěžovali na nepravidelné dodávání rukopisů a na korektury. To „svědčí o tom, že redakce Tvorby na rukopisech nedostatečně pracuje... (...) Vcelku soudruzi prohlašovali, že od února 1951 všechny tyto obtíže mají vzestupnou tendenci“.²⁴⁹ Tato situace je tak jen dalším dokladem kritického stavu zmíněných redakcí. Je ovšem otázkou, zda tyto problémy v hlavních tehdejších periodikách mohly zapříčinit ticho kolem Bieblovy básnické sbírky, přímou souvislost nelze prozatím nijak prokázat.

1.5.5. Gottwaldovská linie a dopisy Gottwaldovi

Ze schůze Svazu je patrné, jak byla nově nastavena stranická rétorika. Tzv. gottwaldovská linie kulturní politiky znamená linii lidí kolem Václava Kopeckého v čele s Ladislavem Štollem, Jiřím Tauferem a Vítězslavem Nezvalem. Jako zavrženíhodné a nepřátelské je pak zmiňováno křídlo „antigottwaldovské“, které zahrnuje lidi kolem stranického aparátu, v kulturní politice vedeného Gustavem Barešem. Mnoho lidí toto náhlé a nečekané „odhalení“ „dvoukolejnosti“ v kulturní politice zaskočilo. Nikdo nechtěl být spojován s křídlem, v jehož čele ještě nedávno stál odstavený a zatracený Rudolf Slánský. Proto netrvalo dlouho a někteří se proti tomuto obvinění ze stranění „nepřátelskému“ táboru ohradili.

Už 30. září napsal Gottwaldovi dopis v této věci Stanislav Neumann²⁵⁰, nepřilíš významný básník, zastánce radikálnějšího směřování, avšak vnuk slavného a v poezii za vzor kladeného Stanislava Kostky Neumanna. Stanislav Neumann vzhledem k charakteru svého dopisu je očividně velmi zmatený událostmi, které se odehrály, a ztracený v orientaci, co je správné a co nikoli. Na začátku ostře kritizuje práci Svazu československých spisovatelů. Vše významné, co podle něj vzniklo, nevzešlo z organizované práce Svazu, ale „živelně“. Píše, že jak v teorii, tak i kritice i samotných dílech se objevuje „mnoho pozůstatků formalistických směrů, hlavně poetismu, a snaha obhajovat je. Svaz spisovatelů velmi nedůsledně a bázlivě vede boj proti takovým názorům“. Neumann dále pokračuje, že Štollův referát důkladně rozebral

---

²⁴⁸ Podtrženo v citovaném dokumentu. Taktéž následující podtržená pasáž.

²⁴⁹ Tamtéž. Bareš byl informován o problému Václavem Pekárkem v dopise z 23. 10. 1951. Dopis došel o den později a hned na následující den si Bareš naplánoval poradu s tiskárnou.

²⁵⁰ Dopis Gottwaldovi 30. 9. 1951, S. Neumann NA A ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 66, a. j. 968.

otázku Halase, ale že je spousta dalších úkolů, které je třeba řešit, a otázek, které je třeba objasnit.

Neumann se domnívá, že důvody, proč Svaz nefunguje efektivně, jsou následující. Spisovatelé prý pracují příliš nezávisle jeden na druhém a scházejí se velmi nepravidelně. Vůdčí představitelé Svazu jsou prý velmi nejistí v tom, co dělají, nemají jasné názory a nejsou tak schopni řešit vážné problémy. To Neumann přičítá tomu, že jak Drda, tak Bojar i Pilař začínali psát už za okupace, a protože prý neprovedli dostatečnou sebekritiku tohoto svého tvůrčího období, bojí se rozhodně vystupovat, aby nebyli kritizováni za svou minulost. Vrací se k tomu, že mnoho kritiků, jako je například Pekárek, Taufer, ale i básník Nezval, hájí názor, že nejzásadnějším problémem naší poezie je boj proti frázím a že krása poezie nespočívá v zobrazování skutečnosti, ale v její poetizaci. V tom Neumann spatřuje velké nebezpečí, protože to jsou podle něj pozůstatky „*formalistických názorů první republiky*“, a co je podle Neumanna nejhorší, že tyto názory po těchto lidech přejímá mladá generace, jmenovitě pak uvádí Z. K. Slabého nebo třeba F. Kautmana. Neumann píše, že jak Taufer, tak Nezval připouští, že je možné se z formalismu něčemu naučit. Kritizuje Štollův referát za to, že nedostatečně rozlišuje mezi „*optimismem pokrokovým*“ a optimismem spojeným s poetismem. Odsuzuje nedotknutelnost, která se vytváří kolem autorů s avantgardní minulostí, Nezvala a Biebla. „*Mnozí soudruzi, hlavně po protinezvalovském pamfletu, stavějí věc tak, že každý, kdo kritizuje Nezvala, je prý ultralevičák, trockista.*“ Stěžuje si, že Taufer dělá z Nezvala českého Majakovského a že mu přikládá větší význam než S. K. Neumannovi. Přitom Neumann v některých Nezvalových dílech, které vycházejí v rámci jeho sebraných spisů, spatřuje „*kosmopolitické rysy*“ (viz prý například poslední vydání sbírky *Sbohem a šáteček*). Podobně hodnotí i Konstantina Biebla: „*V jeho knize Bez obav je řada skvělých básní – a řada básní vysloveně poznamenaných poetismem. Přitom vím, že tyto básně zařadil s. Biebl do sbírky na přímé doporučení s. Taufera. Myslím, že toto vše škodí především dalšímu vývoji s. Nezvala i s. Biebla, že by mohli psát ještě daleko lépe, ještě daleko silněji, kdyby v nich nebyly podporovány pozůstatky formalistických názorů a kdyby se kolem nich nevytvářela atmosféra nedotknutelnosti.*“²⁵¹

Neumann zmiňuje též případ Seifertovy „Viktorky“, a to, že Nezval její kritické odsouzení prezentoval na schůzi předsednictva Svazu jako akci vzešlou z ÚV. Také píše, že je přesvědčen, že Slabého kritika Skálovy sbírky byla mstou za Skálovu kritiku *Cizí hlas*. Nejvíce

---

²⁵¹ Tamtéž.

je však Neumann vyveden z míry tím, že lidé kolem Kopeckého proti sobě ostře staví dvě údajně protichůdná centra, větev gottwaldovskou (Kopecký) a větev antigottwaldovskou (Bareš). Neumannovi se naopak zdá, že Nezval, Taufer a další vytvářejí jakousi „kliku“, a připomíná Nezvalovo úzké propojení s Teigem, poetismem a názory Bucharinovými. V závěru svého dopisu Neumann prosí Gottwalda, jakožto tu nejvyšší autoritu, aby mu ukázal správnou cestu, a znovu zdůrazňuje, že je posledními událostmi velmi zmaten a znejistěn.

Mnohem větší váhu měl dopis, který Gottwaldovi přišel na začátku října od Františka Nečáska, Gottwaldova chráněnce a šéfa odboru kultury a osvěty Kanceláře prezidenta republiky.²⁵² Podobně jako Stanislav Neumann si Nečásek na začátku svého psaní stěžuje na to, že na programu schůze předsednictva měla být konference začínajících autorů, ale že poté, co na schůzi neočekávaně dorazili Nezval, Štoll a Taufer, Nezval „svévolně změnil téma setkání“.

Nečásek zásadně odmítá existenci tzv. antigottwaldovské linie. Píše, že je nutno odsoudit „urážlivý a zlehčující tón vůči s. Barešovi, Reimanovi a pracovníkům sekretariátu ÚV vůbec... nebylo jednáno o různosti názorů s. Kopeckého a s. Bareše... Tito soudruzi [tj. Nezval, Štoll a Taufer], vystoupivší jako jednotná skupina, si osvojili právo vyhlásit na veřejnosti existenci dvou kulturních linií uvnitř strany a rozhodovat, která z nich je gottwaldovská“.²⁵³ Nečásek hlavně považuje za nehorázné, že synonymně označili linii gottwaldovskou za nezvalovskou a antigottwaldovskou za protinezvalovskou. Podobně jako Neumann si Nečásek stojí za tím, že v umění je zásadní „ideovost“ a „realistické tradice“. Ve shodě s Neumannem též kritizuje, že Nezval, Štoll, Taufer a další Kopeckého lidé zdůrazňují v umění „vyšší uměleckost“ a důraz na jeho „smyslovou stránku“.

Z obou dopisů také vyplývá, že další problém, který se dostává na povrch, se týká „poměru ke kulturnímu dědictví“ (viz ony realistické tradice, o kterých píše Nečásek). Říká, že v praxi existují dva přístupy k němu. Jeden přístup zdůrazňuje, že je nutno dědictví moderních směrů kritizovat, oprostít se od nich, „bojovat proti tomuto dědictví“, zatímco ten druhý přístup „zastává hledisko, že socialistický realismus si musí osvojit ‚vymoženosti‘ těchto směrů a projít jejich školou“. Podle Nečáska tak dochází k „zlehčování realistické tradice“.²⁵⁴ Nejzásadněji tyto rozpory dvou přístupů vnímá v reflexi Nezvalova a Bieblova díla a též

---

²⁵² Srov.: Knapík 2006: s. 124.

²⁵³ Dopis Gottwaldovi 3. 10. 1951, F. Nečásek NA A ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 66, a. j. 967.

²⁵⁴ Tamtéž.

„ve stanovisku k případu Seifert“. František Nečásek upozornil na tabuizovanou problematiku nekritizovatelnosti Nezvala: „Proč se však neobjevuje ona pozitivní kritika Nezvala? Proto, že soudruzi Taufer, Štoll, Pekárek, sám Nezval a žel i soudruh Kopecký prohlašují od dob známého protinezvalovského a protistranického pamfletu z roku 1949 jakoukoli kritiku Nezvala za sektářství, rappismus, ba trockismus. Žádný kritik si pak netroufá psát a dochází na příklad k takovému prapodivnému zjevu, že vycházejí sebrané spisy našeho největšího básníka, aniž by se o tom kterýkoli časopis (...) zmínil. V takovéto situaci je také i těžké vést opravdový boj proti (...) vulgarisátorství a dogmatismu mezi mladými spisovateli a kritiky.“

Nečásek také kritizuje, že jsou vydávány celé Nezvalovy sebrané spisy, a to bez kritického zhodnocení jeho avantgardního období. Zdůrazňuje, že Nezval do dnešních dnů neprovedl dostatečnou sebekritiku tohoto svého tvůrčího období, ačkoli je velmi aktivní ve stávající kulturní politice. Pak velmi otevřeně pokračuje: „Soudruzi Taufer, Pekárek, a zřejmě i Štoll vidí pak v Nezvalově dřívější formalistické ‚poetistické‘ tvorbě nikoli brzdu, ale předpoklad dnešního jeho vývoje. Za takovéto situace je ovšem těžké žádat od našich mladých spisovatelů větší ideovost, zásadovost apod., prezentujeme-li jim našeho největšího básníka i s celou veteší minulostí.“²⁵⁵ Nebylo to poprvé, co se Nečásek odvážil Nezvala kritizovat, hlas proti němu zvedl už v roce 1949, když se šetřila pamfletová aféra.²⁵⁶

Ve shodě s Neumannem pak Nečásek říká, že tady už nejde jen o jakési „názorové různosti“, ale že tím, co podle Nečáskova Štoll nazývá „mentální spřízněnost“, dochází přímo k tzv. grupírování, „skupinové politice či vytváření kliky“. Nečásek popisuje situaci následovně: „...vytvořila se skupina, patří k ní také prosaik Karel Konrád a je do ní zatahován básník K. Biebel, která preferuje některé starší spisovatele, kteří již před válkou stáli po boku strany, ale zároveň patřili k nositelům formalismu, a nyní je z titulu jejich věrnosti straně každá kritika jejich práce i jejich umělecké minulosti vyhlašována za levičáctví, sektářství a pod.“²⁵⁷ Nečásek si dále stěžuje, že tato situace byla velmi matoucí právě pro stávající vedení Svazu spisovatelů. Ale že Nezval zásadním způsobem nezasahuje jen do věcí týkajících se literatury, ale že se angažuje též v oblasti výtvarného umění a též velmi aktivně zasahuje do oblasti filmu. Nečásek dále vyslovuje hypotézu, že Nezval, Taufer a Štoll Kopeckého ve věcech literatury zneužívají a že uměle vyhrocují vztah mezi Kopeckým a Barešem. Domnívá se, že rozpor

---

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Více k této problematice Königsmarková 2007: s. 15, poznámka pod čarou č. 35.

²⁵⁷ Dopis Gottwaldovi 3. 10. 1951, F. Nečásek NA A ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 66, a. j. 967.

Kopeccký – Bareš je postaven na osobních antipatiích a že spřízněnci Kopecckého nedělali nic pro to, aby se rozpory mezi nimi zmírňovaly, naopak si myslí, že pracovali na jejich prohlubování. Kritizuje nefunkčnost Kulturní rady, která měla právě k tomuto zmírňování rozporů přispívat, že nepracovala tak, jak měla, a že se zabývala většinou jen „*druhořadými záležitostmi*“. Nečásek vnímá jako Barešovu chybu, že pak do Kulturní rady docházel stále méně a méně, až mnoho věcí řešil autonomně, a tím se onen rozpor mezi těmito skupinami ještě více přiosťoval. Píše, že si Bareše vždycky vážil, ale rozhodně odmítá, že s ním kdy tvořil nějakou skupinu, tím méně antigottwaldovskou.

16. října, tedy asi čtrnáct dní po Nečáskovi, v době, kdy už byla reorganizace stranického aparátu v plném proudu, se k celé situaci vyjádřil i sám Gustav Bareš.²⁵⁸ Jeho dopis je v podobném duchu jako dopisy Stanislava Neumanna a Františka Nečáska. Rozhodně popírá, že by se snažil zdiskreditovat Václava Kopecckého, snažil se prý jen napravovat některá jeho „*unáhlená rozhodnutí*“, čímž mu chtěl prý naopak pomoci. I Bareš označuje Nezvalovo, Štollovo a Tauferovo vystoupení na schůzi Svazu jako aktivitu směřující k vytváření „*kliky*“ uvnitř strany. Činnost „*linie Kopecckého*“ označil jako „*úchylku*“ a její projevy jako vytváření zmatků ve směřování kulturní politiky. To, že Kopecckého projev na IX. sjezdu byl vnímán jako nastavení dalšího směřování kulturní politiky, zcela, pravděpodobně záměrně, opomenul. Obhajoval ve svém dopise svou kulturní politiku jako naopak jednoznačně (pro)gottwaldovskou.

Jako příklad poměrů v kulturní politice vybral případ se Seifertovou „*Viktorkou*“. Ukazoval na něm nenávisťný vztah lidí kolem Kopecckého vůči mladým autorům (Ivanu Skálovi a dalším) a obvinil ho z protežování starší autorské generace. A to Bareš v tu chvíli vůbec netušil, že krátce předtím, než psal Gottwaldovi²⁵⁹, Kopeccký Seiferta v souvislosti s jeho protisovětskými výroky rehabilitoval. Nejen že tak neproběhl žádný „*čestný soud*“, jehož byl mimo jiné Bareš zastáncem²⁶⁰, ale k Seifertovu návratu do literárního života nakonec stačilo jedno neformální setkání a pár sepsaných řádků na omluvu. Bareš se o této akci dozvěděl se značným zpožděním, informace se k němu dostala až koncem listopadu. Kopecckého skupina využila Seifertův případ k prosazení svých zájmů. Chtěli se tímto smířlivým aktem vymezit

---

²⁵⁸ Knapík 2006: s. 125.

²⁵⁹ V září toho roku, při příležitosti básníkůvých 50. narozenin.

²⁶⁰ Ovšem původně – v roce 1949, v aktuálním roce kauzy – to byl paradoxně právě Václav Kopeccký, kdo tzv. čestný soud s Jaroslavem Seifertem navrhl. NA, A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 759 (1). Názor změnil až na podzim roku 1950, pravděpodobně vlivem Vítězslava Nezvala. Knapík 2006: s. 129.

vůči „nekompromisní barešovské“ politice a ukázat, že oni dovedou pro svou věc básníka „zachránit“. Mnohokrát byl pak ještě později Seifertův případ použit jako šlechetné gesto Kopeckého lidí v neprospěch barešovského ústředního aparátu.

Nejsou známy žádné písemné doklady o tom, že by se Gottwald vůči znesvářeným stranám v tu chvíli nějak vymezil. A pokud k tomu opravdu nedošlo, hrálo to ve prospěch Kopeckého skupiny. Navíc ve chvíli, kdy byl v rozkladu ústřední stranický aparát, bylo potřeba moc, která zde předtím byla koncentrována, přesunout do jiného centra. Logicky se tu nabízela ministerstva spravovaná Kopeckým, ministerstvo informací a osvěty a ministerstvo školství. Jak píše Knapík, nehledě na Gottwaldovy sympatie nebo názory se Kopecký stal pro Gottwalda nenahraditelnou a klíčovou figurou kulturní politiky té doby.²⁶¹

Koncem listopadu byl navíc zatčen Rudolf Slánský. 24. 11. o „odhalení Slánského“ jednali členové politického sekretariátu ÚV KSČ. Bylo už v podstatě rozhodnuto. Na zasedání ÚV KSČ 6. prosince 1951 provedli Gustav Bareš a Jiří Hendrych sebekritiku a lidi v aparátu ovládl strach, podezřívání a obviňování. Bareš zde již otevřeně souhlasí s Kopeckým a přiznává, že ačkoli se stal „*nástrojem Slánského*“, šlo o „*nevědomé napomáhání zrádci*“.

1.5.6. Sedloňova recenze Bieblovy sbírky

Na konci října, 25. 10. 1951, vyšla již zmíněná jediná recenze Bieblovy sbírky *Bez obav*, a to po dlouhých zhruba čtyřech měsících od jejího vydání. Jednalo se o recenzi, připomenutou již v souvislosti s Vladimírem Dostálem, *Cesta Konstantina Biebla k bojovnému humanismu* od Michala Sedloně v *Tvorbě*.²⁶² Bylo to v době, kdy v *Tvorbě* už týden běžela kampaň „protiteigovských“ článků Mojžíry Grygara. V čísle 43, v němž recenze Bieblovy sbírky vyšla, byl publikován druhý díl této série.²⁶³

O – pravděpodobně náhodně – zalomení Bieblovy recenze článkem o „teigovštině“ už se psalo mnohé, Biebl je prý však dle svědectví svých přátel považoval za záměrné.²⁶⁴ Tuto teorii ale Štern, v té době zodpovědný za redakci *Tvorby*, rezolutně odmítl: „*Na schůzi Svazu spisovatelů, kde jsem se otevřeně ohradil proti pomluvám proti článku v Tvorbě, vystoupil*

---

²⁶¹ Tamtéž: s. 128–129.

²⁶² SEDLOŇ, Michal: *Cesta Konstantina Biebla k bojovnému humanismu*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 43, s. 1034–1036.

²⁶³ O kampani více v kapitole Události před zastavením *Tvorby* v roce 1952.

²⁶⁴ Podle: Voda – Blahynka 2011: s. 49–51. Totéž uvádí ve svém druhém dopise Kopeckému po Bieblově smrti Majka Tomášová. Dopis V. Kopeckému z 20. 11. 1951 je uložen v: NA ÚV KSČ, f. 100/45, sv. 6., a. j. 159. (Všechny tři dopisy Majky Tomášové publikovány in Voda – Blahynka 2011: s. 76–77, 88–93.)

s. Nezval a prohlásil, že s. Biebl velmi těžce nesl, že konec kritiky o něm byl zalomen pod článkem o teigovštině. Že to považoval za náznak, že je rovněž považován za teigovce. Domnívám se, že jestliže s. Biebl opravdu propadal takovým myšlenkám, že bylo povinností jeho přátel mu je vyvrátit a ne ho v tom utvrzovat. To je úplně proti zdravému rozumu.“²⁶⁵

Z jeho slov dále plyne, že Sedloň byl o recenzi požádán proto, že v redakci věděli, že „má jeho poezii rád a že k ní má vztah“. Dále Štern uvádí, že skutečně měli v redakci k Bieblovi dobrý vztah, žádali ho prý neustále o jeho nové básně a byli rádi, že vycházejí u nich v Tvorbě.²⁶⁶ V roce 1951 mu prý vydali více básní (5) než ostatním básníkům, což opravdu odpovídalo skutečnosti.²⁶⁷ Prožíval-li Biebl tolik sousedství Sedloňovy recenze s článkem o „teigovštině“, je možné, že už i otištění jeho básně *Kolo* v březnové Tvorbě uvnitř rozsáhlého textu T. Svatopluka s názvem *Nepřítel strany* mohl vnímat jako provokaci.²⁶⁸

Štern dále ve svém svědectví uvádí: „Již po vyjití kritiky (...) za mnou přišel a říkal mi, že ty slíbené verše o Německu, o něž jsme ho před časem žádali, právě tvoří, že mu však práce nejde lehce, a až bude mít určitý celek, že nám pošle asi sto veršů.“ To poměrně odpovídá Bieblově rétorice, kterou známe z Bieblovy korespondence s Melantrichem v průběhu 40. let. To, že měl Biebl v plánu psát básně o Německu potvrzuje i Z. K. Slabý v textu k Bieblově smrti: „...vždy říkal, že *Bez obav* (...) je teprve začátek jeho nové bojové poesie (...). Chtěl psát bojové verše proti remilitarizaci západního Německa a chtěl psát i nové básně o Praze.“²⁶⁹

Výpověď Šterna je jedna věc, ale to, jak článek v daném kontextu subjektivně působil na Biebla, je věc jiná. Velmi ho zasáhlo, jak velkou část recenze Sedloň věnoval jeho avantgardní činnosti.²⁷⁰ Sedloň připomíná poměrně rozsáhle i osobnost Jiřího Wolкера jako kontrast k těm, kteří „kolísali nebo desertovali“. (Podle Šterna ale prý bylo retrospektivní

---

²⁶⁵ Svědectví Jana Šterna o Konstantinu Bieblu v den jeho smrti. In: Knapík 2000: s. 199.

²⁶⁶ Tamtéž: s. 198.

²⁶⁷ BIEBL, Konstantin: *V zrcadle oceánu*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 3, s. 54 (18. 1.); *Italie*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 17, s. 392 (26. 4.); *Kolo*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 13, s. 301 (29. 3.); *Píseň práce a míru*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 18, s. 434 (1. 5.); *Píseň práce a míru*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 47, s. 1113 (po smrti 22. 11.).

²⁶⁸ SVATOPLUK, T.: *Nepřítel strany*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 13, s. 300–301. BIEBL, Konstantin: *Kolo*. Tamtéž: s. 301. Číslo vyšlo 29. 3. 1951.

²⁶⁹ Slabý, Z. K.: *Za Konstantinem Bieblem*. Květy 1951, roč. 1, č. 48, 2. 12. 1951, s. 9. Slabý toto znovu připomíná i ve svém textu *K básni Konstantina Biebla První vzpoura*. SLABÝ, Z. K.: *K básni Konstantina Biebla První vzpoura*. Nový život 1952, č. 6, s. 949.

²⁷⁰ Podle: Voda – Blahynka 2011: s. 51.

zaměření článku nezbytné, a to vzhledem k dlouhé Bieblově odmlce.²⁷¹) Sedloň ohlédnutí za celou Bieblovou generací věnuje zhruba polovinu svého rozsáhlého textu a takto popisuje Bieblovy básnické začátky. „...milovali život a prostého člověka, ale neviděli ještě jasně v kapitalistickém řádu jeho zapřísáhlého nepřítele (...).“²⁷² Jako příklad bieblovského „humanismu“ uvádí po vzoru Štollových „Třiceti let“ báseň *Pitevna*. Sedloň srovnává proletářskou poezii Bieblu s poezií Seifertovou, „s nímž má jeho talent hodně společného“.²⁷³ Pak Sedloň připomíná, jak se Bieblova generace dala „na cestu kosmopolitismu“ a připomíná též jeho vztah s Teigem: „*Kolísání se projevuje i u K. Biebla, který stál politicky na straně dělnické třídy, ale v umělecké oblasti se dal zavést likvidátorskými estetickými teoriemi K. Teigeho do vod poetismu, dal se odvést od úkolu být tribunem lidu.*“ O jeho inspiraci exotismem poznamenává: „...dávaje se unášet hlavně smyslovými dojmy a nezávazným sněním.“ Kritizuje, že se „nedotýká skutečného života lidí na Jávě“. „...zasněný, lhostejný postoj Bieblův k sociální realitě, ke skutečnému životu, jež nahrazuje lyrická, poetická představa.“ Sedloň srovnává Bieblovu báseň *Javanky* ze sbírky *S lodí jež dováží čaj a kávu* s básní *Javanka* ze sbírky *Bez obav* a oceňuje, jak se mu podařilo oprostít se od „opájení se smysly“ a přejít k „poesii realistické“. „*V naivní, zdánlivě primitivní otázce Javanky bílému kapitalistovi je odkryta celá zločinnost kapitalismu a vykořisťování.*“ Sedloň na jednu stranu Biebla chválí, že se mu ve sbírce *Bez obav* podařilo najít „onu cestu ke skutečnému životu“, na druhou stranu rezervovaně připomíná, že sbírka zahrnuje básně celých deseti let, a tak vedle básní, kterými se „snaží zaujmout místo v první linii naší nové socialistické poesie“, obsahuje i verše, „s kterými si čtenář bude asi těžko vědět rady“. Kritizuje především oddíl *Matějská pouť*, ale i báseň *Zůstali v řadě*, která polemizuje s básní Kainarovou *Zůstali vzadu* a již naopak Dostál v *Tvorbě* pochválil, ačkoli také „*trpěla tajenkovitostí*“, jak básni Bieblově mimo jiné vytknul Sedloň. Kritizuje též oddíl *Karlovy Vary*, kde podle Sedloňe „*převládají hříčky a historické reminiscence, aniž se (...) podařilo zachytit živý puls dnešních Karlových Varů*“. Připomíná, že lázně už nejsou místem „*buržoasní smetánky*“, ale místem pracujících

---

²⁷¹ Co se týká rozsáhlé rekapitulace Bieblovy tvorby, jak už jsme zmínili, podobně retrospektivně, i když ne v tak velkém rozsahu, byl zaměřen i text Vladimíra Dostála, který recenzoval sbírku Josefa Kainara. Nebylo to tedy něco neobvyklého. Zde pravděpodobně sehrál skutečně velkou roli onen kontext „sousedství“ recenze s článkem o Teigovi.

²⁷² Nebude-li uvedeno jinak, všechny citace podle: SEDLOŇ, Michal: *Cesta Konstantina Biebla k bojovnému humanismu*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 43, s. 1034–1036.

²⁷³ Jaroslava Seiferta ale Štoll zařadil do „antineumannovského spektra“.

a že většinu těchto básní mohl Biebl stejně tak dobře napsat za první republiky. Vyčítá Bieblovi pozůstatky poetismu, jako je nadměrná metaforičnost či chybějící interpunkce.

Zdůrazňuje, že tam, kde se už Biebl dokázal poetismu zbavit, dosahuje jeho básnění „*mistrovských*“ kvalit. Jako příklady uvádí básně z oddílu *Bez obav*, ty, které už byly ve většině případů časopisecky publikované, jako je *Korejská balada*, *Bez obav*, *V zrcadle oceánu*, *V tramvaji*. „...osobitě [se] zmocňuje metody socialistického realismu a úchvatně zpodobňuje v konkrétních básnických obrazech hlavní rysy naší naší stalinské epochy (...).“ Vyzdvihuje jeho schopnost „*bojovnosti*“ a „*zžiravého vtipu*“, o němž již psal v souvislosti s vtípem Kainarovým Vladimír Dostál.²⁷⁴

Nabízí se otázka, proč Biebl nevydal samostatně jen neproblematický oddíl *Bez obav* a s kým složení své sbírky před vydáním konzultoval. Ve fondu Československého spisovatele LA PNP, z něhož jsem již citovala schvalovací posudek sbírky F. Kautmana, pravděpodobně není uložena žádná další korespondence z té doby, která by pozadí procesu sestavování sbírky *Bez obav* do jejího finálního tvaru mohla rozkrýt.

Tou dobou, kdy Sedloňova recenze vyšla, byl Ladislav Štoll, Jiří Taufer i Bieblův blízký přítel Karel Konrád s delegací československých spisovatelů na zmíněném měsíčním pobytu v Sovětském svazu. Biebl se tak mohl cítit více ohrožen, nebyly-li jeho hlavní kulturněpolitické opory k dispozici. Navíc se prý domníval, že ho nechce přijmout Václav Kopecký.²⁷⁵ Jan Štern také po letech uvedl, že k „*Bieblově zmatení*“ přispělo i odvolání Rudolfa Slánského z funkce generálního tajemníka. „*Byl vlastně jedinej český básník, kterej napsal báseň vo Slánským. (...) dal je [společně s básněmi na Nejedlého a Kopeckého] Rudému právu. Tak jsem se to dověděl. Voni mu to prostě nevtiskli. (...) a teď (...) Toho člověka sesazujou a hrozí mu ještě něco dalšího.*“²⁷⁶

Není jasné, zda Biebl o Sedloňově recenzi mluvil se svým přítelem Nezvaletm, který v Sovětském svazu nebyl. Podle paměti *Z mého života* Nezval s Bieblem mluvil někdy na

---

²⁷⁴ A později o Bieblově schopnosti vtipu píše už jako o satíře Z. K. Slabý. SLABÝ, Z. K.: „*Nebojme se satiry!*“ Nový život 1952, č. 4, s. 631–632. A též DOSTÁL, Vladimír: *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 16, 24. 5. 1952, s. 6.

²⁷⁵ Voda – Blahynka 2011: s. 51.

²⁷⁶ Citováno podle: Voda – Blahynka 2011: s. 162.; V Bieblově pozůstalosti báseň o Slánském není. Báseň jsem náhodou objevila v pozůstalosti Františka Kautmana. Je uvozena římskou číslicí IV a zní: „*Přes štíhlost a výšku svou žádný princ dánský / Není chvíle kdy by si nevěděl s životem rady / Tajemník strany a partyzán Rudolf Slánský / Jako sůl v moři // Nikde a všady.*“ Pod básní je vlastnoruční Bieblův podpis. Příjmení „Slánský“ bylo na listě papíru evidentně vyškrábáno a znovu – pravděpodobně jiným psacím strojem (liší se typ písma) – vepsáno. Kdo a proč tak učinil, není jasné.

začátku listopadu („před Dušičkami“)²⁷⁷, kdy mu Biebl líčil své strachy ze sledování a působil už prý hodně rozrušeně. Nelze ale posoudit, zda v jejich rozhovorech došlo i na inkriminovanou Sedloňovu recenzi. Pak Nezval odjel do Brna a vícekrát už Biebla neviděl.²⁷⁸ Podle Nezvalovy básnické výpovědi se ale na Nezvala v kritické chvíli neobrátil: „Ach, Kost’o, škoda, věčná škoda, / žes šel jak laň na jejich hon, / žes neřek, jaký červ tě hlodá, / žes nezved prostě telefon!“²⁷⁹ Delegace se podle zprávy v Lidové demokracii²⁸⁰ do Československa vrátila v pondělí 12. listopadu (tedy den po návratu delegace novinářů), téhož dne, kdy Biebl padá z okna svého domu. Bieblova smrt i podrobný průběh Bieblových dnů před smrtí byly s použitím všech zatím známých pramenů popsány v knize dokumentů *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech*.²⁸¹

Ani po Sedloňově recenzi (tj. v období od 26. 10. do 12. 11. 1951) se žádné další texty reflektující novou Bieblovu knihu neobjevily. Bieblova sbírka nebyla zmíněna ani v článku Literárních novin *K našim letošním knihám*, který hodnotil vydavatelské počiny Československého spisovatele roku 1951. Z poezie Literární noviny zmiňují pouze knihy Vítězslava Nezvala a Marie Pujmanové a některé začínající básníky v edici Nová směna. To je poměrně zvláštní vzhledem k tomu, jak dlouho kulturní obec na jeho novou tvorbu čekala.²⁸²

Srovnáme-li recenzi Bieblovy sbírky s další Sedloňovou recenzí z června toho roku, a to s novým Nezvalovým dílem *Z domoviny*, je vyznění těchto dvou článků diametrálně odlišné.²⁸³ „Jako lahodné ovoce, které potřebuje dlouho zrát, je i tato báseň plodem velké básnické a lidské

---

²⁷⁷ Totéž Nezval říká i na II. sjezdu Svazu čs. spisovatelů v roce 1956. In: BAUER, Michal (ed.): *II. sjezd Svazu československých spisovatelů 22. – 29. 4. 1956, svazek I (protokol)*. Praha, Akropolis 2011, s. 194.

²⁷⁸ NEZVAL, Vítězslav: *Z mého života*. Praha, Československý spisovatel 1961, s. 307–308.

²⁷⁹ NEZVAL, Vítězslav: *Rozloučení s Konstantinem Bieblem*. In: *Za Konstantinem Bieblem*. Praha, Československý spisovatel 1952, s. 17. Biebl se prý osudný večer snažil spojit s Karlem Konrádem, který se toho dne vrátil s delegací ze SSSR. Protože byl po cestě unaven, šel si lehnout, a když Biebl volal, jeho žena, nevědic, v jakém je Biebl stavu, ho nechtěla budít. Podle: Voda – Blahynka 2011.

²⁸⁰ *Návrat delegace čs. spisovatelů ze Sovětského svazu*. Lidová demokracie 13. 11. 1951, s. 4.

²⁸¹ Voda – Blahynka 2011.

²⁸² FIKAR, Ladislav: *K našim letošním knihám*. Literární noviny č. 9, 3. 11. 1951, s. 130.

²⁸³ Nezvalovo dílo *Z domoviny* vyšlo někdy v druhé polovině dubna 1951. 12. 4. na její očekávané vydání upomíná ukázkou z díla na straně 4 Lidová demokracie. Ani v tomto případě nepřišla Tvorba s recenzí nového Nezvalova díla jako první. Předtím výběrově: na konci dubna recenze Z. K. Slabého v Mladé frontě (29. 4.) a v Lidové demokracii zamyšlení nad Nezvalovou tvorbou Fr. Stuchlého (29. 4.) ze „seriálu“ *Jak začínali*, v květnu pak Pekárkova recenze v Lidových novinách (20. 5.) aj. Sedloňova recenze vyšla až 14. 6.

zkušenosti, “²⁸⁴ píše typickou štollovskou dikcí už v úvodu. Oceňuje, že vzpomínky na dětství tu nejsou pojímány jako „*elegie minulosti*“, chválí „*optimistický ráz*“ básně a její pohled do přítomnosti a budoucnosti. Vyzdvihuje její „*konkrétnost*“, „*bojovnost*“ a „*realističnost*“, spojení vlastenectví a internacionalismu a u Nezvala tradičně deklamovanou „*živost a smyslnost*“ a též „*lidovost*“. Sedloň Nezvalovu předrevoluční tvorbu nezmiňuje téměř vůbec, z jeho předchozí tvorby připomíná jen báseň *Stalin* a skladbu *Zpěv míru* z předešlého roku, která se stala kanonickou téměř ihned po svém vydání: „*A tu náhle byla porušena dosud klidná hladina naší poesie. Vyrazil z ní gejzír – Nezval...*“²⁸⁵ píše František Kautman v první recenzi, která se objevila ještě tentýž měsíc, kdy *Zpěv míru* vyšel. Důvodem, proč v recenzi na dílo *Z domoviny* Sedloň mlčí o Nezvalově avantgardní minulosti, může být to, že se s ní kritici „vyrovnali“ již v recenzích na *Zpěv míru*. Podívejme se tedy, co Kautman na toto téma ve svém textu uvedl: „*Zamýšleli jsme se (...) nad Nezvalovou tvůrčí cestou. Hledali jsme tu spojující linii od Podivuhodného kouzelníka k Zpátečnímu lístku, Matce Naději, Pět minut za městem, k Historickému obrazu, Velikému orloji a Stalinovi. Byla to cesta, vyžadující od Nezvala upřímnou statečnost, pevnost a poctivou práci (...). Byli jsme již tehdy, po Stalinovi, přesvědčeni, že tato Nezvalova cesta byla korunována úspěchem.*“ Dokonce i v Tvorbě Milan Jariš tvrdí, že Nezvalův „*hlas nikdy neklesl do té kleštěnecké fistule, vyhrazené formalistické poezii (...). Jeho řeč mohla být někdy rozkošnická i rozmařilá, ale zůstala vždy řečí lidskou*“.²⁸⁶ Stať Václava Pekárka reflektuje Nezvalovu tvorbu téměř doslovně à la Štollův referát „*Třicet let*“ a tedy ani zde, až na drobnou výtku k *Velikému orloji*²⁸⁷, kritiku nenajdeme. Proč tedy tak odlišný přístup ke generačním druhům? Zvláště když Štoll postavil Biebla na stejnou stranu jako Nezvala, do „tábora“ S. K. Neumanna.

---

²⁸⁴ SEDLOŇ, Michal: *Vyznání vlastencovo*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 24, s. 569–570. Nebude-li uvedeno jinak, i všechny další citace tamtéž.

²⁸⁵ KAUTMAN, František: *V. Nezval: Zpěv míru*. Lidové noviny 14. 10. 1950, s. 5. Další citace tamtéž.; Následuje záplava dalších textů: SKÁLA, Ivan: *Nezvalův „Zpěv míru“*. Rudé právo 15. 10. 1950, s. 6.; KRÁTKÝ, R.: *Nezval hovoří o své básni Zpěv míru*. Lidové noviny 22. 10. 1950, s. 4.; R. P.: *Nezvalův „Zpěv míru“*. Obrana lidu 4, č. 250, 24. 10. 1950, s. 5.; VRABEC, V.: *Nezvalův zpěv lásky i nenávisti*. Svobodné slovo 28. 10. 1950, s. 6.; A. B.: *Nezvalův Zpěv míru*. Práce, 28. 10. 1950, s. 10.; JARIŠ, Milan: *Polnice míru*. Tvorba 1950, roč. 19, č. 44, 1. 11., s. 1046.; TAUFER, Jiří: *Nový Nezvalův tvůrčí čin*. Nový život 1950, č. 7–8, s. 570–577. Další ozvuky na tuto skladbu pokračují i v roce 1951. Více k analýze recepce Nezvalova *Zpěvu míru* in: Šámal (ed.) 2009: s. 90–100.

²⁸⁶ JARIŠ, Milan: *Polnice míru*. Tvorba 1950, roč. 19, č. 44, 1. 11., s. 1046.

²⁸⁷ „*Ve Velikém orloji jako by na čas se odrazila celá problematika jeho tvorby...*“ PEKÁREK, Václav: *Vítězslav Nezval*. Var 3, 1950, č. 6., s. 180.

Ano, Nezval měl velmi silné kulturněpolitické postavení, ale Biebl, jak bylo všem známo, byl jeho blízký přítel a chráněnc. Ze Sedloňovy recenze Nezvalova díla *Z domoviny* by se tak mohlo zdát, že naplňuje všechny hlavní znaky aktuální ideologicko-estetické normy a je tedy „dokonalým“ reprezentantem „současné nové poezie“. Pokud Biebl tuto recenzi Nezvalovy básně v červnu četl, tomuto srovnání se jistě v říjnu při čtení jediné recenze na svou sbírku (ještě tak zpožděné) nemohl ubránit.

1.5.7. Události před zastavením Tvorby v roce 1952

Bareš byl odvolán z funkce tajemníka ÚV KSČ a člena předsednictva ÚV KSČ 28. ledna a Hendrych hned na začátku února roku 1952. Na počátku roku 1952 byla také zastavena Tvorba, kulturněpolitický týdeník ÚV KSČ. Poslední 7. číslo vyšlo 14. února. Byla to právě Tvorba, kde se soustředili spolupracovníci a sympatizanti Gustava Bareše, který byl jejím šéfredaktorem. Většinu textů ale schvaloval víceméně formálně, což bylo pravděpodobně také to, na co nakonec doplatil. S Tvorbou byly spojovány nejznámější výpady proti starším autorům. Mimo jiné to byla právě Tvorba, kde byla publikována Skálova kritika Seifertovy *Písně o Viktorce*. Obecně lze říci, že dikce tamějších literárních kritiků vůči zavedeným básníkům a jejich avantgardní minulosti byla ostřejší než v jiných periodikách a více na ni upomínali.

Hlavními redaktory byli Miroslav Galuška, který se orientoval zejména na domácí a zahraniční politiku, a potom Jan Štern, který měl na starosti kulturní politiku. Často přispíval do listu též Michal Sedloň. V roce 1951, kdy už bylo jasné, že situace se vyvíjí ve prospěch skupiny kolem Václava Kopeckého, byla Tvorba v personální krizi. Bareš na ni neměl čas dlouhodobě, Galušku vyřadila vleklá nemoc, a tak ho nahradil Radovan Richta, kterého si ale Bareš v září roku 1951 vzal do Rudého práva. Jiní redaktori museli na vojnu a sekretářka Věra Hájková nastupovala na mateřskou dovolenou. Tvorbu tak v podstatě řídil sám Štern s externími spolupracovníky, a ačkoli redakce opakovaně Bareše žádala o posílení stavu (zejména v kritickém období července a srpna roku 1951), Bareš situaci uspokojivě neřešil. Zde jeden z příkladů redakčního dopisu Barešovi: „...*To, co se dřív zvládlo improvizací, dnes již dělat nejde. To by znamenalo Tvorbu strhávat zpátky. Proto máme naléhavou potřebu posily, zvláště pro otázky strany, ideologie a kultury.*“²⁸⁸ Redakce prosí o posílení svých řad

---

²⁸⁸ NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 510.

o Vladimíra Dostála, přispěvatele Nejedlého časopisu Var. Dostál ale nebyl zdaleka jediným návrhem, který redakce měla, předkládala Barešovi takových kandidátů mnoho.

V polovině roku však Bareš dostal zprávu o poklesu odběru Tvorby o 10 tisíc kusů.²⁸⁹ Na základě této zprávy je opět aktualizována potřeba po rozšíření redakce. „*Toto kádrové vybavení Tvorby je nedostatečné. Množství uveřejňovaného materiálu, připadající na jednoho redaktora, je v Tvorbě daleko větší, než v kterémkoli jiném stranickém i nestranickém časopise...*“ V září Bareš dostává od redakce další, ještě naléhavější, dopis, jmenovitě podepsaný za redakci Janem Šternem: „...*je naší povinností upozornit tě na to, že od 1. listopadu t. r. hrozí vzniknout v redakci Tvorby (...) přes všechnu naši dosavadní snahu o nutné rozšíření počtu redaktorů velice vážný stav, který by prakticky znemožnil redakci důsledně plnit úkoly, které svému časopisu ukládá Ústřední výbor naší strany.*“

12. října 1951 v závislosti na Gottwaldově vystoupení ohledně reorganizace stranického aparátu svolal Bareš první (a toho roku poslední) poradu Tvorby (a Rudého práva), které se mimo jiné účastnil Jan Štern, tou dobou za Tvorbu zodpovědný, a Radovan Richta (v té době však už redaktor Rudého práva, kam ho Bareš převedl)²⁹⁰. Cílem této schůze bylo zorganizovat následující práci redakcí tak, aby Rudé právo a Tvorba co nejlépe objasňovaly nově stanovený kurz K. Gottwaldem. Z Richtova vyjádření na konci schůze vyplývá, že mezi redaktory panuje obava, aby „*se při rozbíjení argumentace nepřátel nesesmekli na „nepřátelskou terminologii*“.²⁹¹ Je tedy evidentní, že v „Barešově táboře“ panovala ve stávající situaci značná nejistota. Bareš, paradoxně vzhledem k tehdejším obviněním z „protigottwaldovské linie“, Richtovi odpovídá, že umění argumentace „*se musíme učit u s. Gottwalda*“.²⁹²

V tomto krajně kritickém období září a října roku 1951 vyšlo v Tvorbě několik článků, které pak posloužily Kopeckého lidem k silné kritice a které se staly záminkou pro její zastavení. Jednalo se jednak o seriál textů Stanislava Neumanna *K článkům o ideových problémech sovětské literatury* (vyšly v č. 38, 39 a 40 roku 1951), dále pak šlo o seriál textů Mojžíry Grygara o „teigovštině“ (*Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře*²⁹³), které

---

²⁸⁹ Tamtéž. I další citace, nebude-li uvedeno jinak.

²⁹⁰ Jak vyplývá z Richtova dopisu Barešovi z 1. 10. 1951. In: NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 510.

²⁹¹ NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 440.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Grygar, Mojžíra: *Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 42, 43 a 44. (K. Teige umírá 1. října, „seriál“ začíná vycházet od 18. 10. 1951.)

začaly být publikovány zhruba čtrnáct dní potom, co Karel Teige umírá.²⁹⁴ Grygar tzv. teigovštinu označuje za „protisovětskou propagandu“ a za „zhoubnou ideologii“, poukazuje na Teigův „nenávistný postoj k Sovětskému svazu“, zmiňuje také, že „pod jeho nezdravý vliv se dostává na čas i košatý talent Vítězslava Nezvala“. Druhý díl článku o „teigovštině“ vyšel v Tvorbě 25. října 1951. Tato část seriálu byla věnována Teigeho vztahu k A. M. Gorkému a V. Majakovskému, též se zabývala jeho poměrem k našemu „kulturnímu dědictví“. „Jeho poklonování před buržoasním Západem bylo nerozlučně spjato s opovržením ke kulturnímu dědictví našeho národa... A právě pro (...) pokrokovost, lidovost a vlastenectví nenáviděl Teige naše bohaté a krásné kulturní bohatství.“²⁹⁵

V témže čísle, dokonce na téže stránce, jak již bylo řečeno, vyšla část dalšího výbušného textu, který Kopeckého skupině později též posloužil k odsouzení Tvorby a její činnosti. Grygarův text o „teigovštině“ obtékala recenze Bieblovy sbírky.²⁹⁶ Už samotná Sedloňova recenze vzbudila v básníkovi paniku, jelikož v ní připomněl jeho avantgardní minulost. V kombinaci s umístěním článku pod text o Karlu Teigovi byla jeho panika ještě znásobena. Sedloňova recenze bývá někdy interpretována jako jedna z rozbušek Bieblova tragického životního konce.

Posledním takovým kontroverzním textem, který byl redakci Tvorby předhazován, byla na konci listopadu přetisknutá recenze Štollových *Třiceti let bojů za českou socialistickou poesii* od S. Nikolského s názvem *V boji za literaturu socialistického realismu*. Celkové hodnocení Štollovy knihy Nikolským sice vyznívá pozitivně, ale na konci své recenze Nikolskij mimo jiné uvádí, že Štoll vzhledem k šíři látky, kterou si zvolil, „nemohl osvětlit všechny otázky“ a dále pak píše, že „některá místa v knize jsou bohužel nedostatečně zredigována. Označení Jiřího Wolкера za představitele socialistického realismu vzbuzuje pochybnosti, neboť

---

²⁹⁴ Podle zjištění J. Knapíka začala ale redakce toto téma připravovat už v letních měsících a Mojmir Grygara jako autora textu doporučil spolupracovník Tvorby Vladimír Dostál, který věděl, že se Grygar Teigem zabývá. Více: Knapík 2006: s. 144.; Grygar se od článků o teigovštině distancoval už v roce 1953 na rozšířeném zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů. Bauer 2009: s. 250.; V 60. letech se pak snaží s Teigem vyrovnat prostřednictvím článku *Karel Teige včera a dnes*, v jehož úvodu píše: „Je známo, že Teigovy názory a jeho společenská činnost byla po Únoru vystavena neobyčejně ostrým útokům, jimž i autor tohoto článku v zelených letech svého ‚šturmu und drangu‘ odvedl, žel, daň. (...)“ GRYGAR, Mojmir: *Karel Teige včera a dnes*. Kulturní tvorba 1964, č. 44 / 11, s. 4.

²⁹⁵ Grygar, Mojmir: *Teigovština – trockistická agentura v naší kultuře*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 43, s. 1036–1037.

²⁹⁶ Sedloň, Michal: *Cesta Konstantina Biebla k bojovnému humanismu*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 43, s. 1034–1036.

*při všem velkém kladném významu jeho tvorby, projevíly se i v ní protiklady v názorech J. Wolkeru“.*²⁹⁷

To muselo působit velmi znepokojujícím dojmem, jelikož to bylo poprvé, co někdo od lednového plenárního zasedání zpochybnil pevné postavení Jiřího Wolkeru v novém socialistickém kánonu. Nikolskij v závěru také hovoří o jistých nedostacích na některých místech, občasných „jednostranných osvětleních“ některých momentů, i když celkově hodnotí knihu jako „cennou“. Nicméně objevuje se zde i následující konstatování: „*V boji za revoluční literaturu mělo veliký význam překonání proletkultovských a vulgarisačních chyb českými literáty. Avšak L. Štoll neodhaluje podstatu těchto chyb, kriticky je nehodnotí, nýbrž omezuje se jen na konstatování jejich existence.*“²⁹⁸

V návaznosti na Slánského zatčení byla v prosinci roku 1951 Tvorba nucena provést sebekritiku, kterou adresovala politickému sekretariátu ÚV KSČ. Jde o dopis redakce z 27. prosince.²⁹⁹ „*Rozdvojování komunistů, v aparátu a na jiných úsecích veřejného života se odrazilo i na práci Tvorby.*“ Redakce si klade za vinu, že se na jejím vedení nepodíleli Nejedlý, Kopecký, Štoll atd. a že byla příliš „uzavřena do izolace škůdcovského vlivu Slánského“. Samostatnou pasáž redakce věnuje kauze Jaroslava Seiferta. Sice stále tvrdí, že Seifertovu *Píseň o Viktorce* bylo třeba „zásadně odsoudit“, ale připouští, že byla chyba, že si pro svou kritiku nezjedнала širokou podporu spisovatelů, neprojednala ji a že v čele s Gustavem Barešem jednala na vlastní pěst. Dále přiznává, že Tvorba „*překvapila (...) ostrou a ne zcela uváženě napsanou kritikou a octla se proto se svým názorem zvláště mezi staršími kulturními pracovníky v izolaci. Takovou kritiku pak kulturní pracovníci nepřijali jako hlas strany, ale jako diktát některých pracovníků strany. Tím se i celá Tvorba dostala do velmi nevýhodné pozice a ztratila mezi literáty na autoritě*“.³⁰⁰

Dále se redakce zabývá neútešnou personální situací poslední doby a též nedostatečným počtem redakčních rad. V roce 1951 proběhla jen jedna, již zmiňovaná, schůzka s šéfredaktorem Gustavem Barešem, a to schůzka uskutečněná 12. října po zářijovém zasedání, na níž byla tlumočena slova Klementa Gottwalda. Nedostatečný počet redaktorů prý pak ty stávající velmi vyčerpával a snižoval kvalitu jejich práce. Toto všechno klade redakce za vinu

---

²⁹⁷ Nikolskij, S.: *V boji za literaturu socialistického realismu*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 48, s. 1148–1149.

²⁹⁸ Tamtéž: s. 1149.

²⁹⁹ NA, A ÚV KSČ, f. 100/45, sv. 6, a. j. 156.

³⁰⁰ Tamtéž.

Rudolfu Slánskému, který podle ní do redakce „zanášel nebolševické metody práce“. V závěru svého dopisu redakce prosí politický sekretariát o doplnění redakce a žádá o nového šéfredaktora, který se jí bude moci věnovat na sto procent. Politický sekretariát ÚV KSČ se však rozhodl 14. února roku 1952 Tvorbu zastavit.

Počátkem března pak byla zřízena komise, která měla vyšetřovat „provokace“ v posledním 7. čísle Tvorby (tedy smuteční ratolest na titulní stránce a básně Jana Nerudy ze sbírky *Písně kosmické*). V souvislosti s tímto vyšetřováním se řešily ony exponované články, které vyšly v září a říjnu roku 1951.³⁰¹

Podrobná analýza složité situace v Tvorbě během roku 1951 myslím poměrně jasně ukazuje na to, že zde rozhodně nebyl prostor pro vytváření jakékoli cílené „protibieblovske kampaně“. To, jak Biebl sám subjektivně recenzi v rámci tehdejší dusné kulturněpolitické atmosféry interpretoval, je samozřejmě věc jiná. Stejně tak to, že ji později společně s Bieblovou smrtí Kopecký a jeho lidé využili jako jeden z dokladů tzv. škodlivého barešovského antigottwaldovského působení.

1.5.8. Recepce Bieblovy poezie po jeho smrti

Mou ambicí není pojednat o textech, které na počest Bieblovy smrti vyšly, v jejich úplnosti.³⁰² Na vybraných člancích mě bude primárně zajímat diskurz recepce básnické sbírky *Bez obav*, ovšem logicky se zřetelem k jejich zkrácenosti dané Bieblovým úmrtím. Tyto texty se pokusím porovnat s říjnovou recenzí Michala Sedloně a též budu sledovat, zda v nich zaznívají tóny Štollovy normotvorné směrnice.

První zprávy o Bieblově smrti se – vzhledem k jeho úmrtí v nočních hodinách – v tisku objevily až 14. listopadu 1951. S každým dnem pak jejich počet přibýval.³⁰³ Oficiální zprávu Svazu čs. spisovatelů, která byla sepsána 13. 11. a podepsána Janem Drdou, Marií Majerovou a Václavem Pekárkem, vyšla v Rudém právu³⁰⁴ a v Lidových novinách³⁰⁵. Zpráva Svazu spisovatelů, ze které čerpala i další periodika, uvádí, že Biebl zemřel „náhle po delší chorobě“. V oficiální zprávě o básnické sbírce *Bez obav* stojí: „Osvobozující vliv rodící se

---

³⁰¹ Vyšetřován byl v této souvislosti i Jan Štern, viz již citovaný dokument *Svědectví Jana Šterna o Konstantinu Bieblvi*. In: Knapík 2000: s. 198–199.

³⁰² Velká část z textů k úmrtí Biebla formou výňatků otištěna In: Voda – Blahynka 2011.

³⁰³ Např.: B. S.: *Konstantin Biebl zemřel*. Československý svět 1951, roč. 6, č. 47, s. 5.

³⁰⁴ *Za básníkem Konstantinem Bieblem*. Rudé právo 1951, roč. 31–32, č. 268, 14. 11. 1951, s. 5.

³⁰⁵ Podle: Voda – Blahynka 2011: s. 75.

socialistické společnosti zapůsobil i na útlou a křehkou Bieblovu poesii, která se v poslední jeho knize Bez obav rozšířila a zesílila v mohutný básnický nástroj (...).“³⁰⁶ Rudé právo vedle této zprávy též jako první periodikum vůbec publikovalo Bieblův nekrolog. V něm je opět, a ještě o něco intenzivněji, podpořena verze o smrti po vážné nemoci: „*Krutá a nelitostná smrt, které vzdoroval s takovým vypětím sil, dokonala své zákeřné dílo. Ještě loni, jsa téměř rok upoután na lůžko, přemáhal těžkou nemoc intensivní tvůrčí prací, z níž se zrodila jeho poslední sbírka ‚Bez obav‘, plná překrásných a silných veršů, v nichž obsáhl celý dnešek (...).*“³⁰⁷

Vzhledem k tomu, že Rybákův nekrolog je úplně první text, který po Bieblově smrti rekapituluje jeho tvorbu (a tedy i prvním textem, který vyšel po Sedloňově recenzi v Tvorbě), zastavme se u něj podrobněji a porovnejme jej právě s některými z východisek textu Sedloňova. Jestliže Sedloň ve své recenzi zmínil Jiřího Wolkeru jako protiklad vůči těm, „*kteří kolísali nebo desertovali*“ (příčemž Biebl byl Sedloňem zařazen k těm kolísajícím), tak Rybák ve svém nekrologu píše, že Biebl byl: „*Druh Wolkerův, upřímný obdivovatel St. K. Neumanna, žák Majakovského, sám básník z jejich rodu.*“ Seiferta, kterého v souvislosti s proletářskou poezií zmiňoval jako „*Bieblův podobného*“ Sedloň, Rybák nezmiňuje vůbec. Podobně jako Štoll ve „*Třiceti letech*“, připomíná Rybák VIII. zpěv z poémy *Zlom*, kde Biebl zpracoval smrt dělníka Josefa Kuldy³⁰⁸: „*Hněvivě znělo jeho pobouření nad smrtí zastřeleného dělníka Josefa Kuldy ve verších ze ‚Zlomu‘.*“ Rybák, který v textu věnuje velký prostor Bieblův proletářskému období, na rozdíl od Sedloň období Bieblův poetismu a surrealismu zcela zamlčuje. Jestliže Sedloň o Bieblůvých básních z Javy píše, že se dal unést „*chvilkovými smyslovými dojmy a nezávazným sněním*“ a hovoří o jeho „*zasněném a lhostejném postoji k sociální realitě*“³⁰⁹, tak Rybák o stejných básních z Javy konstatuje, že z nich „*promlouvá jeho láska k vlasti*“, ale též láska „*ke všem utlačeným a zotročeným*“.³¹⁰ „*Jeho cesta, kterou šel k lidem, obepínala celý*

---

³⁰⁶ *Za básníkem Konstantinem Bieblem.* Rudé právo 1951, roč. 31–32, č. 268, 14. 11. 1951, s. 5.

³⁰⁷ RYBÁK, Josef: *Smutná zpráva nám svírá srdce...* Rudé právo 1951, roč. 31–32, č. 268, 14. 11. 1951, s. 5. Nebude-li uvedeno jinak, všechny další citace tamtéž.

³⁰⁸ „*Dělník Josef Kulda byl zastřelen při demonstracích, při kterých v prosinci 1920 sociálnědemokratická levice, jež se hlásila ke komunismu, protestovala proti obsazení Lidového domu vedením Československé sociálně demokratické strany.*“ Podle: Biebl 2014: s. 330.

³⁰⁹ SEDLOŇ, Michal: *Cesta Konstantina Biebla k bojovnému humanismu.* Tvorba 1951, roč. 20, č. 43, s. 1034.

³¹⁰ V tom Rybáka podpořil i E. F. Míšek ve svém textu v *Nové skutečnosti*. A zde se přímo vymezuje proti Sedloňovu stanovisku: „*Mylný a ovšem dnes neplatný výklad jeho básnické sbírky ‚S lodí jež dováží čaj a kávu‘, chtěl nám K. B. ukázat jako básníka okouzleného exotismem Orientu. ‚Ale‘, jak napsal J. R. do Rudého práva (...), ‚i pod barvitostí exotických námětů (...) doutnají jiskry, z nichž po letech vyšlehuje plamen*

svět.“³¹¹ O básnické sbírce *Bez obav* opakuje to, co již zaznělo v oficiální zprávě Svazu čs. spisovatelů. „*V těchto verších z poslední doby se Bieblův básnický nástroj rozezvučel nejmohutněji a nejsilněji.*“ Rybák popisuje básně z poslední jeho sbírky jako „*nejkrásnější čísla bojovné socialistické poesie*“, které mají „*nezapomenutelný účín*“. Nakonec Biebla staví vedle Neumanna, Wolкера a Nezvala a pasuje ho s nimi na „*největší socialistické básníky*“. Píše, že jeho „*...básnický odkaz bude milovat náš lid tak jako dílo Wolkerovo*“.

Z tohoto porovnání recenze Sedloňovy (před Bieblovou smrtí) a nekrologu/recenze Rybáka (po Bieblově smrti) jednoznačně vyplývá různost vyznění obou textů, a to díky tomu, jak různě pracují s tím, čemu v daném průřezu Bieblovou tvorbou dají vyniknout a co (záměrně) opomíjí. Rybák, krom toho, že zcela vynechává Bieblovu příslušnost k avantgardě, například úplně přechází ostatní oddíly sbírky *Bez obav* a hodnotí sbírku tak, jako by v ní byl obsažen jen oddíl titulní. Ačkoli jsem psala, že v kontextu jiných recenzí (viz například Dostálova recenze Kainara), Sedloňův text s odstupem nepůsobí nijak přehnaně kriticky, v porovnání s Rybákovým textem vyznívá naopak velmi přísně.

V rozsáhlé retrospektivě připomíná Bieblovu Tvorbu i Vilém Závada. Ten žádné z jeho tvůrčích období nevynechává, ale jestliže Sedloň psal, že v období „*poetického experimentu*“ měl Biebl veskrze „*lhotejný postoj k sociální realitě*“, tak Závada smířlivě tvrdí, podobně jako Rybák, že „*jeho smysl pro realitu, jeho láska k člověku a k zemi byla mu vždy bezpečným vodítkem i při těch nejdobrodružnějších básnických cestách*“.³¹² Závada na rozdíl od Rybáka Bieblovu poslední sbírku podrobuje analýze celou, neomezuje se jen na její poslední, tj. titulní oddíl. A ačkoli paradoxně říká v podstatě totéž co Sedloň, použitím jemnějšího výraziva kritika vyznívá opět spíše smířlivě: „*Novou (...) tematiku se pokoušel zmáhat zprvu výrazovými prostředky poetismu (...) Ale současně se v této knize snažil dobrati s realistickým obrazem i větší prostoty a přístupnosti. Nebyl to zápas lehký a nebyl všude korunován naprostým úspěchem.*“³¹³ Ve shodě s dalšími recenzenty Závada označuje jako „*vyvrcholení Bieblovy básnické cesty*“ básně z oddílu *Bez obav* (konkrétně jmenuje *Bez obav*, *V tramvaji*,

---

upřímného hněvu a nenávisti k zotročovatelům koloniálních národů.“ In: MÍŠEK, E. F.: *Zemřel básník Konstantin Biebl*. Nová skutečnost 1951, roč. 5, č. 12, s. 14.

³¹¹ RYBÁK, Josef: *Smutná zpráva nám svírá srdce...* Rudé právo 1951 roč. 31–32, č. 268, 14. 11.

³¹² ZÁVADA, Vilém: *Básník Konstantin Biebl*. Citováno podle sborníku: *Za Konstantinem Bieblem*. Praha, Československý spisovatel 1952, s. 31. Zavadův text vyšel 16. 11. 1951 v Lidových novinách.

³¹³ Tamtéž: s. 33.

Píseň práce a míru, Havrana, Korejskou baladu a V zrcadle oceánu). V nich se podle Závady Bieblovi podařilo zbavit se „*ohňostroje svých obrazů, za nimiž byl skryt*“.

Krátká zpráva o Bieblově úmrtí se 14. listopadu objevila ještě v Zemědělských novinách³¹⁴ a Lidové demokracii. Ta chybně uvádí název jeho poslední sbírky.³¹⁵ Zajímavé je však zhodnocení knihy: „...*zde je vidět, jak básník, jemuž přitlumený tón a lehký verš jsou bližší než údernost verše wolkerovského, se ze všech sil snažil vyrovnat s mocnými prožitky nedávno minulých let.*“³¹⁶ Zde je přiznána jakási bieblovska přirozená jemnost, s níž Biebl při tvorbě nových veršů nutně „zápasil“, a jeho odlišnost od poetiky Wolkerovy, která ve většině dobových textů bývá přehlížena (viz například právě Rybák).

Josef Rybák pak napsal ještě jeden text/nekrolog, který Rudé právo otisklo o čtyři dny později pod názvem *Básník Konstantin Biebl*. Za pozornost stojí, že zde je poměrně velký prostor věnován rozboru sbírky *Bez obav* (více než polovina textu), ale i Rybák se soustřeďuje pouze na její poslední titulní oddíl.³¹⁷ Stejně jako Závada postupně připomíná básně *V zrcadle oceánu, Korejská balada, Píseň práce a míru, Havran, V tramvaji...* „*Kdyby byl Konstantin Biebl nenapsal nic více než ony básně, které pojal do závěru knihy [Bez obav], zůstal by velikým básníkem. A byl by za tyto básně nazván Wolkerem našich dní.*“³¹⁸ V podstatě totéž čteme v nekrologu Rovnosti³¹⁹ nebo Zemědělských novin: „*A je charakteristické, že je to právě poslední oddíl knihy, který obsahuje skutečné skvosty naší poesie.*“³²⁰ Více autorsky jsou pojaty texty V. Běhouneka v Práci a Fr. Stuchlého v Lidové demokracii³²¹. Stuchlého text je vyloženě lyrickou momentkou, Běhounekův je zajímavý tím, že připomíná ze sbírky i jiné části nežli tu titulní. O oddílu *Manifesty* například píše, že „*bojovně vyjádřil dnešní socialistickou poetiku*“.³²²

---

³¹⁴ *Básník Konstantin Biebl zemřel*. Zemědělské noviny 1951, roč. 7, č. 268, 14. 11. 1951, s. 6.

³¹⁵ Hovoří o sbírce s názvem *Jedním dechem*. Cl: *Zemřel Konstantin Biebl*. Lidová demokracie 1951, 15. 11.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ Pro představu: celá sbírka má dohromady 252 stran a Rybák pracuje jen s posledními 43 stranami, jako kdyby zbytek sbírky vůbec neexistoval. (Vyjma tří básní z oddílu *Panychidy*.)

³¹⁸ RYBÁK, Josef: *Básník Konstantin Biebl*. Rudé právo 1951, roč. 31–32, č. 272, 18. 11. 1951, s. 4.

³¹⁹ SMEJKAL, Zdeněk: *Za básníkem Konstantinem Bieblem*. Rovnost 1951, roč. 67, č. 272, 18. 11. 1951, s. 7.

³²⁰ KÁNSKÝ, Jiří: *Milovaný člověk, básník a bojovník*. Zemědělské noviny 1951, roč. 7, č. 270, 16. 11. 1951, s. 4.

³²¹ STUHLÝ, Fr.: *Když padá listí*. Lidová demokracie 1951, roč. 7, č. 272, 18. 11. 1951, s. 2.

³²² BĚHOUNEK, V.: *Odešel básník*. Práce 1951, roč. 7, č. 272, 18. 11. 1951, s. 6. Zde na něj později obsáhleji naváže Z. K. Slabý.

„Inkriminovaný“ Michal Sedloň se do série textů, které reagovaly na Bieblův odchod, zapojil 24. listopadu na stránkách Světa v obrazech. Jeho text má nyní poněkud jinou dikci než ten říjnový na stránkách Tvorby. Není zde ani slovo o „kolísání“, ani o vlivu Karla Teigeho, ani o „pozůstatcích poetismu“. Jestliže Sedloň ještě před měsícem píše, že „jeho cesta [K. Biebla] – to je proces, v němž složky starého dosud zápasí se složkami nového“³²³, tak nyní říká, že sbírka *Bez obav* „svědčí o tom, že byl na vrcholu tvůrčích sil“. „Bezvýhradné přitakání nové éře našich dějin (...) uvědomělé socialistické vlastenectví prorazily všechny hráze a uvolnily jeho nejlepší tvůrčí síly.“ Bieblovy nové básně podle Sedloně patří vedle básní Nezvala k „nejlepším úspěchům naší poesie v těchto letech“.³²⁴

Pohřeb, o jehož průběhu na svých stránkách informovalo Rudé právo, se konal v pondělí 19. listopadu.³²⁵ Podle zmíněného článku nad jeho rakví promluvil o jeho básnickém díle tou dobou náměstek MIO Jiří Taufer a Vítězslav Nezval zde přednesl svou báseň *Rozloučení s Konstantinem Bieblem*.³²⁶ Taufer hned na začátku svého projevu zkritizoval mlčení literárních kritiků k Bieblově nové sbírce, opíraje se při tom o slova L. Štolla z jeho „Třiceti let“: „Na Bieblovi se česká kritika dopustila křivdy, považujíc jeho plachost, skromnost za správné sebehodnocení (...). Tato spravedlivá slova jako by našla dveře adresáta zavřeny až do tragické básnickovy smrti (...).“ Taufer dál zmiňuje, že Biebl si nikdy neříkal o uznání, ale „přezírání ho bolelo mnohem více než útok“.³²⁷ Biebla se zastává, když říká, že „plané experimentování“ překonal už ve sbírce *S lodí jež dováží čaj a kávu*. Zde možná naráží na Sedloňovu říjnovou recenzi. „...Tím spíše není pak možno porozumět sbírce *Zlatými řetězy*, kde skupinovou tyranii módy musíme odlišit nejen od odvahy hledat nové cesty i risikem neúspěchu, ale i od planého experimentování...“ Taufer vyzdvihuje Bieblovo odhodlání, úsilí a pracovitost, neúnavnost,

---

³²³ SEDLOŇ, Michal: *Cesta Konstantina Biebla k bojovnému humanismu*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 43, s. 1035.

³²⁴ SEDLOŇ, Michal: *Zemřel básník Konstantin Biebl*. Svět v obrazech 1951, roč. 7, č. 48, 24. 11. 1951, s. 23.

³²⁵ *Rozloučení s básníkem Konstantinem Bieblem*. Rudé právo 1951, roč. 31, č. 273, 20. 11. 1951. S jistým subjektivním nádechem totéž zde: FRANCL, Gustav (el): *Rozloučení s Konstantinem Bieblem*. Lidová demokracie 1951, roč. 7, č. 273, 20. 11. 1951, s. 4.

³²⁶ Tauferův projev i báseň Nezvalova jsou otištěny ve sborníku vzpomínkových textů, který vyšel v roce 1952. TAUFER, Jiří: *Zemřel Konstantin Biebl – zemřel český básník*. In: *Za Konstantinem Bieblem*. Praha, Československý spisovatel 1952, s. 7–14.; NEZVAL, Vítězslav: *Rozloučení s Konstantinem Bieblem*. In: Tamtéž: s. 15–18. Nezvalova báseň vyšla také v Lidových novinách 20. 11. 1951.; Krácená verze Tauferova projevu vyšla také v časopise Čtenář. TAUFER, Jiří: *Odešel Konstantin Biebl*. Čtenář 1952, roč. 4, č. 1, s. 11–13.

³²⁷ Tamtéž. Nebude-li uvedeno jinak, všechny citace tamtéž.

s níž přepracovával své texty. „*Biebl byl nesmírně pilný, pečlivý dělník verše.*“ V závěru svého vystoupení naráží na to, že Biebl měl nepřítele – „*zjevného i skrytého*“. Narážel snad zde na kulturní okruh kolem Gustava Bareše?³²⁸

Motiv nepřítele se objevuje i v Nezvalově básnickém rozloučení nad Bieblovou rakví. „*Nepřítel na všech rozích číhá / a zmije mezi stébly trav. / Ač přepadla tě občas tíha, / zpíval jsi, zpíval bez obav.*“ Nezval ve své básni naráží i na to, že se údajně ze zahraničí vůči Bieblu ozývaly odmítavé hlasy v souvislosti s jeho protiamerickými texty *Havran*³²⁹ a *Korejská balada*³³⁰. „*Vím dobře, žádná noční můra / ti nehodila rozbušku. / Za oprátku pro MacArthura / si vybrali tě na mušku.*“³³¹ Dá se tedy říci, vyzněním je báseň dost podobná Tauferovu projevu. Oba dva, ač Nezval ve větší míře, hovoří „o štvání“, nenávisti a nepřátelství, kterému „*křehký*“ básník musel čelit, nicméně že „*český lid*“ Bieblu poezii „*miloval*“ (Taufer). Taufer doslova píše: „*...jeho poesie nebyla však lhostejná nejlepšímu kritikovi – čtenářským masám lidu.*“³³² Nezval veršuje: „*Já slyším, milý Kost’o, nářek / z atelierů, z kaváren / Dnes truchlí stánky květinárek, / sirény pražských továren. // (...) dnes rozteskní se ulice (...) // Dnes rozteskní se mnohá místa / a mnohá slza zaleskne (...)*“³³³ Biebla tedy záměrně prezentují jako básníka lidu. Je možné, že na jisté ozvuky ze zahraničí na *Bez obav* naráží ve svém článku i Jan Ryska: „*Poslední Bieblova sbírka ‚Bez obav‘ vyvolala ozvěnu i tam, odkud se ještě neozývala.*“ Jinak Ryska přebírá hlavní části projevů Jiřího Taufera a Vítězslava Nezvala a parafrázuje je.³³⁴ Parafráze byla od roku 1950 běžným prostředkem

---

³²⁸ Paradoxní je, že podle vzpomínek Z. K. Slabého byl Jiří Taufer jeden z těch, z nichž měl Biebl strach. In: Slabý 2015: s. 95.; Totéž Slabý potvrdil i v e-mailové komunikaci ze 17. 10. 2018: „...svěřil se mi, že se ho bojí.“ [Pozn. J. K.]; Martin Kučera však ve své studii píše, že z dvojice Štoll – Taufer to byl právě Taufer, kdo Teigemu pomohl po osvobození zajistit obživu, a Štoll naopak ten, kdo odmítl Teigeho žádost o vstup do KSČ. Štoll měl blíže k tradicionalistovi Zdeňku Nejedlému, a tudíž i k protiantgardním postojům na rozdíl od Taufera, který prý vždy prostřednictvím Biebla avantgardu a surrealisty obhajoval. In: KUČERA, Martin: *Skica pokusu o objektivizaci zjevu Ladislava Štolla*. Soudobé dějiny 2005, roč. 12, č. 1, s. 97.

³²⁹ Např.: „*Až zas pokušení nastane / Dovedl bys americký ptáku / Slavný Poeův havrane / Říci panu Trumanovi: / Už víckrát ne?*“ In: Biebl 1951: s. 239.

³³⁰ Úryvek ze začátku básně: „*Od čínských hranic ustupuje pozpátku / Až na lavici obžalovaných před soudní dvůr / Jde si pro norimberskou oprátku / Generál MacArthur generál MacArthur...*“ In: Biebl 1951: s. 243.

³³¹ To lze vyčíst z Nezvalových zápisků z podzimu 1951 vzniklých těsně po Bieblově smrti, které objevil Petr Spielmann a jež dešifrovali a publikovali autoři knihy: Voda – Blahynka 2001. Pasáž, kde jsou zmíněny tyto útoky ze zahraničí, je na s. 73.

³³² TAUFER, Jiří: *Zemřel Konstantin Biebl – zemřel český básník*. In: *Za Konstantinem Bieblem*. Praha, Československý spisovatel 1952, s. 8.

³³³ NEZVAL, Vítězslav: *Rozloučení s Konstantinem Bieblem*. In: Tamtéž: s. 16.

³³⁴ RYSKA, Jan: *Ve jménu básníka*. Lidové noviny 1951, roč. 59, č. 274, 21. 11. 1951, s. 1.; Doslovný popis průběhu Bieblova pohřbu od pražského dopoledne až po uložení rakve do slavětínského hrobu podává text:

literární kritiky, kdy většina recenzí, která v té době vyšla, byly jen variace na štollovské teze z jeho lednového referátu.³³⁵

Z projevu Vojtěcha Pavláška, který na pohřbu zastupoval nemocného Zdeňka Nejedlého³³⁶, vystupují tři hlavní charakteristiky, které Bieblovi přičítá: „*věrnost, poctivost, oddanost*“. O sbírce *Bez obav* Pavlášek promlouvá tak, jako by ji téměř zbožšťoval: „...*zářila na jeho [Z. Nejedlého] stole u nás v pracovně, čekala, až se s. Nejedlý vrátí z nemocnice. My jsme ji zatím už všichni znali a těšili jsme se, jak její křesťálová poesie – tak něžná a zanícená, plná vroucího citu k lidem a spravedlivého hněvu k jeho nepřátelům, jak obšťastní uzdravujícího se učitele a mistra české kultury.*“³³⁷

Poslední výraznější a netradičně osobitý příspěvek k Bieblovu odchodu v roce 1951 přinesly Květy, které otiskly text Z. K. Slabého.³³⁸ Slabý v roce 1954 uspořádal a připravil k vydání v rámci Bieblových sebraných spisů *Dílo V*, v němž figurují nejružnější texty z jeho pozůstalosti.³³⁹ První svazek sebraných spisů *Dílo I* (sbírky *Věrný hlas až Zlom*) ještě stihl uspořádat Biebl sám. Kniha šla do tisku 25. října 1951, tedy v den, kdy vyšla v Tvorbě Sedloňova recenze. Ani *Dílo I* se v tisku nedočkalo žádných ohlasů. Literární noviny o něm informují jen krátkou anotací: „*První svazek souborného vydání díla shrnuje nejranější básnické sbírky z období po první světové válce, kdy se nedávno zesnulý básník probíjával mezi vůdčí zjevy české poesie.*“³⁴⁰

Slabý již prokázal jistou odlišnost svého literárněkritického myšlení v souvislosti s hodnocením Skálovy sbírky *Máj země*. Není tedy překvapením, že i v recepci Bieblovy tvorby a jeho poslední sbírky *Bez obav* se jistá osobitost též promítá. Tato osobitost se však později ukázala jako trefné předjímání „nového kurzu“ kulturní politiky, který přišel po pádu Rudolfa Slánského a po revizi stranického aparátu.³⁴¹ Pomineme-li jako jeden ze Slabého rysů

V. P.: *Československý lid ztratil pěvce svých lásek a svých nenávistí*. Lidové noviny 1951, roč. 59, č. 274, 21. 11. 1951, s. 1–2.

³³⁵ Srov. Königsmarková 2007.

³³⁶ Křest'an 2012: s. 384, 403.

³³⁷ PAVLÁSEK, Vojtěch: *Za Konstantinem Bieblem*. In: *Nový život* 1951, č. 12, s. 1792. Celé prosincové číslo bylo věnováno K. Bieblovi.

³³⁸ SLABÝ, Z. K.: *Za Konstantinem Bieblem*. *Květy* 1951, roč. 1, č. 48, 2. 12. 1951, s. 9.

³³⁹ Za redakční spolupráce V. Nezvala, K. Konráda a J. Taufera. Během roku 1952 napsal Slabý o Bieblovi ještě několik textů do *Nového života*. Slabý též v roce 1958 uspořádal a připravil k vydání výbor Bieblových próz *Cesta na Jávu*.

³⁴⁰ *Vánoce v našem nakladatelství. Konstantin Biebl, Dílo I*. Literární noviny 1951, č. 10, 3. 12. 1951, s. 159.

³⁴¹ Více k tzv. novému kurzu viz Knapík 2006: s. 163–168.

psaní netradičně intimní a subjektivní tón, kterým Bieblovu osobnost připomíná³⁴², najdeme v jeho textu – v porovnání se zbytkem dobové produkce – několik atypických vývodů. Slabý se totiž jako jediný výrazněji zabývá Bieblými básněmi, které reagovaly na různé výpady proti autorům avantgardní minulosti. Konkrétně zmiňuje *Manifest Vítězslavu Nezvalovi*, o němž tvrdí, že „je přímo programová báseň pro naši lidovou poesii“.³⁴³ Není však zvláštní, že zrovna *Manifest* Slabý oceňuje, jelikož argumenty podpírající pozitivní hodnocení této básně jsou konzistentní s jeho názory, které můžeme číst už v diskutované kritice Skálový knihy.³⁴⁴ V *Manifestu* totiž mimo jiné Biebl píše: „...Kdejakou frézu – slovy je to tak snadné – / zapřáhnem do služeb pokroku / Co na tom že do pochodu s vypětím všech sil / pracujících milionů / Budeme falešně zpívat jenom tak naoko do kroku // Nejsnadněji se vyrábějí na rudo natřené zmetky...“³⁴⁵ Citací závěrečné sloky Šiktancovy básně na Bieblu počest Slabý jinými slovy říká, my „správně“ mladí se vztahujeme ke Konstantinu Bieblu.³⁴⁶ Závěr Šiktancovy básně zní: „A cítíš dobře, jsme dnes v jedné řadě, / co, bože, na tom, kolik je nám let, / vždyť naše verše v stejné barikádě / rudými ohni zapalují svět.“³⁴⁷ Můžeme zde jasně rozpoznat polemiku s Kainarovou básní *Zůstali vzadu* a sympatie s Bieblovou básnickou odpovědí na ni, jež v závěru svého textu Slabý dokládá zcela explicitně: „...verše *Zůstali v řadě*. Vyjadřují za nás to, čím pro nás [Biebl] žije dál.“ Jako konkrétní doklad uvádí tento úryvek z básně *Zůstali v řadě*: „Kdyby se však kroky moje mladé / V boji stále vpřed a s vámi v řadě / Jednoho dne za vámi zpozdíly / Pak rány z mého samopalu / Slyšeli byste i z mé mohyly.“³⁴⁸

Posmrtné recenze sbírky *Bez obav* Biebla vykreslují jako básníka velmi citlivého s „optimistickou vírou v člověka“, zcela „oddaného straně a lidu“, básníka „z rodu *Wolkerova*“. Zároveň jako básníka bojovného, který se svou pílí a pracovitostí propracoval k „prostému realistickému výrazu“, jako „dělníka verše“. Básníka, který silně nenávidí „je“ a věrně miluje „nás“. Básníka lásky a nenávisti. Byl postaven vedle Nezvala jako to „nejlepší,

³⁴² Slabý se s Bieblem necelý rok před jeho smrtí spřátelil. Podle: Slabý 2015: 93–96.

³⁴³ SLABÝ, Z. K.: *Za Konstantinem Bieblem*. Květy 1951, roč. 1, č. 48, 2. 12. 1951, s. 9.

³⁴⁴ Srov. Königsmarková 2007.

³⁴⁵ Biebl 1951: s. 188.

³⁴⁶ Tato svá slova si Slabý potvrzuje o rok později v textu Biebl a Wolker, když píše: „Celá řada mladých básníků se vyrovnává s Bieblovou památkou verši, buď Konstantinu Bieblu věnovanými nebo na nichž je alespoň vidět, jak se začínají na jeho poesii poučovat.“ [Otázka samozřejmě je, co na tom je pravdy ohledně onoho „poučování se“, pozn. J. K.] SLABÝ, Z. K.: *Biebl a Wolker*. Nový život 1952, č. 12, s. 1895–1897.

³⁴⁷ Citováno podle: SLABÝ, Z. K.: *Za Konstantinem Bieblem*. Květy 1951, roč. 1, č. 48, 2. 12. 1951, s. 9.

³⁴⁸ Tamtéž.

co současná poezie (po S. K. Neumannovi a J. Wolkerovi) přinesla“. Z jeho meziválečné tvorby byla (jistě vlivem Štollova referátu „Třicet let“) nejčastěji vyzdvižována a citována báseň *Pitevna z Věrného hlasu* a úryvky z VIII. zpěvu *Zlomu* o dělníku Josefu Kuldovi. Z jeho poslední sbírky byl jednoznačně jako zdařilá reprezentace „nové – bojovné – poesie“ shledán oddíl *Bez obav*, kde se podle recenzentů Bieblovi podařilo opřít se od „balastu“ obraznosti a najít prostý výraz, jímž „umně zobrazil sociální realitu“ a demonstroval „nenávist vůči nepřátelům“. Nejčastěji byly citovány básně *Bez obav*, *V tramvaji*, *Píseň práce a míru*, *Havran*, *Korejská balada* a *V zrcadle oceánu*. Většina ostatních básní byla eufemisticky označována jako básně „na cestě k realistickému výrazu“.³⁴⁹ Pouze literární kritik Z. K. Slabý vyzdvihl ze sbírky *Bez obav* opomíjené (či kritizované) básně z oddílu *Manifesty* – konkrétně *Manifest Vítězslavu Nezvalovi* a báseň *Zůstali v řadě*, čímž (pravděpodobně mimovolně), předjímal „nový kurz“ kulturní politiky započatý na přelomu roku 1951 a 1952.

Je samozřejmě otázkou, jak by tyto recenze vypadaly – a je téměř jisté, že by jich zdaleka nebylo tolik³⁵⁰, a zdali by vůbec byly napsány – kdyby Konstantin Biebl nezemřel.

Jiří Taufer nebyl jediný, kdo vytknul literární kritice lhostejnost vůči Bieblovu dílu. Tuto okolnost připomněl později i článek v Lidových novinách, který mimo jiné referoval o tom, že v Československém spisovateli začíná vycházet Bieblovo souborné dílo. „...bude naší literární kritice pobídkou, aby se pokusila vyrovnat s tímto velikým a krásným zjevem našeho umění.“ „Soudobá literární kritika se s ní [s Bieblovou tvorbou] za básníkova života nedovedla vyrovnat, nenašel se kritik, který by za všechny čtenáře Bieblovy básní dovedl ukázat její význam a docenit její místo v našem básnictví.“³⁵¹

---

³⁴⁹ Jako básně, které od čtenáře vyžadují „mnoho myšlenkové spolupráce“, jak tyto „nejednoznačné“ verše později smírně označil V. Dostál. In: DOSTÁL, Vladimír: *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poezii*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 16, 24. 5. 1952, s. 5.

³⁵⁰ Texty reflektující Bieblovu smrt hojně přibývaly ještě v průběhu roku 1952. Z těch výraznějších: KONRAD, Karel: *O Konstantinu Bieblovi*. Literární noviny 1952, č. 1, 9. 2. 1952, s. 3.; DOSTÁL, Vladimír: *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poezii*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 16, 24. 5. 1952, s. 5–6.

³⁵¹ pro: *Na paměť Konstantina Biebla*. Lidové noviny 1952, roč. 60, č. 9, 11. 1. 1952, s. 3.; BIEBL, Konstantin: *Dílo I*. Praha, Československý spisovatel 1951.

1.6. Rok 1952: Kampaň proti „slánštině“ a „nový kurz“ recepce Bieblovy poezie

Snad se o takovéto „vyrovnání se“ s básníkem chtěl následujícího roku pokusit Vladimír Dostál v rozsáhlém textu *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii*, který už je zjevně poznamenán nově nastaveným kurzem kulturní politiky, a je tedy jedním z jejích prvních praktických dokladů.³⁵² Biebl roku 1952 obdržel za sbírku *Bez obav* in memoriam státní cenu za poezii a také vyšel druhý svazek jeho souborného díla³⁵³. A jestliže jiné dobové články, informující o udělení státní ceny, pokračují ještě v typickém diskurzu posmrtných „bieblovských textů“ z roku 1951³⁵⁴, tak Dostál jakoby navazuje na myšlenky, které načrtnul ve svém textu Z. K. Slabý³⁵⁵, a tak reflexi Bieblovy tvorby posouvá poněkud jiným směrem.

Pád Slánského a mocenský konec Barešova křídla předznamenává nový kulturněpolitický diskurz, jehož hlavním znakem je ostré vymezování se vůči tzv. slánštině (případně šlingovštině), ale též vulgarizaci, jež se jako kontroverzní téma leitmotivicky objevovala už od dob IX. sjezdu KSČ a zjednodušeně řečeno představovala jedno z hlavních jader sporu mezi Kopeckým a Barešem.

Jednou z myšlenkových „základů“ tohoto nového kulturněpolitického směřování jsou už na počátku roku projevy Jiřího Taufera na ustavující schůzi stranické organizace Svazu čs. spisovatelů, jejichž pozdější úprava do podoby obsáhlého článku *Proti sektářství a liberalismu* se stává novou ideologickou směrnicí.³⁵⁶ Na tomto článku se podílel i Ladislav Štoll. Oba autoři (kteří se měli stát i hlavními mluvčími na II. sjezdu Svazu čs. spisovatelů plánovaném na říjen 1952³⁵⁷) se v tomto textu vracejí k odkazu IX. sjezdu KSČ,

---

³⁵² DOSTÁL, Vladimír: *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 16, 24. 5. 1952, s. 5–6.

³⁵³ BIEBL, Konstantin: *Dílo II*. Praha, Československý spisovatel 1952.; Svazek zahrnuje „problematické“ knihy: *Zlatými řetězy*, *S lodí jež dováží čaj a kávu* a *Nový Ikaros*. Tedy díla, která z tehdejšího pohledu inklinují k „formalismu“ a nezávazné smyslovosti. Rudé právo, které o vydání druhého svazku informuje, se s tím vyrovnává podobně jako „posmrtné bieblovské recenze“: „...celý svazek ukazuje, jak poctivě básník s těmito vlivy zápasil a jak nad nimi vítězil svým vroucím citovým okouzlením, plným lásky k člověku a k rodné zemi (...) svým směřováním k životnímu kladu a radosti.“ *Druhý svazek básnického díla Konstantina Biebla*. Rudé právo 1952, roč. 32–33, č. 326 z 6. 12., s. 2.

³⁵⁴ Např.: jh: *Sláva laureátům státních cen!* Směna 1952, č. 11, 21. 5. 1952, s. 2.

³⁵⁵ SLABÝ, Z. K.: *Za Konstantinem Bieblem*. Květy 1951, roč. 1, č. 48, 2. 12. 1951, s. 9.

³⁵⁶ Stat' vyšla v polovině roku v několika významných periodikách (Nový život, Literární noviny, Rudé právo). Srov.: Knapík 2000: s. 182.; Bauer 2009: s. 238.

³⁵⁷ Bauer 2009: s. 240. Sjezd byl mnohokrát posunut, údajně to souviselo se zaneprázdněností J. Taufera a L. Štolla, kteří se v této době stávají naprosto klíčovými kulturněpolitickými postavami. Tamtéž: s. 241–244. Následovalo úmrtí J.V. Stalina a K. Gottwalda v roce 1953 a sjezd se opět odsunul.

především k tezí, jež se zabývaly právě otázkou vulgarizace a „sektářství“, a jako příznaky „slánštiny“ označují odklonění se od této „sjezdové linie“. Slánský a slánština se zároveň stávají odpovědí na vše negativní, co (nejen) kulturní politiku do té doby potkalo. Je prezentována jako „smrtné nebezpečí“ a je tím úhlavním nepřítelem, před nímž je třeba se mít stále na pozoru. Následující citace pochází z jednoho z Tauferových projevů, který článek předcházel: „*Má-li se však odpovědět na otázku, zasahoval-li Slánský do kulturní politiky a stáli-li určití pracovníci pod vlivem Slánského v kulturní frontě, že je třeba odpovědět: Ano.*“³⁵⁸ (...) *Není proto divu, že na kulturní frontě se vytvářela atmosféra, v níž tvořiví, talentovaní, citliví umělci již nemohli dýchat, nemohli kvést svou tvorbou.*“³⁵⁹ Tady Taufer evidentně naráží především na zavedené autory kritizované Barešovými chráněnci, mladými radikály. „...*Slánský a jeho klika měli vliv na určitou část našeho mladého pokolení a že je pokazili, naočkovali jim aspoň způsoby, představy, metody, mravy...*“³⁶⁰ Taufer také pokračuje ve zdůrazňování v rok předtím nastaveném schématu tzv. antigottwaldovského křídla v čele se Slánským versus „správného“ gottwaldovského vedení, tedy v rétorice, již započal se Štollem a Nezvalem na schůzi předsednictva Svazu čs. spisovatelů 28. září 1951.

Ozvuky Tauferova projevu na schůzi Svazu čs. spisovatelů a předznamenání stati *Proti sektářství a liberalismu* můžeme číst v článku Otakara Mrkvičky *Za novou kritiku, za nové umění*, který vyšel v březnu v Literárních novinách a v květnovém textu Rudého práva *K některým otázkám našeho umění*. Mrkvička přímo píše, že nedostatečný „rozvoj umění“ způsobila „*nedovzdělaná, sektářská a vulgarizátorská kritika*“. „*Měli jsme tu kritiku necitelnou, v jádru nesocialistickou, nepřátelskou, kritiku, která nemohla a ani nechtěla sledovat s potřebným pochopením vnitřní zápas přerodu, který se v tolika umělcích odehrával a vůbec v něm nepomáhala. (...) Odpuzovala, zaháněla do rezignace, mrzčila kulturu i člověka.*“³⁶¹ Poezie je však na tom podle Mrkvičky ještě ze všech druhů umění nejlépe, což dokládá poezií Nezvalovou a Bieblovou: „*Ano, ve verších Nezvalových a Bieblových jsme mohli pít jiskřivé víno rozohňující poesie.*“³⁶² I článek Rudého práva uvádí na prvních dvou

---

³⁵⁸ Podtrhl Jiří Taufer.

³⁵⁹ NA, A ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 66, a. j. 968, s. 54. Z projevu Jiřího Taufera.

³⁶⁰ Tamtéž: s. 57.

³⁶¹ MRKVIČKA, Otakar: *Za novou kritiku, za nové umění*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 6., z 15. 3., s. 1.

³⁶² Tamtéž.

pozicích jako „úspěchy naší literatury“ Nezvala a Biebla.³⁶³ Tento trend, jak víme, byl zahájen již v posmrtných recenzích Bieblovy sbírky, Nezval a Biebl se tak v roce 1952 stávají už „obligátním příkladem správného psaní“ socialistickorealistickej poezie.³⁶⁴

Oba články dávají do přímé souvislosti zlepšení stavu v literární kritice, potažmo celé kultuře, s „odhalením Slánského“, a tedy i této „kritické kliky“. Jako příklad perspektivních mladých kritiků uvádí Mrkvička Václava Stejskala³⁶⁵ a Vladimíra Dostála. Rudé právo zdůrazňuje nutnost držení se linie nastavené na IX. sjezdu KSČ, od níž se Slánský „svými vulgarizátorskými tendencemi“ odklonil.

Taufery projev i pozdější společná stať, kterou napsal se Štollem, představují také jeden z dokladů toho, jak byla Bieblova smrt umně zneužita k argumentaci ve prospěch této nově se formující linie, neboť „slánština“ jim posloužila i jako důvod básnickovy smrti³⁶⁶. „...bude-li se budoucí historik zamýšlet nad souvislostmi, nemůže mu uniknout zbytečný a tragický konec básníka Biebla, pouhých 14 dní před konečným odhalením velkého spiknutí a zrady.“³⁶⁷ „Nejtypičtějším“ prvkem slánštiny v kulturní politice je podle nich „nenávistný poměr“ k zavedeným autorům, jmenovitě právě vůči Nezvalovi a Bieblovi. „...místo konkrétně kritické pomoci v jejich tvůrčí práci byli zahrnováni pohrdáním, pomluvami a nepřátelstvím. (...) Stejně nenávistně [jako k Nezvalovi] se banda Slánského a jeho vědomých i bezděčných pomocníků chovala k věrnému Wolkerovu příteli, plachému a nesmírně citlivému básníkovi Konstantinu Bieblovi.“³⁶⁸ (Všimněme si onoho záměrného zdůraznění Bieblova vztahu

---

³⁶³ K některým otázkám našeho umění. Rudé právo 1952, č. 125, z 18. 5., s. 1–2.

³⁶⁴ To předznamenává už článek Františka Kautmana o rok dříve, referující o udílení státních cen, když píše, že největších úspěchů bylo dosaženo v poezii, a jmenuje rovněž Nezvala a Biebla. KAUTMAN, František: *K dalším úspěchům naší literatury*. Tvorba 1951, roč. 20, č. 21, z 24. 5., s. 505–506.

³⁶⁵ Stejskal přednesl na svazové plenární schůzi v prosinci 1952 referát *K problémům kulturního dědictví*, který vychází ze Štollova referátu „Třicet let“. Bauer 2009: s. 246.; Stejskal bude také ten, kdo bude mít v červnu 1953 jeden ze tří referátů na rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů (též o kulturním dědictví) a zhostí se zde kritiky Sedloně kvůli jeho někdejší recenzi Biebla. MRKVIČKA, Otakar: *Zasedání kritiků*. Literární noviny 1953, roč. 2, č. 24, s. 4.

³⁶⁶ První náznaky tohoto trendu lze dohledat už v projevu Taufera a Nezvala nad Bieblovou rakví. Nezval například ve své básni píše: „Ach, Kostó, škoda, věčná škoda, / žes šel jak laň na jejich hon (...).“ NEZVAL, Vítězslav: *Rozloučení s Konstantinem Bieblem*. In: *Za Konstantinem Bieblem. Vzpomínky a projevy jeho přátel*. Praha, Československý spisovatel 1952, s. 17.; V básni, kterou napsal Jiří Taufer do téhož sborníku, už pak vyloženě stojí: „Ti, co tě uštvali, Kostó, nebyli caballeros, / ale banda.“ TAUFER, Jiří: *Za básníkem*. In: Tamtéž: s. 90.

³⁶⁷ NA, A ÚV KSČ, f. 100/24, sv. 66, a. j. 968, s. 55. Z projevu Jiřího Taufera.

³⁶⁸ Citováno podle: ŠTOLL, Ladislav – TAUFER, Jiří: *Proti sektářství a liberalismu. Za rozkvět našeho umění*. In: ŠÁMAL, Petr (ed): *Z dějin českého myšlení o literatuře 2. 1948–1958. Antologie k Dějinám české literatury 1945–1990*. Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR 2002, s. 81–82.

k Wolkerovi, který byl stejně tak akcentován i v textech věnovaných Bieblu úmrtí a předtím ve Štollově referátu „Třicet let“.) Jako doklad toho, jak byl Biebl „uštván“, citují v textu známý úryvek z Bieblova dopisu Karlu Konrádovi (z 28. ledna 1951)³⁶⁹, který ale označují jako dopis psaný před smrtí: „...*Vzpomněl jsem si na všechna příkoří, která musel snášet Majakovskij! ... Nejráději bych si vpálil kulku do hlavy! ... Otevřel jsem naplno své bezelstné srdce, lidi mi malují na dveře šibenice, čemuž se směji, ale když něco vyjde z komunistických řad, něco, co ti ublíží, tak najednou poznáš, že tvé srdce z této strany není chráněno, protože jsi tímto směrem ránu neočekával*³⁷⁰ ... (podtrženo námi).“³⁷¹ Dopis ale Biebl psal v úplně jiné souvislosti, a to v kontextu výše zmíněného epizodního incidentu s Václavem Švarcem v lednu roku 1951, který ho opakovaně zval na stranickou schůzi kvůli prověrce, neboť nevěděl, že byl Biebl prověřen už na Barandově.³⁷² Štoll byl navíc adresátem básnické verze téhož dopisu, který musel obdržet někdy v období po 28. lednu a před 5. únorem 1951, kdy se tato „minikauza“ vysvětlila. V básni s názvem *Dopis Konstantina Biebla* nadepsané pseudonymem Jan Orlovský Biebl mimo jiné básní: „*Žalují: / Na dveře šibenice mi malují. / S takovými hloupými mozky / s úsměvem bojoval i Majakovský (...)* // *Lze telefon vypnout, když zvoní. / A přece bych kuli vehnal do své hlavy / za útok nečekaný / z našich řad, / z vlastní strany, / kterou mám rád. // A přece své zpěvy zpívám bez obav.*“³⁷³ Báseň (a před ní onen dopis Konrádovi) ve skutečnosti reagující na tak banální nedorozumění ukazuje, jak velmi přecitlivělý Biebl v tomto období byl.

K výročí „Vítězného února“ publikovaly Literární noviny na své úvodní straně část Bieblovy neznámé básně z pozůstalosti *Únor 1948*. Je pravděpodobné, že je to báseň příležitostná, kterou napsal skutečně roku 1948. Nasvědčuje tomu i forma veršů, viz následující úryvek: „*Není to tak zbytečné / Jak by se snad někomu na první pohled zdálo / Zadívat se prasklou tabulí skla / Starou trhlinou na nový svět za oknem / Který se mnohým stále ještě zdá / Jakoby přeškrtnut / Nedávným bombardováním / Anglického a amerického letectva // Mluví Klement Gottwald / Na Staroměstském náměstí / Už se zas sypou okna / V duchu všech*

³⁶⁹ Dopis Konrádovi byl v úplnosti otištěn v roce 1956 v *Novém životě* (č. 2) a poté v *Literárních novinách* (č. 23).

³⁷⁰ V textu, z něhož cituji, je podržená pasáž zvýrazněna kurzívou.

³⁷¹ ŠTOLL, Ladislav – TAUFER, Jiří: *Proti sektářství a liberalismu. Za rozkvet našeho umění*. In: Šámal (ed.) 2002: s. 82.

³⁷² Více k této kauze in: Voda – Blahynka 2011: s. 44–48.

³⁷³ Celá báseň je uveřejněna ve výboru Bieblovy poezie z roku 2008: BIEBL, Konstantin: *Dobrodruh*. Praha, Odeon 2008, s. 114–117. Také v knize Voda – Blahynka 2011: s. 45–48. Báseň je v kopii uložena ve fondu L. Štolla: A AV ČR, OF L. Štoll, korespondence s K. Bieblem. Jan Orlovský: *Dopis Konstantina Biebla*. Ladislavu Štollovi. Nedatováno.

nepřátel...“³⁷⁴ U jeho pozdějších básní, ostatně už u básní z roku 1949, vidíme zřetelnou snahu volné verše svázat. Důvod, proč Biebl báseň nepublikoval dříve, je nasnadě. Socialistickorealisticá poezie, která měla být „jednotná formou i obsahem“, volný verš upozadovala. Někteří kritici dokonce takové básně označovali jako „*bezforemné zmetky blízké formalismu*“ (Štern³⁷⁵). Ostatně sám Zdeněk Nejedlý ještě v roce 1951 označuje volný verš za „*žádný verš*“. Zajímavé však je, že už na začátku roku 1952 je tato Bieblova báseň natolik akceptovatelná, že vychází na úvodní straně novin. Nicméně Biebl se ani ve své – z dobového pohledu – vrcholné poezii socialistického realismu ve většině svých básní neblíží „lidové formě“, kterou běžně používal například Nezval, je pro něj v tomto tvůrčím období příznačný tzv. protahovaný rýmovaný verš³⁷⁶.

1.6.1. Dostálova kritika: „Nový kurz“ recepce Bieblovy poezie

Vraťme se ale k Dostálově recenzi *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii*. Je evidentní, že má zcela jiný tón než všechny předchozí reflexe Bieblovy tvorby od jeho smrti. Text vychází ze základní teze Štollovy a Tauferovy stati, která varuje před vulgarizací, a tím tak poukazuje na dosavadní chybnou interpretaci pojmu „formalismus“. Tuto problematiku Dostál v textu rozvádí a dokládá konkrétními příklady z Bieblových básní.

V souladu s těmito dobovými literárněkritickými autoritami Dostál apeluje na to, že zavedené autory, kteří se snaží najít „*nový revoluční výraz*“, není možné umlčovat (což mělo být činností tzv. sektářské kliky), ale že je naopak nutné je ve snaze o tento výraz podpořit. Nemá být kritikovým cílem připomínat útočně těmto autorům jejich minulost, ale naopak je potřeba být k nim shovívavý a pomoci jim v jejich „*hledání*“. Je typickým paradoxem dané doby, že tato slova píše tentýž Dostál, který ještě dva roky před tím v recenzi Kainarovy *Veliké lásky* psal o jeho předúnorové tvorbě jako o „*hnusném subjektivistickém a existencialistickém bahně*“³⁷⁷. Dostál také přejímá tezi o Bieblově „*uštívání*“: „*Této zákeřné palbě byl vystaven i Konstantin Biebl. Je dobře zastavit se nad tímto rysem záškodnické taktiky*

---

³⁷⁴ BIEBL, Konstantin: *Únor 1948*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 3 z 23. 2., s. 1. Strojopis básně včetně několika jejích variant je uložen ve fondu Vítězslava Nezvala. Nedatováno. LA PNP, f. Nezval V.: Biebl Konstantin: Texty z pozůstalosti. Z. K. Slabý publikoval tuto báseň v *Díle V*. na s. 387–388.

³⁷⁵ ŠTERN, Jan: *Proti likvidátorům poesie*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 23, s. 546.

³⁷⁶ KRÁL, Petr: *Bieblova stuha*. Druhá část. Tvar 19/11, s. 8.

³⁷⁷ DOSTÁL, Vladimír: *Příklad básníka...* Var 3, 1950, č. 6, 15. 5., s. 191–192.

na literární frontě, neboť mu padl za oběť jeden z našich největších současných socialistických básníků.“³⁷⁸

Nový je v Dostálově textu i způsob, jak se vyrovnává s avantgardními prvky v této sbírce. Jestliže v Sedloňově recenzi jsou tyto prvky vnímány jako bezúčelný formalismus a „bezobsažnost“, tak Dostál je vnímá jako přednost hrající ve prospěch účinnu básní. Kontruje Sedloňovi, když píše, že Bieblovy básně „soustřeďují na malé ploše maximální myšlenkový obsah“. Vytýká-li Sedloň oddílu *Karlovy Vary*, že jde o pouhé hříčky, které mohly stejně dobře vzniknout za první republiky, protože působí jako místo „buržoasní smetánky“, píše Dostál, že „*Karlovy Vary se nestaly básníkovi jen inspiračním zdrojem hravých veršů*“, ale že i „*zde jde především za lidmi*“.³⁷⁹ Jestliže se po Bieblově smrti našlapovalo kolem ostatních oddílů sbírky *Bez obav* (vyjma toho titulního) po špičkách, tak nyní již není cílem avantgardní prvky v jeho tvorbě přehlížet, ale ukázat na nich přednosti, které tvorbu dělají životnou. Jsou použity jako prostředek ke kritice schematismu³⁸⁰. „*Máme přece mezi sebou básníky, kteří se vždy tvářili ve svých básních jako stoprocentní marxisté, kteří nepropustili do tisku báseň, pokud neodpovídala některé theoretické poučce, a přesto byly jejich básně hluché a umělecky nepřesvědčivé.*“³⁸¹ Dostálův text tak ukazuje na dobový požadavek k ústupu od primitivní explicitní „bojovnosti“ k více sofistikovanému výrazu. „*Jsou to verše v pravém slova smyslu bojující za mír, přestože v nich tento pojem vůbec není vysloven, přestože vůbec neplývají nadávkami na adresu těch, kteří jsou tím vinni (...)* Z nich necítíš vztek a touhu přesvědčit každého o své bojovnosti.“ Vyzdvihuje Bieblůvu schopnost zaměřit se na konkrétní detail, dále epičnost jeho básní a schopnost satiry. Tu oceňoval u Biebla už i Sedloň. Velký prostor Dostál ve svém textu věnuje Bieblově básni *Manifest Vítězslavu Nezvalovi*, který byl, jak víme, „posmrtnou“ kritikou odměněn pouze rozpačitým mlčením a který se nyní stává, slovy Dostála, „programovou básní“ a „nejotevřenějším a nejodvážnějším útokem proti sektářům“ a „nejvěrnější charakteristikou rappistických pokřivení v naší současné poezii“.³⁸²

---

³⁷⁸ DOSTÁL, Vladimír: *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 16, 24. 5. 1952, s. 5–6.

³⁷⁹ Tamtéž: s. 6.

³⁸⁰ To, že velký podíl na tomto schematismu měl Štoll se svým normotvorným referátem „*Třicet let*“, se ale nikdo do souvislosti v této době neodvážil dát. Bauer 2005: s. 169.

³⁸¹ DOSTÁL, Vladimír: *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 16, 24. 5. 1952, s. 5.

³⁸² Tamtéž: s. 6.

Na tomto místě se obloukem vracíme k předvídatelnému textu Z. K. Slabého ze začátku prosince 1951, který se jako jediný oddílem *Manifesty* relevantně zabývá už v té době a který explicitně hovoří o básni *Manifest Vítězslavu Nezvalovi* jako o „programové básni pro naši lidovou poesii“.³⁸³ Stejně tak lze říci, že jeho výbušná recenze Skálovy sbírky *Máj země* z roku 1950³⁸⁴ je textem, který se myšlenkově velmi podobá kurzu nastavenému v roce 1952. Slabý v recenzi například velmi ostře vystupuje vůči Skálově básni *Dopis básníkům* a celkově jeho křečovitému „frézistickému stylu“: „*Ve svém životě milujeme i nenávidíme. Ale po tom nenalzáme v básních Skálových ani stopy. Místo toho jen bezbarvá šed', básněná nikoli srdcem, nýbrž plnicím perem, a nikoliv z vnitřní potřeby, ale na dané thema, à la these. A tuto šed' a bezbarvost má zachránit tovární nomenklatura, jak ji verš po verši nacházíme v Dopisu básníkům: fréza, nůž frézy, hřídel...*“³⁸⁵ Slabý Skálu se zcela zjevně ironickým tónem nabádá, aby dříve, než se bude opírat do „našich básníků“ (jmenuje konkrétně Nezvala, Biebla a Závadu), je nejprve porovnal sám se sebou. Těmto autorům totiž Skála vytýká mlčení „k dnešku“. „*Ve vašich srdcích, básníci, / je, zdá se, jako po vymření. // A nevím. Mám vám tedy psát / a nad tím neradostno je mi. / Budu vás umět připoutat / horoucím poutem k této zemi? // (...) Bez písni smutno, smutno je / a vaše mlčení nás mrzí. / Opusťte už tmu pokoje, / ať píseň vaše zazní brzy (...)*“³⁸⁶ Vidíme, že Skála v básni polarizuje MY (které mlčení mrzí) a ONI (zavedení mlčící autoři). Slabý ale tuto polarizaci rozbíjí a zdůrazňuje, že jsou to *naši* básníci. Píše také, že „*nejméně spolu mohou žít dva pojmy: fráze a básník*“. „*Vždyť básník má slova přepodstatňovat, uvádět je na vyšší sférickou rovinu (...)*“³⁸⁷ Jde o totéž poselství, které můžeme číst o dva roky později v Dostálově textu.

Dostál též poukazuje na fakt, že dobová kritika nedostatečně plnila svou funkci v boji „proti sektářům“. „*Ani ti zdraví a nenarušení kritikové neukázali tolik síly a odvahy, kolik věc vyžadovala.*“³⁸⁸ Jako výjimku uvádí Štollovu normotvornou knihu „*Třicet let*“ a Nejedlého statí *O českou poesii*.

---

³⁸³ Viz výše. SLABÝ, Z. K.: *Za Konstantinem Bieblem*. Květy 1951, roč. 1, č. 48, 2. 12. 1951, s. 9.

³⁸⁴ SLABÝ, Z. K.: *Ke Skálově sbírce Máj země*. Var 3, 1950, č. 9–10, 15. 9., s. 306–311.

³⁸⁵ Tamtéž: s. 310.

³⁸⁶ SKÁLA, Ivan: *Máj země*. Praha, Československý spisovatel 1950, s. 14–16.

³⁸⁷ SLABÝ, Z. K.: *Ke Skálově sbírce Máj země*. Var 3, 1950, č. 9–10, 15. 9., s. 308.

³⁸⁸ DOSTÁL, Vladimír: *Boj Konstantina Biebla o dnešní socialistickou poesii*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 16, 24. 5. 1952, s. 6.

Dostálova recenze je ukázkovým praktickým výstupem „nové kritiky“, které Bieblova poezie posloužila jako doklad toho, že je její argumentační základ správný. Najednou již tedy sbírka *Bez obav* není tou „ze tří čtvrtin formalistickou sbírkou“, s níž si nikdo neví rady, nýbrž je symbolem přirozené „cesty naší kultury za uplynulých deset let“. Na této cestě nás doprovází „královský lev naší poezie“ (Dostál).

1.7. Rok 1953: Hledání cesty poučnorové literární kritiky pokračuje, Sedloňova obhajoba

Další výraznou událostí, kde znovu vyvstává „bieblovské téma“, bylo rozšířené plenární zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů v červnu roku 1953 na Dobříši. Základ setkání kritiků tvořily referáty Františka Buriánka (odkaz K. Gottwalda), Jiřího Hájka (reflexe kritiky počínaje rokem 1949) a Václava Stejskala (kulturní dědictví)³⁸⁹ a následně byl prostor vyhrazen diskuzi. Schůze se konala už po Stalinově i Gottwaldově smrti, 5.–7. června, a pokoušela se zhodnotit dosavadní činnost literární kritiky a pojmenovat její výhledy³⁹⁰. Tím ale zároveň podává zprávu o „nové“ kulturněpolitické situaci roku 1953 a jejím diskurzu. Zdůrazňuje se pokračování v odkazu Klementa Gottwalda, potažmo J. V. Stalina a mluví se o potřebě neustálého zintenzivňování ideologičnosti a stranickosti děl.

I když se stále ještě v bilančních projevech a textech z té doby to, co se v kulturní politice nepovedlo, generálně vysvětluje škodlivým vlivem Slánského, postupně se upouští od – z dobového pohledu už neprogresivní – expresivní a frázovitě kritiky prostřednictvím „nekonkrétní slánštiny“ a je postulován návrat ke kritice adresné³⁹¹: „*Bude zapotřebí vyvarovat se pouhých náznaků o ‚prodloužených rukou Slánského‘ v kultuře, i bezejmenného uvádění vulgarisátorů. V konkrétních poukazech na vliv slánštiny v kultuře bylo uděláno dosud velmi málo. (...) Bude zapotřebí všimnout si některých článků Jana Šterna, Stanislava Neumanna, Ivana Skály, Michala Sedloně a jiných (...), kteří v domnění, že bojují za správnou linii strany, dopustili se vážných chyb.*“³⁹² Důraz je tak kladen i na sebekritiku.

---

³⁸⁹ MRKVIČKA, Otakar: *Zasedání kritiků*. Literární noviny 1953, roč. 2, č. 24, s. 4.

³⁹⁰ Tento bilanční a též (sebe)kritický charakter týkající se let 1949–1952 měl už Drdův projev na ústředním výboru Svazu čs. spisovatelů, který se konal 12. 1. 1953. (Možná to bylo i v souvislosti s opakovaně chystaným II. sjezdem spisovatelů, který byl v té době mířen na březen 1953. Tento termín ale zhatila Stalinova a Gottwaldova smrt.) Mezi vrcholnými díly poezie, která v tomto období vznikla, je Drdou opět hned v závěsu za Nezvašem jmenována „*překrásná sbírka Konstantina Biebla ‚Bez obav‘, s mistrovsky čistými, lidsky vroucími a bojovnými básněmi jako je ‚Korejská balada‘ a jiné, jež se staly opravdovým majetkem lidu (...).*“ (Podobně hodnotil Drda poezii i na celostátní konferenci Svazu čs. spisovatelů v dubnu roku 1954, která nakonec nahradila chystaný sjezd. Bauer 2009: s. 264.) Z literární vědy zmiňuje Drda v lednu 1953 „*vrcholné a vpravdě zákonodárné*“ dílo L. Štolla „*Třicet let*“. In: *O situaci v naší literatuře. Zpráva o zasedání ústředního výboru Svazu československých spisovatelů*. Literární noviny 1953, roč. 2, č. 4, s. 4.; Také: *Za pravdivou a krásnou literaturu, za nového člověka socialistické epochy*. Literární noviny 1953, roč. 2, č. 5 z 31. 1., s. 2.

³⁹¹ Srov.: Knapík 2006: s. 212–213.; Bauer 2009: 248–251.

³⁹² VOJTĚCH, Jaroslav: *Co potřebujeme*. Literární noviny 1953, roč. 2, č. 21 z 23. 5., s. 1.

Vyzdvihováno je obecně především dílo Z. Nejedlého a L. Štolla.³⁹³ Výrazné změny kurzu tak nenastávají. Kulturní politice vévodí Václav Kopecký zejména prostřednictvím tehdejších konstant – Ladislava Štolla a Jiřího Taufera.

Práce kritiky je tedy stále obecně považována za nedostatečnou.³⁹⁴ Ačkoli se po „odhalení Slánského“ mluvilo o tom, že on je vinen špatným stavem „kulturní fronty“ a nyní už vše půjde jen kupředu. I když vina na Slánském stále zůstává, přiznává se, že kritice jeho „odhalení“ nepomohlo, jak v referátu tlumočeném Literárními novinami říká Jiří Hájek: „*Nejtěživější překážka rozvoje byla ve slánštině. Po odhalení Slánského bylo možno hned zaznamenat nová vítězství poesie, dramatu i prosy. Kritika však zůstala pozadu. (...) Hlavní příčinou toho, že na úseku kritiky není lepších výsledků, je ve způsobu, jakým byla provedena kritika vlivů slánštiny v literární kritice. Především se mechanicky přenášely metody politického a stranického boje do literárního hnutí, psalo se povšechně, nekonkrétně, nesprávně se odůvodňovalo, že potrefené husy se samy ozvou*“.³⁹⁵

Václav Stejskal kritizuje minulou práci Svazu čs. spisovatelů (jeho nedostatečnou propojenost s periodiky kritizoval na schůzi rozšířeného předsednictva 28. září 1951 Nezval, Taufer a Štoll³⁹⁶), ale též opomíjení Nejedlého statí, statí sovětských a Štollových „Třicet let“. Ve svém příspěvku dále pokračuje ve stejných tezích, jaké se objevovaly v průběhu minulého roku. Tedy že kritik má především radit a pomáhat, ne zastrašovat a zatracovat. Znovu upozorňuje na „*nevraživý vztah*“ kritiků k zavedeným spisovatelům: „*Víme, že si [kritika] nedovedla osvojit šetrný, pomocný a taktní vztah k autorům komplikovaného uměleckého vývoje, že si nedovedla zachovat trpělivost k postupnému překonávání přechodných ideologických norem... Víme, (...) že se umlčovala a skreslovala starší pokroková tvorba (...) Bieblova, Seifertova, Halasova*³⁹⁷, *Nezvalova a j.*“³⁹⁸ Připomíná opět, že nejvíce těchto excesů

---

³⁹³ Srov. MRKVIČKA, Otakar: *Kritikové si dali úkoly*. Literární noviny 1953, roč. 2, č. 24, s. 5.

³⁹⁴ MRKVIČKA, Otakar: *Zasedání kritiků*. Literární noviny 1953, roč. 2, č. 24, s. 4.

³⁹⁵ Tamtéž.

³⁹⁶ Ale také G. Bareš, jak vyplývá ze zprávy pro schůzi Kulturního a propagačního oddělení 25. 4. 1951 (NA ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 13) a též dopisu Jiřího Pelikána adresovaného právě Barešovi (z 12. 7. 1951). Bareš podle tohoto dopisu vyčítal redakci Nového života nedostatečnou orientaci na nová původní literární díla. Šéfredaktor Nového života Josef Rybák podle Pelikána uznává, že „*redakce je odtržena od orgánů a sekcí Svazu spisovatelů a tím se jí nedostává původní tvorby*“. NA A ÚV KSČ, f. 19/7, a. j. 407 (3).

³⁹⁷ Od roku 1953 se do jisté míry začíná Halasovo dílo vracet na literární scénu a objevují se i hlasy, které se snaží přehodnotit Štollův referát „Třicet let“. Více: Bauer 2005: s. 158–169.

³⁹⁸ LA PNP, f. SČSS, Stenografický zápis o rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů konaném ve dnech 5. až 7. června na Dobříši. Neděle 7. června 1953, s. 22/1.

se dělo v Tvorbě, kde k tomu podle Stejskala byli mladí kritici zneužiti „některými pracovníky sekretariátu ústředního výboru“³⁹⁹. Jako ukázkové dva příklady předkládá Sedloňovu kritiku K. Biebla a Skálovu kritiku J. Seiferta.

Plenární zasedání se stalo také příležitostí k vyřikání si některých osobních kauz a příležitostí, jak se distancovat od některých minulých textů – viz například Grygar a jeho texty o „teigovštině“.⁴⁰⁰ Znovuotevřela se tak i otázka Sedloňovy recenze *Bez obav* z října roku 1951. Stejskal Sedloň kritizuje za zkreslení Bieblovy tvorby z období první republiky („*Nenalézám na Bieblově díle od roku 1925 ani nitku zdravou.*“⁴⁰¹) a prý přímo „pátrá“ po negativních prvcích a vlivech v jeho díle a naopak zamlčuje prvky a vlivy pozitivní. Konkrétně Sedloňovi vyčítá, že se příliš doširoka rozepisuje o poetismu, Teigovi a exotismu a že zcela opomíjí například sbírku *Zlom* nebo prózu *Plancius*.

Paradoxní je, že na této demagogické a manipulativní metodě (používání toho, co se hodí a vytrhávání z kontextu) je vystavěno dílo „Třicet let“ Ladislava Štolla, které Stejskal ve své řeči obhajuje a oceňuje a z jehož pozic tuto kritiku formuluje. „*Tak Konstantin Biebl v Sedloňově pojetí ztrácí to nejdůležitější, co měl s Wolkerem společného a z čeho vyrostla poezie Bez obav: neúchylnou věrnost dělnické třídy, lásku k rodné zemi a jejímu lidu, neopomíjející nenávisť proti všemu, co život mrzačí a oklešťuje, všechny ty rysy, pro něž právě Biebl snad nejvíce po Neumannovi a Wolkerovi působil v prvních poválečných letech na citovou převýchovu českého člověka (...).*“⁴⁰² O Štollově knize mluví stejně, jako to bylo obvyklé v roce jejího „skoro zbožšťování“, tedy v roce 1950. „*Tato Štollova práce je skvělým příkladem bojovné a zásadové literární kritiky, budující své soudy na solidní historické základně...*“⁴⁰³

---

³⁹⁹ Všimněme si, že Stejskal už neoperuje s pojmem „slánština“.

⁴⁰⁰ Bauer 2009: s. 250.

⁴⁰¹ LA PNP, f. SČSS, Stenografický zápis o rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů konaném ve dnech 5. až 7. června na Dobříši. Neděle 7. června 1953, s. 22/2.

⁴⁰² Tamtéž: s. 22/3

⁴⁰³ Tamtéž: s. 23/1.

1.7.1. Sedloňova obhajoba

Sedloň Stejskalovi ve své reakci na jeho vystoupení poděkoval, protože prý do této chvíle se mu nedostalo žádné konkrétní kritiky jeho recenze a nedostal tedy doposud možnost provést sebekritiku. Sedloň zdůrazňuje faktickou věc, která skutečně byla od počátku uveřejnění recenze opomíjena, a to že celkové vyznění jeho textu je v podstatě kladné. Velmi zajímavé však je, že Sedloň uvádí, že v původní verzi své recenze věnoval retrospektivnímu shrnutí Bieblovy tvorby mnohem méně prostoru. „*V této mé původní kritice pak dalece převyšovalo právě to kladné, co jsem řekl o prvním období Biebla, zvláště to wolkerovské období, zahrnující sbírky Cesta k lidem a Zlom.*“⁴⁰⁴ Sedloň se hájí tím, že úpravy udělal na základě připomínek redakce Tvorby. „*Štern dosvědčí, že právě této sbírky [Zlom] se dotýkaly připomínky a zásahy redakce Tvorby.*“ Ve verzi, která ale nakonec vyšla, to vyznívá tak, že Biebl stojí na rozdíl od Wolкера na břehu těch, kteří buď „*kolísali*“ nebo „*dezertovali*“. „*Redakce mě žádala, abych zvláště rozvedl působení Teigeho na Bieblovu generaci a na Biebla a abych zdůraznil právě negativní vliv formalismu a poetismu na Bieblovu tvorbu... Snažil jsem se vyhovět těmto připomínkám Tvorby a rozvedl jsem pasáž o Teigovi a daleko více než původně jsem se zabýval sbírkou S lodí, jež dováží čaj a kávu a básní Javanka ve sbírce Bez obav. Tím se ovšem rozrostly moje kritické připomínky a výtky na úkor těch míst, kde Biebla vysoko vyzvedám.*“⁴⁰⁵

Podle toho, co Sedloň říká, by to znamenalo, že původní verze Sedloňovy recenze byla – viděno tehdejšíma očima Kopeckého lidí – tzv. neproblematická. Ovšem ta verze, jež nakonec v Tvorbě vyšla, vyznívá o poznání více „*antiavantgardisticky*“. Nabízí se otázka, kdo se skrývá za „*redakcí Tvorby*“, o které Sedloň hovoří. Víme, že v říjnu roku 1951, kdy recenze vyšla, Tvorba procházela velkou personální krizí a že ji v podstatě vedl zmíněný Štern s externisty. Faktický šéfredaktor Tvorby Bareš v roce 1951 svolal pouze onu poradu 12. října v závislosti na Gottwaldově vystoupení z 11. října, které se týkalo reorganizace stranického aparátu. Podle zápisu z této porady není pravděpodobné, že by se zde „*taková drobnost*“, jakou byla Sedloňova recenze, řešila. Ani žádné jiné dokumenty z tohoto období, které by se zabývaly Sedloňovou recenzí a změnami v ní, nejsou (prozatím) dohledatelné. Hypoteticky se tedy nabízí, že tou nejpravděpodobnější osobou, která ho mohla přimět udělat změny v textu, musel být sám Štern.

---

⁴⁰⁴ Tamtéž: s. 31/1. Další citace tamtéž.

⁴⁰⁵ Tamtéž: s. 31/1–31/2.

Toho ale Sedloň osobně nejmenuje⁴⁰⁶, naopak ho používá jako svědka dané události. Dalším, kdo mohl úpravy textu iniciovat, byl Radegast Parolek, který právě od října 1951 vykonával v Tvorbě vedoucího kulturní rubriky.⁴⁰⁷

Již bylo řečeno, že impulsem ke vzniku Sedloňovy recenze mohla být Nezvalova výtku, která se týkala opomíjení Bieblova díla (a kterou pronesl na rozšířené schůzi předsednictva Svazu čs. spisovatelů na konci září 1951). Je tak zároveň i možné, že se tato recenze⁴⁰⁸ stala v okruhu lidí kolem Tvorby nástrojem k vyjádření nesouhlasu s Nezvalovými tezemi, jež na dané schůzi prezentoval⁴⁰⁹. Mohlo se tedy stát, že Biebl, kterého mimo sebe a dalších Nezval navrhoval na inkriminované schůzi do svazového vedení, byl odvetně „zproblematizován“ záměrně. Konkrétní doklady k této domněnce ale nejsou známy.

Sedloň také ve svém vystoupení bilancuje období po Bieblově smrti a nastiňuje, že byla jeho recenze v dané době zneužita v tzv. protibarešovském a protivulgarizátorském tažení: „*Byl učiněn pokus hodit odpovědnost za tuto smrt na hlavu těch lidí, kteří byli označeni za sektáře, vulgarisátory, příslušníky druhého centra. A protože se před tím tři neděle objevila v Tvorbě moje kritika Konstantina Biebla, byl učiněn pokus uvést právě tuto kritiku v [tuto] souvislost...*“⁴¹⁰ Sedloň připomíná, že se jeho recenze dlouho řešila v kuloárech, ale že dlouho „*nebyla kritisována na otevřeném poli*“. „*Nemohu se nezmínit třeba o tom, jak mnou otrásla (...) řeč s. Taufera na pohřbu Konstantina Biebla. Nedovedl jsem si tu řeč vysvětlit a čekal jsem, že po ní něco musí následovat, co osvětlí celou tu záležitost, ale nakonec nenásledovalo nic.*“ Zmiňuje se také o Dostálově recenzi z roku 1952, která se podle něj snažila napravit dluh, jenž vůči „*spravedlivému zhodnocení Bieblova díla máme*“, ale neprobrala prý všechny klady sbírky *Bez obav*. Je vidět, že Sedloň stále moc neví, co si s touto sbírkou počít. Aniž by si to uvědomoval, říká vlastně, že (pouze) tu a tam je dobrá i nějaká báseň mimo oddíl *Bez obav*, a to ve chvíli, kdy mluví o jejím nedocenění a nutnosti tak učinit: „...[*Dostálova recenze*]

---

⁴⁰⁶ Ani sám Štern se o podobných zásazích do Sedloňova článku nijak nezmiňuje. Viz *Svědectví Jana Šterna o Konstantinu Bieblovi v den jeho smrti*. In: Knapík 2000: s. 198–199.

⁴⁰⁷ Knapík 2002: s. 185.; Jeho potenciální úloha v tomto případě by stála za hlubší prozkoumání. Nicméně sám R. Parolek ve svých pamětech uvádí, že do Tvorby nastoupil jako pouhý elév: „*(...) dělal jsem většinou kromě korektur jen nějaké drobné noticky na poslední stránce ke kulturním výročím (...). K ničemu jinému mě jako začátečníka nepustili.*“ PAROLEK, Radegast: *Kruté i krásné dvacáté století. Memoárová mozaika v pěti dílech*. Praha, Academia 2013, s. 231–232.

⁴⁰⁸ Respektive připomínky redakce, které Sedloň podle svých slov do své recenze zapracoval.

⁴⁰⁹ Tj. zejména těmi o „antigotwaldovském“ křídle.

⁴¹⁰ LA PNP, f. SČSS, Stenografický zápis o rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů konaném ve dnech 5. až 7. června na Dobříši. Neděle 7. června 1953, s. 32/1. Další citace tamtéž.

nezdůraznila náležitě ty klady ve sbírce Bez obav (...) Najdou se na př. ve sbírce Bez obav verše a jednotlivé básně i z jiných oddílů než z posledního, které jsou dobré, které je nutno ocenit.”⁴¹¹

Je také vidět, jak je Sedloň bezradný, když se pokouší Bieblovu tvorbu vměstnat do jedné ze dvou linií, jak je nastavil Štoll ve svém referátu „Třicet let”. „*Tuto svéráznou dialektiku Bieblova vývoje*“ nelze „*klást nějak paralelně k linii S. K. Neumanna, to určitě ne, ovšem na druhé straně ji nelze zcela úplně klást vedle linie Halasovy, i když je blíže Halasovi než Neumannovi*“.⁴¹²

---

⁴¹¹ Tamtéž: s. 32/2.

⁴¹² Tamtéž: s. 31/3.

1.8. Dodatek: Rok 1956: Biebl na II. sjezdu Svazu čs. spisovatelů

„Z dětského věku socialismu, kdy jsme byli zvyklí věřit v legendy a zázraky, v světodějnou moc velkých osobností, prodíráme se k věku zralé mužnosti, který nás učí spoléhat se ve všem jen na moc rozumu, pravdy marxismu, sílu strany a uvědomělých lidových mas.“⁴¹³

II. sjezd Svazu čs. spisovatelů se konal 22.–29. dubna roku 1956 v budově Národního shromáždění. Jeho přípravy intenzivně probíhaly už rok dopředu. Dokonce byla vyslána v prosinci roku 1954 svazová delegace v čele s Drdou do Moskvy, kde měla načerpat zkušenosti z II. všesvazového sjezdu sovětských spisovatelů, podle jehož vzoru měl být chystaný sjezd připraven.⁴¹⁴ Původně se s ním počítalo už na rok 1952, ale vlivem změn ve vedení KSČ zejména na přelomu let 1951 a 1952, které zasáhly i samotný Svaz⁴¹⁵, byl termín sjezdu mnohokrát přeložen.⁴¹⁶ Sjezd probíhal v atmosféře reagující na XX. sjezd KSSS a na kritiku kultu Stalinovy osobnosti. Podle Knapíka jej lze vnímat jako nejvýraznější projev liberalizačních snah roku 1956.⁴¹⁷ Není ambicí této práce dopodrobna zkoumat kulturněpolitickou situaci roku 1956, vnímám tuto kapitolu jako dodatek ve smyslu posledního viditelného návratu k „bieblovské otázce“ v rámci významných oficiálních kulturněpolitických událostí 50. let.⁴¹⁸ Ústředním tématem této kapitoly je proměna přístupu kulturněpolitických

---

⁴¹³ Bauer (ed.) 2011: s. 419. Z řeči Jiřího Hájka na II. sjezdu Svazu čs. spisovatelů.

⁴¹⁴ Sjezd měl být detailně propracovanou a naplánovanou akcí. Bauer (ed.) 2011: s. 19–21.; Bauer 2009: s. 267.; Milan Jariš k „detailní naplánovanosti“ sjezdu v jeho průběhu podotknul: „Patřím k těm, kteří se ještě před několika měsíci v době příprav tohoto sjezdu domnívali, že na sjezdu se budeme zabývat otázkami estetiky, otázkami tvůrčích procesů (...). Ale stala se nám taková věc, že do této zasedací síně vtrhl prostě život.“ Bauer (ed.) 2011: s. 301.

⁴¹⁵ Nejvýraznější událost ve Svazu v roce 1951, kterou lze považovat za první signifikantní reakci na kulturněpolitické změny toho roku, je výše zmíněná schůze rozšířeného předsednictva Svazu 28. 9. 1951.

⁴¹⁶ Podrobně k odkládání termínu sjezdu i jeho detailní přípravě: Bauer (ed.) 2011: s. 9–28.

⁴¹⁷ Knapík 2006: s. 263.

⁴¹⁸ K tématu Biebl se pak samozřejmě ještě vracela celá řada autorů ve svých pamětech, případně ve vzpomínkových textech uveřejňovaných časopisecky. Práce v tomto smyslu neusiluje o úplnost těchto reakcí. Většina z nich byla publikována v knize Voda – Blahynka 2011.

aktérů z minulých let ke Konstantinu Bieblovi a jeho tvorbě v nové kulturněpolitické situaci, která se nesla ve znamení kritiky Štollovy (a Tauferovy) koncepce⁴¹⁹.

V článku Literárních novin⁴²⁰ *Co chceme*, který vyšel den před zahájením sjezdu, můžeme vyčíst primární očekávání, s nimiž se nesly sjezdové přípravy. Vystává tu potřeba po přehodnocení vztahu politiky a umění, umění nemá být sice „*služkou politiky*“, úplná apolitičnost je však neakceptovatelná. Je kritizováno dogmatické heslo o „*zostřování třídního boje*“, nicméně je apelováno na obnovení „*revolučního poslání literatury*“. Kritizuje se zkosnatělost a centralizovanost svazového fungování. „*Namísto aparátu musí rozhodovat především iniciativa zdola...*“⁴²¹ Je opakovaně vznášen požadavek na decentralizaci nakladatelské činnosti a na zakládání nových literárních platforem. Celkově decentralizace uměleckého života a jeho *jistá* liberalizace je pro nastávající sjezd jedno z velkých aktuálních témat.⁴²² Z textu je cítit, že nadcházející událost není považována za pouhou oficialitu, ale že sjezd bude mít silně bilanční charakter⁴²³ a že na základě jeho vnitřní dynamiky (resp. jednotlivých diskuzních příspěvků) se očekávají určitá směrodatná stanoviska.⁴²⁴

Sjezd měl zvláštní atmosféru, narážely zde na sebe dogmatické a typicky frázovitě vyprázdňené příspěvky (např. Jan Drda⁴²⁵), s příspěvky plnými sebekritiky (např. Vašek Káňa) a velmi otevřenými příspěvky, které vzbudily velký ohlas a rozruch (klasicky už projev Františka Hrubína nebo Jaroslava Seiferta). Část příspěvků tak charakterizuje vymezování se

---

⁴¹⁹ Knapík hovoří o „zřetelném odmítnutí“ této koncepce. Knapík 2006: s. 265.; Se Štollovou knihou „*Třicet let*“ se „svezl“ i Tauferův koreferát o mladých autorech. (Na Tauferův referát, jakožto na „*vzor sekernické práce*“, upozorňuje ve svém příspěvku například M. Sedloň.) Ovšem ne všichni tuto koncepci „zřetelně“ odmítli. Například Jiří Hájek, který sice Štollovu knihu ostře kritizuje, jí ale neupírá její význam a na začátku říká, že: „*Toto přenášení metod třídního boje do boje názorů a uměleckých koncepcí uvnitř naší kultury poznamenalo, myslím, do jisté míry i práci tak významnou pro ideový rozvoj naší literatury, jako byla Štollova stat'...*“ *Z diskuze*. Jiří Hájek. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 19, s. 8. [Podtrhla J. K.] Štoll ke své knize „*Třicet let*“ v příspěvku prohlásil, že „*jestliže někteří lidé brali tuto mou práci jako dogma, je to především jejich a nikoliv moje vina*“. Uznává, že by leccos nyní napsal jinak, ale základní charakter knihy je podle něj „*pravdivý*“. *Z diskuze*. Ladislav Štoll. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 19, s. 11.; Více k tematice: Bauer 2009.

⁴²⁰ Které byly oficiální svazovou platformou a jejichž šéfredaktorem byl Jan Pilař.

⁴²¹ *Co chceme*. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 16, z 21. 4., s. 1.

⁴²² ZÁVADA, Vilém: *A co teď?* Literární noviny 1956, roč. 5, č. 16, z 21. 4., s. 6.

⁴²³ ...který přetrvává už od roku 1953.

⁴²⁴ To potvrzuje i text Viléma Závady.

⁴²⁵ Vůči Drdovu referátu se ohradil např. Jiří Svetozar Kupka: „...*hlavní sjezdový referát (...) je sešit z proklamování obecných pravd (...) a také z banálních frází, zcela podle receptu špatně psaných úvodníků doby nedávno minulé. (...) proč jsi na tribunu chodil. Abys předvedl umění hovořit tři hodiny o ničem?*“ Bauer (ed.) 2011: s. 127.

vůči Hrubínovu projevu (především Taufer a Štoll, ale i mnozí další).⁴²⁶ Zároveň se ale mnozí spisovatelé ve svých příspěvcích hojně vymezovali vůči Tauferovi a Štollovi.

První, kdo se třetí den sjezdu vrátil na různých místech svého referátu „k problematice“ Konstantina Biebla, byl Vítězslav Nezval. Nezval pojal svou řeč jako rekapitulaci české poezie posledních deseti let. Jeho zhodnocení poezie však působí v daném kontextu poměrně rigidně.⁴²⁷ Co se Biebla týče, sbírku *Bez obav* označuje v rámci svého „desetiletého konceptu“ české poezie „za nejbojovnější knihu za celých deset let“ a připomíná, že je pouhým torzem toho, co chtěl Biebl původně vydat. Nechybí ani – už obligátní – přirovnání Bieblovy poezie k Majakovskému („...ujalo-li se semeno Majakovského u nás v Čechách, ujalo se v prsti Bieblově.“⁴²⁸) a zdůraznění onoho kontrastu „velkého lyrika“ a nově nalezené bojovnosti jeho poezie. „Jeho nové básně znamenaly ohromný přelom v jeho životě. Tím tragičtější. Musíme pro budoucnost varovat lidi, kteří se nedovedou chovat k bytosti, která se jmenuje básník.“⁴²⁹ Znovu kritizuje mladé radikály, tzv. tvorbové nositele standart, jak je nazývá, přičemž konkrétně jmenuje pouze Skálu, a to v souvislosti se Seifertem. Sedloně Nezval kupodivu jmenovitě nezmiňuje.

Jedna z nejdelších pasáží, kterou Nezval ve svém referátu věnuje Bieblovi, je však v tisku podstatně zkrácena. Zcela vynechána je pasáž, v níž Nezval promlouvá o posledních dnech Konstantina Biebla, o tom, jak měl deprese, jak několik dní před smrtí pálil ve Slavětíně své básně, jak s ním Nezval před Dušičkami mluvil, jak se Biebl domníval, že je sledován policií, ale že Nezval nepoznal, jak je jeho duševní stav vážný (podobně jeho stav později popisuje i v knize *Z mého života*). Nezval připouští, že příčin té tragédie může být spousta, ale pak zdůrazní, že jeden z jeho strachů byl evidentní: „...byl velmi zneklidněn možností recidivy

---

⁴²⁶ Polemický charakter sjezdu a jistou otevřenost, s níž někteří mluvčí vystoupili, předznamenala již únorová konference o Neumannovi a březnová konference o próze. Bauer 2009: s. 280–285, 288–289.

⁴²⁷ Ačkoli se například F. Halase zastává. Ne nadarmo si ale jeho řeč Jiří Taufer pochvaluje. „*Je zásluha Vítězslava Nezvala, že správnost základních hledisek Štollových podepřel...*“ *Z diskuze*. Jiří Taufer. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 19, s. 12.; Nezvalův celkově rigidní pohled na problémy minulých let kritizuje i Jan Pilař. *Z diskuze*. Jan Pilař. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 19, s. 9.; Srov.: Bauer (ed.) 2011: s. 429–433.; Co je ale zajímavé, Nezval obhajuje poměrně otevřeně básnickou avantgardu „*kolem Devětsilu a posléze kolem skupiny surrealistů, která zůstala vcelku věrna boji dělnické třídy*“. Ač kritizuje Halasovu poetiku, prohlašuje, že Halas má plné právo být vydáván a také obhajuje volný verš, o kterém, jak bylo zmíněno, ještě v roce 1951 Zdeněk Nejedlý napsal, že volný verš „*je jen eufemistický výraz pro žádný verš*“. In: NEJEDLÝ, Zdeněk: *O českou poesii*. Var 1951, č. 17–18, s. 519.

⁴²⁸ Bauer (ed.) 2011: s. 194.

⁴²⁹ Tamtéž.

sektářství a sekernictví proti literatuře, které se tenkrát zdálo být trochu zažehnáno. On stále a stále se bál, že přijde recidiva. A bylo to v době, kdy Slánský už přestal být generálním tajemníkem KSČ, ale kdy ještě nebyl zatčen (...).“⁴³⁰ Lze se domnívat, že je to poprvé, kdy se takto veřejně a otevřeně, navíc ještě v rámci tak sledované události, jakou byl II. sjezd, mluvilo o detailních okolnostech Bieblovy smrti. Přes liberalizační tendence té doby však cenzurou tyto pasáže neprošly.

I když Nezval už explicitně neprohlašuje – v souladu s diskurzem roku 1952 – že Biebla zabila kritika z Barešovy, potažmo Slánského Tvorby, přesto to z jeho projevu vyplývá. „*Kolik básnické energie vydal v boji proti antipoetickým demagogům (...), kolik vnitřního utrpení zaklel ve svých manifestech na okraj svého boje!*“⁴³¹ Jejich útočnost podle Nezvala „*nadělala veliké škody a mohla nadělat ještě větší, kdyby jí v tom byl nezabránil náš celkový politický vývoj*“.⁴³² Hrubín se zas ve svém projevu – dnes už emblematicky – ptá: „*Kdo je pak vinen tvou smrtí, Konstantine Bieble? Osud? Poesie? Nikoliv! Lid, z něhož jsi vzešel? Nikoliv!* (...)“⁴³³ Hrubín konkrétně zmiňuje také Skálu, jako Nezval, udělá z něj ale naivní nástroj, kterému „*kdo si přistrčí ruku na páku stínadla*“.⁴³⁴

Poezii mladých radikálů Nezval hodnotí velmi pejorativně a staví do kontrastu jejich „útočné psaní“ a jejich básnickou nedostatečnost. Opět se jedná o pasáž, která je z tiskové verze vypuštěna: „*Básník není člověk s hroší kůží (...). Je to člověk, jehož citlivost je nesrovnatelná. Jestli někteří kritikové nebo feldvéblové nad poezii hřeší tím, že si zahrávají s básníky, jako by měli hroší kůži, ať si zapamatují mé varování. Ať si vzpomenou na Biebla. I když třeba bezprostředně pod jejich vlivem neskákal z okna, velmi a velmi trpěl falešným mentorováním básníků a poezie. Byl příliš jemná bytost a nevydržel lidsky to, co musíme nakonec všichni se snažit vydržet. Poezie mu byla osudem a sám útok na ni pokládal za útok na nejprivátnější, co v něm bylo. Byl jedním z nejopravdivějších komunistů a socialistů, ale dříví na sobě štípat*

---

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ NEZVAL, Vítězslav: *Z referátu národního umělce Vítězslava Nezvala. O některých problémech současné poesie*. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 17, s. 9.; Bauer (ed.) 2011: 174.

⁴³² NEZVAL, Vítězslav: *Z referátu národního umělce Vítězslava Nezvala. O některých problémech současné poesie*. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 17, s. 10.

⁴³³ *Z dalších diskusních příspěvků*. František Hrubín. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 18, s. 10.; Bauer (ed.) 2011: s. 245.

⁴³⁴ *Z dalších diskusních příspěvků*. František Hrubín. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 18, s. 10.; Bauer (ed.) 2011: s. 247.

nedovolil. Na velkých básnících rádi štípají dříví hlavně špatní básníci, kteří nenávidí poezii proto, že jim samotným nevydala plod.“⁴³⁵

Otevřeně „pietní konstrukt“ o „Tvorbou uštvaném Bieblovi“ napadne Milan Jariš, když ve svém příspěvku nastaví sobě, Nezvalovi i dalším zrcadlo. Připadá mu absurdní opakovaně spojovat Bieblovu smrt s literární kritikou a vnímá to jako alibismus jeho přátel a „*hanebnou pomluvu*“ Konstantina Biebla, když tvrdí, že „*byl takový slaboch*“ a kvůli jednomu textu spáchal sebevraždu. Pak Nezvala a spol. v podstatě obviní ze zbabělé nečinnosti: „*Ale dejme tomu, že máte pravdu. Že člověka je možno takto uštvat. Pak dovolte, abych se zeptal vás, básníkůvých přátel: kde jste byli, co jste dělali v té době, kdy byl básník raněn nepřiznivou kritikou, vždyť stačilo na př., aby Nezval jen kratičkým článkem ujal se básníka, stačilo projevit jen trochu občanské statečnosti (...) Této statečnosti ve vás nebylo...*“⁴³⁶ Jariš pak Nezvala a spol. upozorňuje na to, že v podstatě dělají totéž, z čeho obviňují Skálu a další: „*Pokuste se vžít se do situace toho káraného Ivana Skály. Domníváte se, že jen vy jste citliví a on není? Domníváte se, že jemu je možno po léta znovu a znovu spílat div ne vrahů? Žádám vás: přestaňte s krevní mstou, přestaňte, abyste sami nebyli jednou označováni za chrtý, kteří uštváli člověka.*“⁴³⁷

K Bieblovi se vrací i Z. K. Slabý. „*O Konstantinu Bieblovi již velmi přesvědčivě hovořili Vítězslav Nezval, František Hrubín...*“⁴³⁸ I Slabý, stejně jako Nezval, se přiklání k názoru, že „*mnoho faktů hovoří o tom, že byl Biebl uštván*“. Co ale ve Slabého příspěvku stojí za pozornost, je jeho reflexe literárněkritické činnosti uplynulých let a jeho zmínky o cenzuře a instituci HSTD. V těchto pasážích je jeho příspěvek v tiskové verzi příznačně zcenzurován. „*Na nás záleží, aby protiústavní instituce HSTD nezakazovala odvážná díla...*“⁴³⁹ Lituje, že byl zrušen Nejedlého Var a také otevírá do značné míry tabuizované téma „*popravy Tvorby*“: „*Časopis Tvorba pracoval špatně. Co se udělalo? Byl zastaven. (...) Větším nedostatkem je mlčení, než diskuse, kde se vyskytnou mylné názory. Jistě na př. nedostatky Tvorby souvisely s prací kulturního odboru ústř. výboru strany. Dodnes není vyloženo, jakou úlohu tady měl*

---

⁴³⁵ Tamtéž: s. 194–195.

⁴³⁶ *Z dalších diskusních příspěvků.* Milan Jariš. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 18, s. 11.; Srov.: Bauer (ed.) 2011: s. 303.

⁴³⁷ Bauer (ed.) 2011: s. 303.

⁴³⁸ Bauer (ed.) 2011: s. 354.

⁴³⁹ Tamtéž: s. 356.; Srov.: *Z diskuze.* Zdeněk Slabý. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 19, s. 6.

Gustav Bareš. *O Pavlu Reimannovi pouze ojedinělá zmínka.*⁴⁴⁰ Z tiskové verze je též vypuštěna pasáž, v níž se Slabý vrací ke kauze své recenze Skálovy knihy *Máj země* z roku 1950. Říká, že tehdy napsal text „*podle svého nejlepšího svědomí*“ a že by v něm „*dnes neměnil ani myšlenku*“. „*Co se však stalo? Stal jsem se terčem pomluv, byl jsem označen jako nepřítel poezie, byl jsem volán k zodpovědnosti před jakousi kulturní komisí při ČSM, kde jsem si připadal jak před soudním tribunálem, dokonce mi bylo vyhrožováno, že psát už nesmím a že půjdu do dolů.*“⁴⁴¹

Ačkoli Jiří Hájek nemluví ve svém příspěvku přímo o Konstantinu Bieblovi, otevírá, řekněme, poněkud třaskavé téma. Odvází se totiž říci, že některé postupy ve Štollově referátu „*Třicet let*“ a v Tauferově koreferátu o mladé poesii z roku 1950 jsou „*projevy stejných sektářských představ o ideovém boji v literatuře*“ jako u Reimannovy ediční politiky nebo u některých Barešových postupů. V podstatě tím ospravedlňuje činnost mladých kritiků a jejich „*omyly*“, a tak zodpovědnost za ně v podstatě přesouvá paradoxně právě i na tyto dvě literární autority. „*[Tyto metody ideového řízení] nám sice umožňovaly maximální omezení mozkové činnosti, avšak za to na nás žádaly tím slepější podřízení myšlenkám a vůli různých autorit pod trestem administrativních a později i jiných represí. Nezáleží na tom, zda to bylo před rokem 1951 nebo po tomto roce, zda těmito autoritami byli soudruzi Reimann nebo Bareš či Taufer a Štoll.*“⁴⁴² Hájek jinými slovy říká, že je nesmyslné popotahovat stále mladé za jejich „*útoky*“ proti zavedeným autorům, protože sami ti, kteří je neustále popotahují, jsou vinni tím, jak mladí pracovali. „*Není vůbec divu, že těmito falešným methodám ‚třídního boje‘ v literatuře podlehl i Ivan Skála, že jim dlouho podléhal Jan Štern i Stanislav Neumann, František Kautman a Vladimír Dostál, že ovlivnily konec konců i vedení Svazu a nás všechny, mne osobně rozhodně nevyjímaje.*“⁴⁴³ Hájek zdůrazňuje, že kulturněpolitické metody Jiřího Taufera, Vítězslava Nezvala a dalších uplatňované po roce 1951⁴⁴⁴ jsou srovnatelné s „*s metodami Slánského*“ před rokem 1951. „*To, co však přišlo po roce 1951, bylo jen pokračováním těchto method, jejich obrácením do řad spisovatelů – komunistů...*“ „*...o mně soudruzi Taufer a Nezval*

---

⁴⁴⁰ *Z diskuze.* Zdeněk Slabý. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 19, s. 6.

⁴⁴¹ Bauer (ed.) 2011: s. 353.; V e-mailové komunikaci z roku 2018 Slabý uvádí, že to byla doba plná ataků a výhružek (rok nespecifikuje) a že mu S. Neumann řekl: „*Slabý, piš rychle, až já budu u moci, tak už psát nebudeš.*“ Dále uvádí: „*...nic nebylo jasně vysloveno, vytištěno, vše se odehrávalo jako pod pokličkou, (...) samospádem.*“ (Z osobní e-mailové komunikace se Z. K. Slabým: 17. 10. 2018.)

⁴⁴² Bauer (ed.) 2011: s. 420.

⁴⁴³ *Z diskuze.* Jiří Hájek. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 19, s. 8. I další citace tamtéž.

⁴⁴⁴ Je tím míněn všeprostopující diskurz „*slánštiny*“.

prohlašovali, že jsem byl ‚prodloužená ruka Slánského‘...“⁴⁴⁵ Hájkův postoj v tomto smyslu na II. sjezdu sdílí celá řada těchto mladých kritiků i spisovatelů (viz níže), strhne se mezi nimi i vlna kritiky mířená na chování a praktiky Vítězslava Nezvala (o Jarišovi je psáno výše, dále jej kritizuje například Jan Mareš, Vlastimil Školaudy, Jan Kloboučník, Jan Pilař a logicky se vůči němu vymezuje i Ivan Skála).

Tauferův projev na II. sjezdu znamenal názorový obrat o 180 stupňů a leckoho velmi překvapil. Pokud bychom v něm hledali jakékoli stopy po – použijme dobový termín – „sebekritice“, hledali bychom marně. Taufer, který se v roce 1951 spolu s Nezvalem aktivně zasloužil o navození souvislosti mezi Sedloňovou kritikou, „štvavou kampaní barešovců“ a Bieblovým skonem, se teď vůči téže myšlence, jež zazněla v Hrubínově projevu⁴⁴⁶, ostře a ironicky vymezil. „*Básníci nemají hroší kůži. Jistě však není opodstatněný ten bolestný tón, s nímž o přímo vražedném vlivu jedné špatné kritiky na básníka mluvil s. Hrubín. (...) Šalda [by musel] zahynout už někdy krátce po vydání Manifestu moderny, a kdyby ne – byly by nám patrně vymřely aspoň dvě generace dobrých básníků, epigony v to nepočítajíc.*“⁴⁴⁷ Taufer Hrubínovi oponuje, že Biebl byl především bojovník a že nelze jeho případ takto zneužívat. „*Žádná uštvaná laň, soudruhu Hrubíne. Mezi příklady, které sis vybral, se Biebl nehodí.*“⁴⁴⁸ Připomeňme si Tauferovy verše napsané na Bieblovu počest po jeho smrti: „*Tvůj mučitel neměl srdce, ale nerost. / Ne dýkou, ne revolverem do tebe na sta ran dal. / Ti, co tě uštvali, Kost’o, nebyli caballeros, / ale banda.*“⁴⁴⁹

Ivan Skála se ve svém příspěvku striktně vymezil vůči Nezvalovu projevu. Poměrně logicky argumentuje, že schematismus nebyl záležitostí jen jich mladých, ale do jisté míry i samotného Nezvala, kterému dokazuje jeho názorovou nekonzistentnost. Ve své řeči ale také demytizuje dopis, který psal Biebl na začátku roku 1951 Karlu Konrádovi v reakci na nedorozumění s Václavem Švarcem. Tento dopis byl později Tauferem a Štollem v jejich

---

⁴⁴⁵ Bauer (ed.) 2011: s. 421.

⁴⁴⁶ Ale jak víme, i v Nezvalově, to však Taufer nezmiňuje, pouze si z Nezvalova projevu vypůjčí obrat o „hroší kůži básníků“. Na to, že se Taufer vymezuje vůči Hrubínovi, ale vůči Nezvalovi ne, i když oba v podstatě říkají totéž, upozorňuje M. Sedloň. Nezvala naopak Taufer velmi chválí za jeho referát o „desetiletí“ české poezie.

⁴⁴⁷ *Z diskuze*. Jiří Taufer. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 19, s. 12.

⁴⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁴⁹ TAUFER, Jiří: *Za básníkem*. In: *Za Konstantinem Bieblem*. Praha, Československý spisovatel 1952, s. 90.; A víme, že v básni Vítězslava Nezvala přednesené na Bieblově pohřbu je přímo verš o „uštvané lani“.

společné stati z roku 1952 prezentován jako tzv. dopis předsmrtný⁴⁵⁰ a měl posloužit jako důkaz „Bieblova uštvání“ „Slánského bandou“. „Šlo tu o zneužití bolestné tragedie (...).“⁴⁵¹ Skála také potvrzuje slova Z. K. Slabého, který tvrdil, že Biebl měl v úmyslu před svou smrtí mladé básníky sjednotit. „...Biebl by se zděsil, kdyby věděl, jak jeho vlastní smrti bude vzápětí zneužito k vytvoření zlého mythu, který naopak české básníky rozdělí.“ Skála zároveň nemohl nezmínit myšlenkový obrat Jiřího Tauerera na sjezdu a žádá po něm vysvětlení. „S. Tauerer, který tento mythus vytvořil, se ho náhle před několika hodinami zřekl, ale neřekl o tom nic víc.“ Skála také apeluje na Literární noviny, aby otiskly dopisy, které dokládají pravý kontext zneužitého Bieblova psaní Konrádovi.⁴⁵²

Jan Štern se ve své bilanci pouťorového období, stejně jako Jiří Hájek, snaží ukázat, že období „slánštiny“ po roce 1951 bylo stejně extrémní⁴⁵³ jako období do roku 1951, a žádá tak Štolla, Tauerera a další, aby i oni z toho vyvodili svou odpovědnost. I Michal Sedloň zdůrazňuje, že to nebyli mladí, kteří „dělali kulturní politiku“, a že vysvětlení toho celého, co se dělo, je na Kopeckém, Štollovi, Hendrychovi, Tauererovi, Barešovi a dalších. „Nebyla snad doba, kdy se nám jevily názory a metody s. Bareše, Tauerera, Štolla, Reimana, jako podobné, ne-li stejné?“⁴⁵⁴ Stanislav Neumann dokonce v souvislosti se situací ve Svazu uvádí, že: „Sektářství, potlačování diskuze, administrativní a byrokratické metody, ostouzení, štvance, to neodešlo ze Svazu spisovatelů v září 1951, naopak: tyto metody se tehdy zabsolutizovaly, dosáhly vrcholu.“⁴⁵⁵

Skála společně se Sedloněm uvádějí jako dalšího šířitele mýtu Biebla-oběti Z. K. Slabého, který tento mýtus podle nich též záměrně živil: „...uveřejňuješ z Bieblovy

---

⁴⁵⁰ Zajímavé je, že se vůči zneužití tohoto dopisu Konrád v dané době neozval. Báł se? Anebo se na tomto konstruktu podílel?

⁴⁵¹ *Sjezdová diskuze*. Ivan Skála. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 20, s. 4. I další citace tamtéž.

⁴⁵² Hned ve 23. čísle Literárních novin byly tyto dopisy skutečně uveřejněny.

⁴⁵³ „...po roce 1951, kdy byla zastavena Tvorba, pustili do časopisů desítky temných narážek o prodloužených rukách Slánského (...) systémem narážek [se] zaneslo do kultury ještě hroznější ovzduší strachu, hysterie...“ *Sjezdová diskuze*. Jan Štern. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 20, s. 7.; Školaudy dokonce uvádí, že „křivdy páchané t. zv. rappisty, nedosáhly ve svých rozměrech onoho krutého křížáckého tažení Nezvalovy a Tauererovy sekty proti některým mladým (...) spisovatelům po r. 1951. (...) Člověk byl v té době zoufalý a bezmocný proti mstě mocných“. *Sjezdová diskuze*. Vlastimil Školaudy. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 20, s. 12.

⁴⁵⁴ LA PNP, f. SČSS, Stenografický záznam sjezdu československých spisovatelů v Praze konaný ve dnech 22. až 29. dubna 1956 v budově Národního shromáždění v Praze, řeč Michala Sedloně, 27. dubna 1956, s. 28/4. (*Sjezdová diskuze*. Michal Sedloň. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 20, s. 11.) I další citace tamtéž, nebudeli uvedeno jinak.

⁴⁵⁵ Bauer (ed.) 2011: s. 551.

korespondence jen to, co se ti hodí, vytrženě ze souvislosti, kterou dobře znáš, vypočítavě na zmatení a ovlivnění nezasvěcených.“⁴⁵⁶ V tomtéž duchu hovoří i Jan Kloboučník, který byl součástí Bieblovy „minikauzy“ „barrandovská prověrka“, z níž byl pak použit jeden z Bieblových dopisů jako dopis „předsmrtný“: „...jeho kombinace [Taufery] převzal (...) s. Slabý a to v doslovec k Bieblu dílu i v časopisech...“⁴⁵⁷ Kloboučník prý Slabého upozornil, že jsou to nesmyslné konstrukce, a jeden z dopisů, kde Biebl hovoří o nedorozumění, mu zapůjčil k opsání, ale Slabý se údajně o další dokumenty nezajímal. „Soudím právě proto, že by mu to zhroutilo jeho konstrukce.“⁴⁵⁸

Sedloně se bezpochyby velmi dotklo vystoupení Jiřího Taufera, který podle něj jako by zapomněl, že to byl především on⁴⁵⁹, kdo ho do nedávna hnal k odpovědnosti za Bieblovu smrt. „Mám příliš dobře v paměti jeho inkvisitorské vystoupení nad Bieblovou rakví, které spíše než hlubokým pohnutím (...) bylo naplněno řezavě a studeně nenávislným běsněním proti domnělým původcům jeho smrti, kteří byli označováni za sektáře, vulgarisátory, rappisty, prodloužené prsty Slánského. A nyní slyším, že Biebl nebyl žádná uštvaná laň, že jeho smrt nezpůsobili žádní kritici, schematici, vulgarizátoři.“⁴⁶⁰ Podle výpovědi Ivana Skály a Stanislava Neumanna Sedloň tato osočení ve své době špatně snášel, podle Neumanna se dokonce nervově zhroutil.⁴⁶¹ Asi i z tohoto důvodu, vlivem rozrušení z Tauferova vystoupení, je v příspěvku velmi kritický a otevřený. „Soudruh Taufer má zřejmě privilegium dělat veletoce beze slova vysvětlení (...)

---

⁴⁵⁶ Bauer (ed.) 2011: s. 509. (Z řeči M. Sedloně.)

⁴⁵⁷ LA PNP, f. SČSS, Stenografický záznam sjezdu československých spisovatelů v Praze konaný ve dnech 22. až 29. dubna 1956 v budově Národního shromáždění v Praze, řeč Jana Kloboučníka, 27. dubna 1956, s. 25/4.; V doslovu k *Dílu V.* (z roku 1954), kde Slabý inkriminovaný dopis Konrádovi cituje, je sice uvedeno – na rozdíl od stati *Proti sektářství a liberalismu* z roku 1952, že tento dopis psal Biebl v první polovině roku 1951, ale přesto jej Slabý skutečně klade do souvislosti „s pronásledovateli záškodnické skupiny Slánského“. In: BIEBL, Konstantin: *Dílo V.* Praha, Československý spisovatel 1954, s. 484–485. Karel Konrád, který psal k Slabého doslovu posudek, k němu sice měl několik poznámek, například navrhol, zda by nebylo lepší rozdělit *Dílo V.* do dvou svazků, přičemž VI. by tvořily prózy, ale k zavádějícímu kontextu citovaného dopisu nic nenamítal. Z toho se lze domnívat, že mýtus o „uštvaném Bieblovi“ přijal. Konrádovy poznámky jsou uloženy v LA PNP, f. Československý spisovatel.

⁴⁵⁸ LA PNP, f. SČSS, Stenografický záznam sjezdu československých spisovatelů v Praze konaný ve dnech 22. až 29. dubna 1956 v budově Národního shromáždění v Praze, řeč Jana Kloboučníka, 27. dubna 1956, s. 25/5.

⁴⁵⁹ Kloboučník přímo říká, že Taufer byl první, kdo veřejně prohlásil, že byl Biebl zabit kritikou v Tvorbě, a navíc prý seznam viníků rozšířil i o lidi na Barrandově.

⁴⁶⁰ Bauer (ed.) 2011: s. 509.

⁴⁶¹ *Sjezdová diskuze*. Stanislav Neumann. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 20, s. 7.

*On asi nikdy nepodléhal kultu osobnosti, on pouze poklonkuje Nezvalovi za podobnou protislužbu od V. Nezvala*⁴⁶².⁴⁶³

Proč najednou Taufer své stanovisko k Bieblově smrti na II. sjezdu převrací naruby, a to i přesto, že Nezval u toho původního zůstává, není zřejmé. (Je evidentní, že s Nezvalem nebyl domluven.) Pravděpodobně to byla „jen“ otázka jeho přirozeného fungování v tehdejších mocenském systému – tedy fungování na principu používání tzv. *falšovaného jazyka*.⁴⁶⁴ Jeho nevysvětlený obrat nezůstal v očích ostatních spisovatelů sjezdu úplně bez následků. Taufer totiž nebyl zvolen do nového ústředního výboru Svazu čs. spisovatelů.⁴⁶⁵

Z hlediska „bieblovské“ problematiky představoval II. sjezd událost, kde byly veřejně demytizovány okolnosti básnickovy smrti. Diskurz o mladých radikálech z Tvorby, kteří uštvali citlivého básníka, nastavený po roce 1951, v němž se na sjezdu snaží pokračovat Nezval (i když už bez přízraku „Slánského prodloužené ruky“), v nové kulturněpolitické situaci neobstojí. Ostře se vůči němu ohradí nejen mnozí mladí, na něž Nezvalův prst mířil, ale existenci tohoto mýtu dokonce popře i sám Taufer, (spolu)tvůrce a hlavní jeho šířitel, který jej pravděpodobně vyhodnotil v dané situaci jako déle neúnosný. Proč se na podporování tohoto mýtu mnoho let podílel Karel Konrád a Z. K. Slabý, i když oba měli zřejmě indicie o jeho falešnosti, není jasné. Každopádně krátce po sjezdu vyšly v Literárních novinách tzv. neznámé dopisy Konstantina Biebla a Konstantinu Bieblovi⁴⁶⁶, kde se veřejnosti minimálně rozkrylo pravé pozadí kauzy dopisu o „malování šibenice“.

---

⁴⁶² V podobném smyslu hovoří i V. Školaudy, který říká, že si Taufer s Nezvalem vzájemně kladou na krk vavřínové věnce.

⁴⁶³ LA PNP, f. SČSS, Stenografický záznam sjezdu československých spisovatelů v Praze konaný ve dnech 22. až 29. dubna 1956 v budově Národního shromáždění v Praze, řeč Michala Sedloně, 27. dubna 1956, s. 28/4. (*Sjezdová diskuze*. Michal Sedloň. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 20, s. 11.) I předchozí citace tamtéž.

⁴⁶⁴ Termín pochází z *Kritických esejí* Petra Fidelia. Podle Bauer 2005: s. 232. Bauer termín upřesňuje: „...nositelé lži byli nejen jejími stvořiteli a šířiteli, ale též se jí přizpůsobovali. Dostávali se zhusta do spleťtých situací lži a samolži, lhaní i sebeobelhávání...“ Bauer uvádí příklad tohoto Tauferova fungování na přístupu k Teigemu.

⁴⁶⁵ Ještě společně s V. Řezáčem. Nahradili je J. Seifert a F. Hrubín. Knapík 2006: s. 264.; *Nový Ústřední výbor Svazu československých spisovatelů*. Literární noviny 1956, roč. 5, č. 20, s. 3. Hlasování bylo tajné.

⁴⁶⁶ *Neznámé dopisy Konstantina Biebla*. Literární noviny 1956, č. 23, s. 6–7.

1.9. Epilog

Byl-li dobovou kritikou vyzdvihován ze sbírky *Bez obav* především její titulní oddíl jako to nejlepší, co Biebl vytvořil, je ironií osudu, že když byl v roce 1973 připravován výbor připomínající toto básníkovo poslední tvůrčí období, nebylo ani možné použít titul, který dal jeho poslední sbírce tak krutě ironický název. V záznamu o jednání k tomuto výboru Jan Pilař napsal: „Byli jsme si vědomi toho, že nemůžeme vydat celou Bieblovu knihu ‚Bez obav‘ jako reedici. Proto, že bylo nutno eliminovat v ní básně, které v roce, kdy vyšla poprvé, byly podstatnou součástí její tehdy tak charakteristické kostry. Bylo nutno eliminovat dokonce báseň, která dala knize název. Proto jsme se rozhodli vydat (...) výbor (...). Tento výbor jsme nazvali ‚Manifesty‘.“⁴⁶⁷

---

⁴⁶⁷ LA PNP, f. Československý spisovatel.

2. DIDAKTICKÁ ČÁST

2.1. Pojmy *didaktická transformace a rekonstrukce*

Ve všech oborových didaktikách se dnes běžně pracuje s faktem, že není možné jednoduše přenést vědecké poznatky do vyučovacího předmětu. Ve většině případů by se takto předložený vědecký či umělecký obsah minul ve školní praxi účinkem. Vzdělávací obsahy je potřeba z různých hledisek upravovat a přizpůsobovat možnostem a nárokům žáků. Je nutné je didakticky transformovat.⁴⁶⁸ R. Möhlenbrock definuje didaktickou transformaci jako „*přenesení daného, z didaktického hlediska pečlivě vybraného vědeckého obsahu (transformandum), do podoby zjednodušeného a pro žáky srozumitelného vzdělávacího obsahu (transformát), s přihlédnutím k receptivním a kognitivním vlastnostem žáka i vzdělávacím cílům vztahených k tomuto vzdělávacímu obsahu*“.⁴⁶⁹ Toto vymezení se blíží pojetí didaktické transformace v českém prostředí (Skalková), kde pojem neznamena jenom zjednodušení oborových znalostí do podoby učebních poznatků odpovídajících úrovni žáka, ale též „*zprostředkování dovedností, postojů, hodnot atp.*“⁴⁷⁰ Didaktická transformace tedy řeší nejen aspekty poznávací, ale stejnou měrou i aspekty hodnotové.⁴⁷¹ Nemůžeme proto didaktické poznatky vnímat pouze jako jakési „degradované“ izolované vědecké poznatky, jde o zcela specifický typ poznání, o tzv. poznání rekonstruované, které klade důraz na porozumění souvislostem a bere ohled na každodenní život žáků a jejich zkušenosti (jejich předporozumění). A to ideálně vždy nově dle aktuálního situačního kontextu.⁴⁷² Slavík hovoří v rámci této kontextualizace o koncipování vyučování jakožto pedagogického díla a vzdělávacího procesu jako příběhu. Má-li pak být žákovo učení efektivní, musí se žák stát aktivním spolutvůrcem tohoto „díla“.

Vedle pojmu didaktická transformace se nověji objevuje pojem didaktická rekonstrukce (U. Kattmann). Model didaktické rekonstrukce „*spočívá mimo orientace na výběr*

---

⁴⁶⁸ SLAVÍK, Jan: *O teorii pro hospitační rozbor aneb reflexe příběhu výuky jako prostředek rozvoje didaktických znalostí obsahu*. In: JANÍK, Tomáš a kol.: *Možnosti rozvíjení didaktických znalostí obsahu u budoucích učitelů*. Brno, PF MU, Centrum pedagogického výzkumu, Paido 2009, s. 39.

⁴⁶⁹ Citováno podle: KNECHT, Petr: *Didaktická transformace aneb od „didaktického zjednodušení“ k „didaktické rekonstrukci“*. Orbis scholae 2007, roč. 2, č. 1, s. 73–74.

⁴⁷⁰ Tamtéž: s. 70.

⁴⁷¹ SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*. Praha, ISV 1999, s. 122.

⁴⁷² SLAVÍK, Jan: *O teorii pro hospitační rozbor aneb reflexe příběhu výuky jako prostředek rozvoje didaktických znalostí obsahu*, s. 39.

a zprostředkování učiva žákům především v systematickém zkoumání žákovských představ o vědeckých poznatcích, které se zpětně promítnou do procesu výběru vzdělávacích obsahů.“⁴⁷³

Didakticky rekonstruované poznatky tak představují dynamický celek. Mají komplexnější povahu než oborové, neboť cíleně pracují s významy životních, společenských a individuálních souvislostí. Celý proces přeměny vědeckých poznatků v učivo vypadá následovně (Knecht)⁴⁷⁴: poznatky vědy projdou didaktickou analýzou oborového didaktika a promění se ve vzdělávací obsah, který se procesem didaktické redukce dostane do kurikula. S ním následně pracuje učitel, který transformuje toto kurikulum do podoby učiva. Funkčnost učiva je učitelem neustále reflektována (případně podrobována výzkumu oborového didaktika) a na základě této reflexe je učivo flexibilně didakticky rekonstruováno dle potřeb žáků a aktuální výukové situace. (Případně na základě výzkumníkových závěrů může docházet k návrhům úpravy kurikula.)

Učitelova schopnost dávat do souvislostí oborové znalosti se světem žáků a využívat tyto souvislosti jako příležitosti k učení, které daný obor přesahují⁴⁷⁵, a zvažovat přitom ještě možnosti svých žáků a jejich zvláštnosti, souvisí se zcela specifickou pedagogickou znalostí – tj. didaktickou znalostí obsahu (pedagogical content knowledge). Didaktická transformace/rekonstrukce tedy probíhá právě prostřednictvím této učitelovy znalosti, a učitel je tak v rámci tohoto transformačního procesu jakýmsi spojníkem mezi oborem a vyučovacím předmětem ve škole.⁴⁷⁶ Proces, v němž se „učitelovy znalosti obsahu proměňují do znalostí obsahu vhodných pro vyučování, tj. do didaktických znalostí obsahu“, a to v závislosti na znalosti žákovských představ, se nazývá kognitivní integrace.⁴⁷⁷ Učitelovy znalosti jsou proto charakteristické svou dvojdímenzionálností. Učitel tak mimo jiné dokáže vyhodnotit potenciál učiva pro rozvoj různých dispozic žáků, předvídat efekt určitých výukových metod a (re)prezentací učiva, a to v různých fázích výuky a i s ohledem na další výuku, též dokáže posoudit kognitivně aktivizační potenciál učiva, porozumět specifickým učebním obtížím žáků

---

⁴⁷³ KNECHT, Petr: *Didaktická transformace aneb od „didaktického zjednodušení“ k „didaktické rekonstrukci“*. Orbis scholae 2007, roč. 2, č. 1, s. 74.

⁴⁷⁴ Podle: tamtéž: s. 76.

⁴⁷⁵ KATTMANN, Ulrich: *Didaktická rekonstrukce: učitelské vzdělávání a reflexe výuky*. In: JANÍK, Tomáš a kol.: *Možnosti rozvíjení didaktických znalostí obsahu u budoucích učitelů*. Brno, PF MU, Centrum pedagogického výzkumu, Paido 2009, s. 18.

⁴⁷⁶ Více k této problematice: JANÍK, Tomáš – SLAVÍK, Jan: *Vztah obor – vyučovací předmět jako metodologický problém*. Orbis scholae 2007, roč. 2, č. 1, s. 54–66.

⁴⁷⁷ Příp. „amalgamizace“ nebo jako „zatěsnění znalostí“. Podle: JANÍK, Tomáš: *K možnostem rozvíjení učitelových didaktických znalostí obsahu*. In: JANÍK, Tomáš a kol.: *Možnosti rozvíjení didaktických znalostí obsahu u budoucích učitelů*. Brno, PF MU, Centrum pedagogického výzkumu, Paido 2009, s. 10.

či regulovat žákovské reflexe.⁴⁷⁸ Model didaktické rekonstrukce vychází z konstruktivismu, přičemž „oborové koncepty a žákovské představy“⁴⁷⁹ [jsou v tomto modelu] *reciprocně chápány jako rovnocenné*“ zdroje při koncipování výuky.⁴⁸⁰ Třetím komponentem modelu je didaktická strukturace učebního prostředí, tj. „*proces plánování tematických okruhů a učení, který směřuje k základnímu a zobecnitelnému rozhodování o cílech, obsazích a metodách výuky.*“

2.2. Stav výuky literatury u nás

Už předrevoluční tuzemské teorie literární výchovy ve shodě zdůrazňují nutnost aktivního přístupu k literatuře ve školní výuce – tedy aktivní estetické osvojování si literatury. Exkluzivní postavení literatury v soustavě školních předmětů spatřují v jejím esteticko-výchovném potenciálu, v její schopnosti sloužit jako nástroj kultivace žáků.⁴⁸¹ Z toho vyplývá, že už tehdy je jako páteřní činnost v hodinách literatury prosazována především práce s konkrétními uměleckými texty a interpretační aktivity jsou chápány jako jedna z hlavních forem školní práce. Již tehdy se upozorňuje na to, že literárněvědné poznatky mají primárně sloužit k usnadňování cesty při rozumném čteném textům a že nešvarem žáků je neschopnost tyto teoretické poznatky při práci s uměleckým textem aplikovat, anebo je z textu vyvozovat.⁴⁸²

Počátky snah o pojetí výuky literatury jako souboru literárních textů lze vysledovat ve 20. a 30. letech ve statích Jana Mukařovského, který se inspiroval charakterem literární výchovy ve Francii. „...u nás převládá literární historie nad četbou, jež je toliko jejím podkladem, ilustrací; děje se to proto, že hlavní cíl vyučovací je naukový. (...) bylo [by] třeba úplně převrátiti poměr obou částí, postaviti četbu na místo vedoucí a podříditi jí literární historii (...). U nás od kvinty do oktávy se žák učí pořádku literární historie; před jeho zrakem se mihají (...) spisovatelé velcí i malí, tvůrci i epigoni, jak je přinášel a odplavoval čas; národní literatura je žákovi předmětem encyklopedického poznání. Ve Francii pak žactvo především čte;

---

⁴⁷⁸ Tamtéž: s. 11–12.

⁴⁷⁹ Tj. myšlenkové konstrukty žáků, jejich „předporozumění“ obsahu. (Slavík)

⁴⁸⁰ „Výsledky oborového objasňování mohou ovlivňovat práci s žákovskými představami. Na druhou stranu znalost žákovských představ může ovlivňovat výklad a pochopení oborových pohledů.“ KATTMANN, Ulrich: *Didaktická rekonstrukce: učitelské vzdělávání a reflexe výuky*: s. 20, 22. Následující citace tamtéž: s. 21.

⁴⁸¹ CENEK, Svatopluk: *Úvod do teorie literární výchovy*. Praha, SPN 1979, s. 30.

⁴⁸² Např.: Cenek: 1979; Obert: 1979; Jurčo, Obert: 1984; Chaloupka: 1984; Hoffmann a kol.: 1985 aj.

*i literárněhistorické poznání si musí samostatně vyvozovat z četby.*⁴⁸³ Mukařovský dále podotýká, že systém výkladu literární historie, jak jej zná doposud naše škola, učí žáka pouze přejímání cizích názorů. Zdůrazňuje, že v hodinách literární výchovy je jediným funkčním prostředkem rozvoje samostatného myšlení četba.⁴⁸⁴ Didaktici literární výchovy v exponování *interpretačně-analytického metodického přístupu*⁴⁸⁵ intenzivně pokračují i po roce 1989.⁴⁸⁶ Problém však spočívá v tom, že do edukační reality, zejména středoškolské, tento letitý požadavek, navíc umocněný tlakem moderní doby informačních technologií a rychle se proměňujících potřeb žáků, proniká velmi pozvolna, a to i po zavedení Rámcových vzdělávacích programů, které jsou postaveny na rozvíjení klíčových kompetencí zásadních pro život v novém tisíciletí.⁴⁸⁷ Podle RVP pro gymnázia je učivem mimo jiné stejně tak „vývoj literatury v kontextu dobového myšlení, umění a kultury“, jako „metody interpretace textu“, které počítají s rozvojem čtenářských kompetencí a schopností vlastní interpretace textu.⁴⁸⁸

Nežřídká i přesto v praxi přetrvává *reprodukčně-explikační* metodický systém, v horším případě *dogmaticko-reprodukční*,⁴⁸⁹ a k žákům se v herbartovském duchu přistupuje jako k budoucím bohemistům, navíc encyklopedického ražení. Poznatky literární vědy –

---

⁴⁸³ MUKAŘOVSKÝ, Jan.: *Vyučování jazyku mateřskému na školách francouzských a o potřebě jeho reformy na školách našich*. Střední škola 1925. In: HOFFMANN, B.: *Z teorie a praxe vyučování literatury*. Praha, SPN 1981, s. 43–44.

⁴⁸⁴ Tamtéž.

⁴⁸⁵ V tomto přístupu se „...*struktúra vyučovacej hodiny (...) prispôsobuje zážitkovo-poznávacím zákonitostiam, ktoré sú príznačné pre komunikáciu s literárnym dielom; literárne dielo sa stalo objektom estetického prežívania.*“ OBERT, Viliam: *Kapitoly z didaktiky literatúry*. Nitra. Semináriium. Pdf v Nitre 1992. Citováno podle: HLEBOVÁ, Bibiána: *Aké druhy metodických systémov vyučovania literatúry poznáme?* In: LIPTÁKOVÁ, Ludmila a kol.: *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatury pre primárne vzdelávanie*. Príloha k 5. kapitole. Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta 2011, s. 2. Dostupné z: <http://indi.pf.unipo.sk/files/ucebnica/prilohy/5.pdf>.

⁴⁸⁶ Např.: Jeřábek 1989, Obert 1992; Lederbuchová 1995, 1997, 2010; Nezkusil 2004, Germušková 2007, Hník 2014 aj.

⁴⁸⁷ Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>. Srov.: HNÍK, Ondřej: *Didaktika literatury: výzvy oboru. Od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchového oboru*. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2014, s. 15–16.

Srov. také: ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra: *Vliv kurikulární reformy českého školství na zvýšení zájmu o četbu v hodinách literární výchovy u českých žáků i u cizinců*. In: *Literární výchova jako cesta k četbě: sborník z mezinárodního semináře*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2008, s. 47–48.

⁴⁸⁸ Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*, s. 16.

⁴⁸⁹ *Dogmaticko-reprodukční* metodický systém je založen na pouhém memorování faktografie, efektivnost vyučování se měří jen množstvím osvojených poznatků. V systému *reprodukčně-explikačním* žák sice stále reprodukuje předkládané učivo, ale může se opřít o vlastní slovník, jeho úloha při odhalování smyslu díla je ale druhořadá. In: Liptáková a kol.: 2011, s. 2.

množstevně předimenzované – tak předává učitel studentům minimálně didakticky transformované, ochuzené o estetický zážitek, a ti si je pak osvojují bez hlubšího pochopení, tedy i bez rozvoje schopnosti kritické reflexe.⁴⁹⁰ Potom jde ale o tzv. povrchové učení, které je v protikladu k žádoucímu učení „hlubokému“: „...učení musí mít na žáky určitý dopad. Tím ‚dopadem‘ máme na mysli to, že pokud se žák naučí x, uvidí svět trochu jinak, a změní tak do jisté míry i své chování a postoje. Pokud ‚učení‘ dokáže reagovat pouze na požadavky určité formy hodnocení, které replikuje původní problém a kontext daného problému, je to, co se žák naučí, pouze ‚povrchové‘ učení“.⁴⁹¹

Absentuje-li ve školní praxi bezprostřední efektivní kontakt s literárními texty, a tedy i individuální čtenářská zkušenost, lze jen těžko pěstovat poučenou vnímavost vůči estetické složce uměleckých literárních děl. Pokud v hodinách literatury do popředí vystupuje funkce literatury informativní – poznatková, děje se tak na úkor funkce formativní – výchovné, díky níž se *formuje* esteticko-etický vztah ke skutečnosti, ale též na úkor funkce didakticko-instrumentální, která rozvíjí v dnešní době tak důležitou schopnost orientace v různých komunikačních situacích.⁴⁹² Nepoznávají-li žáci v hodinách literatury díla samotná, jsou jen pouhými pasivními „účastníky poznávání o díle“⁴⁹³. Takovýto způsob poznávání logicky způsobuje distanci od vzdělávacího obsahu a učitel za těchto podmínek může jen těžko kultivovat jejich myšlení. Ondřej Hník v této souvislosti hovoří v souladu se Searlovou terminologií o výkladu literární historie o tzv. ontologii třetí osoby. „Když žáci a studenti poznávají dílo samo, tedy poznávají v ontologii první osoby, tedy prostřednictvím zkušenosti, tedy dílo/text je jim smyslově dostupné, mají ho ‚před očima‘, tedy na dosah smyslů, distance neexistuje, vzdělávací obsah je tady a teď.“

Kvantitativní výzkum Věry Radvákové z roku 2012 ukázal, že více než čtvrtina žáků na českých gymnáziích s uměleckými (ale ani odbornými) texty v době šetření vůbec

---

⁴⁹⁰ Srov.: BÍNA, Daniel – NIKLESOVÁ, Eva (ed.): *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity 2007, s. 8.

⁴⁹¹ GINNIS, Paul: *Efektivní výukové nástroje pro učitele. Strategie pro zvýšení úspěšnosti každého žáka*. Praha, Čtení pomáhá, EDUKAČNÍ LABORATOŘ, z. s. 2017, s. 4.

⁴⁹² Srov. např.: Cenek 1979: s. 100. Nebo: NEZKUSIL, Vladimír: *Nástin didaktiky literární výchovy*. Praha, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 2004, s. 104.

⁴⁹³ HNÍK, Ondřej: *Literární výchova jako pozná(vá)ní tvůrčích principů*. In: Jazyk – literatura – komunikace 2013, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/cislo-1-2013/category/20-clanky>. I další citace tamtéž, nebude-li uvedeno jinak.

nepracovala.⁴⁹⁴ Podle daného výzkumu méně než pětina studentů prováděla v rámci literární výuky interpretaci (tázání se po smyslu, umělecké hodnotě), či alespoň analýzu/rozběr textu (popis prvků a jejich vztahů v textu). Když už se v hodinách literatury s texty pracovalo, sloužila tato činnost obvykle jen jako doplnění literárněhistorického výkladu. 16 % studentů z výzkumu Radvákové dokonce považovalo četbu ukázky z umělecké literatury za chvíli oddychu a signál toho, že „*můžou vypnout*“.⁴⁹⁵ Nicméně lze předpokládat, že během posledních šesti let toto procento žáků kleslo vzhledem ke stávající podobě státní ústní maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury. Ta byla poprvé naostro realizována v roce 2011. Automaticky to ale nemusí znamenat (a jistě neznamená), že se od té doby s texty vždy pracuje efektivně, protože práce s textem je bohužel u státní maturitní zkoušky postavená především na formálním rozboru literárněteoretických pojmů.⁴⁹⁶

Z kvalitativního výzkumu, který jsem prováděla v roce 2015⁴⁹⁷ vyplynulo, že důvodů, proč se i nadále nezřídka setkáváme s převažujícím naukovým charakterem výuky, může být hned několik. Zkoumané případy totiž ukázaly, že učitelé nepřemýšlejí o proměnách své výuky v čase z hlediska možných inovací forem a metod, ale že ji vnímají převážně jako otázku proměny (zpravidla redukce) obsahu, tedy toho co a v jakém poměru do své výuky zařazují. Opakovaně se také u nich objevovala teze, že studenti „tradiční výuku“ (tj. výklad) vyžadují. V neposlední řadě se rovněž ukázalo, že sami učitelé se v průběhu své vysokoškolské přípravy nesetkali s nácivkem *didaktické interpretace*, anebo jen velmi okrajově, a to napříč všemi věkovými kategoriemi. Často navíc ve svých odpovědích nerozlišovali mezi pojmy analýza

---

⁴⁹⁴ Srov. s výzkumem O. Hníka z let 2009 až 2012, který mimo jiné potvrzuje převažující faktografický charakter výuky literatury. (In: Hník 2014: s. 23–29.)

⁴⁹⁵ RADVÁKOVÁ, Věra: *Interpretace textu na gymnáziu*. Plzeň. Pedagogická fakulta Západočeské univerzity, disertační práce 2012. Rkp., s. 132–134.; Faktografické vědomosti by ve výuce literatury neměly představovat jediný cíl výuky, jakožto spíše podpůrný prostředek při procesu hlubšího poznávání a rozumění čteným textům, jak o tom hovořil již Cenek na konci sedmdesátých let. Je tedy potřeba najít mezi poznatkovou stránkou předmětu a samotnou komunikací s literárním textem vyvážený vztah a s poznatky učit studenty funkčně zacházet. [Pozn. J. K.]; Srov.: HNÍK, Ondřej: *Literární výchova jako pozná(vá)ní tvůrčích principů*. In: Jazyk – literatura – komunikace 2013, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/cislo-1-2013/category/20-clanky>.

⁴⁹⁶ Její aktuální podoba je dostupná zde: <https://www.novamaturita.cz/ustni-zkouska-z-ceskeho-jazyka-a-literatury-1404033210.html>.

⁴⁹⁷ Respondenty výzkumu byli dva muži a tři ženy. Jedna z respondentek učí již třicet let, tři z nich mají praxi kolem deseti let a jeden z respondentů působí ve školství čtyři roky. Dvě z respondentek studovaly ještě za minulého režimu, jedna v 70. a druhá v 80. letech, další v prvním desetiletí 90. let, zbylí dva respondenti až po roce 2000. V rámci zachování anonymity označuji respondenty: 1.–3. Ž a 1., 2. M. K analýze dat byla použita technika otevřeného kódování. Více in: KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Postoje středoškolských učitelů k výuce české literatury padesátých let*. In: Jazyk – literatura – komunikace 2015, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/cislo-2-2015>.

textu a interpretace textu. Otázka samotné didaktické interpretace textu se proto ukázala jako přinejmenším problematická záležitost:

Když jste narazila na práci s textem, učili jste se na vysoké, jak interpretovat text s dětmi ve škole?

(2. Ž):⁴⁹⁸ *My jsme rozebírali s panem profesorem Cenkem třídní hledisko. To byla taková ta stranicnost v literatuře a podobně. Jako... aby to byl rozbor textu s ohledem na děti, to jsme absolutně nezažili...*

Co se týká konkrétně didaktiky literatury na VŠ, co z ní vám pak bylo užitečné v praxi?

(1. M):⁴⁹⁹ *Vůbec si nevzpomínám, že byla, ale určitě byla.*

Ale nevíte vůbec...

(1. M): *Ne...*

A zkoušeli jste pracovat s textem tak, jak byste to pak dělali ve škole se studenty?

(3. Ž):⁵⁰⁰ *(pauza) Je to spousta let, ale pokud se pamatuju, tak asi dvakrát ano.*

A ty věci, které jste na didaktice dělali, byly vám nějak pak užitečné v praxi?

(3. Ž): *Nijak zvlášť.*

Jedna z respondentek ani nereflektovala rozdíl mezi interpretací literárněvědnou a didaktickou:

Zkoušeli jste tedy, jak by se dalo s textem pracovat s dětmi ve škole?

(1. Ž):⁵⁰¹ *Ano, ano. (...)*

A byl tedy rozdíl, kdy jste interpretovali texty vy jako studenti – na vysokoškolské úrovni – a když jste interpretovali texty tak, jak byste to dělali ve školní praxi s dětmi?

(1. Ž): *Ne, to ne, to ne, to ne, to ne. To se řešilo obecně, co z toho textu dokážeme pochopit. Předpokládalo se, že mi od těch studentů nejsme zas tak odlišní, většinou.*

---

⁴⁹⁸ Respondentka 2. Ž studovala na FF UK v letech 1979–1984. Nejprve učila na SOŠ, potom na gymnáziu a nyní učí na SOŠ.

⁴⁹⁹ Respondent 1. M studoval na PF JČU v letech 2001–2006. Učí na gymnáziu.

⁵⁰⁰ Respondentka 3. Ž absolvovala FF UK v roce 1997. Učí na gymnáziu.

⁵⁰¹ Respondentka 1. Ž studovala na FF UK v letech 1973–1978, učí od roku 1984 na SOŠ. [Pozn. J. K.]

V důsledku toho se ve škole setkáváme se „scientistně“ pojatou interpretací textu (Lederbuchová), která klade přílišný důraz na metodu racionálního pozorování textu. Ta stejně jako interpretace literárněvědná považuje za svůj cíl především „*odkrytí uměleckého kódu textu*“⁵⁰². Tento „scientistní“ interpretační přístup však upozaduje estetickovýchovný potenciál textu a jeho vnímání jako uměleckého díla. Do centra zájmu vyučovacího procesu primárně staví text-učivo, nikoli žáka jakožto aktivní učící subjekt.⁵⁰³ Hlavním cílem didaktické interpretace však je rozvoj a kultivace žákovy tvořivé komunikace s textem a posilování jeho čtenářské kompetence. Vede žáka k tomu, aby „*do své čtenářské záměrnosti komunikace akceptoval vliv autorské záměrnosti uměleckého textu*“⁵⁰⁴. To vše se děje s přihlédnutím k úrovni čtenářství žáka.

V dané skupině respondentů vyšlo najevo, že učitelé, kteří se převážně opírají o učebnice, návodné úkoly ve cvičebnicích a o vypracované obsahy děl, mají větší problém s implementací interpretace textu do výuky⁵⁰⁵, nežli ti, kteří vycházejí zejména z primárních zdrojů (tj. samotných literárních děl). Na základě těchto zjištění lze tedy stanovit hypotézu, že učitelé, kteří primárně spoléhají na své vlastní čtenářství, mají více odvahy realizovat ve výuce interpretaci (tj. organické hledání smyslu) textu. U učitelů z odborných škol se navíc opakoval názor, že čím slabší je student, tím méně je potřeba s textem jako takovým pracovat:

(1. Ž): Protože jsem začínala na učňáku, kde samozřejmě čeština nebyla maturitní předmět a kde to bylo zaměřené úplně jinak, takže tam samozřejmě⁵⁰⁶ ten text hrál druhotnou roli. Hlavní bylo naučit je číst a psát a rozumět něčemu a zvládnout běžné slohové útvary a podobné věci tak, aby uměli napsat životopis a uměli napsat, já nevím, text bez zásadních stylistických a hrubých chyb a podobně. Takže tam literatura byla spíš jako literární teorie a historie...

A s tou prací s texty to tedy bylo tak, že jste ji nejprve zkoušel a pak jste ji upozadil? Takhle to bylo?

---

⁵⁰² VALA, Jaroslav: *Poezie v literární výchově*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta 2011, s. 12.

⁵⁰³ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: *Literatura ve škole*. Plzeň, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity 2010, s. 103–107.

⁵⁰⁴ Lederbuchová 2010: s. 203.

⁵⁰⁵ A „vznění díla“ chápou jako něco daného.

⁵⁰⁶ Podtrhla J. K.

(2. M):⁵⁰⁷ *Hmm, spíš tak jo, protože prostě na těch typech škol [SOU, SOŠ] nebyli lidi, kteří nějakým způsobem... byli schopní se tím nějak hromadně zabývat, většinou se se mnou bavil jeden dva a mě to prostě nebaví, ti ostatní si tam potom hráli s něčím nebo rušili, nebo prostě (pauza) nepřišlo mi to jako dobře investovaný čas...*

U některých respondentů lze dohledat přímou souvislost mezi zavedením státní maturitní zkoušky a navýšením časové dotace pro práci s textem v jejich výuce. Ž. potvrdila, že literární text „jako ilustraci výkladu“ ve svých hodinách nahradila jeho analýzou „dle požadavků ke státní zkoušce“, tedy především zmiňovaným nácvikem literárněteoretického pojmosloví:

Co konkrétně pro vás znamená práce s textem?

(2. Ž): *Bud' teda jsem pohodlná a pak používám ty pracovní listy, to se přiznám, jo, že, tam je už teda ten návod (...) co tam mají hledat (...) nebo teda... ted' už ke konci toho působení na gymnáziu jsem měla jako východisko tu maturitu, takže my jsme opravdu dělali ten rozbor textu tak, jak se žádá u té maturity, to znamená, měli určit (...), jaký to je literární druh, žánr... jaká je tam forma vyprávění, ich-forma, er-forma, jaké jsou tam postavy, jestli mluví přímou řečí, nepřímou, slovní zásobu...*

Z těchto výpovědí vyplývá, že ačkoli s texty daní učitelé po zavedení nové podoby maturitní zkoušky opravdu pracují častěji (daní respondenti textu v průměru věnují z 45minutové výuky zhruba třetinu času), více než o žádoucí *interpretaci* textu jde o pouhý řemeslný *rozbor* jeho „formální stránky“. Vzhledem k omezenému vzorku respondentů a kvalitativní podobě daného výzkumu však je zřejmé, že na základě těchto poznatků nelze vyvodit relevantní zobecňující závěry. Sebrané poznatky ale mohou posloužit jako výchozí hypotézy pro další výzkumné studie na toto téma.

Jak se v posledních letech proměnila situace ve výuce českého jazyka a literatury právě vlivem podoby státní maturitní zkoušky, nejnověji zkoumal prostřednictvím výpovědí středoškolských učitelů Stanislav Štěpáník. Autor hovoří s použitím anglosaské terminologie o zkoumání tzv. *washback efektu* (vlivu zkoušky na vyučování a učení z hlediska obsahu i metod).⁵⁰⁸ Zásadním poznatkem, který z výzkumu vyplývá, je, že to, co nyní určuje obsah

---

⁵⁰⁷ Respondent 2. M studoval PF JČU. Učí od roku 2007 na SOU a SOŠ.

⁵⁰⁸ Jedná se o kvalitativní výzkum metodou polostrukturovaných rozhovorů s 16 učiteli. In: ŠTĚPÁNÍK, Stanislav: *Vliv nové podoby maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury na vyučování ve výpovědích učitelů*. Pedagogická orientace 2018, roč. 28, č. 3, s. 435–471. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/10346>; Srov. pojmy *washback* (mikropohled) a *impact* (makropohled). Tamtéž: s. 436.;

výuky literatury, nejsou předpokládány Rámcové vzdělávací programy, ale katalog požadavků k maturitní zkoušce⁵⁰⁹. „*Rámcový vzdělávací program funguje pouze jako jakési vzdálené kurikulum v teorii, k jehož očekávaným výstupům se učitelé v praxi již nevracejí. Školní vzdělávací programy představují tematické plány, zásadně ovlivněné katalogem požadavků k maturitě...*“⁵¹⁰ Výuka literatury je tak zásadně ovlivněna přípravou na maturitní zkoušku. Do jaké míry je sama o sobě pouhou přípravou na tuto zkoušku, je ovlivněno typem školy, ale i osobností a praxí učitele. V mém výzkumu z roku 2015 jedna z respondentek v souladu s tímto Štěpáníkovým poznatkem uvedla:

***Mění se tedy podle té úrovně studentů na jednotlivých oborech i práce s nimi?
Ted' myslím zejména tu práci s texty...***

(1. Ž): Tak samozřejmě. To, co se dá dělat v lyceu, nemůžu dělat u masérů nebo tedy ve třídách, které opravdu mají problémy s tím vůbec přečíst text, natož mu nějak hlouběji porozumět a něco tam hledat.

Takže tam je práce s texty upozaděná?

(1. Ž): No, tam je to přímo směřované směrem k maturitě. S důrazem na těch pár textů, kterým jsou schopni porozumět a jsou schopni je u maturity nějakým způsobem analyzovat a interpretovat.

Další respondentka se zase maturitní zkouškou zaštiťuje v odpovědi na otázku, proč se jí nezdá vhodná výuka prostřednictvím žánrů⁵¹¹:

(3. Ž): ...je na to málo času. Oni za ty čtyři roky musí projít celý ten kánon, celý ten katalog cílových požadavků, který je potřeba k maturitě, a přece jenom ta chronologická metoda je systematictější.

Mohlo by se zdát, že požadavky ke státní maturitní zkoušce jsou v souladu s konstruktivistickým charakterem RVP, jeho důrazem na rozvoj kompetencí a „formativním akcentem“. Při bližším zkoumání se ale tyto dva dokumenty naopak rozcházejí. Příkladem

---

Štěpáník vychází ze studie: Alderson & Wall: 1993, na základě níž stanovuje hypotézy a formuluje výzkumné otázky.

⁵⁰⁹ Dostupné z: https://www.novamaturita.cz/index.php?id_document=1404033138.

⁵¹⁰ Štěpáník 2018: s. 459. I dále tamtéž, nebude-li uvedeno jinak.

⁵¹¹ Výukou prostřednictvím žánrů se zabývám níže v samostatné kapitole.

budiž nastavení ústní maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury, která je zdánlivě v souladu s moderní didaktikou, neboť je v základu postavena na čtenářství⁵¹², a „nutí“ tak učitele primárně pracovat s textem. Ovšem unifikace její struktury a důraz na formální rozbor a práci s literárněteoretickými pojmy jsou v přímém rozporu s podstatou didaktické interpretace a jejími didaktickými cíli. Zde se tak potvrzují teze, které přinesl výše uvedený výzkum v roce 2015 o neefektivní práci s textem. Nová koncepce státních maturit tak současnou didaktiku literatury dle nejnovějších výzkumů nejen že nenásleduje, ale spíše jde proti jejímu základnímu smyslu.

Nepříznivé zjištění přinesla studie Daniela Münicha a Jany Krajčové, která v mezinárodním a generačním srovnání zkoumá intelektuální dovednosti českých učitelů a jež se opírá o data mezinárodních šetření PIAAC a ALL z roku 2012. Podle výsledků této studie totiž Česká republika „*vykazuje vysoký podíl mladých učitelů s nízkou úrovní čtenářských gramotností, která je výrazně pod průměrem celé mladší dospělé populace (...)*“⁵¹³ Srovnání též ukázalo na „*dynamický nárůst heterogenity čtenářské a ICT gramotnosti u mladší generace učitelů, který je mimořádně vysoký*“⁵¹⁴ ve srovnání s ostatními zeměmi. Autoři textu navíc vyslovují hypotézu, že od roku 2012 pravděpodobně tato heterogenita ještě narostla. Zda a jakým způsobem tento fenomén ovlivňuje (a do budoucna ještě může ovlivnit) výuku literatury a požadovaný důraz na didaktickou interpretaci textu, je úkolem pro další výzkumy.

Výuka literatury má význam jedině formou kontinuálního aktivního čtení a interpretace textů na všech stupních škol. Jedině tak může obstát do budoucna smysl tohoto předmětu i před studenty a jedině tak v nich můžeme utvářet pozitivní a trvalý vztah k četbě a pěstovat v nich schopnost estetického prožitku. Efektivní práce s texty pomáhá studentům rozvíjet komunikační kompetence, utvářet vlastní stanoviska a ta si pak i obhajovat. To jsou zásadní dovednosti, které je připravují na reálný život. Cílem výuky literatury nemá být balík faktografických vědomostí, kdy se kdo narodil, „*telefonní seznamy*“ děl, která ten který

---

⁵¹² Viz školní kánony literárních děl a z nich výběr 20 knih k ústní maturitní zkoušce. Dostupné z: <https://www.novamaturita.cz/skolni-seznam-literarnich-del-1404037375.html>.

⁵¹³ MÜNICH, Daniel – KRAJČOVÁ, Jana: *Intelektuální dovednosti českých učitelů v mezinárodním a generačním srovnání*. IDEA, projekt Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. Studie 10 / 2008, s. 15. Dostupné z: <https://idea.cergeei.cz/files/IDEA Studie 10 2018 Intelektualni dovednosti ceskych ucitelu/files/downloads/IDEA Studie 10 2018 Intelektualni dovednosti ceskych ucitelu.pdf>.

PIAAC: The Programme for the International Assessment of Adult Competencies) je program Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) zaměřený na průzkum základních dovedností dospělých. ALL: (Adult Literacy and Lifeskills) je předchůdce PIAAC. Tamtéž: s. 25.

⁵¹⁴ Tamtéž: s. 1.

spisovatel napsal, ani obsahy těchto děl a jejich předem dané „hlavní myšlenky“, ale ani mechanicky nacvičované formální rozborů literárněteoretického pojmosloví. Tyto poznatky nemají samy o sobě žádný vzdělávací potenciál, protože „poznatek je informace zpracovaná poznávajícím a učitel poznatky předávat nemůže. K utváření poznatků v duševním světě žáka je nutná (...) aktivita subjektu. (...) transmisivní vzdělávání vede k pasivitě žáků a k formálnímu (verbálnímu) pseudopoznání“⁵¹⁵.

Z filosofického hlediska jsou takto nabyté školní znalosti pouhým souhrnem mínění (*doxa*), i když možná pravdivých, nikoli skutečným poznáním (*epistémé*). Tato mínění nás od pravého poznání odvádí, protože v nás vytváří mylný dojem, „že už máme poznáno“.⁵¹⁶ Nehledě na to, že takovéto „poznání“ nemívá příliš trvalý charakter. Výchova a vzdělání by měly být cestou k autenticitě a poznatky jsou užitečné jen tehdy, odkazují-li k „dosud nezakoušenému světu“, tedy jsou-li odkazy na přirozený svět. „[dospělý člověk] *Nechce ty nedospělé učit tomu, co určitého sám uviděl; chce jim umožnit něco mnohem důležitějšího: stát se dospělými, svobodnými a odpovědnými.*“⁵¹⁷ Zprostředkovanou zkušenost není možné si osvojit. Ale ani mnoho zkušeností automaticky neznamena být zkušeným a chápat tak své místo „v zakoušeném světě“. Je podstatné dokázat se ze svých zkušeností učit. „*Zkušeným není ten, kdo mnoho zakusí, ale ten, kdo je vždy znovu otevřen pro novou zkušenost.*“ Otevřenost vůči novým zkušenostem je potřeba kultivovat, „*překročit danost zakoušeného*“.⁵¹⁸

Naším cílem by tedy mělo být neustálé reflektování vlastních zkušeností, a díky tomu rozvíjení smyslu pro zkušenosti nové. Ne vždy je ale také žákům jasné, proč se ve škole učí tomu, čemu se učí. Problém je, že ve chvíli, kdy nerozumíme smyslu dané činnosti, nemůže mít z podstaty věci tato činnost formativní úlohu. Jedině až tehdy, kdy známe smysl toho, proč něco konáme, můžeme za toto konání převzít odpovědnost.

---

⁵¹⁵ KUŘINA, František: *Didaktická transformace obsahu a školská praxe*. Pedagogika 2009, roč. LIX, s. 304–305. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/files/2013/12/P_2009_3_07_Didaktická_298_308.pdf.

⁵¹⁶ KRATOCHVÍL, Zdeněk: *Výchova, zřejmost, vědomí*. Praha, Herrmann & synové 1995, s. 96.

⁵¹⁷ Kratochvíl 1995: s. 36–37.

⁵¹⁸ PEŠKOVÁ, Jaroslava – SCHÜCKOVÁ, Ladislava: *Já, člověk. Jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*. Praha, SPN 1991, s. 55–57.

Literatura ve škole má žákům především pomáhat utvářet životní hodnoty a jedině skrze *osobní zkušenost*, „intimní setkání se“ s uměleckým textem lze rozvíjet schopnost rozumět sobě i světu, který nás obklopuje, a kriticky jej reflektovat.⁵¹⁹

2.3. Literární výchova na nižším a vyšším stupni vzdělávání

Pozornost současných oborových didaktiků je zaměřena především na literární výchovu na nižších stupních vzdělávání⁵²⁰, tj. primárním (ISCED 1) a nižším sekundárním stupni (ISCED 2). Jedná se o děti raného (cca 6–8 let), středního (cca 8–12 let) a staršího (cca 12–15) školního věku. Sem se soustřeďuje i valná část výzkumů čtenářských kompetencí. Didaktika literatury pro vyšší sekundární vzdělávání (ISCED 3), tedy pro žáky-adolescenty ve věku mezi 15 a 20 lety⁵²¹, zůstává v porovnání s tím do značné míry upozaděna. Společným základem pro primární i sekundární vzdělávání je komunikativně-aktivizační pojetí literatury a aktivní práce s texty, které jsou didakticky transformované dle čtenářských kompetencí žáků.

Pro definování podstaty literární výchovy na nižším a vyšším stupni vyjdeme z teoretického konceptu, který pro žáky základních škol rozpracovala Ladislava Lederbuchová (2010): „*Převažující metodou (...) by se měla stát četba a didaktická interpretace uměleckého textu (...), která žákovi pomůže porozumět, jak literatura své obsahy utváří a komunikuje, co literární dílo jako konkrétní tvar říká čtenáři. (...) Smyslem tohoto přístupu je naučit žáka komunikovat s uměleckou literaturou pro jeho vlastní umělecký zážitek, pro radost z dobrodružství poznávání významové výstavby textu a porozumění jejím obsahům, včetně jejich kontextů (...) vypěstovat jeho potřebu číst hodnotnou a čtenářsky náročnou literaturu. Smyslem je rozvíjet a pěstovat žákovu schopnost alternativního vidění a vnímání skutečnosti...*“⁵²²

Na nižším stupni je tedy základním cílem literární výchovy kultivace žáků k celoživotnímu čtenářství, posilování čtenářských a komunikačních kompetencí a nastavování jejich hodnotové orientace. Rozumění literárnímu sdělení by se mělo dít hlavně prostřednictvím zážitkového

---

⁵¹⁹ Více k tomuto: NUSSBAUMOVÁ, Martha C.: *Ne pro zisk. Proč demokracie potřebuje humanitní vědy*. Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, FILOSOFIA, Praha 2017.

⁵²⁰ Např.: L. Lederbuchová, J. Toman, J. Marhounová, V. Vařejková, J. Zítková aj.

⁵²¹ Věkové dělení dle M. Vágnerové. In: VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha, Portál 2000.

⁵²² Lederbuchová 2010: s. 11–12.

čtení⁵²³ a zařazováním prvků tvořivé dramatiky⁵²⁴. Na vyšším stupni je důraz kladen nejen na posilování schopnosti estetického prožitku z četby, ale i na rozvoj schopnosti funkčního užívání poznatků při interpretaci uměleckých textů a pokusech o jejich hlubší kritickou reflexi. Jako funkční se jeví především výuka metodou řízeného objevování (heuristická metoda) a problémového vyučování.⁵²⁵

Kam tedy literární výchovou na vyšším stupni směřujeme?⁵²⁶ Ideálním cílem je kultivovaný čtenář motivovaný k celoživotnímu čtenářství a vzdělávání, čtenář, který rozezná uměleckou literaturu od oddechové a je schopný estetického, nejen emocionálního⁵²⁷, prožitku, čtenář kriticky myslící, který – jak již bylo řečeno – prostřednictvím rozumění textům, tvořivé práce s nimi a rozlišování různých autorských přístupů poznává sám sebe, uvědomuje si svou pozici ve vztahu ke skutečnosti a k druhým lidem, zaujímá k sobě i ke světu stanoviska, etabluje v sobě etické cítění a systém hodnot, za kterými si bude stát. „*Střední škola by měla zajistit standardní literární vzdělanost; jejím cílem ovšem není popletený historik, nýbrž kultivovaný čtenář a člověk.*“⁵²⁸

2.4. Typologie žáků-čtenářů a adolescentní čtenář

Podle definice Viliama Oberta: „*Čitatela v reláciách tvorby a recepcie literárneho textu chápeme jako základného účastníka literárnej komunikácie, adresáta estetickej informácie, jako jeden typ príjemců literárneho diela.*“⁵²⁹ Tradiční model literární komunikace *autor = text*

---

⁵²³ Zážitkové čtení rozvíjí zájem o čtení (uspokojení z četby), hlubší čtenářský zájem a formuje jeho pestrost, pomáhá kultivovat literární vkus. Podle OBERT, Viliam: *Detská literatúra a čitateľský rozvoj dieťaťa*. Nitra, ASPEKT 2002 a OBERT, Viliam: *Kapitoly z didaktiky literatúry*. Semináriium. Nitra, PF UKF 1992. In: Liptáková Ľudmila a kol.: *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie*. Príloha k 5. kapitole. Prešov, Pedagogická fakulta. Prešovská univerzita 2011.

⁵²⁴ „*Umožňuje rozširovať vlastnú zkušenosť čiastočnou identifikáciou s literárnymi postavami a vcitovaním se do nich, zskúmať motívy chovania a jednania postav na základe vlastného prožitku, rozvíjať vnímavosť k okolím, citlivosť k ostatným ľuďom, učí toleranciu k iným názorom a zároveň nenásilne rozvíja dovednosť vyjadřovať vlastné názory a prijateľným spôsobom je obhajovať.*“ BERÁNKOVÁ, Eva: *Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla*. Plzeň, Fraus 2002, s. 10.

⁵²⁵ Nezkusil 2004: s. 93–98.; PETTY, Geoff: *Moderní vyučování*. Praha, Portál 2013, kap. 29.; KALHOUS, Zdeněk – OBST, Otto a kol.: *Školní didaktika*. Praha, Portál 2002, s. 310–311.

⁵²⁶ Srov. s: HNÍK, Ondřej: *Didaktika literatury: od polemických diskursů po formování samostatného oboru*. In: STUHLÍKOVÁ, Iva – JANÍK, Tomáš a kol.: *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*. Brno, Masarykova univerzita 2015, s. 52 – 53.

⁵²⁷ Posun od emocionálního pubescentního čtenářství (emoce vyvolané textem) ke čtenářství, které dovede ocenit estetické kvality díla – dané kvalitou textové výstavby. (Nezkusil 2004: s. 155).

⁵²⁸ PETERKA, Josef: *Teorie literatury pro učitele*. Jiloviště, Mercury Music Entertainment 2007, s. 105.

⁵²⁹ JURČO, Ján – OBERT, Viliam: *Didaktika literatúry*. Bratislava, SPN 1984, s. 37.

= čtenář je v rámci komunikace didaktické, tzv. metakomunikace, variován do podoby učitel = didaktický metatext = žák.⁵³⁰ Podle míry schopnosti rozkrýt vnitřní a vnější vrstvy textu pak Obert rozlišuje čtenáře *naivního*, který ztotožňuje literární dílo se skutečností, nepřijímá ho jako složitě strukturovaný znak a soustřeďuje se na jeho věcně sdělnou složku, dále pak *sentimentálního*, jehož primárně zajímá téma díla a nechává se unést emocemi vyvolanými věcnou stránkou textu – v čemž spatřuje ono estetické, a *diskursivního*, který chápe dílo jako znak, tedy jej neztotožňuje se skutečností mimoliterární, k níž text odkazuje, a vnímá přesahy díla.⁵³¹ Otakar Chaloupka rozlišuje přístup k četbě *fragmentární*, *narativní* a *integrační*, Ladislava Lederbuchová ještě přidává mezistupeň – přístup *difúzní* (tzv. četbu rozptýlenou).⁵³² Rozptýlená četba je často typická pro žáky vyššího stupně, adolescentní čtenáře, na které v souvislosti se zaměřením práce obracím svoji pozornost primárně.

Čtenářství adolescentů, respektive jejich čtenářské kompetence⁵³³, se ve své disertační práci snažila zmapovat Šárka Klumparová. Tato čtenářská kategorie do té doby nebyla samostatně vymezena, a nebyla tudíž prozkoumána tak jako například období pubescence.⁵³⁴ Dle poznatků vývojové psychologie je období dospívání spojené s hledáním nové identity.⁵³⁵ Adolescent vyniká v aktivním vymýšlení nových způsobů řešení problémů, nemá ještě vzhledem k nedostatku životních zkušeností zafixovány návodné ani schematické vzorce aplikovatelné na konkrétní situace, které by jeho myšlení regulovaly. Zkušenosti jiných pro něj nejsou dostatečně relevantní, a tak jako korektiv fungují pouze zkušenosti vlastní, zvláště ty negativní. Často hledá bez ohledu na kontext řešení radikální a jednoznačná, vedoucí

---

⁵³⁰ Lederbuchová 2010: s. 31.

⁵³¹ Srov.: Nezkusil 2004: s. 45.

⁵³² CHALOUPKA, Otakar: *Horizonty čtenářství*. Praha, Albatros 1971.; LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: *O pubescentním čtenářství II.*, Český jazyk a literatura 1996–1997, roč. 47, č. 5–6., s. 117. Podle: KLUMPAROVÁ, Štěpánka: *Čtenářské kompetence adolescentů*. Praha, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, disertační práce 2009. Rkp., s. 45.

⁵³³ „Čtenářskou kompetenci se rozumí celková, především dlouhodobě utvářená připravenost k četbě, do níž se promítají i čtenářské zájmy a potřeby. Její kvalita je závislá na osobnostních dispozicích čtenáře, především psychických – na stavu a druhu emocionality, temperamentu, obrazotvornosti, úrovni intelektu, na znalosti významového bohatství jazyka, na vzdělanosti, na sociálním postavení, životní zkušenosti a preferovaných životních hodnotách, na estetickém a uměleckém vkusu, především literárním, ale zejména na čtenářské zkušenosti a literární vzdělanosti – na úrovni osvojení komunikačních interpretačních dovedností a na „znalosti“ šíře a různorodosti krásné literatury, ale i dalších umění, na znalosti pravidel znakového sdělování dané kulturní oblasti.“ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: *Čtenářství jedenáctiletých*. Podle: Klumparová 2009: s. 15.

⁵³⁴ Klumparová 2009: s. 41.; Tématem se zabývá i Veronika Vondrová ve své diplomové práci *Problematika čtenářství v adolescentním věku* (Rkp. 2016).

⁵³⁵ Podle: Vágnerová 2000: s. 253.

k rychlému a jistému překonání problému. Důležitá je pro něj svoboda rozhodování, ne tak už zodpovědnost za tato rozhodnutí spojená s dospělostí. Rozhoduje se impulzivně, dokáže projevit velkou míru nadšení, pokud jej něco skutečně zajímá. V otázkách morálky adolescentovi nestačí mechanicky respektovat daná pravidla zvnějšku, přemýšlí nad nimi autonomně a hledá vlastní, často nekompromisní, stanoviska. S tím souvisí i proměna jeho sociálních rolí (přibližování se roli dospělého, příprava na profesní život) a proměna vztahu k dospělým, především rodičům. Zásadní jsou pro adolescenta vrstevnické vztahy. Vrstevníci-adolescenti společně experimentují, jak efektivně řešit nejrůznější situace, inspirují se vzájemně v užívání účinných sociálních strategií, dodávají si pocit jistoty a sounáležitosti. Zároveň je socializace s vrstevníky důležitým prostředkem sebepoznání. Adolescentův vztah ke škole pak lze interpretovat „jako transformovaný vztah k celé společnosti, jejím normám a hodnotám i k vlastní roli, kterou zde jedinec získal. Nepřijetí standardních hodnot a norem se může projevit odmítnutím vzdělání jako hodnoty společnosti dospělých (...) Tuto tendenci lze chápat i jako jeden z možných projevů adolescentního moratoria.“⁵³⁶

Jako čtenáři jsou adolescenti zpravidla řazeni ke čtenářům dospělým a v jejich kontextu i zkoumání.⁵³⁷ Klumparová ve svém výzkumu z roku 2009⁵³⁸ vychází z teze, že tento typ čtenáře v sobě kombinuje prvky jak čtenářství pubescentního, tak i dospělého, a to v logickém důsledku překlenovacího charakteru tohoto vývojového období. Čtenářské kompetence adolescentů zkoumá formou dotazníku, který zahrnuje výchozí text (povídka Julia Cortazára *Nocí naznak*) a otázky zaměřené na zjišťování postojů k textu a jeho interpretaci. Navazuje zde na výzkum ze své diplomové práce, který mimo jiné prokázal, že středoškoláci jednoznačně

---

⁵³⁶ Tj. snahy zastavit přicházející dospělost. Tamtéž: s. 281.

⁵³⁷ Klumparová 2009: s. 41.; Sem je ve svém porevolučním čtenářském výzkumu zahrnul například i Aleš Haman, viz jeho kniha: *Literatura z pohledu čtenářů* (1991). Obecně nejrozsáhlejší výzkum čtenářství obyvatel České republiky od 15 let a výše je výzkum Jiřího Trávnička, proběhnuvší již třikrát, naposledy v roce 2013. Viz: *Překnížkováno. Co čteme a kupujeme*. Brno, Host 2014. (První výzkum se uskutečnil v roce 2007, viz: *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Brno, Host 2008. Druhý výzkum probíhal na přelomu let 2010 a 2011, viz: *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení*. Brno, Host – Národní knihovna 2011.) První a druhý výzkum ukázal, že adolescenti (zde spadající do kategorie 15–24) mají mezi sebou nejvíce tzv. častých čtenářů (tj. přečtou 13 a víc knih za rok): v roce 2007 to bylo 36% z nich a v roce 2010 39% z nich. Nicméně rok 2013 přinesl drtivý úbytek této kategorie čtenářů a klesl z 39% na 23%. U dané skupiny respondentů také nejvýrazněji klesá denní frekvence čtení. (Trávniček 2014: s. 56, 57 a 107.)

⁵³⁸ Smíšeného výzkumu (kombinace kvantitativního i kvalitativního typu šetření) se zúčastnilo 132 respondentů, z toho 51 gymnazistů a 81 studentů odborných škol. Ve vzorku převážily ženy počtem 97, mužů bylo 35. Ve vzorku bylo zastoupeno 30 patnáctiletých, 42 šestnáctiletých, 37 sedmnáctiletých, 21 osmnáctiletých respondentů a 2 devatenáctiletých.

preferují krátké prozaické útvary před poezií, která u nich stojí na okraji zájmu, a že v próze prokazují vyšší čtenářskou kompetenci.

Obecně lze o čtenářské kompetenci adolescentů říci, že její „základní složky (...) (složka emocionální, racionální a složka všeobecného kulturního přehledu) nejsou (...) rovnoměrně rozvinuty. Výsledky výzkumu ukázaly, že Achillovou patou dnešních středoškoláků při recepci a následné interpretaci uměleckého textu je neschopnost uplatnit teoreticky nabyté vědomosti všeobecně kulturního rozhledu.“⁵³⁹ Z výsledků výzkumu z roku 2009 pak vyplývá, že adolescenti se ve shodě s pubescentním čtenářem zaměřují při konkretizaci textu především na děj, ale zároveň už pro ně není tak důležitý hlavní hrdina (na rozdíl od pubescentního čtenáře, který se s hlavní postavou identifikuje a do četby promítá především subjektivní zkušenosti⁵⁴⁰), snaží se ve větší míře porozumět autorské záměrnosti a hledají v textu skryté významy. Jejich objevování a celkové rozumění textu jim způsobuje potěšení. Častěji za zdroj estetické libosti považují autorský styl a kompozici povídky, které pubescent zpravidla nereflektuje vůbec. Adolescenti se tak pohybují především v rovině konotovaných významů a chápou umělecký text v Mukařovského pojetí jako znak, nejen jako věc. Interpretaci těchto aspektů však ještě chybí integrující ráz. Nelibost v nich může způsobit nepochopení textu, které je nejčastěji dáno nedostatečným rozlišením fikčního světa od světa aktuálního a používáním encyklopedie aktuálního světa k porozumění fikčnímu světu a jeho rekonstrukci. Výzkum ukázal, že s rostoucím věkem se obohacuje čtenářská zkušenost adolescentů a v důsledku toho roste i jejich čtenářská kompetence. Nepřekvapivě se též potvrdila hypotéza, že studenti gymnázií vykazují vyšší čtenářské kompetence než studenti středních odborných škol.⁵⁴¹

2.5. Diachronie a synchronicita v literární výchově na vyšším stupni

Jak strukturovat výuku literatury, je otevřené téma. Stávající rámcové vzdělávací programy v tomto nechávají učitelům volnost.⁵⁴² Diskutovány jsou dva základní přístupy a jejich

---

⁵³⁹ Klumparová 2009, s. 53.

⁵⁴⁰ Srov. Lederbuchová 2010: s. 67–68.

⁵⁴¹ Srov. Radváková 2012: s. 97.

⁵⁴² RVP G v Očekávaných výstupech v části Literární komunikace pouze obecně uvádí, že student: 1. „vystihne podstatné rysy základních period vývoje české i světové literatury, významných uměleckých směrů, uvede jejich představitele a charakterizuje a interpretuje jejich přínos pro vývoj literatury a literárního myšlení“ 2. „vysvětlí specifičnost vývoje české literatury a vyloží její postavení v kontextu literatury světové (vzájemná inspirace, příbuznost, odlišnosti a jejich příčiny).“

modifikace. Jde o přístup *chronologický/literárněhistorický*⁵⁴³ a *žánrový/čtenářský*. První z nich, diachronní, je přístup tradiční, který v drtivé míře převažuje na většině středních škol v České republice, ať gymnaziálního typu anebo na školách odborných či učilištích. V souladu s ním je koncipován katalog maturitních požadavků, respektive zejména jeho část *Seznam autorů literárních děl, literárních žánrů, směrů a hnutí*⁵⁴⁴ a též pravidla pro sestavování školního seznamu literárních děl. Druhý, synchronní, přistupuje k literatuře na základě témat, žánrů či motivů a uplatňuje se hlavně na nižším stupni, kde je důraz kladen na upevňování čtenářských návyků vytvořených v období prepubescence.⁵⁴⁵ Pubescenti zpravidla ještě nemají plně rozvinuté abstraktní myšlení, a tím pádem ani schopnost zobecňujících úvah. Pohybují se spíše v rovině bezprostředních dojmů, intuitivně poznávají věci kolem sebe skrze prožitky s emocionálním nábojem, méně pak skrze uvědomění. Nejen z toho důvodu tak není relevantní přemýšlet zde nad literární výchovou v intencích historického vědomí, jako spíše v intencích témat, popř. žánrů.⁵⁴⁶

V rámci vyššího sekundárního vzdělávání je synchronní přístup stále považován za alternativní. Znamé je pro svůj žánrový způsob výuky literatury pražské Gymnázium Jana Keplera.⁵⁴⁷ V prvním ročníku je zde rámcovým tématem *Mimesis a hrdina* (umění jako nápodoba skutečnosti, typologie literárních hrdinů, vztah hrdina-autor-vypravěč), žánry povídka a novela, román „jako zrcadlo společnosti“ a autobiografické žánry. Z hlediska literární historie lze pozorovat rozpětí od renesance až po meziválečnou literaturu s tím, že důraz je kladen na literaturu 19. století. Ve druhém ročníku je rámcové téma *Jazyk, symbol, alegorie* (literatura jako alegorické a symbolické vyjádření světa), dále hra, absurdita, nonsens, groteska. Výuka sahá od středověké literatury k moderním básnickým směrům, přes experimentální

Literární komunikace a očekávané výstupy. in: *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 17. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>.

⁵⁴³ V souladu s chronologickým pojetím jsou koncipovány i středoškolské učebnice literatury. Viz např.: *Literatura pro 1.–4. ročník středních škol*. Didaktis, Brno 2010.; MARTINKOVÁ, Věra a kol.: *Literatura 1–4*. Plzeň 2009.; BLAŽKE, Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury*. Praha 2005.; PROKOP, Vladimír: *Přehled české literatury 20. století*. 2008.; SOLDÁN, Ladislav a kol.: *Přehledné dějiny literatury*. SPN Praha 1997.; POLÁŠKOVÁ, Taťána a kol.: *Literatura – přehled středoškolského učiva*. Edice Maturita. 2006.

⁵⁴⁴ Dostupné z: https://www.novamaturita.cz/index.php?id_document=1404033138.

⁵⁴⁵ Srov.: Lederbuchová 2010: s. 63.

⁵⁴⁶ Srov.: Řada čítanek Nakladatelství Fraus pro 2. stupeň základní školy a odpovídající ročníky víceletého gymnázia z dílny L. Lederbuchové, tvořené s přihlédnutím k RVP ZV. Viz: Lederbuchová, L.: Obsah ediční řady čítanek Nakladatelství Fraus pro 2. stupeň základní školy a odpovídající ročníky víceletého gymnázia z aspektu požadavků Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (kompetence, očekávané výstupy a učivo v literární výchově na 2. st. ZŠ).

⁵⁴⁷ První studenti, kteří prošli touto koncepcí, maturovali v roce 2006.

poezii, absurdní drama a zpět k národnímu obrození. Rámcovým tématem třetího ročníku je *Mýtus a mýtizace* (mýtus jako literární žánr, autorský mýtus), antropologická dimenze mýtu, vztah mezi mýtem, eposem, pohádkou a pověstí, mýtus jako ideologizace a emblematicizace světa. Literárněhistoricky ročník sahá do antiky, k renesančnímu dramatu, přes magický realismus až po socialistický realismus a brakovou literaturu. V posledním ročníku je rámcové téma *Román* (vývoj románu, narativní struktury, typologie vypravěčů, vztah autor-vypravěč-čtenář, románové experimenty). Výuka románu sahá od antiky po postmodernu. Dalším dílčím tématem je česká a světová poezie, zejména česká poezie 2. pol. 20. století.⁵⁴⁸

Tematický/žánrový přístup je zajímavou alternativou k chronologickému způsobu výuky literatury a bezesporu může být funkční, je-li sofistikovaně promyšlen. Stálo by však za prozkoumání, nakolik je přístupný různě nadaným žákům napříč různými typy středních škol, a zároveň nakolik je přijatelnou variantou pro jejich učitele. V rámci mého výzkumu z roku 2015 k tomu jedna z respondentek řekla:

(I. Ž): Nikdy jsem to nezkoušela žánrově, byla jsem na to [na chronologii] zvyklá někdy od doby, kdy byly dané osnovy, tak už jsem v tom víceméně zůstala. Že bych najednou v šedesáti chtěla zkoušet úplně jiný systém a připravovat se na to vlastně znova úplně jinak, to se mi nějak do toho už nechce...

V čem by ty žánry teoreticky mohly být přínosné, pokud vůbec?

(I. Ž): Mohlo by to být zajímavější, ale nejsem si jistá, možná u hodně chytrých dětí, které si tu osu časovou potom v tom vytvoří samy, ale u průměrných a podprůměrných studentů si myslím, že by ty souvislosti, které takhle se občas do nich podaří dostat, úplně vypadly, že časová linie pro ně neznamena skoro nic, takže to si myslím, že by bylo spíš na závalu, a navíc já tematicky stejně věci porovnávám...

Nevýhodou synchronního přístupu tak hypoteticky může být oslabení historického povědomí žáků a jejich schopnosti systémového myšlení.⁵⁴⁹ V neprospěch diachronie lze zase říci, že narušuje princip výuky od jednoduchého ke složitějšímu a že díla nejsou přizpůsobena věku

---

⁵⁴⁸ In: ŠVP Gymnázia Jana Keplera.

⁵⁴⁹ Srov.: ČECH, Vlastimil: *Poznámky k recepci literárního textu v hodinách literatury na střední škole*. In: *Literární výchova jako cesta k četbě: sborník z mezinárodního semináře*. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem 2008, s. 97–100.

a potřebám žáků.⁵⁵⁰ Diachronní přístup ale umožňuje žákům přehledněji přemýšlet nad uměleckými texty ve společenských a kulturněhistorických souvislostech, posiluje jejich schopnost komparace, schopnost vysuzování a kritického hodnocení v kontextu jejich literárněhistorické encyklopedie a schopnost funkčně operovat s poznatky v rámci této encyklopedie. Zároveň je zde však větší nebezpečí, že učitel „sklouzne“ k verbalismu, pouhému předávání „hotových poznatků“ a zautomatizovanému způsobu výuky. Při interpretaci textu je ale základní poučenost o historickém pozadí díla jistým usměrňujícím prvkem při hledání autorské záměrnosti. Estetické kategorie lze také obtížněji pochopit bez diachronie. Umělecká díla na sebe v čase reagují: nová na ta stará a stará na ta nová. *„Existující umělecké památky společně vytvářejí ideální řád, který se modifikuje, jakmile do něho uvedeme další nové (skutečně nové) umělecké dílo. (...) Proporce, hodnoty a vztahy každého uměleckého díla vůči celku se musí znovu upravit, staré se musí vyrovnat s novým. (...) Přítomnost mění minulost a minulost určuje přítomnost.“*⁵⁵¹ Novost znamená porušování stávajících estetických norem a vytváření nových, které zase čekají na svá porušení, tedy jejich neustálou proměnlivost (Mukařovský). *„Pouhým přizpůsobováním vlastně umění popírá samo sebe – naprosto přizpůsobivé umělecké dílo by nebylo nové, a tudíž by přestalo být uměleckým dílem.“* Jen prostřednictvím diachronie – minulým podobám umění (souhrnu předcházejících uměleckých děl) – lze rozpoznat inovativní dílo od jeho variací, tedy posuzovat jeho skutečnou uměleckou hodnotu. Epigonství ze samotné struktury textu neodhalíme, v tom nám pomůže jedině kontext.

2.6. Výchova literaturou versus výuka o literatuře

V didaktické teorii je zdůrazňován koncept tzv. *výchovy literaturou*⁵⁵² oproti vyučování o literatuře, tj. reprodukování literárního dějepisu. Styčné body cest moderního pojetí výuky literatury lze hledat v trendech reformní pragmatické pedagogiky v čele s Johnem Deweyem zaměřené na žáka jakožto důležitý subjekt výuky, který společně s učitelem celý její proces

---

⁵⁵⁰ Částečně lze tento problém překlenout tím, že budeme „starou literaturu“ doplňovat četbou titulů ze současné literatury.; O výhodách a nevýhodách synchronního a diachronního uspořádání učiva píše ve své studii *Výskum školskej recepcie poézie* B. Chrzastowská. In: *Čitatelská recepcia literatúry. Štúdie o zahraničných výskumoch*. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1987, s. 250.

⁵⁵¹ ELIOT, Thomas Stearns: *O básnictví a básnících*. Praha, Odeon 1991, s. 11. (I další citace tamtéž.)

⁵⁵² Srov.: BÍNA, Daniel: *Spolupráce školy a katedry při novém formulování vyučovacího předmětu*. In: SCHACHERL, Martin (ed.): *K moderní výuce českého jazyka a literatury*. České Budějovice, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity 2008, s. 9–21.

determinuje. Spočívá v odmítnutí memorování abstraktních poznatků a chápe učení jako aktivní proces umožňující komplexní rozvoj žákovy osobnosti, poznání sebe i ostatních prostřednictvím řešení problémů – modelových situací použitelných v reálném životě.⁵⁵³

Součástí pojetí „výchovy literaturou“ je příprava – *literaturou* – na reálný život. Proto je důraz kladen na rozvoj komunikačních kompetencí⁵⁵⁴ a čtenářské gramotnosti vnímané funkčně, tedy jako schopnosti orientovat se v nejrůznějších druzích textů a schopnosti používat je v reálných komunikačních situacích. Tento požadavek reaguje na potřeby, které na nás klade současná společnost, tj. na schopnost komunikace volené efektivně podle konkrétní komunikační situace a jejího záměru, na schopnost porozumění a správné interpretace přijímaných sdělení, schopnost argumentace a sebe prezentace. Důležité však je vymezit se vedle metody dogmaticko-reprodukční také vůči opačnému extrému, a tím je *učení se kompetencím pro kompetence*. Současná společnost tenduje k vyprázdněnosti a povrchnosti sdělovaného, k utilitaritě a orientuje se na vnější hodnoty. Škola by neměla podléhat tomuto společenskému tlaku a měla by zůstat místem, které ukazuje skutečné hodnoty a je místem skutečného vědění a kritického myšlení. „... *velmi rozšířený omyl spočívá ve víře, že lze odhodit nepotřebný balast vědění a soustředit se čistě na učení se učení, aby se člověk mohl později naučit všechno možné. Ale žádné učení bez obsahu neexistuje. Požadavek učit se, jak se učit, se podobá návrhu vařit bez jakýchkoli potravinových přísad. Pojem učení předem předpokládá předmět učení. Tento obsah se však v současnosti už neřídí žádnou ideou vzdělání, nýbrž se chápe jako otevřená permanentní mezera pro rychle se měnící požadavky trhu, módy a strojů.*“⁵⁵⁵ Integrace klíčových kompetencí do školní praxe tak nemá znamenat tolik změnu obsahu vlastního učiva, jako spíše jen *způsob jeho podání*.⁵⁵⁶ Cestu je třeba hledat ve vyváženosti kognitivní složky, složky estetické a náležitých klíčových kompetencí, neboť samo o sobě jedno, druhé ani třetí v didaktickém procesu nefunguje. Poznatky je nutno co nejvíc efektivně učinit nástrojem interpretačních aktivit. Jak již bylo pojednáno v kapitole o stavu výuky literatury, cílem na vyšším stupni sekundárního vzdělávání tedy je *výuka prostřednictvím*

---

⁵⁵³ SINGULE, František: *Americká pragmatická pedagogika: John Dewey a jeho američtí následovníci*. Praha, SPN 1991, s. 38.

⁵⁵⁴ HAUSENBLAS, Ondřej a kol. autorů: *Klíčové kompetence na gymnáziu*. Praha, VÚP 2008, s. 53–56.

⁵⁵⁵ LIESSMANN, Konrad Paul: *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Praha, Academia 2008, s. 27–28.

⁵⁵⁶ Hausenblas a kol.: 2008, s. 7. [Živě se však hovoří o jeho redukci. Pozn. J. K.]; Srov. Ginnis 2017: s. 8.

literatury, tj. prostřednictvím didakticky transformovaných textů a jejich interpretace, což v terminologii Oberta odpovídá přístupu interpretačně-analytickému.⁵⁵⁷

Didaktická komunikace žáka s uměleckým textem má dle Oberta dvě základní fáze, a to fázi zážitkovo-poznávací, kdy student „*aktivizuje svoju emocionálnu, intelektuálnu, morálnu a poznávaciu skúsenosť, ktorú integruje do (...) sveta v diele a s ktorou sa konfrontuje;*“ a fázi „*interpretačného čítania literárneho diela – podieľa sa na odkrývaní sveta zobrazeného v literárnom diele, vyjadruje svoje pozorovania a názory (...); takýmto prístupom sa (...) rozvíja literárna senzibilita, aktívny vzťah k literatúre, kritický postoj a záujem o čítanie literárnych diel; učiteľ už nie je prednášateľom, ale organizátorom vyučovacieho procesu*⁵⁵⁸ (...) *nie je jediným zdrojom poznania žiakov [studentů]; vyučovací proces sa uskutočňuje v dvojsmernej komunikácii (...).*“ Podobně proces četby uměleckého textu ve škole popisuje i Cristina V. Bruns, která Obertovu fázi „zážitkovo-poznávací“ označuje jako tzv. *immersive reading*.⁵⁵⁹ Žák se „noří“ do literárního díla, které se v tu chvíli stává jakýmsi „přechodovým objektem“ (*transitional object*), v kterémžto prostoru (*transitional space*) – dočasně žákem „obydleném“ – se setkává svět díla a žákových zkušeností. Tento prostor je meziprostorem, kde se tyto dva světy prostupují a kde na sebe vzájemně působí a ovlivňují se. Bruns zdůrazňuje, že takovéto „ponoření se“ do textu logicky musí učinit každý žák sám⁵⁶⁰, že není tedy možné jej nikterak zprostředkovat. Fázi „interpretačního čtení“ nazývá „*critical and distancing reflection*“. Žáci v ní sdílejí své zkušenosti s textem, kladou (si) otázky, učitel klade otázky jim a ve třetí fázi probíhá tzv. znovučtení textu (*re-reading*), nyní s přidaným kontextem a obohacené o zkušenosti a nové poznatky z předchozí diskuze nad textem. Vyučovací proces podle Bruns probíhá v komunikaci mezi žákem a dílem, učitelem a dílem, učitelem a žákem, žákem a žákem. Studenti a učitel společně objevují svět díla.

---

⁵⁵⁷ Interpretace je založena na čtení s porozuměním: „*Čítanie s porozumením je východiskovou podmienkou k aktivitám s textom, ktoré rozvíjajú estetické čítanie, jazykové zručnosti a hodnotiace – kritické myslenie.*“ Viz: PRŠOVÁ, Eva: *Rozprávka v didaktickej komunikácii a možnosti jej interpretácie. Tvorivosť ve škole – škola tvorivosti.* Online konferencia 6. – 7. 11. 2013. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Germuskova1/subor/Prsova.pdf>.

⁵⁵⁸ „*Skutečná učící se společnost, které všichni chceme dosáhnout, bude vyžadovat novou ‚odrodu‘ učitelů – učitelů, kteří budou spíše průvodci než instruktory, budou pracovat spíše na částečný než plný úvazek...*“ Podle: Ginnis 2017: s. 10.

⁵⁵⁹ BRUNS, Cristina Vischer: *Why Literature? The Value of Literary Reading and What It Means for Teaching.* NY, London, The Continuum International Publishing Group 2011, s. 115–151. I dále tamtéž.

⁵⁶⁰ Ginnis obecně uvádí jako jedno ze čtyř základních pravidel efektivního učení, která jsou vlastní všem žákům bez rozdílu, že „*každý si na to musí přijít sám*“. Mozek si při učení vytváří vlastní významy, ty se mohou dělit na tzv. odkazovací (povrchové) a smyslové (hluboce procítěné) významy. U odkazovacích významů víme, „že něco tak je“, u významů smyslových však „víme proč“. In: Ginnis 2017: s. 19–20.

Tento aktivní způsob učení, který zároveň pracuje se zkušenostmi subjektů výukového procesu, vychází z konstruktivismu. Didaktické aplikace konstruktivistických přístupů, které se nejprve objevily na poli přírodovědných předmětů⁵⁶¹, jsou tak funkční i v literární výchově. Konstruktivismus obecně vnímá žáka jako subjekt učící se primárně prostřednictvím své vlastní aktivity (konstruuje své vědění), k čemuž je motivován vhodně předkládanými problémy a problémovými otázkami, s nimiž se musí vlastní myšlenkovou činností vyrovnávat (zde konkrétní práce s texty a jejich interpretace). Učitel v tomto procesu hraje zásadní roli – činí vhodný výběr didaktického materiálu⁵⁶², adekvátně reaguje na vzniklé edukační situace a na individuální postupy v práci žáků a volí otázky tak, aby jim ukázal možné cesty, ale direktivně žádnou z nich nevnucoval. Ginnis shrnuje učitelům tato pravidla do následujících bodů: vést žáky k samostatnému pátrání po informacích a samostatnému řešení problémů, podporovat žáky ve vyjadřování i „hrubých myšlenek“, nepředkládat žákům „hotové významy“, klíčové koncepty vysvětlovat různým způsobem a z různých úhlů pohledu, poskytovat okamžitou zpětnou vazbu.⁵⁶³ V komunikaci učitel-žák a žák-žák jde o společnou *konstrukci*. Za těchto podmínek se tak učitel podílí na kognitivním a metakognitivním růstu svých žáků. Role žáků je kreativnější, podílí se na vytváření smyslu probírané látky.⁵⁶⁴ Učí se klást produktivní a hodnotící otázky a navrhuji způsoby řešení vyvstanuvších problémů.⁵⁶⁵

Školní realita ale bývá taková, že v důsledku stále převládající transmisivní výuky mají žáci velmi často problémy s formulací jiného typu otázek než reproduktivních.⁵⁶⁶ Stejně tak jen s obtížemi formulují hodnotící soudy, a to ať už svých výkonů, anebo výkonů svých spolužáků.⁵⁶⁷ Konstruktivistické přístupy operují s termínem *prekoncept* žáka jakožto

---

⁵⁶¹ BERTRAND, Yves: *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha, Portál 1998, s. 68.; HEJNÝ, Milan a kol.: *Dvacet pět kapitol z didaktiky matematiky*. 1. díl. Praha, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 2004. Dostupné z: <http://mdisk.pedf.cuni.cz/SUMA/MaterialyKeStazeni/PublikaceKnihy/25KapitolZDM.pdf>

⁵⁶² Funkční výběr didaktického obsahu představuje jeden ze základních kroků didakticky-transformačního procesu.

⁵⁶³ Ginnis 2017: s. 19–21.

⁵⁶⁴ ČINÁTL, Kamil: *Film ve výuce dějepisu*. Goethe-Institut. Dostupné z: [http://www.goethe.de/ins/cz/pro/grenzstreifen/Film ve vyuce dejepis.pdf](http://www.goethe.de/ins/cz/pro/grenzstreifen/Film%20ve%20vyuce%20dejepis.pdf).

⁵⁶⁵ Hejný a kol. 2004: s. 15; GAVORA, Peter: *Učitel a žák v komunikaci*. Brno, Paido 2005, s. 53, 82.

⁵⁶⁶ Např.: Jak se jmenuje nejznámější dílo Boženy Němcové? V jakých letech se formuje Česká moderna?

⁵⁶⁷ Obecně je třeba ve školním prostředí více pracovat na implementaci tzv. formativního hodnocení. Viz: WILIAM, Dylan – LEAHYOVÁ, Siobhán: *Zavádění formativního hodnocení. Praktické techniky pro základní a střední školy*. Praha, Čtení pomáhá, EDUKAČNÍ LABORATOŘ, z. s. 2016.; STARÝ, Karel – LAUFKOVÁ, Veronika a kol.: *Formativní hodnocení ve výuce*. Praha, Portál 2016.

nástrojem jeho poznávací činnosti, při níž propojuje stávající vědomosti s novými zkušenostmi. V rámci (re)konstrukčního procesu se tak pracuje s třífázovým modelem E-U-R (evokace, uvědomnění si významu informací, reflexe). Vlastní konstrukce poznatků snáz vytváří síť souvislostí, díky které jsou tyto poznatky výrazně trvalejšího charakteru, než je tomu u těch přijímaných zvnějšku, které se jen izolovaně memorujeme. „*Jedinec si spíše vybaví, popř. zrekonstruuje, poznatek, který si sám zkonstruoval, než který se naučil z paměti.*“⁵⁶⁸

Konstruktivistické zásady při didaktické interpretaci textu:⁵⁶⁹

1. Úspěch didaktické interpretace⁵⁷⁰ závisí na přiměřenosti textu. Text má vybízet k interpretační aktivitě a motivovat k hledání významů překonáváním adekvátních „překážek“ – problémů. Těžký text vede k frustraci, lehký k nezájmu.⁵⁷¹
2. Didaktická interpretace uměleckých textů nesmí směřovat pouze k jednomu předem danému výsledku – jednomu smyslu, který je dán autorskou záměrností⁵⁷² nebo který si učitel svévolně, příp. s pomocí učebnice stanoví. Literární dílo je otevřeným systémem.⁵⁷³ Žáci do textu aktivně vstupují svou aktuální záměrností a hledají nové netušené významy. *Smysl díla je nesamozřejmý* a pojmově nevyčerpatelný. Na druhou stranu se pro didaktické potřeby nehodí teorie dekonstruktivistů, kteří existenci smyslu díla a priori popírají a tvrdí, že vzniká až v interpretově mysli. Taková cesta by ve školním prostředí sváděla na scestí interpretační libovůle – dezinterpretace.⁵⁷⁴
3. Racionálně-intelektuální přístup k interpretační aktivitě i na vyšším stupni doplňuje spontánní emocionálně obrazná percepce, neboť jen tak předejdeme paralyzaci estetického působení uměleckého textu. Oba přístupy tvoří ve školní praxi nedílnou

---

⁵⁶⁸ Hejný a kol. 2004: s. 18.

⁵⁶⁹ Volně inspirováno textem Hejného a kol. 2004.

⁵⁷⁰ Interpretace „je vnímána jako tvořivý proces, při kterém dochází ke konkretizaci textu.“ GEJGUŠOVÁ, Ivana a kol: *Didaktika českého jazyka pro střední a vyšší odborné školy*. Ostrava, Ostravská univerzita 2006, s. 77–78).; Více o jednotlivých fázích recepce uměleckého textu viz: Lederbuchová 2010: s. 149–150. Srov.: LESŇÁK, Rudolf: *Literarne dielo a čitateľ*. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1982, s. 20–25.

⁵⁷¹ Srov.: Vala 2011: s. 10–11.

⁵⁷² MUKAŘOVSKÝ, Jan: *Studie [I]*. Brno, Host 2007, s. 353–388.

⁵⁷³ RUSŇÁK, Radoslav: *Miesto interpretácie v didaktickej komunikácii*. Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě 2008. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/epc/dokument/2008112613452648>.

⁵⁷⁴ Peterka 2007.

jednotu v procesu poznávání. Předcházíme tak zmiňované nežádoucí „scientistní“ interpretaci textu, která potlačuje estetickovýchovnou složku ve výuce literatury. Umělecký text by žáci – i po didaktické transformaci – měli vnímat stále především jako umění a nikoli jako učivo.⁵⁷⁵

4. Každý žák disponuje subjektivní mírou čtenářských a komunikačních kompetencí a individuální životní zkušeností. Konkrétní interpretační aktivita žáka se od těchto osobních charakteristik odvíjí a je potřeba s ní počítat.
5. Každá třída je jedinečná. Učitel nesmí uvíznout v jednom zautomatizovaném postupu, který se mu jednou osvědčil a stále jej proto opakuje. Uplatňuje princip tzv. *responsive teaching*. „(...) interpretace se začíná na té úrovni, na níž jsou žáci.“⁵⁷⁶ Podmínkou aktivizace každého studentského kolektivu – subjektu – je hledání nových specifických cest a metod. Postupy učitel aktualizuje nejen v závislosti na jedinečných charakteristikách tříd, ale i v závislosti na proměnlivé komunikační situaci výuky literatury v čase.⁵⁷⁷
6. Součástí didaktické interpretace na vyšším stupni je přemýšlení o uměleckém textu v širších souvislostech, v kontextu historicko-společenském, v kontextu dějin umění, v kontextu osobní typologie autora. Žák je díky vybavenosti tímto poznatkovým arzenálem schopen myslet dle Bloomovy taxonomie na úrovních vyššího řádu. Používá analýzu – srovnává a hledá souvislosti, syntézu – vytváří hypotézy a hodnotí – kriticky vyhodnocuje a zdůvodňuje. Jedině tak dochází k hlubokému porozumění.⁵⁷⁸

---

⁵⁷⁵ „V súvislosti s didaktickou interpretáciou, ktorá je predsa len špecifickým interpretačným variantom, však zdôrazňujeme potrebu vnímať literárny text v didaktickej komunikácii primárne ako umenie a až sekundárne ako učivo, keďže esteticko-umelecká zložka je vo vzťahu ku kognitívnej vždy nevyhnutne dominantná. A na toto sa v priestore výučby literatúry akosi pričasto zabúda.“ Rusňák 2008.

⁵⁷⁶ VALA, Jaroslav: *Poezie, študenti a učiteľé. Recepce, interpretace, výuka*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2013, s. 13.

⁵⁷⁷ Nezkusil 2004.; [Seznamuje-li se učitel s novou třídou, vhodnou iniciační aktivitou, prostřednictvím níž své žáky může lépe poznat, je čtenářská autobiografie, pozn. J. K. Srov.: Bruns 2011: s. 130.]

⁵⁷⁸ Petty 2013.

7. Samotná interpretace může žáky inspirovat k vlastní tvůrčí činnosti, kreativnímu „přepisu“ literárního textu – tzv. *remedializaci*⁵⁷⁹ (různé žánrové obměny textu, ilustrace, dramatizace, film, fotografie, zhudebnění, aj.). To otevírá cesty *mezipředmětovému propojení*, kromě slohu v rámci předmětu český jazyk a literatura pak konkrétně zejména s jednotlivými výchovami. To odpovídá *korelačně-integračnímu* metodickému systému výuky literatury⁵⁸⁰, který přispívá ke komplexnímu rozvoji žákovy osobnosti.
8. Nedílnou podmínkou pro úspěšně vedené interpretační aktivity je vytvoření takového školního prostředí, které podněcuje žákovskou tvořivost, kde se cítí bezpečně a kde se nezděraňují vyjadřovat své myšlenky.
9. K rozvoji konstrukce a rekonstrukce poznatků přispívá sociální interakce ve třídě. Vhodné je tak do výuky zapojovat i kooperativní učení.
10. Poznání, které je založené na pouhé reprodukci informací vede k pseudopoznání, tedy k formálnímu poznání. Žák musí o tématech/textech přemýšlet, aby měl prostor na utváření vlastních postojů a názorů a byl schopen si je obhájit.⁵⁸¹

Z konstruktivismu přímo vychází tzv. problémově-tvořivý metodický systém výuky literatury⁵⁸², který čerpá z metod problémového vyučování. Výsledný efekt učení se individuální zkušeností je mnohem trvalejší nežli skrze metodu výkladu a následné reprodukce předložených poznatků. Žák má nepoměrně větší motivaci k učení. Častou formou výuky je skupinové vyučování.

V praxi však může tento přístup narážet na několik problémů – je časově náročný a žáci, kteří nejsou zvyklí na tuto metodu práce, mohou být bez postupné a důkladné přípravy ztraceni. Podobně na tom může být i sám učitel. Problémem může být i velký počet žáků ve třídě. Je proto nutné začít pomalu a výkladovou/explikační metodu prokládat problémovým vyučováním

---

⁵⁷⁹ „Remedializace“ neboli přenášení literárního textu do systému znaků v rámci jiného média. Studenti se stávají spoluvůrci fikčního světa. Podle: FIBIGER, Martin: *K možností interpretace uměleckého textu v hodinách literární výchovy*. In: *Literární výchova jako cesta k četbě: sborník z mezinárodního semináře*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2008, s. 79–85.

⁵⁸⁰ Obert 1992.

⁵⁸¹ KORCOVÁ, Kateřina: *Konstruktivismus v inovativních vzdělávacích programech v české škole*. In: *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity* 11, 2006, s. 160.

⁵⁸² Obert 1992.

postupně a poměr v jeho prospěch postupem času stále navyšovat. Jako dobrý start k posunu od reprodukčního přístupu v literárních hodinách se zdá být frontální interaktivní výuka⁵⁸³ – systém řízeného objevování (pokládám otevřenou otázku, studenti uvažují (samostatně či ve dvojicích), sbírám co nejvíce odpovědi, odpovědi společně hodnotíme. Není nereálná a pro interpretační aktivity vhodná. Naučit klást studenty produktivní a hodnotící otázky znamená studenty učit rozumět textu a kriticky myslet.

Při koncipování pracovních listů v praktické části didaktické kapitoly jsem vycházela z konceptu výuky literatury, který disponuje následující strukturou: četba, tvorba a nauka. „*Pořadí, ve kterém byla na prvním místě uvedena četba, na druhém tvorba a na třetím nauka, bylo zvoleno záměrně, neboť oborovými obsahy jsou texty*⁵⁸⁴: *s těmi se nejde seznámit jinak než četbou; pro adekvátní pochopení tvůrčích principů, na jejichž základě texty vznikly, je nezbytné projít tvorbou (a její reflexí), a konečně poznání z četby a z tvorby je nutné doplnit nezbytnou, tedy rozumnou mírou znalostí kontextu (...). (...) Pod naukou zde (...) rozumíme nejen: (1) tradiční nauku ve smyslu předávání poznatků o kontextech, ale také; (2) znalosti a dovednosti, které vznikly v reflexi četby a tvorby.*“⁵⁸⁵ Tvorbou zde nejsou myšleny pouze výše nastíněné možnosti remedializace uměleckého textu, ale v širším smyslu i samotná žákovská interpretační aktivita, protože každý z žáků se jakožto čtenář stává „*svým přístupem k rekonstruování fikčního světa (...) spolutvůrcem obsahu díla*“.⁵⁸⁶ Žákovská interpretace uměleckého textu by měla být ze své podstaty tvořivým aktem.⁵⁸⁷

2.7. *IB Literature* jako možný efektivní způsob výuky literatury

Na drtivé většině škol vyššího sekundárního vzdělávání má didaktická interpretace textu (pokud vůbec probíhá) „synekdochický charakter“ (Germušková), protože převážně pracuje pouze s reprezentativními výňatky děl jednotlivých autorů, na nichž dokládá klíčové rysy jejich

---

⁵⁸³ Srov.: Petty 2013.

⁵⁸⁴ Podtrhla J. K.

⁵⁸⁵ Podle: HNÍK, Ondřej: *Didaktika literatury: od polemických diskursů po formování samostatného oboru*. In: STUHLÍKOVÁ, Iva – JANÍK, Tomáš a kol.: *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*. Brno, Masarykova univerzita 2015, s. 58.; Také in: Hník 2014.

⁵⁸⁶ Tamtéž.

⁵⁸⁷ Srov. s: GERMUŠKOVÁ, Marta: *Interpretácia literárneho textu ako tvorivá reflexívno-komunikačná procedúra*. Tvorivosť v škole – škola tvorivosti 2. Online konferencia 29. – 30. 10. 2014. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Germuskova2/subor/Germuskova.pdf>.

poetik, ale nikoli s díly jako celkem. Je to logický postup ve chvíli, kdy tradičně koncipovaný tematický plán učitelé ukládá, že má v průběhu jednoho školního roku zprostředkovat žákům takovýchto autorských poetik až několik desítek (i když často propojených některým z uměleckých směrů, manifestem literární skupiny aj.). Tento běžný způsob výuky literatury na střední škole, jehož relevanci často učitelé mimo jiné ospravedlňují požadavky, které na ně klade zmiňovaný katalog maturitních požadavků, však nemusí být po celou dobu středoškolského studia jediným možným. Jako velmi efektivní (a zároveň v souladu s požadavky současných rámcových vzdělávacích programů) se ukazuje výuka literatury založená primárně na četbě celých děl. Jde o kvalitativní způsob výuky, na němž je založeno IB studium literatury (mezinárodní maturita International Baccalaureate).⁵⁸⁸

Na jeden školní rok připadne společná četba většinou pěti promyšleně vybraných titulů s dostatečně bohatým didaktickým potenciálem, přičemž na každou knihu připadá zhruba měsíc a půl až dva měsíce. Tyto tituly zpravidla pokrývají všechny základní literární formy a různá literárněhistorická období.⁵⁸⁹ Každé dílo je čteno po částech a konkrétní interpretační aktivity jsou voleny dle specifík jednotlivých děl (a v jejich rámci dle jednotlivých kapitol/povídok/zpěvů/jednání). Aktivity pokrývají celou strukturu literárního díla, dávají též velký prostor individuální žakovské interpretaci a remedializačním činnostem. Vzhledem k dostatečné časové dotaci je zde prostor pro uplatňování různorodé škály výukových metod. Četbu a didaktickou interpretaci díla doplňuje prostřednictvím dalších činností literárněhistorický i širší kulturní a společenský kontext. Takto vedená výuka tedy zcela naplňuje všechny výše uvedené postuláty na ideální pojetí literatury na střední škole (s tím, že se ale rezignuje na diachronní přístup výuky literatury). Tento přístup je sice na úkor chronologie a množství poznatků, ale kvalita nabytých poznatků a dovedností i rozvíjených kompetencí tyto „deficity“ vyrovnává. Žáci, kteří projdou tímto způsobem výuky, snadněji interpretují (i neznámý) umělecký text a lépe se orientují v různých textových rovinách. Dokáží s mnohem menším úsilím formulovat své myšlenky, a to jak v ústní (diskuze, prezentace), tak i písemné (esej) podobě a díky sdílenému čtení jednoho textu jsou také podstatně zdatnější ve

---

⁵⁸⁸ Například na Gymnáziu Nový Porg tento způsob výuky probíhá v septimě a oktávě. [Odtud také čerpám své zkušenosti s danou výukovou koncepcí literatury. Pozn. J. K.]; K tomu srov. článek: KOSTEČKA, Jiří: *Ještě jednou k pojetí výuky literatury na středních školách*. 2014, webové stránky Asociace češtinářů. Dostupné z: <https://www.ascestinaru.cz/jeste-jednou-k-moznostem-vyuky-literatury-na-strednich-skolach/>.

⁵⁸⁹ Například v septimě na Novém Porgu se na úrovni „Standard Level“ vyučovaly tituly: *Směšné lásky, Máj, Ostře sledované vlaky, Proměna a Nora*. V rámci úrovně „High Level“ se četl například román *Mistr a Markétka* nebo *Kronika ohlášené smrti*. V oktávě žáci četli např. *Žert, Romanci pro křídlovku, Žháře nebo Paměť mojeji babičce*. Knihy lze samozřejmě dle konkrétních potřeb variovat.

zpětnovazebních aktivitách. Domnívám se, že toto je jedna z nejproduktivnějších cest ve výuce literatury, a to zdaleka nejen na (elitním) gymnáziu. Výběrem knih a k nim sofistikovaně zvolenými aktivitami lze toto pojetí literární výchovy přizpůsobovat různým úrovním žáků.

2.8. Výuka poezie

Poezie, především lyrická, bývá ve školní výuce považována za nejvíce problematickou literární formu, a to jak z pohledu žáků, tak často i učitelů. Zahraniční výzkumy, které dokládají neoblíbenost poezie mezi žáky, shrnuje J. Vala⁵⁹⁰ a uvádí, že v českém prostředí situace nebude příliš odlišná. Nechuť žáků vůči poezii často pramení z toho, že se s ní ve výuce ne vždy vhodně pracuje. Učitelé sami mají mnohdy s básnickými texty malé zkušenosti⁵⁹¹, nemají k poezii příliš hluboký vztah a nechtou ji. To může vést k tomu, že ji záměrně opomíjejí, preferují při práci s textem prózu či drama, nebo jim básně slouží jako cvičení formálního rozboru básnických prostředků.⁵⁹² Na základě mého výzkumu z roku 2015 lze stanovit hypotézu, že k výuce poezie jsou skeptičtí hlavně učitelé středních odborných škol a učilišť. Argumentují tím, že jejich žáci nemají dostatečný potenciál pro práci s básnickým textem a že je poezie a priori nezajímá:

(2. M): (...) dost těžko se může člověk někde na střední odborné škole nějak opájet poezií. Navíc ta poezie bych řekl, že je nástavbová co do nějaké čtenářské gramotnosti, a prostě polovina z nich přečetla za život deset knih a polovina z toho byla o fotbale, tak jako rozebírat s nimi moderní poezii je podle mě dost nemožné. Ještě je třeba dobré ukázat Villona, něco z něj, například, Mastičkář, to se jim líbí, ale Vrchlický, Za trochu lásky šel bych světa kraj, když jim řeknete, tak je to sice hrozně hezký, ale to prošumí, tak jsem učil Baladu o hově, to jim pěkně utkvělo. A poezie podle mě..., nevím, znát nějaká jména, ale je to opravdu gurmánská záležitost si myslím.

---

⁵⁹⁰ Vala 2011: s. 30–31. (Vala čerpá zejména z výzkumů P. Bentona 1984, 1995, 1999, 2000, ale i dalších. Z těchto výzkumů také vyplývá, že se v čase proměňuje názor učitelů na důležitost poezie ve výuce. V posledním z nich ji považuje za „velmi důležitou“ dokonce přes 70% dotázaných. Nicméně z výzkumů – a to nejen těch Bentonových – také vyplývá, že si učitelé uvědomují, že se projevuje značný nesoulad mezi tím, jak situace skutečně vypadá a tím, jak by měla vypadat. Tamtéž: s. 44, 46.)

⁵⁹¹ NAYLOR, Amanda – WOOD, Audrey B.: *Teaching Poetry. Reading and responding to poetry in the secondary classroom*. Abingdon, Oxon, NY 2012.; Vala 2011: s. 43–44.

⁵⁹² Srov.: Vala 2011: s. 31, 41.

Proto jste se víc zaměřoval na prózu?

(2. M): Na prózu, na drama.

Další respondentka říká:

(2. Ž): Asi záleží na období, vždycky jdu opravdu po tom, co je podstatné a co oni zvládnou. (...) mám kosmetičky a nutriční asistentky. Ony jsou hodné ty kosmetičky, ony se naučí, ale jenom to, co mají na tom papíru, a to ještě ani nevědí, co se učí. Takže když jsme teď probírali poezii první poloviny dvacátého století, tak jsem prostě připomněla proletářskou, poetismus, surrealismus, (...) aby měly představu, až jako... donutím..., nacpu do nich, teda Štyrského, Toyen (...) a pak jsem ráda, že jsou schopné charakterizovat ten styl, jak vypadá báseň, to tam rozebíráme, čtou tam Košilelu (smích) a basta. No a ..., abych s nimi probírala Holana, to už jsem... to bych ráda, na to ony ale nemají kapacitu.

V podobném duchu ale odpovídá i jeden z gymnaziálních učitelů:

Jak studenti přijímají poezii, je tam nějaký blok z jejich strany?

(1. M): Rozhodně úplně jako... nebo mně připadá, že je minimálně reflektovaná, minimálně.

Co to znamená?

(1. M): Že ji vůbec nevnímají. Nepovažují ji za literaturu, za něco... jakoby živoucí útvar, poezie je neoslovuje, když vypracovávali rozbor nějaké poezie, tak v drtivé většině je to pro ně nesrozumitelné, zašmodrchané nebo patetické, jenom vyložené, když se objeví poezie typu, já nevím, beatnická poezie, která je kontroverzní, tak ta jim něco přináší.

Citovaní učitelé se shodují na tom, že jejich žáci nemají o poezii zájem, že se nachází mimo jejich zorný úhel. Respondent 2. M dokonce hovoří o poezii na střední odborné škole jako o „gurmánské záležitosti“. Řešení nalézají tito učitelé v tom, že buď poezii upozadují, nebo přinášejí do výuky texty, o nichž se domnívají, že by s žáky mohly nějakým způsobem rezonovat, texty bizarní, či jak o tom hovoří respondent 1. M, kontroverzní. Za povšimnutí ale stojí, že žádný z nich se nezamýšlí nad metodami práce s básnickým textem. Formulují aktivity spojené s výukou poezie slovy „učil jsem“, „ukázal jsem“, „abych probírala“, „rozebíráme“.

3. Ž dokonce použije výrazy „donutím“, „nacpu do nich“. 2. M explicitně říká: „znát nějaká jména“. To vše ukazuje na převážně naukový a výkladový charakter jejich výuky.

Pro poezii platí stejné zásady didaktické interpretace (formulované výše) jako pro jiné formy textů, s nimiž ve škole pracujeme. Pokud ale některá z literárních forem vyloženě svádí k preferenci formální analýzy namísto žádoucí interpretace, je to právě poezie.⁵⁹³ V mechanickém rozboru básnických prostředků učitele bohužel podporuje i zmiňovaná současná podoba ústní maturitní zkoušky. Z praxe mohu konstatovat, že nejvíce jsou žáci motivováni, mají-li dostatek prostoru pro vyjádření svých dojmů, postřehů či názorů a mohli je společně sdílet mezi sebou i se svým učitelem.⁵⁹⁴ Je důležité, aby učitelé, kteří o interpretaci básní s žáky usilují, byli otevřeni „hledání smyslu“ textu a neparalyzovali tento dynamický proces objevování svými předem připravenými odpověďmi. „*Trvání na své vlastní interpretaci může být snazší pro učitele, kteří mají před žáky menší sebedůvěru a bojí se ztráty autority.*“⁵⁹⁵ Je potřeba mít stále na vědomí „princip nedourčenosti“ textu⁵⁹⁶, a také s tímto principem aktivně ve výuce pracovat.⁵⁹⁷ „*Čtenář (...) jako subjekt recepce dekoduje autorovu výpověď ve smyslu vlastního čtenářského očekávání. (...) stupeň adekvátnosti, tj. ideálního porozumění a maximálního osvojení díla, závisí na individuálním recepčním vzorci čtenáře.*“⁵⁹⁸ Učitel musí očekávat, že se jeho a žákovský pohled může (a pravděpodobně bude) při interpretaci střetávat, a měl by umět tohoto „střetu různých světů“ efektivně využít jako prostředku vzájemného obohacení. Zároveň ale stále zaujímá pozici hlavního subjektu vyučovacího procesu, který jej posouvá dopředu, usměrňuje, případně *zpětně* poskytuje doplňující kontextové informace či otevírá další možné produktivní cesty významů textu.

Klíčový je pro úspěšnou didaktickou interpretaci poezie promyšlený výběr textů, protože ne každý text je pro interpretaci ve škole vhodný. Primární je samozřejmě jeho uměření, daná potenciálem konkrétních žáků, a jeho čtenářská přístupnost (včetně jazykové

---

⁵⁹³ Podle výzkumu J. Valy je ale formální rozbor básně jedním z faktorů, který žáky od školní práce s poezií odrazuje. Vala 2011: s. 35. [To mohu potvrdit i ze své pedagogické praxe. Pozn. J. K.]

⁵⁹⁴ Srov. tamtéž.

⁵⁹⁵ Vala 2011: s. 43–44.; [Z praxe však lze konstatovat, že tento přístup mívá spíše opačný efekt, a takovýto učitel *právě proto* autoritu ztrácí. Bez vzájemného respektu není společné hledání smyslu textu možné (alespoň tedy v takové podobě, aby naplnilo stanovené didaktické cíle). Pozn. J. K.]

⁵⁹⁶ Recipient spoluutváří jeho význam (Iser).

⁵⁹⁷ Srov. Vala 2011: s. 5–6, 11. Neznamena to ale „*ignorovat báseň jako takovou a chápat ji spíše jako jakési odrazové prkno k diskuzím o vzniklých asociacích. Je třeba neodbočit příliš a stále mít na vědomí existující báseň*“. Tamtéž.

⁵⁹⁸ Tamtéž: s. 10.

srozumitelnosti). Příliš obtížná báseň žáky odradí, neposkytuje jim prostor pro estetický prožitek a znemožňuje vzájemnou komunikaci jako takovou. Triviální text zase jednoduše nijak neinspiruje ani nerozvíjí. Při výběru textů bychom též měli myslet na možný průnik myšlenkového světa žáka a jeho životní zkušenosti se světem díla, tedy pokusit se o co největší míru aktualizace. Další kritéria (od uměleckých po společenská), která při výběru zohledňujeme, mohou být následující: text má silný estetický potenciál; je vhodnou ilustrací určitého uměleckého směru; je inovativní – je variován, navazuje na něj řada dalších textů; je hraniční; má dispoziční pozadí – rezonoval v dané epoše, a je tak dokumentárně zajímavý; text ve své době ovlivnil společnost, text reprezentující pocit sounáležitosti s národem a jazykem atp. Kritérií, která zvažujeme, je nepřeborná řada. Didaktický výběr textů je vždy do jisté míry subjektivní a též ovlivněný aktuálním dobovým diskurzem. (Ať už je učitel vybírá sám, anebo pracuje s kolekcemi textů v čítankách.)

Učitel by se měl zbavit předpokladu, že (lyrická) poezie nemůže žáky zajímat, a zároveň by se měl pokusit nabourat tradiční přesvědčení žáků, že poezie je něco, co se jich netýká. Zdeněk Kožmín například radí zahájit aktivity spojené s poezií zamyšlením nad oblíbeným veršem nebo úryvkem písně. „*Všecky varianty směřují k jedinému cíli: nenásilně ukázat, že lyrika je tak či onak součástí našeho života*“ a že jím proniká „*jako důležitý významový zdroj*“.⁵⁹⁹ Zásadní jsou tak při práci s básněmi vyučovací metody. Učitel by se měl snažit odnaučit žáky čtenářské stereotypy, které jim fungují při recepci jiných typů textů. Vala na základě jednoho z výzkumů uvádí, že žáci často nejsou schopni vnímat báseň jako celek (že nedokážou formulovat její poselství), zatímco jednotlivé verše formálně analyzují bez problémů.⁶⁰⁰ Poezii více než kteroukoli jinou formu textu nelze ve škole dominantně vnímat jako rébus, který je potřeba dekódovat, musí zde být „prostor pro zážitek“. Didaktická interpretace poezie funguje na podobných principech jako interpretace ostatních uměleckých textů ve škole. Přehledně základní fáze práce s lyrickou poezií shrnuje Božena Chrzastowská: *zážitková fáze* (líbí se mi / nelíbí se mi), *zkoumavá fáze* (analýza a interpretace – rekonstrukce struktury a pochopení významu částí i celku) a *vědomě-emocionální fáze* (estetický zážitek – vím, co se mi líbí / nelíbí, ale také vím, proč to tak je.) Třetí fáze, která se zaměřuje na verbalizování estetického soudu, tj. objasňování čtenářského zážitku a formulování vlastního

---

⁵⁹⁹ KOŽMÍN, Zdeněk: *Interpretace básní*. Praha, SPN 1986, s. 134.

⁶⁰⁰ Vala 2011: s. 30, 37.

úsudku, je pro žáky náročná, a proto je potřeba jí věnovat náležitou pozornost a nezůstávat pouze u pocitů libosti či nelibosti.⁶⁰¹

Chrzastowská se ve své studii také zastavuje u problematiky pojmu lyrický subjekt.⁶⁰² Ve školním prostředí (stále ještě) nezřídka dochází ke ztotožňování lyrického subjektu se samotným autorem textu.⁶⁰³ „Výraz ‚autor‘ má (...) absolutnu prevahu. Dôsledkom toho je typická otázka, ‚čo chcel autor povedať‘, koreniaca v psychologizme, biografizme a popretí svojbytnosti literárneho diela.“ Žáci tak mohou básnickou výpověď vnímat jako autentické emoce a názory autora textu. Jeho životní osudy jim pak falešně slouží jako klíč k porozumění dílu. Současná maturitní zkouška, založená na práci s literárněteoretickým pojmoslovím, sice pomohla četnějšímu užívání termínu lyrický subjekt, ovšem vzhledem k formální povaze zkoušky nepochopení podstaty těchto dvou pojmů zůstává. „Oveľa jednoduchšie je nájsť v básni známu životnú situáciu autora než charakterizovať lyrickú situáciu subjektu v nej.“ Pokud se ale žáci při interpretaci básně příliš opírají o fakta z autorova života, ochuzují se o bezprostřední estetické působení textu – jelikož text pojmají jako pexeso, v němž hledají „shodné dílky“, a tím jejich pozornosti unikají významy, které z autorova života nepramení. Chceme-li tedy s autorovou biografií pracovat, je vhodné učinit tak až zpětně.

Z. Kožmín uvádí, že jedna z efektivních metod práce s básnickým textem je „dialog nad textem a o textu“⁶⁰⁴ Výhodou této metody je to, že žáci dostávají okamžitou zpětnou vazbu, což pro ně představuje silný motivační faktor. Pro učitele je ale poměrně obtížná.⁶⁰⁵ Aby totiž tato metoda byla účinná, musí mít učitel základní představu o tom, do jakých okruhů jeho otázky spadají (např. dojmy a emoce, rekonstrukce významového dění v básni, funkčnost její struktury atd.), kam svými otázkami směřuje a jaké jsou jeho cíle. Měl by se také vyhnout otázkám převážně naukového charakteru. Zároveň by ale měl být schopen pohotově reagovat na konkrétní nápady a postřehy svých žáků, nechat jim dostatečný prostor pro vyjádření a nedržet se křečovitě osnovy (případně své verze interpretace), kterou si dopředu připravil. Dialog nad básní má být řízeným dynamickým procesem. Učitelé ale argumentují, že je velmi obtížné vést takovýto dialog se třiceti žáky (různě vyspělými a s různými životními

---

⁶⁰¹ Chrzastowská 1987: s. 255.; Vala 2011: s. 32, 57.

⁶⁰² Chrzastowská 1987: s. 224–237. Následující citace pocházejí z této studie.

⁶⁰³ Činí tak především žáci, nelze však vyloučit, že pojmy dodnes zaměňují i někteří učitelé. [Ve své praxi jsem se s tímto jevem setkala. Pozn. J. K.]

⁶⁰⁴ Kožmín uvádí praktický příklad takového školního dialogu. Kožmín 1986: s. 137–138.

⁶⁰⁵ Srov.: Petty 2013: s. 193–194.

zkušenostmi). Navíc když ideálním cílem je aktivní zapojení všech žáků ve třídě. Uvádím příklad jedné učitelské výpovědi z výzkumu z roku 2015:

A když jste s textem pracovali, jak to konkrétně probíhalo?

(2. M): (...) tak jsme si to přečetli, vždycky jeden člověk zpravidla přečetl sloku a tam jsme se pak bavili, co v tom vidí, všechny myslitelné nápady, co je napadly, tak jsme si o tom povídali, snázili jsme se dobrat nějaké jedné interpretace, kterou jsem v tom viděl, ale je pravda, že občas třeba přišel někdo s něčím, co by..., co ten text taky unesl, takže jsem říkal, tak to je zajímavé, takže takhle, ale vždycky jsem se bavil ne víc než s jedním se dvěma lidmi.

Takže v tom byl ten problém, a proto jste práci s textem vypustil?

(2. M): Hmm, přesně tak.

Takže literatura byl výklad literární historie, nebo...?

(2. M): Hm, hm, hm.

Můžeme si povšimnout, že daný respondent uvádí, že se obvykle snažil dialog nad textem vést k interpretaci, již on považoval za „správnou“, zároveň ale připouští, že když žáci vymysleli „něco, co ten text taky unesl“, bral jejich návrhy v potaz. Zásadnější je v tomto případě konstatování, že od práce s textem nakonec upustil, protože se „vždy bavil s jedním nebo dvěma žáky“. Výklad literárních dějin frontální formou tak respondent ve výsledku považoval za nejefektivnější způsob výuky. Pokud nemáme možnost pracovat s menšími skupinami žáků, nabízí se varianta skupinového vyučování. Učitelé, kteří si obhajují frontální formu výuky, obvykle tvrdí, že skupinové vyučování je pro ně příliš časově náročné. Tento argument se objevuje i u jedné vyučující na gymnáziu, kde je časová dotace pro literární výchovu větší nežli na středních odborných školách:

Co se týče výukových forem, preferujete frontální výuku, nebo pracujete i se skupinami?

(3. Ž): Převládá frontální výuka.

A ty skupiny – v čem spatřujete pozitiva a v čem negativa?

(3. Ž): Skupinové práce využíváme spíše v jazykové výuce než v literární, když se bere, já nevím, publicistický styl, takže (...) ve skupinkách nějaké noviny nebo tak, zapojí se víc, jsou aktivnější ... (pauza) Negativa ani moc nevidím, spíš že..., tady pořád narážíme

na tu problematiku času, každá ta skupinová aktivita je náročnější, co se týká vysvětlování té vlastní práce, a potom hodnocení, takže je řekněme časově méně efektivní.

Tato respondentka se, stejně jako většina učitelů literární výchovy na vyšším stupni, cítí svázána množstvím učiva, které její žáci „musí“ během středoškolského studia obsáhnout, a splnění tohoto kritéria je pro ni prioritní a na úkor užívání účinnějších metod práce. Přitom tento imperativ má do určité míry iracionální charakter, protože kvantitu učiva si učitelé, i přes jistá direktiva státní maturitní zkoušky, určují sami. Stávající rámcové vzdělávací programy jsou v tomto směru zcela obecným dokumentem. Skupinové aktivity různého druhu a následné sdílení výsledků těchto aktivit s ostatními žáky jsou v literární výchově ze zkušenosti jednou z nejvíce funkčních forem výuky. Jednou z velkých výhod práce ve skupinách je to, že žáci za své učení přebírají odpovědnost, a učení je tak více baví, učí se od sebe vzájemně, doplňují se a motivují k lepším výkonům. Dostávají také okamžitou zpětnou vazbu. Důležité je ale sofistikovaně rozvrhnout jednotlivé role a činnosti členů skupin, protože tato forma výuky může svádět k tomu, že pracují jen někteří a ostatní pouze přihlížejí.⁶⁰⁶

Vedle čtení poezie a diskuze o ní je další možnou aktivizační metodou psaní poezie. „*Psaní básní je (...) důležité pro chápání procesu vzniku básně a pro její demytizaci...*“⁶⁰⁷ Nemusí jít ale nutně o vlastní tvorbu. Zdaleka ne všichni žáci totiž rádi píšou poezii, mnohým navíc není její sdílení příjemné. Osvědčenou aktivitou bývá nápodoba nějakého stylu, variace, rekonstrukce závěru básně, remedializace atd.⁶⁰⁸

Úspěšná výuka poezie – stejně jako každá jiná výuka – stojí a padá s osobností učitele, jeho pedagogickými schopnostmi a zkušenostmi. Jsou tak na něj kladeny vysoké nároky. Pokud chce didaktickou interpretaci poezie provádět efektivně, musí být především otevřený a umět improvizovat. Měl by být schopen bez přípravy reagovat na podněty a výsledky práce svých žáků, přiléhavě argumentovat, poskytnout dle potřeby kontextové informace a nenechat žáky sejít na scestí dezinterpretace. Měl by promýšlet metody práce s textem tak, aby odpovídaly aktivizujícímu pojetí výuky se vším, co s tím souvisí. Metodické listy, které přikládám v praktické kapitole didaktické části, mají představovat příklady konkrétních realizací těchto

---

⁶⁰⁶ Srov.: Petty: s. 229–230.; [Konkrétní možnosti skupinové práce při výuce poezie jsou představeny v metodických pracovních listech praktické kapitoly didaktické části. Pozn. J. K.]

⁶⁰⁷ Srov.: Vala 2011: s. 41–42, 45.

⁶⁰⁸ Srov.: Kožmín 1986: s. 141, 143.

mých teoretických úvah nad prací s textem a posloužit jako inspirace pro tvorbu vlastních variant výukových materiálů.

2.9. Výuka poezie socialistického realismu⁶⁰⁹

Jak ve škole pracovat s texty české oficiální literatury 50. let 20. st., je i třicet let po pádu komunistického režimu stále otevřené téma. Do jisté míry jde o téma kontroverzní vzhledem k tomu, že je neodmyslitelně spjata s politikou a jeho transformace v učivo je vždy více či méně ovlivněna osobními postoji učitele.⁶¹⁰ Literatura socialistického realismu 50. let tak obvykle bývá ve výuce z nejrůznějších důvodů upozadována, a to zejména na středních odborných školách a učilištích.⁶¹¹ Argumentem může být například to, že tato díla nejsou zařazována do školních maturitních seznamů ke státní ústní maturitní zkoušce a že jim chybí „potřebný“ estetický potenciál. Respondenti z mého výzkumu (2015) se shodují na tom, že se ve výuce tohoto tématu soustřeďují především na zprostředkování historického kontextu.⁶¹²

---

⁶⁰⁹ Většina úvah v této kapitole jsou hypotézy formulované na základě mých pedagogických zkušeností a na základě výpovědí respondentů mého kvalitativního výzkumu (2015). Mohou posloužit jako podklad pro rozsáhlejší kvantitativní výzkum.; Kapitola také vychází z článku: KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Možnosti přístupu k socialisticko-realistické poezii ve středoškolské praxi*. Jazyk – literatura – komunikace 2014, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/1-2014/category/27-clanky>.; Kapitola také čerpá ze studie: KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Postoje středoškolských učitelů k výuce české literatury padesátých let*. In: Jazyk – literatura – komunikace 2015, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/cislo-2-2015>.

⁶¹⁰ Ještě v roce 2011 jsem byla na jedné střední odborné škole svědkem hodiny literární výchovy, kde vyučující „v úvodní hodině“ k danému tématu hovořila o tom, že 50. léta nebyla ve všem tak špatná, „jak se dnes říká“, a mimo jiné vyzdvihovala kvality tehdejšího porodnictví. Ačkoli tento příklad je pravděpodobně svého druhu ojedinělý (a daná učitelka je již v důchodu), zkušenosti, politické preference a názory učitelů nelze ve vztahu k tomuto tématu opomíjet.

⁶¹¹ Učitelé (zejména právě na středních odborných školách a učilištích) se mohou obávat odlišných postojů svých žáků, které si přinášejí z rodinného prostředí. Tito učitelé také argumentují malou časovou dotací svého předmětu a nutností preferovat „hodnotnější výukové celky“. Navíc starší generace učitelů vystudovala ještě za minulého režimu, a tak si toto téma musela doplnit sama:

(2. Ž): ...já jsem ta generace, která je tím ještě postižená, že vlastně jsme se o tom moc nedozvívali. Takže tohle jsou věci, které si pak člověk ve škole doplňoval za pochodu, a ... pokud k tomu neměl nějak blízko (...) I když v dějepise jsme měli kantory docela osvícený. Z historického hlediska ano, z literárního to bylo slabší. Tam vládl Ržounek a prostě... (pauza) Švejk byl stranický a basta. ...A tím to končilo (...) on byl tak nesmírně inteligentní... on to tak logicky zdůvodňoval, až jste mu skoro věřila, kdyby to nebyl naprostý nesmysl, co tvrdil, tou logikou téměř dokázal vymámit na člověku všechno, no.

⁶¹² Na středních odborných školách se učitelé češtiny mohou cítit povinni suplovat roli učitele dějepisu, protože ten se zde obvykle vyučuje pouze v prvním ročníku a nezřídka kvůli špatně nastavené koncepci tematických plánů obsáhne pouze pravěk a starověk.

(1. Ž): Příkladá mi důležité [téma socialistického realismu]spíš z hlediska dějepisného než z hlediska literárního, protože devadesát procent toho, co v padesátých letech vzniklo, z literárního hlediska za větší pozornost nestojí. To, co je důležitější, si myslím je ten dobový kontext a dobové souvislosti, které většinou ty děti neznají (...).

(1. M): Z historického kontextu mi to připadá ohromně zásadní a pro mě osobně maximálně atraktivní. Jen málokteré období je pro mě z historického kontextu nebo ze sociálního, z psychologického zajímavější...

A z hlediska literatury?

(1. M): No (pauza) tak (pauza) samozřejmě je to zajímavé (pauza), třeba prorežimní tvorba, nebo naopak protirežimní, ale ...pro mě osobně je (...) to, co vznikalo za literaturu..., hodnota literatury je pro mě prostě omezená. Já asi v téhle době těžko bych pátral po nějaké srdcové záležitosti.

(2. M): Má to obrovský potenciál, ale ne podle mě v literatuře. Protože se na tom může krásně ukázat totalita, manipulace, protežování jediného správného, v uvozovkách správného, pohledu na svět, na život, ale já se prostě nedomnívám, že to je úkol literatury.

A proč?

(2. M): Protože tam se má člověk naučit o autorech, o dílech, samozřejmě nějaké náznaky o té době, ale když prostě nebudu dělat literaturu, ale budu dělat s nimi sorelu... (pauza) Podle mě prostě ta literatura je určena k něčemu malinko jinému, tohle je třeba pro kulturní výchovu...

Texty, pokud s nimi pracují, většinou z nich slouží spíše jako doplnění tématu, nežli jako hlavní obsah učiva. Primárním vzdělávacím obsahem je tady historický kontext, neboť literatura daného období nemá pro tyto učitele dostatečný didaktický potenciál. Vycházejí z předpokladu, že by se ve škole mělo pracovat jen s texty, které jsou „literárně hodnotné“. Proč ale ve škole opomíjet knihy žánrové, brakovou literaturu, nebo právě socialistický realismus, když i tato díla mohou sloužit specifickým výukovým cílům literární výchovy? Jedna z dotazovaných učitelek ve svých úvahách k podobné myšlence mimoděk dochází:

Je problém času určeného na padesátá léta i nějak spojen s tím, že se probírá v maturitním ročníku?

(I. Ž): Samozřejmě že je. (...) každý se snaží dovykládat a už to směřovat k těm dílům, které k maturitě bude víc potřebovat, a protože neznám školu, kde by měli dílo socialistického realismu jako jednu z maturitních knih, byť by to bylo asi docela zajímavé, protože proč mluvit jen o pozitivních věcech a můžeme mluvit i o negativních vzorech literárních, sice nevím, kolik lidí by si ji vybralo, ale možná, že by to bylo i zajímavé takové téma do maturitní četby dostat...

Poezie socialistického realismu někdy ve školním prostředí svádí k tomu, že ji učitelé prezentují jako vtípnou kuriozitu. Zejména pak tzv. poezii frézistickou. Nejčastěji jde o *Traktorové častušky* Pavla Kohouta⁶¹³ a báseň *Krmička vepřů* od Michala Sedloně. Zde je ukázka z této básně: „*Tak, jak mi pusa narostla / povím to, soudruzi, zkrátka. / Řečnit, to není starost má, / starám se o prasátka. // Když na dvůr k výběhu vyháním / narůžovělá hejna, / cítím, ta práce je mi vším, / je všední, a přec ne obyčejná, // je něčím, čím řadím se hrdě k vám / a proč mohu tady říci: Překročila jsem, soudruzi, plán, / jsem jako vy, úderníci...*“⁶¹⁴ Na základě praxe lze konstatovat, že studenti na podobné texty zpravidla reagují smíchem/posměchem. Stane-li se však, že učitel žákům předloží Sedloňovu báseň bez možnosti komparace s dalšími dobovými díly oficiální produkce a ukáže ji jako obecně platný koncept dané doby, dojde k nefunkčnímu zkreslení. Prezentace socialistického realismu pouze v této krajní podobě ztěžuje žákům seriózní setkání s texty z období stalinismu, které bylo všechno možné, jenom ne a priori komické. Samozřejmě lze takovou báseň ve škole použít jako ukázkou tehdejšího úsilí naplnit požadavek dobové normy ad absurdum, ale je potřeba ji funkčně komparovat. Vyučující by se neměl nechat strhnout „senzačností“ textu v dobré vůli, že může žáky významně motivovat k práci. Měl by se v souladu s požadavkem na didaktický potenciál textu ptát, co daná báseň ve skutečnosti reprezentuje a jaké cíle je možné prostřednictvím práce s ní realizovat.⁶¹⁵ Je zřejmé, že učitele při výběru zmiňovaných ukázek ovlivňují i současné učebnice a čítanky.

---

⁶¹³ Traktorové častušky pocházejí z Kohoutovy sbírky *Verše a písně* (1952).

⁶¹⁴ Citováno podle: SOCHROVÁ, M.: *Čítanka IV. k literatuře v kostce pro SŠ*. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, s. 101.

⁶¹⁵ Šlapal, Košťálová, Hausenblas a kol.: 2012.

Podíváme-li se na ty nejběžněji užívané ve školách, zjistíme, že se v nich Kohout a Sedloň jako zástupci tohoto tématu vyskytují nejčastěji.⁶¹⁶

(2. Ž): *Já jsem tam vybírala takové ty ... bych řekla otřesné příklady, to znamená, Kohouta jsme si četli, ty jeho častušky, co vydával, ono to bylo v té čítance od Prokopa.*

Jako taková je však poezie socialistického realismu v čítankách zastoupena málo, anebo vůbec⁶¹⁷. Z daných učebnic, které ukázkami textů socialistickorealisticke poezie disponují, pouze učebnice Jaroslava Blažkeho⁶¹⁸ texty Pavla Kohouta ani Michala Sedloň neuvádí. Oficiální poezii 1. pol. 50 let. v ní zastupuje ukázka ze skladby *Stalin* (1949) a ze skladby *Zpěv míru* (1950) od Vítězslava Nezvala.⁶¹⁹

Proč se zrovna Michal Sedloň stal ve středoškolské literatuře kanonickým zástupcem poezie socialistického realismu, není zřejmé.⁶²⁰ Vedle zmiňovaného Pavla Kohouta by se z té nejmladší generace autorů nabízela mnohem výraznější jména, jako je například Ivan Skála, Stanislav Neumann aj. Sedloň byl jeden z méně výrazných básníků té doby. Na začátku padesátých let publikoval převážně časopisecky a ve sbornících⁶²¹ a svou první a jedinou sbírku z té doby, *Strážné ohně*, vydal až v roce 1953. Michal Sedloň tehdy působil především jako literární kritik.⁶²² Jedné z respondentek jsem se proto zeptala, proč jej do výuky zařazuje:

---

⁶¹⁶ Sochrová 2007. (Sedloň); PROKOP, Vladimír: *Čítanka k Přehledu české literatury 20. století*. Sokolov, O.K.-Soft 1999. (Sedloň, Kohout); CHROBÁK, Jakub a kol.: *Literatura v souvislostech 4: učebnice literatury pro střední školy*. Plzeň, Fraus 2014. (Kohout); SOUKAL, Josef a kol.: *Čítanka pro IV. ročník gymnázií*. Praha, SPN 2004. (Kohout)

⁶¹⁷ KRAUSOVÁ, LENKA – FOLDYNA, Lukáš: *Čítanka 4: k Literatuře – přehledu SŠ učiva*. Třebíč, Petra Velanová 2006.; ANDREE, Lukáš a kol.: *Literatura pro 4. ročník středních škol: pracovní sešit*. Brno, Didaktis 2011.; JIŘIČKOVÁ, Eva a kol. autorů: *Nová literatura pro 4. ročník SŠ: pracovní sešit*. Praha, Taktik 2019.

⁶¹⁸ BLAŽKE, Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury. Od železné opony k postmoderně*. Praha, Velryba 2005.

⁶¹⁹ Tamtéž: s. 153.

⁶²⁰ Ani podrobné dějiny české literatury Janouška a kol. Sedloňovi jakožto autoru budovatelské poezie nevěnují téměř žádnou pozornost. JANOŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989. II. 1948–1958*. Praha, Academia 2007, s. 193.; Vůbec ho nezmiňuje Lehár a kol. v popularizační knize české literární historie: LEHÁR, Jan: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha, NLN 2013.

⁶²¹ Báseň *Krmička vepřů* vyšla ve sborníku *Práce zpívá 1949*: s. 128–129 a o rok později ve sborníku NEJEDLÝ, Ladislav–PELIKÁNOVÁ, Ludmila (ed.): *Náš rok. Verše československých básníků k významným výročním dnům*. Praha, Práce ROH 1950, s. 12–13.

⁶²² Neblaze proslul recenzí sbírky básní *Bez obav* od K. Biebla, která vyšla krátce před Bieblou smrtí.

Rozumím, proč vybíráte Kohouta, to jste říkala, že na něm ukazujete ten názorový oblouk, ale Sedloň... To je...?

(3. Ž): ...to je typický představitel, protože on je i v těch čítankách, takže...

A tam je od něj konkrétně co, jestli se mohu zeptat?

(3. Ž): ...když jsem měla naposledy maturanty, to jsme měli Sochrovou a tam byla snad Krmička vepřů, takže opravdu jako krystalicky jasný doklad té lidovosti.

Síla autority učebnice je v tomto případě zcela evidentní.

Obecně lze říci, že téma poezie socialistického realismu je zrádné pro svou zdánlivou jednoznačnost a může vést učitele i žáky k přesvědčení, že klade jasné otázky a odpovědi. Už v literárněhistorické části bylo řečeno, že ačkoli je v období 1. pol. 50. let vytvářen cílený tlak na kodifikaci jediné závazné normy, zarputilou snahou o její naplňování dochází k jejímu neustálému variování a narušování vlivem individuálních autorských přístupů.⁶²³ A to přesto, že se oficiální básníci úpěnlivě snažili své osobité poetiky potlačovat. (To se asi nejviditelněji projevovalo u zavedených autorů meziválečné generace, např. u V. Nezvala a K. Biebla). V tom se skrývá didaktický potenciál. Navíc i když je v literatuře socialistického realismu do značné míry potlačena estetická funkce, disponuje výrazným potenciálem výchovným a etickým.⁶²⁴ Mimo jiné otevírá prostor k úvahám nad – pro žáky atraktivní a zároveň stále velmi aktuální otázkou – chováním člověka v mezní situaci.

Je zřejmé, že při didaktické transformaci tohoto tématu v učivo je jistá míra zjednodušení nutná – ostatně stejně jako u většiny témat. Ale prezentovat socialistický realismus 50. let například pouze prostřednictvím Sedloňovy básně může být příliš zkreslující. Jako funkční se zde jeví především komparace socialistickorealistických poetik mladé generace „radikálních autorů“ s výše zmíněnými zavedenými autory generace meziválečné. Pokud chceme jejich poetiky komparovat s tzv. frézistickou poezií anebo obecně s poezií mladých začínajících autorů té doby, jeví se k tomuto účelu jako didakticky produktivní například poezie Ivana Skály nebo Stanislava Neumanna a již zmiňovaného Pavla Kohouta. U Skály lze vedle jeho tehdejší básnické tvorby pracovat i s jeho známou kritikou básnické skladby

---

⁶²³ Bauer 2003.

⁶²⁴ Königsmarková 2014.

Píseň o Viktorce od Jaroslava Seiferta⁶²⁵ *Cizí hlas* z roku 1950, prostřednictvím které mohou žáci částečně proniknout do principů ideologické literární kritiky. Básně Pavla Kohouta jsou zase pro žáky příznačným svědectvím ostrého názorového obratu mladého českého intelektuála.⁶²⁶

Z bývalých příslušníků avantgardy tedy mají silný didaktický potenciál především Vítězslav Nezval a Konstantin Biebl. Důvodů, proč v rámci daného tématu vybírat pro školní práci básně V. Nezvala, je celá řada. Z hlediska literárněhistorického byl nepřehlédnutelnou postavou kulturní politiky 50. let a jeho poezie v ní měla neoddiskutovatelné, a zároveň poněkud kontroverzní místo.⁶²⁷ Vzhledem k tomu, že byl současně jedním z klíčových představitelů české meziválečné avantgardy, nebude pravděpodobně žádný středoškolský učitel literární výchovy, který by jej ve své výuce jako tvůrce poetistických a surrealistických textů opominul.⁶²⁸ Četba Nezvalovy socialistickorealistickej poezie tak pro žáky, kteří již mají zkušenost s jeho meziválečnou tvorbou, může být velmi působivá. Žáci mohou v Nezvalově oficiální tvorbě 50. let rozpoznávat pozůstatky avantgardního období, komparovat jeho básně meziválečné a poúnorové, případně jeho oficiální poezii konfrontovat s dalšími dobovými texty. Mohou se rovněž v širším kontextu zamýšlet nad tím, jakou sílu může mít básnická zručnost (nebo obecně jakákoli zručnost) v rukou ideologie.

Jestliže se Vítězslav Nezval pro svou avantgardní tvorbu stal kanonickou součástí středoškolské literární výchovy, je v ní Konstantin Biebl v porovnání s ním upozadřován.⁶²⁹ Nejčastěji je připomínán pro svou poetistickou sbírku *S lodí jež dováží čaj a kávu*. Nabízí se tedy otázka, proč Bieblovy básně z padesátých let didakticky transformovat, když i jako básník avantgardní bývá ve škole spíše opomíjen. Bylo řečeno, že se básníci pod tlakem dobové normy

---

⁶²⁵ Velmi často se ve školních seznamech literárních děl ke státní maturitní zkoušce objevuje od J. Seiferta z jeho tvorby 50. let sbírka *Maminka*, zatímco *Píseň o Viktorce*, která má z mého pohledu mnohem silnější didaktický potenciál, se v nich objevuje spíše ojediněle.

⁶²⁶ Zajímavá může být i práce s tehdejšími texty Josefa Kainara. [Pozn. J. K.]

⁶²⁷ Odkazuji zde na svou studii *Básník „stojící na stráži“ aneb Postavení Vítězslava Nezvala v kulturní politice roku 1950*. In: ŠÁMAL, Petr (ed.): *Literatura socialistického realismu: východiska, struktury a kontexty totalitního umění*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR 2009, s. 90–100.

⁶²⁸ Běžně se ve školních seznamech literárních děl ke státní maturitní zkoušce vyskytuje při nejmenším Nezvalův *Edison*. [Stačí zadat do internetového vyhledávače „školní seznam literárních děl Edison“. Pozn. J. K.]

⁶²⁹ V oficiálním maturitním dokumentu *Seznam autorů literárních děl, literárních žánrů, směrů a hnutí* určeném pro přípravu na didaktický test z českého jazyka a literatury K. Biebl na rozdíl od J. Wolkeru, V. Nezvala, J. Seiferta, F. Halase, V. Holana a F. Hrubína nefiguruje. Dostupné z: https://www.novamaturita.cz/index.php?id_document=1404033138.

snažili svou osobitou poetiku potlačovat. Nezvalovi toto nečinilo příliš velký problém, byl více než zdatným řemeslníkem básnického slova. Biebl však úkol dostát dobové normě bral velmi vážně, až bytostně a chtěl jako básník socialistického realismu obstát za každou cenu. Současně ale tento druh tvorby zcela odporoval jeho básnickému naturelu a „na zakázku“ psát nedokázal. Jeho psaní té doby proto definuje urputnost, křečovitost a těžkopádnost (viz literárněhistorická část). Bieblova pounorová poezie má tak velmi specifický étos. Ačkoli se snaží být optimistická a bojovná, proniká do ní neustále cosi velmi znepokojivého. Navíc senzitivní a úzkostlivý básník Biebl se paradoxně snažil v rámci své odpovědnosti vůči tehdejší normě být „nejbojovnější ze všech bojujících“. Přestože se snažil naplnit status lidového básníka, je jeho poezie v porovnání s ostatními signifikantními poetikami té doby poměrně obrazná a do jisté míry i sofistikovaná. Současně je z ní ale palčivě cítit, jak v zadání zveršovat motivy „dělnické masy“ a „nového zítřka“ poněkud tápe, a výsledky tohoto úsilí jsou tak často velmi rozpačité. Biebl je proto z mého pohledu zajímavým příkladem umělce, jemuž se v rukách vzepřelo jeho vlastní umění. *„Konstantina Biebla prohlašoval Václav Černý za jedinou v současné české literatuře osobnost ve všem veskrze básnickou. (...) tento sličný, po všech stránkách esteticky uměřený a vybroušený básník poezii nejen psal. S intenzitou třeba ještě mocnější se jí vyžíval každým hnutím svého lehkokřídleho ducha a rozkošnický smyslné letory. Velmi pravděpodobně nebylo v našem kulturním prostředí nad něho, pokud šlo o praktické uplatňování vysoce vyvinutého citu pro osobní svobodu. Ničím si ji nedával zkracovat, ničím vázat... (...) Jeho přednostním, ne-li takřka výhradním posláním bylo radostně existovat a blaživý prožitek básnický přetvářet.*⁶³⁰ Poté co Biebl svázal svou tvůrčí svobodu direktivními motivy socialistického realismu, nezbylo mu než hlasitě proklamovat, že je jeho lyrický subjekt „bez obav“. Toto všechno činí podle mého názoru jeho poezii z přelomu 40. a 50. let 20. st. zajímavou pro literární výchovu.⁶³¹

---

⁶³⁰ POLAN, Bohumil: *Životní závěr Konstantina Biebla*. In: Voda – Blahynka 2011: s. 139.

⁶³¹ Nehledě na širší kontext Bieblova tragického životního osudu. [Pozn. J. K.]

3. METODICKÉ PRACOVNÍ LISTY

Předkládané metodické pracovní listy jsou praktickým výrazem tezí popsaných v teoretickém oddílu didaktické části. Listy jsou koncipovány jako metodický materiál pro učitele, kteří je mohou dle své potřeby variovat a uzpůsobovat aktuálním potřebám svých žáků a situaci ve výuce. Stejně jako každá třída je specifická, tak i každá vyučovací hodina téže třídy má často rozdílnou kvalitu, a učitel musí improvizovat. Pracovní listy proto nemají být neměnným návodem, jak s daným tématem pracovat, jako spíše praktickou ukázkou principů didaktické interpretace textu a konkrétních tvořivých aktivit⁶³² – přičemž většina z nich je volně přenositelná i na jiná témata. Všechny aktivity, které v pracovních listech navrhuji, vycházejí z mé pedagogické praxe. A protože jsem je ve variacích opakovaně použila na různých typech škol a s různými žáky, domnívám se, že jsou funkční.

Cílem tedy není „vyložit látku“ socialistického realismu ani zevrubně poznat poetiku K. Biebla na přelomu 40. a 50. let 20. st. Tyto pracovní listy jsou, jak zmiňuji v úvodu, subjektivním výběrem signifikantních poetik a konkrétních dobových textů a mají sloužit učitelům především jako inspirace. Z toho důvodu jsem nekladla důraz na množství pracovních listů, ale na rozmanitost výukových metod a konkrétních činností. Ty nejsou ve většině případů pevně provázány, a je tak možné je použít i výběrově. Učitel se sám může rozhodnout podle kompetencí svých žáků, kterou z aktivit si vybere a jaká se mu hodí do jeho koncepce.

Metody použité v pracovních listech mají podněcovat žáky k samostatnému učení prostřednictvím (spolu)objevování a řešení problémů. Často používanou formou výuky je v nich skupinová práce, která pro žáky v procesu výuky představuje významný motivační faktor. Zároveň se díky ní žáci učí schopnosti spolupráce a schopnosti vzájemného učení (se) a poskytování si zpětné vazby. Žákovské hodnocení má totiž podobně významnou kvalitu jako hodnocení učitelem. Fáze reflexe (včetně sebereflexe) je zásadní součástí každé z aktivit a neměla by být opomíjena. Bez ní nemůže být vyučovací proces dostatečně efektivní.

Listy jsou opatřeny anotací, postupem práce a popisem zamýšlených cílů. Vybrané umělecké i neumělecké texty, k nimž se aktivity vztahují, jsou vždy umístěny na konci pracovního listu. Většinou jsou jednotlivé úkoly popsány formou metodiky pro učitele; pokud je zadání úkolu směřováno přímo na žáky, je vyznačeno kurzívou.

---

⁶³² Srov.: Hník 2014.

Níže představené pracovní listy nemají ambici stát se jakoukoli normou pro didaktickou transformaci vymezeného tématu. Vnímám je jako jednu z možných variant toho, jak se žáci na střední škole mohou potkat s texty socialistického realismu 50. let 20. st.

Pracovní list č. 1

Anotace: Pracovní list č. 1⁶³³ je založen na komparaci básní Pavla Kohouta a Konstantina Biebla, které oslavují „socialistický dnešek“. Žáci mají postihnout rozdíly ve zpracování tohoto tématu ve všech fázích interpretace. Nejprve se texty zabývají na úrovni smyslového vnímání, posléze analyzují rozdíly v použitých motivech a jejich působení, sledují výstavbu básní s ohledem na dobovou normu a ve fázi reflexe si pomocí metody sporu ujasňují pochopení obou básnických textů. Žáci komplexně rozvíjí schopnost interpretace básně a rozeznávají prostředky a principy manipulace v uměleckém textu.

1) Motivy ve vztahu k ladění básní

V první fázi interpretace budeme chtít po žácích formulovat, jaké je ladění obou básní: *Vyznívají stejně? Ano/ne, proč?* Lze například využít metodu brainstormingu: *Jakými slovy byste vyjádřili ladění básně A? Jakými básně B?* Nápady zapíšeme na tabuli, zatím je více nekomentujeme. Následně budou žáci hledat motivy, které obě básně spojují, např.: *práce, jaro, příroda, zpěv, mír, mládí*. Ptáme se, zda jsou tyto motivy i stejně zobrazovány, případně jak jejich různé použití v básních vyznívá. Poté budou studenti hledat motivy, které básně naopak odlišují, např.: Kohout: *strana, vůdcové*; Biebl: *pozůstatky války, obavy z návratu války*. Vhodné je při této aktivitě pracovat ve dvojicích. Žáci by v základu měli odhalit, že individuální zpracování motivů ladění básně ovlivňuje. Jestliže Kohout hledí do budoucnosti, která je slunečná a na cestě k ní nás provází vůdce Gottwald, který „*slunečnou bránu otevírá*“, Biebl se stále vrací k minulosti, do básně se vtírá tíha, na cestě k budoucnosti nás provází traktorista, který „*zakopává vzrostlý pýr*“. Po této aktivitě se lze vrátit ke sloům zapsaným na tabuli a porovnat s tím, k čemu žáci došli: *Cítil někdo po prvním přečtení z Bieblovy básně temné ladění, možná strach skrytý za radostí?*

Doplňující aktivita: Žáci rozdělení do menších skupin mohou vybrat k básním hudební doprovod, který by dle jejich pocitů odrážel ladění básní.

V bodu 1) je cílem⁶³⁴ především: posilování smyslového vnímání textu, schopnosti verbalizace estetického soudu (Vala 2011), rozvíjení komunikační kompetence a interpersonální a hudební inteligence.

---

⁶³³ Příklad této realizace převzat z článku: KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Možnosti přístupů k socialisticko-realistické poezii ve středoškolské praxi*. Jazyk – literatura – komunikace 2014, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci.

⁶³⁴ Cíle vychází z Bloomovy taxonomie: Petty 2013: s. 18.

2) Řízené otázky

Dále lze pokračovat následnými řízenými otázkami (jde o pouhé náměty, lze přizpůsobit dle míry kompetencí žáků a jejich schopností):

1. *Která z těchto dvou básní je spíše typická pro dobovou normu⁶³⁵, jakými prvky konkrétně?*
2. *Najděte v Kohoutově básni prvky, které navozují lehkost a v Bieblově básni prvky, které navozují tíhu.*
3. *Co je v Bieblově básni netypické pro poezii socialistického realismu?*
4. *Porovnejte prostor věnovaný minulosti-přítomnosti-budoucnosti v obou básních?*
5. *Jak je v Kohoutově básni zobrazována budoucnost?*
6. *Jak je zobrazována minulost v Bieblově básni?*
7. *K čemu je v Bieblově básni přirovnávána válka?*
8. *Jaký světový básník se tímto motivem proslavil? Jak na jeho tvorbu asi nahlíželi tvůrci tehdejší normy a proč?*
9. *Najděte v Bieblově básni expresivní a též obrazná vyjádření (personifikace, metafory).*
10. *Jak se básně liší formálně? Která z nich je vhodnější k deklamaci a čím je to dáno? (Studenti si mohou básně zkusit recitovat.)*

V bodu 2) je cílem především: rozvoj myšlení vyššího řádu, orientace v systému poznatků, schopnost funkčního nakládání s poznatky tohoto systému, rozvoj divergentního myšlení.

3) Metoda sporu

Tato aktivita slouží jako reflexe pochopení interpretovaných básní. Žáci se rozdělí na dvě skupiny a povedou spor. Lze využít metodu akvária. Jedna ze skupin bude zastávat roli dogmatických ideologů, kteří nepřipouštějí žádné odchylky od stanovené normy a připraví si argumenty a otázky, jimiž budou pranýřovat Bieblův text jako nevhodnou realizaci socialistickorealistickej poezie a budou vyzdvihoval text Kohoutův. Druhá skupina oponentů bude benevolentnější a bude (v rámci stanovené normy!) vyzdvihoval „povedené“ pasáže Bieblova textu a hájit jeho realizaci socialistického realismu. Vyčleněná skupina soudců, která bude

---

⁶³⁵ Záleží na učiteli, jakým způsobem žákům dobovou normu zprostředkuje.

posuzovat úspěšnost argumentů jednotlivých skupin, vysloví závěrečný verdikt (v přípravné fázi si stanoví kritéria, dle nichž bude diskuzi hodnotit). Celý spor bude moderován učitelem. Neopomenutelnou fází této aktivity je závěrečné zhodnocení diskuze žáky i učitelem.

V bodu 3) je cílem především: žáci rozvíjí schopnost řešení problémů, učí se improvizovat, rozhodovat se v konkrétní komunikační situaci, klást otevřené otázky argumentovat a obhajovat své názory.

4) Tvůrčí práce

Závěrečné aktivity jsou zaměřené na odhalování prostředků manipulace:

1. zadání:

Jak by vypadala Bieblova/Kohoutova báseň, kdyby z ní byly vyňaty ideologické pasáže?

2. zadání:

Přepište Kohoutovu báseň jako ideologický text do novin (který má totéž vyznění jako báseň, ideologii, ale neschovává za umění).

Žáci se pokusí báseň dle daných kritérií upravit. Tato aktivita nabízí možnost propojení literatury s tvůrčím psaním a slohovou výchovou.

V bodu 4) je cílem především: posilování schopnosti odhalení prostředků manipulace a ideologických prvků v textu, posilování schopnosti kriticky pojmenovat „co s námi manipulace dělá“, v čem spočívá její nebezpečí.

Texty k pracovnímu listu č. 1

A) Kantáta rodné komunistické straně

III

*Jde naší zemi něžný máj,
krásnější mnohem, než kdy předtím.
Radostnou prací zvučí kraj,
veselé písně zpívají si děti.
V ulicích městeček a měst,
na dvorech traktorových stanic,
na měkké trávě lesních cest,
které se vinou podél hranic –
tam všude, všemi milovaná,
bouřlivě žije naše strana.*

*Ta strana musí zvítězit!
Je moudrá staletými boji,
kterými pracující lid
chtěl ke své svobodě a pravdě dojít.*

*Zpívejme straně na pozdrav!
Je mladá mládím údernickým,
má rozum milionů hlav
a sílu milionů rukou lidských.
A jejím praporem jsou slova
Stalinova a Gottwaldova.*

*Strana jak básník sprádá sny
a přetváří je v smělé plány.
Září v nich zítřek překrásný
a proto budou ještě překonány.
Náš soudruh Gottwald – inženýr
slunečnou bránu otevírá,
za níž se rodí světlý mír,
mír, který nikdy neumírá.
Slunečnou bránu otevírá
k míru, jenž nikdy neumírá!*

*Uprostřed rozkvetlého máje
do dalekého pomezí
nad starým Hradem vlajka vlaje
se slovy: „Pravda vítězí!“
Slova se slavně naplnila:
dělnická pravda zvítězila!*

*K slavné budoucnosti naše země vstává.
Gottwaldově straně sláva!*

Sláva!

Sláva!

(Pavel Kohout: Verše a písně 1952⁶³⁶)

B) Píseň práce a míru

*Jdou dívky s náradím
A jarní hlínou na opánku
Jdou chlapci s tváří proti větru
Jak o tom zpívá celá brigáda*

*Stáčejíc pod lesem svou kolonu
Až k troskám letadel a tanků
Na jejichž ohořelých modelech
Se ještě leccos pro výstrahu
Demonstrovat dá*

*Kdo zavčas nejedná
Sám sobě ani jiným nepomůže
Je jak ta stíhačka která tu leží v trávě
S ochrnutou páteří*

*Je jak ten tank
Který to dostal do své hroší kůže
Je vyřaděn
Na každém z nás však tolik záleží*

*Už přišel čas
Kdy rozmontujem celé tělo války
Nestoudnost její mršiny
Jež nedovede sama shnit*

*Jako by doufala že ještě jednou
Třebas z dálky
Sirény dlouhým zavytím
Ji přijdou v noci probudit*

*V armádě traktorů
Ted' slouží voják budoucnosti
A zpívá si
Když zaorává vzrostlý pýr*

*Na starých bojištích
Doznívají flétny lidských kostí
A všude kolem v terénu se bojuje
Za mír*

(Konstantin Biebl: Bez obav 1951⁶³⁷)

⁶³⁶ KOHOUT, Pavel: *Verše a písně*. Praha, Mladá fronta 1952, s. 71–72.; Též in: Brousek 1987: s. 198–199.

⁶³⁷ BIEBL, Konstantin: *Bez obav*. Praha, Československý spisovatel 1951, s. 224–225.

Pracovní list č. 2

Anotace: Pracovní list č. 2 je založen na srovnání básní tematizujících kult Julia Fučíka. Žáci se prostřednictvím předkládaných aktivit učí rozeznávat deklamační text od básně, i když zjevně ideologické povahy. Rozvíjí schopnost vnímat rytmus básně, rozlišují prvoplánové a sofistikované užití týchž motivů. Pojmenovávají, v čem spočívá epičnost Bieblova textu, který interpretují pomocí komiksových oken a následně vzájemně reflektují. Z hlediska literárněhistorického si žáci rozšíří povědomí o osobnosti J. Fučíka a seznámí se s tzv. Fučíkovým odznakem.

1) Identifikace „autorství“

V úvodní aktivitě žáci dostanou k přečtení obě básně bez určení autorů. Pro první kontakt s texty je v tomto případě vhodné hlasité čtení, aby žáci mohli lépe vnímat rytmus – upozorníme je, aby se při prvním čtení na rytmus zaměřili a zapsali si své dojmy z něj u každé z těchto básní. Výsledky potom sdílejí mezi sebou i s učitelem a hledají v básních konkrétní pasáže fungujícího či nefungujícího rytmu. Tyto pasáže znovu čtou nahlas.⁶³⁸

Následně žáci pracují s informací, že jeden z textů napsala dělnice a druhou básník. Mají odhalit, která je která, a své rozhodnutí podložit co největším množstvím argumentů. Předchozí práce s rytmem jim už mnohé napoví. Jako ideální se zde jeví práce ve dvojicích.

U básně A) to mohou být vedle „kulhajícího“ rytmu např. tyto charakteristiky: povrchnost a přímočarost vyjádření, text je spíše deklamací nežli básní, celková banálnost aj. Svá tvrzení žáci dokládají konkrétními příklady z textu.

U básně B) si žáci pravděpodobně povšimnou odkazů na křesťanskou tradici (např. *roucho svaté Veroniky*), na historické události (bitva u Sevastopolu), a tedy celkově prvků odkazujících na autorův rozhled. (V tuto chvíli nevádí, pokud dané odkazy neznají, a to včetně osoby Julia Fučíka.) Z těchto poznatků vyvodí, že je mnohem sofistikovanější než báseň A). Někteří již možná rozklíčují paralelu Fučíka a Krista prostřednictvím paralely roušky a ručníku, najdou propracované metafory (*režný záznam jejich úst, bez lučavky strachu...*) a odhalí, že báseň B) pracuje s vnitřním napětím a že inklinuje k epice.

---

⁶³⁸ Tato aktivita je užitečná k tomu, aby žáci začali vědomě vnímat rytmus v básni. Ze zkušenosti lze říci, že mnoho básnických pokusů žáků v rytmu pokulhává – stejným, anebo podobným způsobem jako v básni A) – a žáci tento nedostatek málokdy reflektují. V cizím textu ale chyby obecně vnímají mnohem citlivěji než ve svém vlastním.

Doplňující aktivita: Na závěr lze na základě četby těchto básní položit otázku (pokud ovšem již žáci odpověď dopředu neznají): *Kdo podle vás byl J. Fučík?* Může následovat krátká diskuze na dané téma. Doplnit ji lze i mimoliterární otázkou *K čemu sloužil kult Julia Fučíka? Čím byl kontroverzní?*

V bodu 1) je cílem především: rozeznat básnický text, ač ideologické povahy, od pouhé deklamace. Žáci posilují svou schopnost smyslového vnímání textu, rozvíjí schopnost srovnávací analýzy a učí se argumentovat.

2) Výrazné společné motivy básní a způsob jejich použití

Žáci mají za úkol najít nejvýraznější motivy, které jsou oběma básním společné, např. motiv *tváře, nezdolnosti, odvahy, temného žaláře...* Vyberou si jeden z motivů, který objeví (motiv tváře se v tomto případě jeví asi jako nejvíce produktivní), a porovnají, jak s ním pracuje báseň A) a jak báseň B). Analýza způsobu použití daného motivu vyjeví jeho povrchnost/sofistikovanost užití v textu. Např. mnohovrstevnatá práce s motivem tváře v básni B).

Aktivitu lze doplnit následujícími otázkami:

1. *Popište, jak báseň A) pracuje s motivem MY versus nepřítel.*
2. *Dohleďte, odkud pochází parafráze „my bdíme“ z básně A) a jaký je její význam.⁶³⁹*
3. *Objevuje se v básni B) také nějaký odkaz „k dnešku“⁶⁴⁰?*

V bodu 2) je cílem především: rozvoj myšlení vyššího řádu, orientace v systému poznatků, schopnost funkčního nakládání s poznatky tohoto systému, rozvoj divergentního myšlení.

3) Interpretace textu prostřednictvím tvůrčí práce

Zadání:

- a) *Přepište vybraná slova v básni A) tak, aby v ní Fučík vyzněl jako zbabělec. Verše nijak nepřepisujte, nic nepřidávejte, jen vyměňujte příslušná slova.*

(Tento úkol nevyžaduje velkou přípravu, vhodný je pro práci ve dvojicích. Cílem je uvědomit si banálnost a jednoduchou zaměnitelnost textu.)

---

⁶³⁹ Práce s internetovým vyhledávačem.

⁶⁴⁰ Myšleno k „tehdejšímu dnešku“, tj. raným padesátým letům.

Reflexe: Na konci aktivity je důležité, aby žáci konkrétně formulovali, čím to je, že je tak jednoduché změnit obsah textu. Můžeme položit otázku: *Šlo by takto přetvořit i báseň B)?*

- b) *Vytvořte komiks na 6 oken podle básně B) tak, aby obsáhl všechny podstatné momenty a motivy básně, které jsou stěžejní pro její interpretaci.*

Aktivita je vhodná pro skupinovou práci (max. 4 studenti ve skupině). Žáci se musí dohodnout, které pasáže a motivy jsou podle nich hodné ztvárnění, rozklíčují společně všechny odkazy v textu, pracují dle potřeby s internetem (svatá Veronika, lučavka, Sevastopol...).

Reflexe: Žáci si své výtvary vzájemně představí a obhájí svůj výběr a způsob ztvárnění komiksu. Cílem je uvědomění si epičnosti textu a práce s napětím v něm. Žáci se učí alternativním způsobem interpretovat text.

Doplňující aktivita: Řízené otázky (mají funkci reflexe):

1. *Co obě básně spojuje a co naopak rozděluje?*
2. *Která z básní by podle vás pro tehdejší režim byla přijatelnější a proč?*⁶⁴¹
3. *Najděte v obou básních z dnešního pohledu podle vás nejvíce úsměvné pasáže, obhajujte svůj výběr.*

V bodu 3) je cílem především: žáci rozvíjí schopnost řešení problémů, schopnost spolupráce, učí se obhajovat své názory a přijímat postřehy a názory jiných. Rozvíjí také tvůrčí myšlení.

4) **Návrhy sekundárních aktivit**⁶⁴²

1. *Co byl tzv. Fučíkův odznak a k čemu sloužil?*
2. *Zjistěte, co všechno bylo k získání Fučíkova odznaku potřeba vykonat.*
3. *Zamyslete se nad tím, zda fungují i v současnosti nějaké obdobné kultury.*⁶⁴³
4. *Které osobnosti tuto roli v dnešní době zastávají?*
5. *Rozhodněte se pro jednu osobnost současnosti, která podle vás nejvíce vyhovuje daným kritériím, a sepište soubor aktivit, které by bylo nutno vykonat, abychom její „odznak“ získali.*

---

⁶⁴¹ Učitel dle potřeby žákům dovysvětlí tehdejší realie.

⁶⁴² Lze propojit s hodinami základů společenských věd, dějepisu, mediální výchovy atd.

⁶⁴³ Např. Jaromír Jágr, Harry Potter atd.

6. *Napište báseň k apoteóze dané osobnosti. Rozhodněte se pro styl, který zvolíte. Může jít o PR text, tj. formu deklamace, anebo o pokus o seriózní báseň.*

Texty k pracovnímu listu č. 2

A) Julius Fučík

1.
*Vzpomínám JULKO FUČÍKU
na Tvoji krásnou tvář,
kterou jsi v zápalu nadšení
položil vlasti na oltář.*

2.
*Tam v temné kobce žalární,
své tajné sny jsi sprádal
a český lid ve svém odhodlání
svou odvahu Ti dával.*

3.
*Slyším Tvé kroky znít,
ve Tvé žalární cele,
vidím Tvou úzkost o Tvůj lid
na Tvém jasném čele.*

4.
*Kázal jsi bdít, my poslechnem,
budeme chránit stranu
od zrádců, od nepřátel všech,
svou práci pádnou dáme jim ránu.*

5.
*Budeme chránit odkaz Tvůj,
v té naší české zemi,
my bdíme, Julio Fučíku,
nejdražší mezi všemi.*

(Jansová, dělnice Pražské čokoládovny,
závod Modřany; publikováno v časopise
Tvorba 1950)

B) Julius Fučík ve vězení

I
*Vězeň vchází do vězení
A nepoznává
Co tu je a co tu není*

*V těžkém šeru žaláře
Není vidět
Na chléb ani na tváře*

II
*Dříve člověk
Nyní roucho svaté Veroniky
Přijde čas a budem vzývat
Všechny své mučedníky*

*Režný záznam jejich úst
Do posledního dechu
Nejpevnějších tváří
Otíraných po výslechu*

*Nejvzácnějších tváří
Julie Fučíku
Hrdá hlava krví vpitá
Do vězeňského ručníku*

III
*Duše přimá
Zvyklá bleskům jako topol
Vydrž ještě chvíli
Vzpomeň si na Sevastopol*

*Vlajko na stožáru
Která nocí duješ
Koráb potápí se
A ty neslevuješ*

*Pravá síla srdce
Bez lučavky strachu
I kdyby tě zahalili
Do střelného prachu*

*Obraze naší víry
Zkrvavené místy
Krásná tváří člověka
A komunisty*

(Konstantin Biebl: Bez obav 1951⁶⁴⁴)

---

⁶⁴⁴ Biebl 1951: s. 36–39.

Příloha k pracovnímu listu č. 2

JAK ZÍSKÁM FUČÍKŮV ODZNAK⁶⁴⁵

Každý člověk chce ve svém životě mnoho dosáhnout, chce být významným, váženým pracovníkem, který vykoná pro svou vlast mnoho takových činů, jež pomáhají národu i celé lidské společnosti v jejím boji za spravedlivý a šťastný život.

Takovým člověkem se však nestaneš naráz. K tomu je zapotřebí pilné a vytrvalé práce, nespokojenosti s tím, co až dosud znáš, jak dosud pracuješ. Musíš se neustále vzdělávat.

Knihy by měla být tvým průvodcem po celý život. Je člověku největším přítelem a rádcem. Vypráví ti o dávné historii, o slavných činech hrdinných předků a hovoří o slavném boji a vítězství dělnické třídy, ukazuje ti rozdíl mezi životem včera a dnes, přesvědčivě mluví o budoucnosti, radí ti, jak v ní bys měl být a varuje tě před chybami. Jen vezmi a čti!

Láska ke vzdělání, ke knize, vychovala již mnoho vynikajících mužů. Krásným vzorem je naší mládeži prezident Klement Gottwald, který v době, když ještě truhlářský učedník byl mučedník, toužil po vzdělání. Po namáhavé práci sáhl vždy po knize a četl, překonáváje svou únavu a ostatní překážky. Když mu mistr zakázal číst a zhasl svíčku, vydržel dlouho ha ulici s otevřenou knihou pod lucernou a četl a četl.

ÚV ČSM, aby všem mladým lidem pomohl a poradil co číst a jak číst, rozhodl se na svém zasedání 1. a 2. října 1949 k vyhlášení Fučíkova odznaku, který je součástí výchovného a kulturního plánu ČSM.

Knihy určené v podmínkách Fučíkova odznaku jsou právě ty nejkrásnější ukázky, jak současné literatury, tak i ukázky naší historie, které tě upoutají a ze kterých si odneseš mnohé poučení do své denní práce.

Jula Fučík, jehož jméno nese odznak, kterým budeš za svou snahu vyznamenán, je ti také takovým vzorem, jak se vzdělávat, jak dosáhnout cíle, který sis před sebe postavil.

Vzhůru za získáním Fučíkova odznaku!

Říkáme často, že Julius Fučík je naším vzorem.

Ale stavět si Julia Fučíka za vzor, to neznamená jen vědět, co Julia Fučík udělal pro svobodu pracujících. To znamená vědět, jak to Fučík dokázal, jak žil, pracoval a bojoval.

Jula Fučík je naším vzorem proto, že miloval život. I v těžkých chvílích svého života rozdával lidem okolo svou úsměvnou radost. Třikrát v životě mu zabavili přítele nejmilejšího, knihovnu, třikrát v životě si ji s úsměvem budoval znovu. Miloval zpěv – zpěvem vyjadřoval svou radost. Zpíval tak rád, jako statisíce nás, kteří se účastníme Soutěže tvořivosti mládeže. I ve vězení první republiky u fašistů si zpíval a těšil sebe i ostatní. Miloval život a přece umíral s úsměvem – to proto, že věděl, zač položit život.

Jula Fučík je nám učitelem, jenž stále touží vědět a znát víc. Nikdy nebyl spokojen s tím, co znal. Díval se na život očima široce rozevřenýma. Po celý život se učil. Aby mohl studovat vysokou školu a nemít hlad – chodil pracovat na stavbu silnic a regulaci. Jedl málo, aby si mohl koupit co nejvíc knih. Věděl, že čím víc bude znát – tím lépe bude moci bojovat proti kapitalismu, proti fašismu.

Jula Fučík je nám mladým vzorem v lásce k vlasti, v lásce k matce pracujících světa – k Sovětskému svazu. Každý jeho krok směřoval k osvobození pracujících v naší zemi a proto tak vášnivě hájil svými reportážemi pravdu o Sovětském svazu proti všem těm, kteří na stránkách měšťáckých novin plivali kal a špínu na mladý sovětský stát. I my chceme milovat svou vlast a Sovětský svaz „láskou upřímných synů“, jak psal Julius Fučík. Pro štěstí pracujících své země neznal Julius Fučík ve své práci únavy. Šel vždy tam, kde ho bylo nejvíce potřeba. Když na Mostecku vypukla velká Hornická stávka – odejel tam okamžitě, vylepoval plakáty, pral se s policajty, hovořil na demonstracích, jedl s horníky z jedné mísy. Stejně tak odejel do Bretagne k stávkujícím rybářům, do Berlína k stávkujícím dělníkům.

A Julia Fučík byl krásným člověkem, komunistou i ve svém osobním životě. On miloval – nesobecky, radostně, mladě. Sám k sobě byl tvrdý.

V dobách pro národ nejtěžších žil Julius Fučík, jako národní hrdina a jako národní hrdina také zemřel. Za svého života nebažil ani po slávě, ani po hrdinství, ale celým svým životem bojoval proti vykořisťovatelům. Chtěl, aby se měli na světě všichni dobře, aby byli svobodní, aby našli práci a nikdy netrpěli hladem. Smrti se nebál, neboť věděl, že on je pouze jedním z těch, kteří umírají proto, aby se ti ostatní měli dobře. Jeho

---

⁶⁴⁵ Převzato z webu SORELA. Webové centrum výzkumu literatury a umění československého socialistického realismu.; Podle: *Jak získám Fučíkův odznak*. Praha, Sekr. ústř. výb. ČSM 1950. Dostupné z: <https://wayback.webarchiv.cz/wayback/20081126213614/http://sorela.cz/web/articles.aspx?id=85>.

obětí, stejně jako oběti jeho spolubojovníků, nebyly marné. Dnes se jeho veliké přání splnilo. Máme lidově demokratickou republiku, která je na cestě k socialismu.

Fašisté umučili Julia Fučíka. V našich srdcích však zůstane navždy vepsána památka na jeho život, na jeho veliké dílo. Nesmrtelná památka na člověka, který je vzorem všem nám, mladým.

Není větší cti nad čest nosit na svých prsou odznak s jeho jménem. Fučíkovo jméno nás zavazuje a žene vpřed.

Co mám prostudovat, abych získal Fučíkův odznak?

Prostuduješ tři politické knihy:

Gottwald k mládeži Ústava 9. května

Lenin, Stalin, Kalinin mládeži

Jiráskův román Proti všem, který popisuje slavnou dobu husitství, je povinnou četbou.

Z následujících románů přečteš si dva, které si sám vybereš:

Fučík: Reportáž psaná na oprátce

Jilemnický: Vítr se vrací

Olbracht: Anna proletárka

Majerová: Siréna

Fučík: V zemi, kde zítra znamená již včera

Z knih básní, které ti navrhuje, si vyber dvě:

Neruda: Zpěvy páteční

Wolker: Pracujícím

Bezruč: Slezské písně

S. K. Neumann: Výbor – „A hrdý bud“

Román ze tří sovětských:

Fadějev: Mladá garda

Ostrovskij: Jak se kalila ocel

Polevoj: Příběh opravdového člověka

Prostuduješ si dvě odborné knihy z tvého povolání.

Zhlédneš 5 filmů, a to:

3 sovětské

2 československé nebo jiných států lidové demokracie

Jak se budeme ve skupinách ČSM připravovat na Fučíkův odznak?

Ve skupinách ČSM budeme zakládat čtenářské kroužky. Výbor skupiny si nejprve o založení kroužku důkladně promluví, najde vhodného soudruha nebo soudružku, který hodně čte, zabývá se literaturou a vedl by dobře čtenářský kroužek. Pověříme jednoho člena výboru, aby s tímto soudruhem promluvil, vše mu důkladně vysvětlil. Členové výboru budou o této věci hovořit jednotlivě s členy skupiny, na členské schůzi předseda nebo jiný funkcionář důkladně vysvětlí, co je Fučíkův odznak, jak má pracovat čtenářský kroužek a vyzve členy, aby do tohoto kroužku vstoupili. Oznámí jim, kdo bude vedoucím.

V čtenářských kroužcích mohou též pracovat nečlenové ČSM, kteří budou mít zájem. Na první schůzce kroužku si uděláme plán práce. Určíme si, kdy které knihy budeme probírat, kdy půjdeme do biografu a pod. Každý si opatří sešit, kam si bude psát poznámky ze schůzek, různé výpisky z knih, prostě to, co by si nezapamatoval. Budeme číst výňatky z knih, hovořit o smyslu knihy, o jejím autorovi, o době, kdy byla napsána, proč byla napsána, budeme hovořit o filmech, které jsme společně navštívili.

Po získání Fučíkova odznaku budou čtenářské kroužky pracovat dál, protože knihy, které jsou v podmínkách Fučíkova odznaku, jsou jen základem soustavné četby a učení.

Jak si opatřím knihy?

Nejprve se obrátíme na místní, závodní, školskou knihovnu, po případě zajistíme, aby knihy potřebné pro Fučíkův odznak byly půjčovány především mladým lidem. Pokud tyto knihy v knihovně nejsou, obrátíme se na správu knihovny nebo na kulturního referenta národního výboru, vysvětlíme co to znamená, že mladí lidé budou číst Jiráskova, Fučíka, Majerovou a ostatní, požádáme, aby tyto knihy byly zakoupeny. Kdo bude mít možnost, koupí si tyto knihy sám, budeme si je navzájem půjčovat.

Jak číst?

Rádi bychom ti několika slovy poradili, jak máš pracovat nad knihou. Protože pro člověka, který ještě mnoho knih nepřečetl a který třeba nikdy nestudoval, je těžší umět správně knihu číst, vyvarovat se nesprávného postupu a knihu, kterou přečte, si skutečně v hlavních rysech zapamatovat. Když si opatříš knihu, je dobře, aby ses informoval, alespoň stručně o tom, kdo knihu napsal, co je to za člověka, jak žil, kde pracoval a co ho vedlo k tomu, že knihu napsal. Nejsnadněji to zjistíš v čtenářském kroužku, kde si o tom můžete pobesedovat, a ten, kdo spisovatele zná, bude o něm vyprávět. Nebude-li nikdo z čtenářského kroužku znát autora, pak si vyhledej člověka ve vašem městě nebo vesnici, který by ti mohl o knize něco říci. Tak třeba na př. budeš studovat knihu „President Gottwald mládeži“, která se skládá z mnoha projevů, dopisů a statí. Abys mohl správně porozumět jednotlivým kapitolám v této knížce, musíš se podívat, kdy pres. Gottwald hovořil a vzpomenout si, jaká tehdy byla situace, ke komu hovořil, komu psal dopis, jak na př. tehdy vypadal Svaz mládeže. Jiný příklad: Jiráskova kniha „Proti všem“, – proč Jirásek tuto knihu psal – protože bylo potřeba přiblížit všem prostým lidem hrdinskou revoluční historii našeho lidu, jak pečlivě Jirásek studoval v archivech život a boj tehdejších lidí ze starých rukopisů atd.

Číst musíš pozorně, ať čteš politický spisek nebo román. Nejdůležitější myšlenky v knize si zatrhávej obyčejnou nebo barevnou tužkou (ovšem tak, abys knihu nepoškodil a mohl značky vymazat). Je-li to politická kniha, promysli každý odstavec i každou kapitolu zvlášť, abys porozuměl autorovým myšlenkám. Je-li to román, odlož ho po přečtení několika kapitol a zamysli se nad tím, jak třeba jednají postavy románu, která z nich jedná správně, která začíná chybovat, která pomáhá svému národu, lidu, kdo je nezištným bojovníkem, kdo je krátkozraký, sobecký atd. Když knihu přečteš, zamysli se nad celým jejím obsahem. Znovu ji prolistuj, podívej se na myšlenky, které sis označil a udělej si nejdůležitější výpisky. U politických knížek hlavní myšlenky, citáty, smysly jednotlivých projevů, u románů pak několika větami co nejstručněji napiš si obsah, vystihni hlavní myšlenku a kritizuj události i lidi, zda jednali správně nebo nesprávně a řekni si, který z nich se ti nejvíce líbil, proč se ti líbil a jak bys ty sám v podobné situaci jednal. O knížce si potom pohovoř se svými přáteli. Budeš-li pracovat v kroužku, pověz tam všechny svoje dojmy, zhodnoť tam knihu. Ostatní ji budou hodnotit třeba jinak a ještě obohatí to, co tys třeba při čtení nepostřehl nebo opominul.

Protože víme, že je někdy těžké sehnat si informace o spisovatelích i o knihách, chceme vám pomoci.

Sledujte pozorně Mladou frontu a mládežnický tisk, kde pravidelně každý týden budou informace o jednotlivých knihách.

Jaká bude zkouška?

První zkoušky se budou konat v dubnu 1950. Nebudou to zkoušky starého typu s přísnými pány profesory, bude to rozhovor o knihách a filmech, které jsi četl a viděl, co na tebe nejvíce zapůsobilo, jak jsi pochopil smysl knihy nebo filmu, co sis odnesl do svého života jako poučení. Při zkoušce svými znalostmi musíš však komisi přesvědčit o tom, že jsi knihu přečetl a pochopil.

V podmínkách jsou určeny dvě knihy odborné. Poviš tedy, jaké odborné knihy jsi prostudoval a jak ti jejich znalost pomáhá v práci. Zkoušky budou zakončeny písní. Komise se zatím krátce poradí a ihned oznámí, kdo podmínky splnil a kdo tedy bude navržen ústřednímu výboru ČSM k vyznamenání Fučíkovým odznakem.

Pracovní list č. 3

Anotace: Pracovní list č. 3 je založen na simulaci situace literární redakce, která řeší, zda publikovat v chystaném čísle dobového časopisu text Konstantina Biebla. V rámci řešení tohoto problému se žáci na základě plnění dílčích úkolů (které jsou vystavěny na práci s tehdejšími texty) vyzbrojí kompetencí kvalifikovaně učinit toto rozhodnutí. Aktivita rozvíjí především schopnost interpretace dobového textu, schopnost samostatného rozhodování a spolupráce.

Zadání:

Blíží se čtvrté výročí února roku 1948 a časopis *Tvorba* připravuje nové číslo na počest této události. Literární redakci se při té příležitosti dostal do rukou zlomek básně z pozůstalosti K. Biebla *Únor 1948* a má se rozhodnout, zda ji v časopise otiskne, či nikoli. Své rozhodnutí členové redakce sepíší formou podrobného posudku šéfredaktorovi listu. Zazní v něm konkrétní argumenty pro publikaci, nebo proti publikaci básně.

Postup:

1. Žáci se rozdělí do skupin – redakcí. Každá skupina dostane výňatky z dobových literárních kritik a na základě nich si vytvoří představu o tom, jak by podle nich⁶⁴⁶ „měla vypadat“ poezie socialistického realismu. Požadavky formulované v předložených textech si společně sepíší a budou je brát jako závazné při pozdějším posuzování básně K. Biebla *Únor 1948*.⁶⁴⁷

Pozn. k bodu 1: Žáci sami pracují na tom, aby získali poznatky potřebné pro další práci. Učí se hledat v textu se specifickou dobovou dikcí klíčové informace.

2. Poté si žáci přečtou báseň *Nadešel čas* od Stanislava Neumanna (také psanou na téma únorových událostí), která jim poslouží jako vzor toho, jak „správně“ psát dobovou poezii. V básni se pokusí dohledat některé ze znaků, které si vypsali z literárních kritik, a doplní je případně o další, které v dané básni najdou.

Pozn. k bodu 2: Žáci při analýze daného textu aplikují výše získané poznatky.

---

⁶⁴⁶ Literární redakce časopisu *Tvorba* patří k mladým radikálním autorům, kteří mají svou specifickou představu o podobě poezie socialistického realismu.

⁶⁴⁷ Tato aktivita je volně použitelná i při jiných aktivitách s texty poezie socialistického realismu, které si vyžadují základní povědomí o jejich teoretických východištích.

3. Následně se seznámí s básní K. Biebla *Únor 1948*. Mají se jako redakce rozhodnout, zda ji zařadí do chystaného čísla *Tvorby*, tematicky zaměřeného na výročí únorových událostí. Ke svému rozhodnutí použijí kritéria, která si sepsali při předchozích aktivitách. Bieblovu báseň tedy společně interpretují a následně posoudí, zda odpovídá jejich požadavkům na tvorbu socialistickorealistickej poezie. Učiní tak z hlediska tématu básně a jeho zpracování, ladění, z hlediska použitých motivů a vyznění básně, z hlediska její srozumitelnosti a z hlediska použité formy.

Pozn. k bodu 3: Aktivita je simulací reálné situace. Žáci se stylizují do rolí literárních redaktorů a řeší problém, který má vyústit v konkrétní výstup – zprávu/posudek pro šéfredaktora. Při řešení tohoto problému se snaží funkčně aplikovat nově nabyté poznatky, rozvíjí schopnost číst básnický text pod určitým úhlem pohledu (v rámci specifického diskursu), sdílí své postřehy a názory, nacházejí konsensus a připravují si relevantní argumenty pro závěrečnou reflexi.

4. **Reflexe:** Výsledky „přezkumu“ Bieblovy básně buď sepiší ve formě posudku, anebo si připraví ústní prezentaci. Cílem je obhájit své rozhodnutí, zda publikovat, či nepublikovat Bieblovu báseň před šéfredaktorem časopisu (v jeho roli jsou při této prezentaci ostatní skupiny žáků, které mohou prezentující skupinu s jejími vývody konfrontovat). Takto se s prezentací vystřídají všechny skupiny žáků.

Pozn. k bodu 4: Fáze závěrečné reflexe je velmi důležitá, žáci sdílejí výsledky své práce a učí se obhájit své názory, k nimž v průběhu jednotlivých aktivit dospěli, zároveň se ale učí naslouchat argumentům žáků z jiných skupin. Vzájemně si své výstupy hodnotí. Učitel má úlohu moderátora.

Poznámka k aktivitám: Práce žáků by měla probíhat maximálně v pětičlenných skupinách, aby všichni měli možnost se na aktivitách podílet. Skupina si zvolí svého mluvčího a zapisovatele, jeden z členů skupiny odpovídá za celkový výstup práce. Činnosti si mezi sebou rozdělí tak, že každý pracuje na určitém specifickém úkolu, jehož výsledky sdílí s ostatními ve skupině (možná je dílčí práce ve dvojicích, trojicích). Každý žák tak má osobní odpovědnost za výsledky práce své skupiny, zároveň je rozvíjena schopnost kooperace. Učitel má roli facilitátora, průběžně kontroluje dílčí postupy v jednotlivých skupinách, žádá je v průběhu práce o prezentaci jednotlivých výstupů a jejich výsledky dle potřeby koriguje, pomáhá žákům s případnými nejasnostmi.

Texty k pracovnímu listu č. 3

A) Výňatky z textů literární kritiky⁶⁴⁸

„...pracující člověk je dnes skutečně někdo a je si toho vědom. Pokolení ‚niemandů‘, jak úsměškem říkala buržoasie, stalo se rozhodující silou, opravdovým tvůrcem novodobých dějin.“

„...Tak začínají vznikat verše (...), v nichž se pracující člověk snaží zachytit kus onoho velkého kvasivého života, kterým dnes žije, kus horké současnosti i cíp budoucnosti, která mu začíná vznikat pod rukama.“

„...nelze tuto novou tematiku zaklít do starého harampádí z dob poetismu. Dělník a práce nesmí být pouhou rekvizitou. (...) [Poesie] bude měřena především vášnivým zaujetím pro krásu našeho dneška (...) básnická bohatost a mnohotvárnost, onen zapalující optimismus nové poesie má a musí mít své kořeny v mnohotvárnosti, bohatosti, optimismu našeho dnešního života. (...) krása, to je náš dnešní život. A jen taková poesie je skutečně nová a dnešku potřebná.“

(Ivan Skála, Rudé právo 1949)

„Jako chřipka rozšířil se u nás po válce způsob psát nerýmované a především nerytmické básně, ‚básně‘. (...) Způsob psaní bez rytmu a bez rýmů, kdy nerozeznáš báseň od prosaického povídání, nevznikl rozhodně navazováním na pokrokové tradice české poesie, ani učením se od poesie sovětské. (...) Byla to poesie krajně bezideová, což dobře vyjadřovala formální beztvorost. (...) Ano, byl to formalismus, který (...) zbavil verš melodičnosti a hudebnosti lidové písně... nelze nalít nový obsah do starých nádob ani v poesii.“

„My chceme dát našemu čtenáři hrdinskou píseň naší doby.“

(Jan Štern, Tvorba 1949)

„...Ale máme také lyriku, která se stále ještě zabývá starými nicotnostmi. Tito autoři (...) se pokoušejí přesvědčovat čtenáře, že poesie je pouhým smetištěm vznešených slovíček. Tito autoři se stali obětí své vlastní domýšlivosti, že kolem jejich uzounkých zájmů se točí svět. (...) Pokud se vine tímto veršováním nějaký útlý pramének okolního světa, jsou to obyčejně hvězdy, noc, jaro, léto, déšť, jak to předpisuje nejuvulgárnější manýra. Ale života v tom není ani za desetník. A přece je náš život bohatý a zajímavý, jako nikdy nebyl. (...) Přetváříme skutečnost, celá naše země se stala velikou továrnou nového, dokonalejšího života, nové lidskosti, továrnou na lidské štěstí.“

(Josef Rybák, Rudé právo 1949)

„Ty dřívější (...) verše se obyčejně obíraly jarem, dívčíma očima, květy a velkým lásky bolem (...) Dnes (...) je námětem práce v závodě, na poli, naše pětiletka... (...) tyto pokusy se dmou rytmem této doby, v těchto pokusech je vidět již jas budoucnosti. (...) Hlavní proud naší nové literatury mohou nést jen opravdoví představitelé dělnické třídy, kteří jsou naplněni heroismem naší epochy. (...) jde o to zachytit dech pracujícího dneška i dech budoucnosti (...) prodchnout literaturu slavným dechem gottwaldovské pětiletky.“

(Rudé právo 1949)

---

⁶⁴⁸ SKÁLA, Ivan: *První básnická sklizeň pracujících*. Rudé právo 15. 5. 1949, s. 4.; ŠTERN, Jan: *Proti likvidátorům poesie*. Tvorba 1949, roč. 18, č. 23, s. 546–547.; RYBÁK, Josef: *Dělníci ukazují básníkům cesty*. Rudé právo 11. 1. 1949, s. 3.; *Příklad literární tvorby dělníků*. Rudé právo 30. 1. 1949, s. 4.

B) Nadešel čas

*Nadešel čas, kdy třeba říci,
či že je tahle zem.
Nadešel čas. Ted', průkopníci,
si život rozhodnem.*

*Jde o budoucnost republiky,
o štěstí jde nám všem.
Nadešel čas. Dnes rozvratníky
jak škodnou vyženem.
Nadešel čas, kdy třeba řady
jednotou zocelit.
Nadešel čas. Čas lidovlády.
Čas bojovat. Čas žít.*

*Nadešel čas. My, pracující,
v jediné frontě jdem.
Nadešel čas.
Je třeba říci:
naše je tahle zem.*

(Stanislav Neumann: ze sborníku *Práce zpívá* 1949⁶⁴⁹)

C) Únor 1948

*Není to tak zbytečné
Jak by se snad někomu na první pohled zdálo
Zadívat se prasklou tabulí skla
Starou trhlinou na nový svět za oknem
Který se mnohým stále ještě zdá
Jakoby přeškrtnut
Nedávným bombardováním
Anglického a amerického letectva*

*Mluví Klement Gottwald
Na Staroměstském náměstí
Už se zas sypou okna
V duchu všech nepřátel...*

Nevadí

*Znamenají-li okna starého světa
Znamenají-li jejich střepy štěstí
Přes všechny nálety které přišly
A které snad ještě přijdou*

*Přes všechny nálety všech nepřátel
Lidově demokratické republiky
Čeká Tě Evropo
Velká a slavná budoucnost*

(Konstantin Biebl: verše z pozůstalosti⁶⁵⁰)

---

⁶⁴⁹ *Práce zpívá* (sborník) 1949: s. 45.

⁶⁵⁰ Publikováno v Díle V: BIEBL, Konstantin: *Dílo V*. Praha, Československý spisovatel 1954, s. 387–388.; Časopisecky: BIEBL, Konstantin: *Únor 1948*. Literární noviny 1952, roč. 1, č. 3 z 23. 2., s. 1.

Pracovní list č. 4

Anotace: Pracovní list č. 4 je založen na tvořivých interpretačních aktivitách se skladbou *Zpěv míru* od Vítězslava Nezvala – čtení v rolích a recitaci. Při první z nich čtou žáci text optikou jedné z vybraných postav: hledače slov, badatele, dvou odlišných literárních kritiků, autora, hledače citátů a novináře, a v dané roli plní zadaný úkol. Druhá aktivita – recitace – je zde (nezvykle) skupinovou prací, při níž tým připravuje svého recitátora na veřejné vystoupení, a tak se seznamuje s významovou výstavbou díla.

1) Čtení v rolích⁶⁵¹

Zadání:

Žáci se rozdělí do skupin po 2 – 3 podle počtu žáků ve třídě. Každá skupina si vybere jednu z níže popsaných rolí, prostřednictvím níž bude číst básnickou skladbu *Zpěv míru* od Vítězslava Nezvala:

1. role: Hledač slov a básnických prostředků

Hledač pátrá po zajímavých slovech, která nejsou běžně užívaná a vyžadují vysvětlení (např. *knuta, tyli, žold, příručí* aj.). Z těchto slov vytvoří malý slovníček. Dále nachází nezvyklá slovní spojení (např. *združstevněný dvůr, doutníkový lord* aj.), odhaluje příznačné básnické prostředky (např. *se skly hvězd, smrtonosné skřeky* aj.) a vysvětluje je. Vyhledá také povedené anebo naopak z dnešního pohledu úsměvné rýmy. Hledač může využít ke své práci internet či příslušné slovníky.

2. role: Badatel

Vysvětluje různé historické události, kulturní a místní odkazy, jako *Bikini, Pompeje, Paris, Hellada, Bastila, Wall Street, bomby nad Koreou* atd., a jejich kontext v rámci básnické skladby.

3. role: Avantgardní literární kritik

Tento literární kritik napíše recenzi skladby *Zpěv míru* z pozice avantgardního kritika 20. a 30. let 20. st. Předpokládá se, že nositel této role četl alespoň jedno Nezvalovo dílo z tohoto období (např. *Edisona*). Skladbu tedy bude porovnávat s Nezvalovou meziválečnou tvorbou

---

⁶⁵¹ Děkuji Štěpánce Klumparové z PedF UK za inspiraci.

(poetistických a surrealistických děl) a z těchto pozic ji bude i hodnotit. Všímá si toho, jak se proměnila Nezvalova poetika, hledá pozůstatky jeho avantgardního tvůrčího období atd.

4. role: Literární kritik socialistického realismu

Tento kritik bude psát recenzi Nezvalovy skladby *Zpěv míru* z pozice stoupence socialistického realismu v 50. letech 20. st.

5. role: Autor-básník

Role básníka znamená vymyslet cca 4 nové sloky skladby *Zpěv míru*. Básník napodobí Nezvalův autorský styl a doplní sloky na libovolná čtyři místa, kde je text vyznačen třemi tečkami, tedy na místa, kde je báseň krácena. (Je na něm, která místa napříč básní si zvolí.) Vytvořené verše by však měly plynule zapadnout do koncepce a kontextu celé skladby, a to nejen formálně. Měly by také svým obsahem navázat na sloku předešlou a logicky předcházet té následující.

6. role: Hledač citátů

Hledač citátů nachází v textu takové pasáže, které jsou podstatné pro interpretaci skladby jako celku. U každého úryvku vysvětlí, proč jej vybral a rozebere jeho příznačnost v kontextu celé básně. Hledač by měl najít tolik úryvků a takové kvality, aby na základě nich dokázal pojmenovat hlavní motivy a vyznění básně.

7. role: Novinář

Novinář napíše seriózní novinovou zprávu o pohnutkách a tužbách Nezvalova lyrického subjektu. Bude objektivně informovat o tom, co si tento subjekt přeje, před čím varuje, co oslavuje a do jaké pozice se staví. Svůj text rovněž opatří přiléhavým a nápaditým titulkem.

Poznámka k aktivitě: Žáci pracují samostatně v daných skupinách, učitel má roli facilitátora. Průběžně kontroluje postupy v jejich práci a pomáhá jim řešit případné obtíže.

Reflexe: Velmi důležitá je závěrečná fáze reflexe. Jednotlivé skupiny žáků postupně představí ostatním výsledky své práce. Spolužáci je vždy zhodnotí a přicházejí s konkrétními argumenty, proč se jim výstup zdál zdařilý, či nikoliv. Hodnocení žáci též provedou sebereflexi svého výkonu a na závěr se k prezentaci vyjádří i učitel.

Cíle aktivity: Tato tvořivá interpretační aktivita nabízí v rámci práce s textem příležitost, aby si žáci zvolili takovou činnost, která jim bude blízká a v níž se budou s chutí realizovat. Žáci zároveň rozvíjí schopnost samostatného rozhodování a učení se. Možnost volby zde představuje významný

motivační faktor. Díky preferovanému úhlu pohledu (tedy konkrétní vybrané roli) mohou řešit zadaný úkol do hloubky a učí se zaměřovat svou pozornost na dílčí aspekty textu. Následné sdílení rolí umožňuje žákům vytvořit společnými silami mnohvrstevnatou tvůrčí „studii“ jednoho díla. Vzájemně si zprostředkovávají své poznatky a myšlenky, učí se relevantnímu hodnocení a sebehodnocení.

2) Recitace

Žáci se rozdělí do skupin po 4–5. Učitel vybere z Nezvalovy skladby zhruba 8–10 slok, a to napříč celou básní tak, aby byla alespoň částečně zachována její celková dynamika. Každá skupina si zvolí jednoho člena, který bude mít funkci recitátora. Skupina svého recitátora připravuje na přednes – vyznačuje mu v textu pasáže, na něž by měl klást důraz, kde by měl zrychlovat či zpomalovat tempo, přidávat či ubírat na síle hlasu a zdůvodňuje proč. O těchto aspektech básně členové skupiny společně diskutují. Recitátor se na přípravě podílí, text zkouší před svou skupinou nanečisto deklamovat a případně provede ještě nějaké dílčí úpravy ve svém projevu. Důležitá je opět fáze reflexe, při níž ostatní skupiny jednotlivé přednesy-interpretace hodnotí a své hodnocení zdůvodňují.⁶⁵²

Žáci prostřednictvím této interpretační aktivity neprvoplánově odhalují významovou výstavbu textu, charakter lyrického subjektu a celkové ladění básně.

3) Návrh sekundární aktivity:

Společně diskutujte o internetové zprávě „Připomněli autora Zpěvu míru“ (viz Příloha k pracovnímu listu č. 4). Před diskuzí si zprávu přečtěte, zaměřte se na to, jak je stará, na zdroj, z něhož pochází, a samozřejmě analyzujte obsah jejího sdělení. Připravte si alespoň dvě problémové otázky do diskuze. (V otázkách by měla být zřejmá poučenost skladbou Zpěv míru). Sedněte si do kruhu, stanovte si společně pravidla diskuze a jejího lídra. Ten vybírá otázky a dává slovo diskutujícím. Kontroluje, zda se všichni do diskuze zapojují, a na konci diskuze zhodnotí.

---

⁶⁵² Žáci si také mohou poslechnout některou z dobových recitací této skladby a porovnat, zda a jak se jejich interpretace této skladby od té dobové liší.

Texty k pracovnímu listu č. 4

Zpěv míru /kráceno/

*Aby byl člověk dlouho živ,
aby měl pastýř hojnost mléka
a rybám nevytekla řeka
v mé vesničce a kdekoliv,
zpívám zpěv míru.*

...

*Aby se Paříž, Praha, Řím
vichrem, jenž od Bikini věje,
neproměnily na Pompeje
a New York nevzlít k pohořím,
zpívám zpěv míru.*

...

*Aby se český zahradník,
jenž sází stromky na Polabí,
Rozhlédl k zvonícím a aby
poslouchal, šťasten, ptačí křik,
zpívám zpěv míru.*

*Pro bílý združstevněný dvůr,
na který lidská práce svezla
bez knuty statkářova žezla
na sta a na tisíce fůr,
zpívám zpěv míru.*

...

*Pro rybářovy romance
pro pestré dětské oči jahod,
pro kouzlo nečekaných náhod
a vrabčích besed v zemljance
zpívám zpěv míru.*

...

*Pro krásné oči Paridů,
skomírajících zvolna hlady
v nesvobodě a bez Hellady,
pro nové jaro Madridu
zpívám zpěv míru.*

...

*Pro novou slávu Paříže,
jež najde se zas u Bastilly,
až všechny ty, kdož na ní tyli,
vyhodí dveřmi ze zdviže,
zpívám zpěv míru.*

...

*Aby už nikdy piloti,
onemocnělí gonorrhoeou,
neshazovali bomby nad Koreou
své bomby jako roboti,
zpívám zpěv míru.*

...

*Aby už pro mizerný žold
lid nekrvácel za zbrojaře,
za ně a za válečné žháře,
jimž slouží doutníkový lord,
zpívám zpěv míru.*

*Aby si přes panický strach,
že budou muset žít skromně,
uvědomili v Bílém domě,
proč lidstvo nedopustí krach,
zpívám zpěv míru.*

*Aby si špatní počtáři
spočetli miliony hlasů,
tvořících nespočetnou masu,
které se všechno podaří,
zpívám zpěv míru.*

*Zpívám zpěv míru! Volám vás,
volám vás, lidé, k boji za mír,
v němž ční jak nebetyčný Pamír
Sovětský svaz, Sovětský svaz,
zpívám zpěv míru.*

...

*Aby se střechy velkoměst
změnily v parkoviště zahrad,
kde děti mohly by si zahrát
s balonem slunce, se skly hvězd,
zpívám zpěv míru.*

...

*Aby se horstva Indie,
protáhla jako sloní chobot,
zvlnila pod prapory svobod,
bez kterých člověk nežije,
zpívám zpěv míru.*

...

*Zpívám zpěv míru. Volám lid
všech národů, všech barev pleti,
volám vás, muži, ženy, děti,
vás všechny, kteří chcete žít,
zpívám zpěv míru.*

...

*Volám vás, myčky, uhlíři,
volám vás, porážeci z jatek,
volám vás, dívky od zrcátek,
vás, slévači, vás, hrnčiči,
zpívám zpěv míru.*

...

*Volám vás, sniví příručí,
vás, tanečnice za volánky,
vás, lidé z vlaku, lidé z banky,
vás, muži z dívčích náručí,
zpívám zpěv míru.*

...

*Volám vás, akademici,
pod výhrůžkami lidojeda,
vy víte, že i mír je věda,
volám vás touto polnicí,
zpívám zpěv míru.*

...

*Chci zpívat o městě měst,
z něhož by byla bez Stalina
jen historická rozvalina
pod věncem Libušiných hvězd,
zpívám zpěv míru.*

...

*Vítr, jenž krouží na haldách,
svál křídlem s českých dějin hrany,
když lid si vedl na Hradčany
Klementa Gottwalda,
zpívám zpěv míru.*

*Ten moudrý, mírumilovný
syn z Dědic, Stadic naší Hané,
zastínil všechny milované
krále a české královny,
zpívám zpěv míru.*

...

*Pro toto město, pro tento čas,
kdy zkvete víc než mnohá jiná,
za Gottwalda i za Stalina,
za jejich prostý lidský hlas,
zpívám zpěv míru.*

...

*Zpívám zpěv míru. Jich je pár
a nás jsou na stamiliony.
rozhlaholte se, pražské zvony,
mír není kořist ani dar,
zpívám zpěv míru.*

*Zpívám zpěv míru. Do boje
za mír a za budoucnost světa!
Za květ, jež žena v copy vplétá,
za lidi, písně, za stroje
zpívám zpěv míru.*

...

*Zpívám zpěv míru. Za nimi
jsou trosky měst a lidských prahů,
však ten, kdo zachránil nám Prahu
je stále mezi živými,
zpívám zpěv míru.*

*Zpívám zpěv míru. Před námi
tvář jeho generalissima,
tak klidná, moudrá, lidská, přímá
a ozářená hvězdami,
vede nás k míru.*

...

*Aby byl člověk dlouho živ,
aby měl pastýř hojnost mléka
a rybám nevytekla řeka
v mé vesničce a kdekoliv,
zpívám zpěv míru.*

*Ať tlampač z Wall Street vyráží
dál svoje smrtonosné skřeky,
nevysuší to naše řeky!
Zpívám si, stoje na stráži,
zpívám zpěv míru.*

(Vítězslav Nezval: Zpěv míru 1950⁶⁵³)

---

⁶⁵³ NEZVAL, Vítězslav: *Zpěv míru*. Praha, Československý spisovatel 1950.

Příloha k pracovnímu listu č. 4

PŘIPOMNĚLI AUTORA ZPĚVU MÍRU⁶⁵⁴

9. 4. 2018

Pietní akt k 60. výročí úmrtí národního umělce Vítězslava Nezvala se uskutečnil ve čtvrtek 5. dubna odpoledne na pražském Žižkově před domem v Baranově ulici 1901/4, ve kterém tento velký český básník až do své smrti žil a tvořil.

»Jako komunisté se k tomuto velikanovi české poezie oprávněně hrdě hlásíme nejen proto, že byl celoživotním členem naší strany, ale i z toho důvodu, že dokázal bytostně spojovat svou uměleckou tvorbu se zápasem za společenský pokrok, mír a socialismus,« uvedl na setkání Milan Krajča, zástupce obvodní organizace KSČM Praha 3, která pietní akt zorganizovala.

Předseda Unie českých spisovatelů, básník a zasloužilý umělec Karel Sýs v proslovu k shromážděným mimo jiné konstatoval: *»Může být básnické dílo, či dílo vůbec, definitivně uzavřeno? Nestihá jedna myšlenka druhou, nevěší se báseň dosud nenapsaná na paty básně právě dokončené, jako se držel biblický Jákob Ezaua?«*

Na závěr setkání předsedkyně Krajského výboru KSČM Praha a pražská zastupitelka Marta Semelová přednesla slavnou a dodnes aktuální báseň *Zpěv míru*, za kterou byl Vítězslav Nezval i mezinárodně oceněn Zlatou medailí Světové rady míru.

(za)

---

⁶⁵⁴ Dostupné z: <http://www.halonoviny.cz/articles/view/47440422>.

Pracovní list č. 5

Anotace: Pracovní list č. 5 je založen na komparaci dvou titulních básnických textů od Konstantina Biebla, a to poetistické básně *S lodí jež dováží čaj a kávu* a básně socialistického realismu *Bez obav* z jeho závěrečného tvůrčího období. Žáci zkoumají atmosféru obou textů, zamýšlejí se nad prostorem a časem v nich a utvářejí profil Bieblova lyrického subjektu. Prostřednictvím těchto a dalších aktivit se ve zjednodušené podobě seznamují s proměnou jeho poetiky v raných 50. letech 20. st.

Postup:

1. Žáci si přečtou báseň A). Poté je vyzveme, aby pomocí volných asociací chodili psát na levou část tabule, jaké pocity v nich tato báseň vyvolává či jak se po jejím přečtení cítí (např. *lehkost, svoboda, naděje, chuť žít, očekávání* aj.).
2. Jednotlivé žáky pak postupně vybídne, aby se svůj pocit, který na tabuli zapsali, pokusili vysvětlit ostatním, tedy aby se zamysleli nad tím, proč v nich tato báseň daný pocit vyvolává a jakými prostředky toho dociluje (výběr specifických motivů, jazykových a básnických prostředků, veršová výstavba...).
3. Následně žákům rozdáme pracovní list (viz **Materiál pro žáky k pracovnímu listu č. 5**). Řekneme jim, aby do levé části listu vypsali co nejvíce přiléhavých charakteristik týkajících se prostoru a času v básni A). U prostoru to může být např. *otevřený, širošířný, nekonečný, neznámý, cizokrajný, plný smyslových vjemů* aj., čas se např. může zdát *zpomalený* (na všechno je dost času) až *statický*, jako by v básni vládlo *bezčasí, věčnost* (v pozitivním smyslu slova) aj. Poté žáci své nápady sdílejí a opět konkrétně vysvětlují, jakým způsobem toho je v básni docilováno (v básni si podtrhují pasáže, které jsou pro tato vysvětlení relevantní).
4. V dalším kroku interpretace žáci hledají příznačné vlastnosti lyrického subjektu básně A) a zapíší si je též do levého sloupce svého pracovního listu. Tyto charakteristiky zase doloží konkrétními příklady z básnického textu.
5. Potom si žáci přečtou báseň B). Záměrně ji žákům předložíme bez uvedeného názvu. Úkolem žáků je vymyslet básni odpovídající titul. Nápady zapíšeme na pravou stranu tabule. Žáci svou volbu zdůvodňují konkrétními doklady z textu. Skutečný název zatím neprozrazujeme.

6. Žáci podobným způsobem jako u básně A) charakterizují prostor a čas básně B) a své postřehy si zapisují do pravého sloupce pracovního listu.
7. Totéž učiní i u profilu lyrického subjektu.
8. V tomto bodě prozradíme skutečný název básně. Ptáme se žáků, zda věří tomu, že je lyrický subjekt „bez obav“, zda je podle nich autentický (proč ano, proč ne). Pro svá tvrzení nacházejí žáci oporu ve svém pracovním listu, viz bod 7.
9. Funkci **reflexe** zde může dobře splnit písemný výstup – srovnávací esej. Zadání může být následovné: *Napište srovnávací esej. Porovnejte básně S lodí jež dováží čaj a kávu a báseň Bez obav z hlediska titulu, tématu, motivů, lyrického subjektu, práce s časem a prostorem a z hlediska použitých básnických či obecně jazykových prostředků a veršové výstavby. Všechny své úvahy a argumenty dokládejte konkrétními příklady z textu.*

Cílem aktivit je mimo jiné posilování smyslového vnímání textu a rozvoj schopnosti verbalizace estetického soudu. Dále také rozvoj tvůrčího myšlení, schopnosti srovnávací analýzy a relevantní argumentace.

4) **Doplňující aktivity:**

Zadání:

1. **aktivita:** *Představte si situaci, že se lyrický subjekt básně A) najednou ocitne v básni B). Pokuste se upravit báseň tak, aby odpovídala charakteristice lyrického subjektu z básně A). Čím vším se to v ní může projevit? Jak se promění její atmosféra?*
2. **aktivita:** *Upravte báseň A) tak, aby se v ní objevila slova Stalin, dělnická třída, pracující masy a Sovětský svaz. Následně se zamyslete nad tím, co tyto úpravy v básni způsobily a jak se proměnil její charakter.*
3. **aktivita:** *Vytvořte ve skupině ilustraci, která podle vás co nejlépe vystihne atmosféru básně. Vyberte si, zda budete ztvárňovat atmosféru básně A), anebo B). Ilustrace si navzájem představte a obhajte.*

Texty k pracovnímu listu č. 5

A) S lodí jež dováží čaj a kávu

*S lodí jež dováží čaj a kávu
pojedu jednou na dalekou Jávu*

*Za měsíc loď když vypluje z Janova
stane u zeleného ostrova*

*Pojedem spolu já a ty
vezmeš s sebou jen kufřík a svoje rty*

*Pojedem okolo pyramid
loď počká až přejde Mojžíš a jeho lid*

*S vysokou holí zaprášenými opánky
jde první přes mořskou trávu a rozkvetlé sasanky*

*Hejno ryb na suchu zvedá svá křídla jako ptáci
letí za vodou a ve vlnách se ztrácí*

(Konstantin Biebl: S lodí jež dováží čaj a kávu
1928⁶⁵⁵)

B) Bez obav

*Nedávno četl jsem
Sensační knihu
Nebyl to Sever
Proti Jihu*

*Četl jsem H. G. Wellse
Možno mu věřit?
Nelze*

*Nechce prý dělat
Žádnou paniku
Ale je pevně přesvědčen
Že všechno lidstvo spěje
K rychlému zániku*

*Všechno lidstvo prý co nejdříve zahyne
Píše ve svém Rozumu v koncích*

*Zbudou jen malé stopy po Laponcích
Malé stopy ve sněhu a možná ani ne*

*Ta doba prý není daleka
Že od pólu k pólu
Nepotká člověk
Člověka*

*Nějakou docela malou šanci
(Svědkem mu všichni svatí)
Mají jen Lovci lebek
A Papuánci
Dobráci parukatí*

*Zůstanou jenom Křováci v křoví
Ani to není však jisté
Možná kdoví*

*Něco prý děje se ve vesmíru
Někteří lidé ztratili rozum
Někteří věru*

*Četl jsem H. G. Wellse
Možno mu věřit?
Nelze*

*Jak mohl bych uvěřit
Že všechno lidstvo brzy zahyne?
Naopak
Věřím že bude šťastně žít
Když ho povedeš Ty
Náš drahý Staline*

*Nevíru v lidstvo
Odmítá každý z nás
Každý kdo s Tebou věří
V dělnickou třídu
V sílu a tvořivost
Pracujících mas*

Každý kdo miluje Sovětský svaz

(Konstantin Biebl: Bez obav 1951⁶⁵⁶)

---

⁶⁵⁵ Biebl 2014: s. 174.

⁶⁵⁶ Biebl 1951: s. 209–211.

Materiál pro žáky k pracovnímu listu č. 5

S lodí jež dováží čaj a kávu

-----?-----

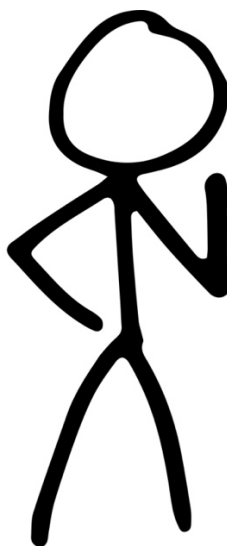
PROSTOR

ČAS

LYRICKÝ SUBJEKT

Závěr

Tato disertační práce měla dvě hlavní oblasti zkoumání. Literárněhistorická část sledovala optikou proměn historického kontextu proměnu poetiky Konstantina Biebla a její recepci na přelomu 40. a 50. let 20. st. Část didaktická prověřovala didaktický potenciál Bieblova tehdejšího díla a obecně poezie socialistického realismu prostřednictvím tvorby konkrétních školních aktivit a úkolů ve formě metodických pracovních listů pro učitele. Nejprve zhodnotím výsledky svého bádání na poli literárněhistorickém a poté zrekapituluji část didaktickou.

Když většina stěžejních básníků socialistického realismu odevzdávala v roce 1950 do tisku své knihy veršů, seděl pravděpodobně Konstantin Biebl nad těmi svými v soukromí svého domova ve Slavětíně, v pražském bytě na Výtoni anebo u Vřídla v Karlových Varech a cizeloval je, přepisoval, vymýšlel nové, přebíral staré a psal dopisy svým přátelům, že svou básnickou sbírku už brzy připraví k vydání. Popis této situace je samozřejmě nadsazený, ale v zásadě není daleko od skutečnosti. Rok 1950, kdy kulturní ideolog Ladislav Štoll vystoupil se svým normotvorným textem *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii*, byl opravdu rokem, kdy vyšla většina prvních „zásadních“ básnických textů tehdejší oficiální produkce. Konstantin Biebl ale se svou dlouho očekávanou sbírkou *Bez obav* přichází až o rok později, v době vrcholící personální krize ústředních periodik, v době, kdy se rodí kampaň proti Rudolfovi Slánskému a kdy probíhá reorganizace stranického aparátu a celkové přeskupování mocenských sil.

Raná 50. léta u nás jsou obecně dobou překotných proměn dobových diskurzů. Tato tendence však bohužel byla v přímém rozporu se způsobem Bieblovy tvůrčí práce. Jako by byl neustále ve špatnou dobu na špatném místě. Z osobní korespondence z přelomu 40. a 50. let a jeho textů z pozůstalosti vyplynulo, že své nové verše v jednom kuse upravoval a věčně váhal, které publikovat a které nikoli. V důsledku toho byl v podstatě neustále o jeden krok *nazpátek* za měnícími se požadavky doby.

Jeho nejistotu „v hledání nových cest k poezii socialistického realismu“ nezmírnily ani blízké vazby s klíčovými postavami tehdejší kulturní politiky – zmiňovaným Ladislavem Štollem, Vítězslavem Nezvalem, Jiřím Tauferem a dalšími, kteří ho opakovaně ujišťovali o jeho básnických kvalitách a o tom, že jeho nová tvorba jde tím správným směrem. V mocenském rozvrstvení kulturní politiky tedy měl přátele na správné straně spektra, v okruhu lidí kolem ministra informací a osvěty Václava Kopeckého, jenž získal po politickém pádu Slánského jednoznačnou převahu nad konkurenčním mocenským sídlem, stranickým aparátem.

Tvůrčí pochybnosti mu navíc umocňovaly jeho vnitřní strachy pramenící z nestabilní psychiky (jíž dobové politické okolnosti samozřejmě jenom přitěžovaly), ale nepomáhaly mu ani

věčné zdravotní problémy, které ho odváděly od práce. Biebl byl velmi éterický a senzitivní básník, který jen s velkými obtížemi dokázal svým uměním sloužit politice komunistické strany, jíž byl podle všeho oddaným členem. Jeho básně jako by se totiž neustále vzpíraly dobovým motivům Stalina, Koreje, Trumana, traktorů a pracujících mas. Básník tak byl v neustálé tvůrčí křeči, která jeho poezii zbavovala téměř veškeré autenticity, jež byla esencí jeho předchozí básnické tvorby. Pocit nedostatečnosti nově tvořených básní si Biebl vynahrazoval smrtícím pracovním tempem, které jen prohlubovalo jeho zdravotní i psychické problémy a on se tak pohyboval v bludném kruhu, kde ani nejpřímnější pochvaly a podpora jeho blízkých či významných dobových protagonistů neměly valný vliv. V získání tvůrčí jistoty mu nepomáhal ani jeho lyrický subjekt, který si zkonstruoval „na míru“ – „nejbojovnější ze všech bojujících“ – a který neochvějně hlásal směrem k Americe, že se Stalinem v zádech je *bez obav*.

Když potom v roce 1951 Biebl konečně svou sbírku veršů vydal, zahrnul do ní vedle poměrně útlého oddílu socialistickorealistickej poezie s titulním názvem *Bez obav* i verše válečné a poválečné a také různé příležitostné básně neideologického charakteru. Proč tak učinil a kdo mu to poradil, bohužel stále není jasné, nicméně dalo se vzhledem k povaze dobového diskurzu očekávat, že to nebude dobrá volba. Nezvykle dlouhé mlčení literární kritiky, které po vydání sbírky následovalo, mohlo být spojeno právě s rozpaky kolem zbývajících oddílů sbírky, ale mohlo též souviset se zmiňovanou krizí periodik či celkově s nepříznivou politickou konstelací. To, že jediná recenze (od Michala Sedloně), která na Bieblovu sbírku před jeho smrtí vyšla, byla publikována zrovna v říjnu, mohla zapříčinit Nezvalova výtku na zářijové schůzi rozšířeného předsednictva Svazu čs. spisovatelů. Nezval zde ostře zkritizoval práci Svazu a mimo jiné upozornil právě i na to, že je nová Bieblova kniha literární kritikou přehlížena.

Kdo (a zda vůbec) Michalu Sedloňovi v redakci personálně oslabené Tvorby poradil, aby v recenzi na sbírku *Bez obav* „přitvrdil“, se prozatím nepodařilo objasnit, jisté ale je, že se recepce Bieblovy knihy veršů po jeho tragické smrti proměnila a dále proměňovala v souvislosti s přicházejícím diskurzem „slánštiny“. „Kopeckého lidé“ Bieblovy smrti využili k posílení své mocenské pozice, když obvinili časopis Tvorba a tzv. Slánského bandu, že Biebla „uštvala“. Biebl také začal být v dobových periodikách obligátně jmenován jako „nejlepší básník hned po Vítězslavu Nezvalovi“. Téměř vzápětí po Bieblově tragickém konci se objevilo bezpočet textů, které pochvalně reflektovaly jeho nové verše, více či méně ignorovaly většinu oddílů jeho sbírky a komentovaly pouze „neproblematický“ oddíl *Bez obav*. Tato situace se ale proměnila už v roce 1952, jak to dokládá recenze Vladimíra Dostála, která některé z dalších oddílů sbírky dokonce oceňuje.

Proč Jiří Taufer, jeden z údajných iniciátorů mýtu o Bieblovi jakožto „uštvané lani“, jen o několik let později, tj. v roce 1956 na II. sjezdu Svazu čs. spisovatelů, veřejně tento koncept popřel, a dokonce zironizoval, není zřejmé. Tauferovo gesto je však příznačné pro celé tehdejší paradigma, v němž jeden diskurz střídá druhý s nepřehlednou rychlostí, a je tak velmi obtížné se v něm „správně“ zorientovat.

Výstupem didaktické části práce jsou metodické pracovní listy pro učitele, které představují výsledek didaktické transformace Bieblova díla z přelomu 40. a 50. let v širším kontextu poezie socialistického realismu. Pracovní listy měly splnit dva úkoly. Představit příklady konkrétních realizací, které vycházejí z teoretických úvah o literární výchově založené na četbě literárních děl a na tvořivých interpretačních aktivitách, a otestovat didaktický potenciál poezie socialistického realismu, především prostřednictvím básní Konstantina Biebla z vymezeného období. Cílem bylo také vyvrátit hypotézu, že toto téma je vhodné primárně pro výuku dějepisu a společenských věd, ale už méně, anebo vůbec, pro hodiny literatury. Záměrem bylo představit oficiální poezii 50. let jako mnohovrstevnaté téma, na něž se dá nahlížet z různých úhlů pohledu a na které se dá aplikovat celá řada zajímavých tvořivých aktivit a úkolů. Doufám, že pracovní listy ukázaly, že je to téma velmi nosné, a že dané pracovní listy poslouží učitelům jako inspirace v jejich reálné školní výuce. Protože si samozřejmě uvědomuji, že v praxi prostor vymezený na výuku socialistickorealisticke poezie nedovoluje učitelům (ani na gymnáziu) vyzkoušet pracovní listy v celé šíři, jsou záměrně koncipovány tak, aby bylo možné z nich volně vybírat dílčí úkoly. Současně je možné většinu z představených aktivit volně přenést i na jiná literární témata. Věřím, že tyto pracovní listy budou užitečné.

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny

Národní archiv (NA; dříve Státní ústřední archiv v Praze), Archiv ÚV KSČ:

f. Ministerstvo informací (MI), Praha

f. 100/24 (Klement Gottwald)

f. 100/45 (Václav Kopecký)

f. 19/7 (Kulturní a propagační oddělení)

Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv, Praha: MZV-VA, K. Biebl I., II., III.

Památník národního písemnictví – Literární archiv (LA PNP):

f. Ančík Zdena

f. Biebl Konstantin

f. Černík Artuš

f. Československý spisovatel

f. Janda Josef

f. Konrád Karel

f. Melantrich

f. Nezval Vítězslav

f. Svatá Jarmila

f. Kautman František

f. Svaz československých spisovatelů (SČSS)

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR

A AV ČR, OF L. Štolla, korespondence s K. Bieblem

Archiv Českého rozhlasu, Archivní a programové fondy (APF)

Rozhovor s Konstantinem Bieblem z 10. 5. 1951

Dobová periodika

Československý svět 1951

Čin 1947

Čtenář 1952

Lidová demokracie 1948–1951

Lidové noviny 1948–1951

Literární noviny 1951–1953, 1956

Mladá fronta 1948–1951

Karavana 1947, 1948
Kino 1948
Květy 1951
Kulturní politika 1949
Kulturní tvorba 1964
Národní osvobození 1948
Národní revoluce 1947, 1948
Nedělní noviny 1947
Nová skutečnost 1951
Nový život 1950–1952
Obrana lidu 1950
Panorama 1950, 1951
Práce 1950, 1951
Rovnost 1951
Rudé právo 1948–1952
Směna 1952
Svět v obrazech 1951
Svobodné slovo 1950
Tvorba 1948–1952
Var 1949–1951
Zemědělské noviny 1951

Prameny a literatura

BAUER, Michal (ed.): *Referát Jiřího Tauerera*. Česká literatura 47, 1999, č. 3, s. 299–318.

BAUER, Michal: *Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*. Jinočany, H&H 2003. ISBN 80-7319-028-1.

BAUER, Michal: *Tíseň tmy aneb halasovské interpretace po roce 1948*. Praha, Akropolis 2005. ISBN 80-86903-12-5.

BAUER, Michal: *Souvislosti labyrintu. Kodifikace ideologicko-estetické normy v české literatuře 50. let 20. století*. Praha, Akropolis 2009. ISBN 978-80-86903-97-2.

BAUER, Michal (ed.): *II. sjezd Svazu československých spisovatelů 22. – 29. 4. 1956. Svazek I – protokol*. Praha, Akropolis 2011. ISBN 978-80-87481-04-2.

BIEBL, Konstantin: *S K N*. Praha, Svoboda 1947.

BIEBL, Konstantin: *Bez obav*. Praha, Československý spisovatel 1951.

- BIEBL, Konstantin. *Dílo I*. Praha, Československý spisovatel 1951.
- BIEBL, Konstantin. *Dílo II*. Praha, Československý spisovatel 1952.
- BIEBL, Konstantin. *Dílo III*. Praha, Československý spisovatel 1953.
- BIEBL, Konstantin. *Dílo IV*. Praha, Československý spisovatel 1953.
- BIEBL, Konstantin. *Dílo V*. Praha, Československý spisovatel 1954.
- BIEBL, Konstantin: *Dobrodruh*. Praha, Odeon 2008. ISBN 978-80-207-1269-1.
- BIEBL, Konstantin: *Básně*. Brno, Host 2014. ISBN 978-80-7491-156-9.
- BROUSEK, Antonín: *O poesii českého stalinismu bez pověr a iluzí*. In: *Podivuhodní kouzelníci. Čítanka českého stalinismu v řeči vázané z let 1945–55*. Purley, Rozmluvy 1987. ISBN 0 946352 39 9.
- ČERNÝ, Václav: *Paměti III (1945–1972)*. Brno, Atlantis 1992. ISBN 80-7108-036-5.
- DRÁPALA, Milan: *Iluze jako osud. K vývoji politických postojů Vítězslava Nezvala*. Soudobé dějiny 1996, roč. 3, č. 2–3.
- HANYKOVÁ, Eva: *Básníci a spisovatelé u pramenu*. Krajská knihovna Karlovy Vary, Garmond 2004. ISBN 80-903504-0-2.
- JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989. II. 1948–1958*. Praha, Academia 2007. ISBN 978-80-200-1528-0.
- KAINAR, Josef: *Veliká láska*. Praha, Československý spisovatel 1950.
- KALISTA, Zdeněk: *Tváře ve stínu*. České Budějovice, Růže 1969.
- KAPLAN, Karel: *Několik dokumentů o kultuře*, Proglas 9–10, 1998.
- KAPLAN, Karel: *Pamflet „Socialistická láska“*. Literární noviny, č. 38, 1998.
- KNAPÍK, Jiří: *Kdo spoutal naši kulturu. Portrét stalinisty Gustava Bareše*. Přerov, Šárka 2000. ISBN 80-901755-6-2.
- KNAPÍK, Jiří: *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948–1953*. Praha, Libri 2002. ISBN 80-7277-093-4.
- KNAPÍK, Jiří: *Únor a kultura. Sovětizace české kultury 1948–1950*. Praha, Libri 2004. ISBN 80-7277-212-0.
- KNAPÍK, Jiří: *V zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. Praha, Libri 2006. ISBN 80-7277-316-X.
- KÖNIGSMARKOVÁ, JANA: *Básnické poetiky roku 1950 jako pokus o naplnění Štollovy ideologicko-estetické koncepce*. 2007. Rkp.

KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Křídla zamrzlá v ledu bez obav zvedněme: Proměna recepce básnické tvorby Konstantina Biebla na přelomu 40. a 50. let*. Západočeská univerzita v Plzni 2018. ISBN 978-80-261-0763-7.

KOPECKÝ, Václav: *Vedení nepřemožitelným učením marxismu-leninismu vybudujeme socialismus v naší vlasti*. In: *Protokol IX. řádného sjezdu komunistické strany Československa*. Praha, Ústřední Výbor KSČ, 1949.

KONRÁD, Karel: *O Konstantinu Bieblovi*. Praha, Československý spisovatel 1952.

KRÁL, Petr: *Bieblova stuha*. Tvar 18, 19/11.

KŘEŠŤAN, Jiří: *Zdeněk Nejedlý. Politik a vědec v osamění*. Praha – Litomyšl, Paseka 2012. ISBN 978-80-7432-253-2.

KUČERA, Martin: *Skica pokusu o objektivizaci zjevu Ladislava Štolla*. Soudobé dějiny 2005, roč. 12., č. 1.

KUSÁK, Alexej: *Kultura a politika v Československu 1945–1956*. Praha, Torst 1998. ISBN 80-7215-055-3.

NEJEDLÝ, Zdeněk: *Z české literatury a kultury*. Praha, Československý spisovatel 1973.

NEZVAL, Vítězslav: *Veliký orloj*. Praha, Fr. Borový 1949.

NEZVAL, Vítězslav: *Dílo XXVI. Eseje a projevy po osvobození (1945–1958)*. Praha, Československý spisovatel 1976.

NEZVAL, Vítězslav: *Z mého života*. Praha, Československý spisovatel 1961.

PAPOUŠEK, Vladimír – TUREČEK, Dalibor: *Hledání literárních dějin*. Praha – Litomyšl, Paseka 2005. ISBN 80-7185-760-2.

PAPOUŠEK, Vladimír a kol.: *Dějiny nové moderny 2. Lomy vertikál. Česká literatura v letech 1924–1934*. Praha, Academia 2014. ISBN 978-80-200-2296-7.

PAROLEK, Radegast: *Kruté i krásné dvacáté století. Memoárová mozaika v pěti dílech*. Praha, Academia 2013. ISBN 978-80-200-2174-8.

Práce zpívá (sborník): Praha, Československý spisovatel 1949.

Píseň diků (sborník): Praha, Československý spisovatel 1949.

SKÁLA, Ivan: *Máj země*. Praha, Československý spisovatel 1950.

SLABÝ, Zdeněk K.: *Potkávání setkávání. Listování v osudech*. Praha, Volvox Globator 2015. ISBN 978-80-7511-225-5.

SLÁNSKÝ, Rudolf: *Za vítězství socialismu*. I., II. Praha, Svoboda 1951.

ŠÁMAL, Petr (ed.): *Z dějin českého myšlení o literatuře 2 (1948–1958). Antologie k Dějinám české literatury 1945–1990*. Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR 2002. ISBN 80-85778-36-X.

ŠÁMAL, Petr (ed.): *Literatura socialistického realismu: východiska, struktury a kontexty totalitního umění*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR 2009. ISBN 978-80-85778-64-5.

ŠTOLL, Ladislav: *Skutečnosti tváří tvář*. Praha, Orbis 1948.

ŠTOLL, Ladislav: *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii*. Praha, Orbis 1950.

VODA, David – BLAHYNKA, Milan: *Bojím se jít domů, že uvidím kožené kabáty na schodech. Zápisky Vítězslava Nezvala a jiné dokumenty k smrti Konstantina Biebla*. Olomouc, Burian a Tichák, s. r. o. 2011. ISBN 978-80-87274-10-1.

Za Konstantinem Bieblem (sborník): Praha, Československý spisovatel 1952.

ŽDANOV, Andrej Alexandrovič: *O umění*. Praha, Orbis 1950.

Osobní e-mailová komunikace

Z. K. Slabý (od 17. 2. 2018 do 27. 10. 2018)

Použitá literatura k didaktické části

ANDREE, Lukáš a kol.: *Literatura pro 4. ročník středních škol: pracovní sešit*. Brno, Didaktis 2011. ISBN 978-80-7358-150-3.

BERÁNKOVÁ, Eva: *Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla*. Plzeň, Fraus 2002. ISBN 80-7238-182-2.

BERTRAND, Yves: *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha, Portál 1998. ISBN 80-7178-216-5.

BÍNA, Daniel – NIKLESOVÁ, Eva (ed.): *Hledání nových cest v didaktice slohu a literární výchovy*. České Budějovice, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity 2007. ISBN 978-80-7394-059-1.

BLAŽKE, Jaroslav: *Kouzelné zrcadlo literatury. Od železné opony k postmoderně*. Praha, Velryba 2005. ISBN 80-85860-16-3.

BRUNS, Cristina Vischer: *Why Literature? The Value of Literary Reading and What It Means for Teaching*. NY, London, The Continuum International Publishing Group 2011. ISBN 978-1-4411-2520-0.

CENEK, Svatopluk: *Úvod do teorie literární výchovy*. Praha, SPN 1979.

ČINÁTL, Kamil: *Film ve výuce dějepisu*. Goethe-Institut. Dostupné z: http://www.goethe.de/ins/cz/pro/grenzstreifen/Film_ve_vyuce_dejepisu.pdf.

ELIOT, Thomas Stearns: *O básnictví a básnících*. Praha, Odeon 1991. ISBN 80-207-0286-5.

GAVORA, Peter: *Učitel a žák v komunikaci*. Brno, Paido 2005. ISBN 80-7315-104-9.

GEJGUŠOVÁ, Ivana a kol.: *Didaktika českého jazyka pro střední a vyšší odborné školy*. Ostrava, Ostravská univerzita 2006. ISBN 80-7368-242-7.

GERMUŠKOVÁ, Marta: *Interpretácia literárneho textu ako tvorivá reflexívno-komunikačná procedúra*. Tvorivosť v škole – škola tvorivosti 2. Online konferencia 29.–30. 10. 2014. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Germuskova2/subor/Germuskova.pdf>.

GINNIS, Paul: *Efektívni výukové nástroje pro učitele. Strategie pro zvýšení úspěšnosti každého žáka*. Praha, Čtení pomáhá, EDUKační LABoratoř, z. s. 2017. ISBN 978-80-906082-6-9.

HAUSENBLAS, Ondřej a kol. autorů: *Klíčové kompetence na gymnáziu*. Praha, VÚP 2008. ISBN 978-80-87000-20-5.

HEJNÝ, Milan a kol.: *Dvacet pět kapitol z didaktiky matematiky*. 1. díl. Praha, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 2004. Dostupné z: <http://mdisk.pedf.cuni.cz/SUMA/MaterialyKeStazeni/PublikaceKnihy/25KapitolZDM.pdf>.

HNÍK, Ondřej: *Didaktika literatury: výzvy oboru. Od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. Univerzita Karlova v Praze, Karolinum 2014. ISBN 978-80-246-2626-0.

HNÍK, Ondřej: *Literární výchova jako pozná(vá)ní tvůrčích principů*. In: Jazyk – literatura – komunikace 2013, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/cislo-1-2013/category/20-clanky>.

HOFFMANN, B.: *Z teorie a praxe vyučování literatury*. Praha, SPN 1981.

CHROBÁK, Jakub a kol.: *Literatura v souvislostech 4: učebnice literatury pro střední školy*. Plzeň, Fraus 2014. ISBN 978-80-7238-904-9.

JANÍK, Tomáš a kol.: *Možnosti rozvíjení didaktických znalostí obsahu u budoucích učitelů*. Brno, PF MU, Centrum pedagogického výzkumu, Paido 2009. ISBN 978-80-7315-176-8.

JIŘIČKOVÁ, Eva a kol. autorů: *Nová literatura pro 4. ročník SŠ: pracovní sešit*. Praha, Taktik 2019. ISBN 978-80-7563-111-4.

JURČO, Ján – OBERT, Viliam: *Didaktika literatúry*. Bratislava, SPN 1984.

KALHOUS, Zdeněk – OBST, Otto a kol.: *Školní didaktika*. Praha, Portál 2002. ISBN 80-7178-253-X.

KLUMPAROVÁ, Štěpánka: *Čtenářské kompetence adolescentů*. Praha, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, disertační práce 2009. Rkp.

KNECHT, Petr: *Didaktická transformace aneb od „didaktického zjednodušení“ k „didaktické rekonstrukci“*. Orbis scholae 2007, roč. 2, č. 1. ISSN 1802-4637.

KOHOUT, Pavel: *Verše a písně*. Praha, Mladá fronta 1952.

KOSTEČKA, Jiří: *Ještě jednou k pojetí výuky literatury na středních školách*. 2014, webové stránky Asociace češtinářů. Dostupné z: <https://www.ascestinaru.cz/jeste-jednou-k-moznostem-vyuky-literatury-na-strednich-skolach/>.

KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Možnosti přístupů k socialisticko-realistické poezii ve středoškolské praxi*. Jazyk – literatura – komunikace 2014, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/1-2014/category/27-clanky>.

KÖNIGSMARKOVÁ, Jana: *Postoje středoškolských učitelů k výuce české literatury padesátých let*. In: Jazyk – literatura – komunikace 2015, č. 1. Olomouc, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://jlk.upol.cz/index.php/cislo-2-2015>.

KORCOVÁ, Kateřina: *Konstruktivismus v inovativních vzdělávacích programech v české škole*. In: Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity 2006, 11.

KOŽMÍN, Zdeněk: *Interpretace básní*. Praha, SPN 1986.

KRATOCHVÍL, Zdeněk: *Výchova, zřejmost, vědomí*. Praha, Herrmann & synové 1995. ISBN 80-238-0473-1.

KRAUSOVÁ, LENKA – FOLDYNA, Lukáš: *Čítanka 4: k Literatuře – přehledu SŠ učiva*. Třebíč, Petra Velanová 2006. ISBN 80-86873-01-3.

KUŘINA, František: *Didaktická transformace obsahu a školská praxe*. Pedagogika 2009, roč. LIX. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/files/2013/12/P_2009_3_07_Didaktick%C3%A1_298_308.pdf.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava: *Literatura ve škole*. Plzeň, Pedagogická fakulta Západočeské univerzity 2010. ISBN 978-80-7043-891-6.

LEHÁR, Jan: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha, NLN 2013. ISBN 978-80-7106-963-8.

LESŇÁK, Rudolf: *Literarne dielo a čitateľ*. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1982.

LESŇÁK, Rudolf (ed): *Čitateľská recepcia literatúry. Štúdie o zahraničných výskumoch*. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1987.

LIESSMANN, Konrad Paul: *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Praha, Academia 2008. ISBN 978-80-200-1677-5.

LIPTÁKOVÁ, Ľudmila a kol.: *Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatury pre primárne vzdelávanie*. Príloha k 5. kapitole. Prešovská univerzita v Prešove Pedagogická fakulta 2011. Dostupné z: <http://indi.pf.unipo.sk/files/ucebnica/prilohy/5.pdf>.

Literární výchova jako cesta k četbě: sborník z mezinárodního semináře. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2008. ISBN 978-80-7414-009-9.

MUKAŘOVSKÝ, Jan: *Studie [I]*. Brno, Host 2007. ISBN 978-80-7294-239-8.

MÜNICH, Daniel – KRAJČOVÁ, Jana: *Intelektuální dovednosti českých učitelů v mezinárodním a generačním srovnání*. IDEA, projekt Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. Studie 10 / 2008. Dostupné z: https://idea.cergeei.cz/files/IDEA_Studie_10_2018_Intelektualni_dovednosti_ceskych_ucitelu/files/downloads/IDEA_Studie_10_2018_Intelektualni_dovednosti_ceskych_ucitelu.pdf.

NAYLOR, Amanda – WOOD, Audrey B.: *Teaching Poetry. Reading and responding to poetry in the secondary classroom*. Abingdon, Oxon, NY 2012. ISBN 978-0-415-58567-5.

NEJEDLÝ, Ladislav – PELIKÁNOVÁ, Ludmila (ed.): *Náš rok. Verše československých básníků k významným výročním dnům*. Praha, Práce ROH 1950.

NEZKUSIL, Vladimír: *Nástin didaktiky literární výchovy*. Praha, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 2004. ISBN 80-7290-160-5.

NUSSBAUMOVÁ, Martha C.: *Ne pro zisk. Proč demokracie potřebuje humanitní vědy*. Nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR, FILOSOFIA, Praha 2017. ISBN 978-80-7007-489-3.

OBERT, Viliam: *Kapitoly z didaktiky literatúry*. Seminárium. Nitra, PF UKF 1992. ISBN 80-85183-70-6.

PEŠKOVÁ, Jaroslava – SCHÜCKOVÁ, Ladislava: *Já, člověk. Jak dělat vědu o člověku dnes a zítra*. Praha, SPN 1991. ISBN 80-04-21766-4.

PETERKA, Josef: *Teorie literatury pro učitele*. Jíloviště, Mercury Music Entertainment 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.

PETTY, Geoff: *Moderní vyučování*. Praha, Portál 2013. ISBN 978-80-262-0367-4.

PROKOP, Vladimír: *Čítanka k Přehledu české literatury 20. století*. Sokolov, O.K.-Soft 1999. ISBN 80-238-4310-9.

PRŠOVÁ, Eva: *Rozprávka v didaktickej komunikácii a možnosti jej interpretácie. Tvorivosť ve škole – škola tvorivosti*. Online konferencia 6.–7. 11. 2013. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Germuskova1/subor/Prsova.pdf>.

RADVÁKOVÁ, Věra: *Interpretace textu na gymnáziu*. Plzeň. Pedagogická fakulta Západočeské univerzity, disertační práce 2012. Rkp.

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>.

RUSŇÁK, Radoslav: *Miesto interpretácie v didaktickej komunikácii*. Ostrava, Ostravská univerzita v Ostravě 2008. Dostupné z: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/epc/dokument/2008112613452648>.

SCHACHERL, Martin (ed.): *K moderní výuce českého jazyka a literatury*. České Budějovice, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity 2008. ISBN 978-80-254-2030-0.

SINGULE, František: *Americká pragmatická pedagogika: John Dewey a jeho američtí následovníci*. Praha, SPN 1991. ISBN 80-04-20715-4.

SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*. Praha, ISV 1999. ISBN 80-85866-33-1.

SOCHROVÁ, Marie: *Čítanka IV. k literatuře v kostce pro SŠ*. Havlíčkův Brod, Fragment 2007. ISBN 978-80-253-0361-0.

SOUKAL, Josef a kol.: *Čítanka pro IV. ročník gymnázií*. Praha, SPN 2005. ISBN 80-7235-270-9.

STARÝ, Karel – LAUFKOVÁ, Veronika a kol.: *Formativní hodnocení ve výuce*. Praha, Portál 2016. ISBN 978-80-262-1001-6.

STUHLÍKOVÁ, Iva – JANÍK, Tomáš a kol.: *Oborové didaktiky: vývoj – stav – perspektivy*. Brno, Masarykova univerzita 2015. ISBN 978-80-210-7884-0.

ŠLAPAL Miloš, KOŠTÁLOVÁ Hana, HAUSENBLAS Ondřej a kol. *Metodika rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti*. Nový Jičín, KVIC 2012. ISBN 978-80-905036-8-7. Dostupné z: http://www.kvic.cz/aktualita/2370/Methodika_rozvoje_ctenarstvi_a_ctenarske_gramotnosti.

ŠTĚPÁNÍK, Stanislav: *Vliv nové podoby maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury na vyučování ve výpovědích učitelů*. *Pedagogická orientace* 2018, roč. 28, č. 3. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/10346>.

ŠVARŤÍČEK, Roman – ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, Portál 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

TRÁVNÍČEK, Jiří: *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Brno, Host 2008. ISBN 978-80-7294-270-1.

TRÁVNÍČEK, Jiří: *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení*. Brno, Host – Národní knihovna 2011. ISBN 978-80-7294-515-3.

TRÁVNÍČEK, Jiří: *Překnižkováno. Co čteme a kupujeme*. Brno, Host 2014. ISBN 978-80-7491-256-6.

VÁGNEROVÁ, Marie: *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha, Portál 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VALA, Jaroslav: *Poezie v literární výchově*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta 2011. ISBN 978-80-244-276-4.

VALA, Jaroslav: *Poezie, studenti a učitelé. Recepce, interpretace, výuka*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2013. ISBN 978-80-244-3922-8.

WILIAM, Dylan – LEAHYOVÁ, Siobhán: *Zavádění formativního hodnocení. Praktické techniky pro základní a střední školy*. Praha, Čtení pomáhá, EDUKAČNÍ LABORATOŘ, z. s. 2016. ISBN 978-80-906082-5-2.

Přílohy

1. Recenze *Zrcadla noci* v Národních novinách z 27. prosince 1939.

Pan K. Biebl, spisovatel, Louny č. 129.

V Lounech dne 30. ledna 1946

K. Biebl

57. 1. 46

vážený a milý pane doktore,

soubor svých básní, ke kterým jsem přidal mnoho nového - dal jsem již dohromady; když jsem jej však pročítal, zjistil jsem, že jsou to básně vesměs krajně subjektivní a nečasové. Nejlepší z nich jsou antimilitaristické a surrealistické. Vím, že by se kritika - a právem - na mne vrhla, protože jsem se ještě nevypořádal s historickými událostmi dneška. Proto jsem se rozhodl odložit vydání tohoto souboru a vypořádati se s miliony mrtvých, kteří se ozývají a šikují za mémi ústy jako v dobách Nového Ikara. Odvrátil jsem se tedy od nevytopených a zamrzlých oken Prahy a našel jsem si vlídnější klima v Lounech, kde již začínám psát dlouhou řadu románů a panychid, strašidél v mé hlavě. Chci se čestně vrátit do literatury a přesvědčit sebe i jiné, že mé dlouhé mlčení nebylo zbytečné.

Dot
odáte
tat
án

2.1. Dopis K. Biebla nakladatelství Melantrich z 30. ledna 1946.

Pan K. Biebl, spisovatel, Louny č. 129.

Dokončím tuto knihu do léta a přinesu Vám ji.
Potom by došlo na soubor, na novou knihu veršů
milostných a na rozšířené Zrcadlo noci.

Vždy Váš

Karel Biebl

čím mám radost
sbírka dodáte
ním počítat

učím se Vám

projevem
ucty

2.2 Dokončení dopisu pro nakladatelství Melantrich z 30. ledna 1946.

Praha, květen 1950.

Milovaný Kosto,

děkuji Ti ještě jednou za obě krásné básně, kterými jsi mně udělal v minulých dnech tak velikou radost.

Ty víš, drahý příteli, jak hluboká pouta mě pojí a Tebou, s Tvým srdcem, s Tvou obrazností, s Tvou něhou, jak milují Tebe a Tvou poesii a proto, věř mi, Kosto, že jsi mě svými básněmi potěšil. Teď pobudeme oba nějaký čas mimo Prahu a já se netěším na nic víc než na setkání s Tebou.

Pozdravuj svou krásnou maminku o jejíž uzdravení jsem naprosto přesvědčen, svou milou sestru, a Ty se mi šetři, abychom ještě dlouho mohli žít v tom stylu, který nás nade vše těší.

Jsem ze srdce Tvůj

11 0 1 7 1 1 0 1 2 5 4 9

3. Dopis V. Nezvala K. Bieblovi z května roku 1950.

Příkládám ti ukázky z mé nové poesie"

P O D Ě K O V Á N Í

Ančiku, staráš se, Ančiku,
můj kamaráde drahý,
abych nemusel s věncem na víku
postrádem někam z Prahy!

Smrt je horší než rakouský policajt,
horší než opona, která herce stíná!
Mein Liebr! Ich hab' nicht Gedult und Zeit
s tebou se zdržovat. Marš! Do Slavětína!

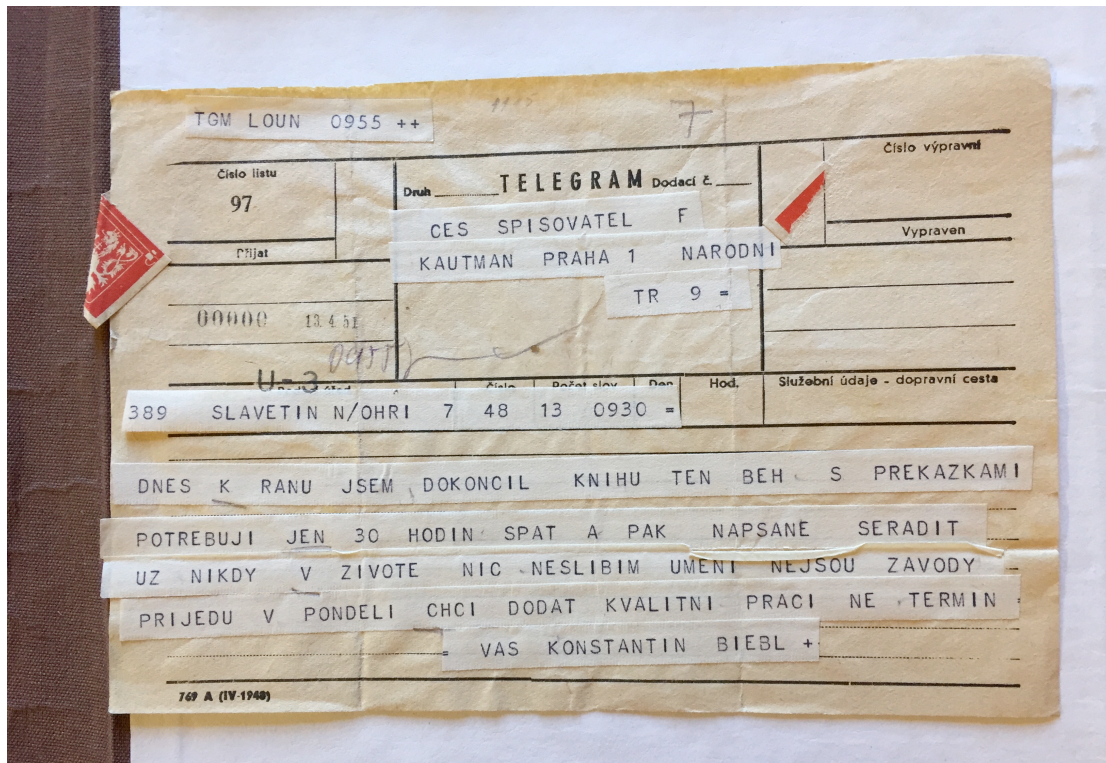
Zavřou tě do tmavé šatlavy
i když se bráníš pěstí i slovem.

Matka jak poslední člunek těžkého řetězu klečí ti u nohou.
Sestra hladí, stojíc u hlavy, ruku tvou,
jak kapradí na srdce položenou,
zatím co hrobník, starý Procházka belhavý,
lopatou salutuje své poctivé dělnické sbohem!

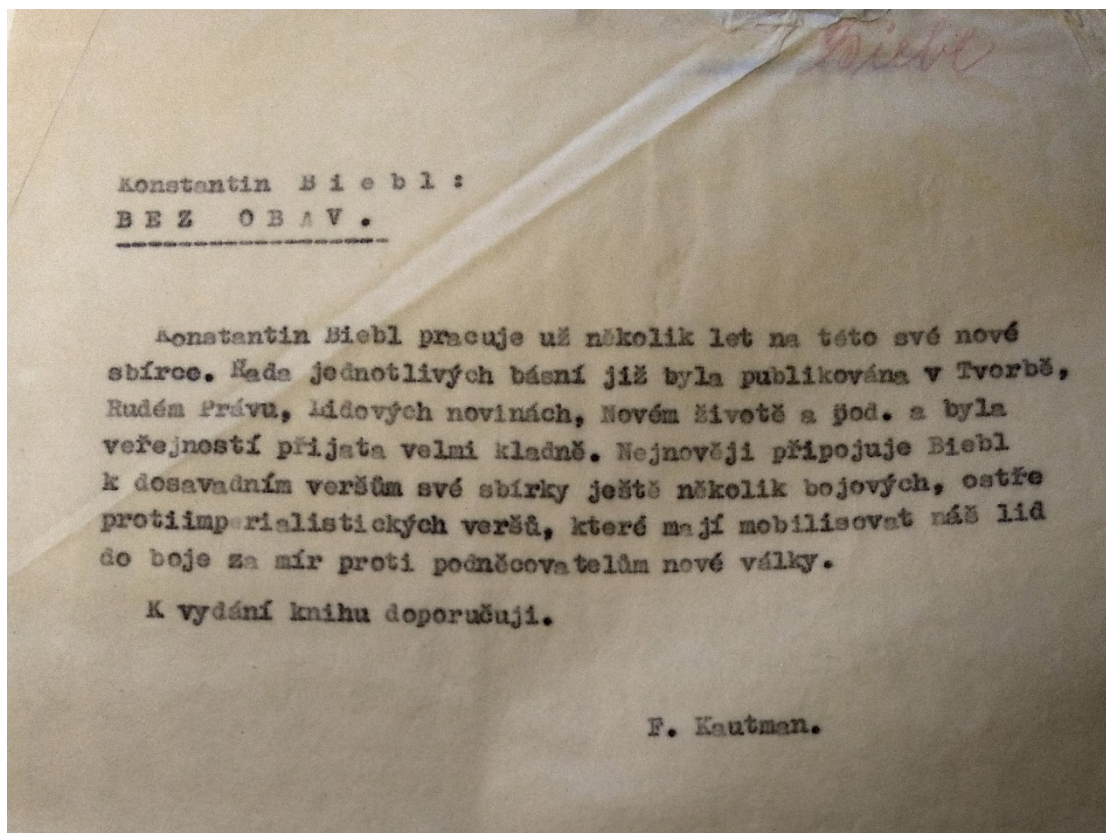
radý máš v básničce to, co bych třeba jinými slovy již tak neřekl.
Nejsem však zoufalý, je mi relativně řečeno-líp! Ale zápas se smrtí
trvá, vím jedno: ještě nikdy jsem tak nepsal a konečně jsem našel
notu, jak bojovat za vítězství socialismu. Mám spoustu básní,
které píšu vstojě, trpím jako pes-a pracuji. Stal se ze mne kovový
boševik. Rád bych věnoval některý z manifestů-příkládám šestý-
panu ministroví. vysonduj, zda-li se mu dnešní má poesie líbí
a domnívá-li se, k jsem-li na správné cestě. všichni mi, kdo něco
z toho znají, přizvukují. Mohl bys pro mne poslat vůz patnáctéhoz.
Nesmím umřít, cítím, že jsem schopen nebojácně bojovat za vítězství
naší věci! Pozdravuj Františka a ostatní. vždy Tvůj

Kosta

4. Dopis pro Z. Ančíka, tiskového tajemníka V. Kopeckého. Nedatováno.
Podle K. Konráda dopis pochází z prosince roku 1949.

5. Telegram z 13. dubna roku 1951 od K. Biebla adresovaný F. Kautmanovi.

6. Lektorský posudek sbírky *Bez obav* od tehdejšího šéfredaktora Československého spisovatele F. Kautmana. Nedatováno.

IV

Přes štíhlost a výšku svou žádný princ dánský
Není chvíle kdy by si nevěděl s životem rady
Tajemník strany a partyzán Rudolf Slánský
Jako sůl v moři

Nikde a všady

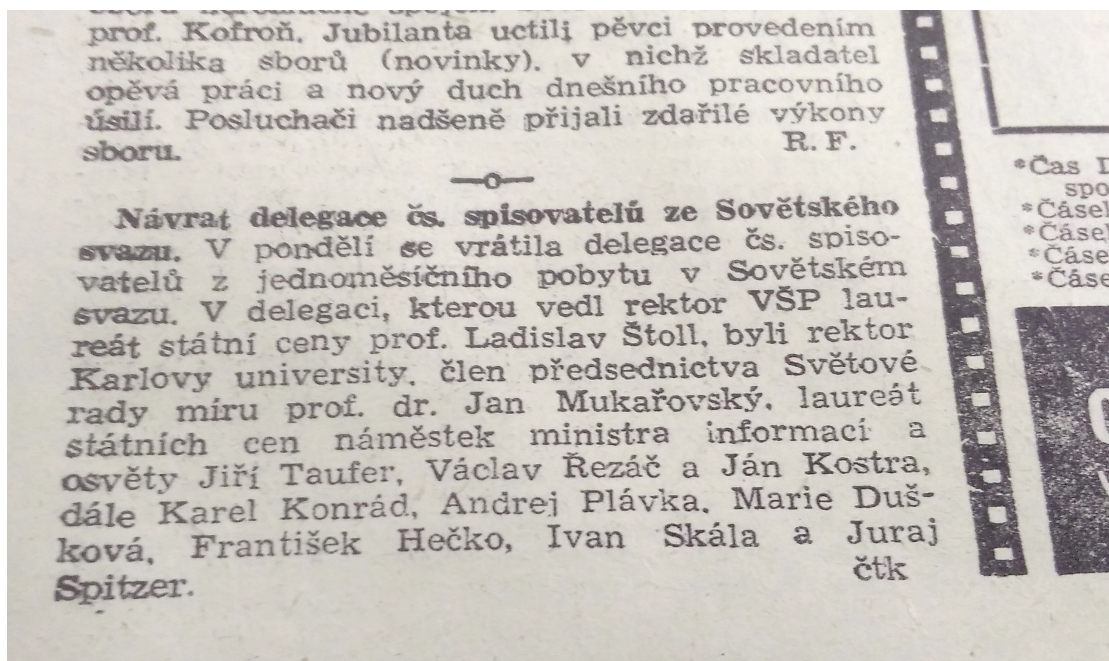
Kota Biebla

7. Báseň K. Biebla na počest R. Slánského nalezená v pozůstalosti F. Kautmana.
Nedatováno.

9. Pohlednice z 13. listopadu 1951, kterou poslali ze Sovětského svazu vybraní členové delegace čs. spisovatelů Z. Ančíkovi.

10. Zpráva o návratu delegace čs. spisovatelů ze Sovětského svazu publikovaná v Lidové demokracii dne 13. listopadu 1951.

Bez obav

KONSTANTIN BIEBL

Nedávno četl jsem
Sensační knihu
Nebyl to Sever
Proti Jihu

Četl jsem H. G. Wellse
Možno mu věřit?
Nelze

Nechce prý dělat
Zádnou paníku
Ale je pevně přesvědčen
Že všechno lidstvo spěje
K rychlému zániku

Všechno lidstvo prý co nejdříve zahyne
Píše ve svém Rozumu v koncích
Zbudou jen malé stopy po Laponcích
Malé stopy ve sněhu a možná že ani ne

Ta doba prý není daleka
Že od pólu k pólu
Nepotká člověk
Člověka

Nějakou docela malou šanci
(Svědčím mu všichni svatí)
Mají jen Lovci lebek
A Papuánci
Dobráci parukati

Zůstanou jenom Křováci v křoví
Ani to není však jisté
Možná kdoví

Něco prý děje se ve vesměru
Někteří lidé ztratili rozum
Někteří víru

Četl jsem H. G. Wellse
Možno mu věřit?
Nelze

Jak mohl bych věřit
Že všechno lidstvo brzy zahyne
Naopak
Věřím že bude šťastně žít
Když ho povedeš Ty
Náš drahý Staline

Nevíru v lidstvo
Odmítá každý z nás
Každý kdo s Tebou věří
V dělnickou třídu
V sílu a tvořivost
Pracujících mas

Každý kdo miluje Sovětský svaz

ZA KONSTANTINEM BIEBLEM

Drahý Kosto, chtěla bych Ti to napsat upřímně a krásně tak, jaký po pravdě jsi. Protože pro nás žiješ. Žiješ se svou podivně rázovou tváří a trochu cizokrajnými očima, jako by ty oči napřed byly věděly, že se podivají až do Tichomoří, se svým čistým bílým úsměvem žijící a se svým tenkým, váhavým hlasem. Ale ten tenký, váhavý hlas se vždycky ozval ve jménu spravedlnosti a umění a tvář Ti při tom ještě více zrážovala. Jak to, Kosto? Býval jsi odjakživa takový plachý, a přece jsi mně pověděl za hodinu víc, než blízcí přibuzní za léta. Životní zkušenosti byly v Tobě složeny jako ve věžích, pomalovaném výjevu carokrásnými i strašnými, a když se vějíř rozvinul, člověk patřil na něj, žasl. Živoucí lidské city jsi v sobě nosil svázané do svěžího červeného poupěte. Jen je obklopilo vládné ovzduší, rozkvétaly jako v červu etolstka. Dobře je člověku pobýt s básníkem. Opravdový básník s obrazností, jaký ty, Konstantine Bieble, jsi, bezpečně se vcítuje v svého bližního a zachází opatrně s křehkou lidskou duší, aby ji neurazil, aby se jí nedotkl. Vycítí v člověku všechno, radost i žal, pochyby i víru a odhodlání. O bolavé místo nezavadí a vybere jen to, co potěší a posílí. Kosto, Tvá lidská jemnost lyrická! Byl jsi mně laskavým a něžným soudruhem a ani nevím, jak bych Ti poděkovala.

Prožil jsi v mládí otřesný děj. Jako chlapčeský voják bývalé rakouské armády stál jsi před popravčí četou černohorských komitů. Zachránila Tě od zastřelení srbská partizánska, Walkerova útlada, to je přece příběh, který se udál v Tobě, Kosto. Tvé věrné přátelství s Walkerem a s Nazvalem!

Ustupoval jsi ve své skromnosti, zrovna ses v nich ztrácel, oni však dobře poznali, že nejmenší věrný přítel a dobrý komunista, že básník. Ladislav Štol v třiceti letech bojů za českou socialistickou poesii právem upozornil na to, že kritika Ti křivčila, zaměňujíc Tvou osobní skromnost za správné hodnocení sebe. A povrchní mladí literáti, kteří se po revoluci sešikovali v proletářské tažení, teprve neměli jasné představy o tom, kdo to je Konstantin Biebl, socialistický básník »Pitvy«, »Indiáns«, revolučních veršů o zastřeleném Josefu Kuldovi. Až projev soudruha Václava Kopeckého o socialistickém realismu na IX. sjezdu strany načerpal kyslík do vzduchu a Tvá poesie mohla zase dýchat. Kolik z nás si tehdy oddycho! sledoval jsi generální linii strany; ale zhlýrovat člověka, jak by byli tehdy chtěli popletení veršepoci, tos nenesl. Nesnášel jsi planý pokřik a literární schemata. Věděl jsi, že socialismus je tvoření, a ne umrtvování.

Vzpomínám si, drahý Kosto, jsou tomu dva roky, byla jsem Tě navštívit na chirurgické klinice. Hrdlil ses tam se svou bolestnou a těžkou nemocí, žil jsi o kladu. Vypadal jsi jako pápěra. Ale ty trochu cizokrajné oči Ti zářily a hlava ty byl pořád Tvá, tenký, vysoký a mluvil rychle. Říkal jsi: »Vím, že mohu každou chvíli umřít, už jsem se s tím srovnal. Ale píšu. Jestli mě nepoloží záchvat, teď něco napíšu.«

Tady jsi potěšlán v ruce, Teou párnou, sílou a statečnou knihou. A hned Ti povím, která básně se mi ze všech nejvíce líbí. »Báseň za St. K. Neumannem, melodičká jako lesní pramen a říbené

naivní svými zvířátky a kvítky. (Nadání pionýři by ji měli ilustrovat.) Potom »Báseň za maminku Karla Konráda«, protože ty Tvé verše také nevěří v smrt. Strhí mě etán veselých »šibeničkátek. Okouzila mne a hluboce mě dojala ohnání čistota, s jakou kreslíš podobiznu mladé Babišky »na trně rýžových polí. Vrchol knihy je ovšem její závěrečný oddíl, její vlastní mironé poslání »Bez obav«. Tvá slavná »Korejská balada« byla stokrát recitována a bude ještě tisíckrát. Kolik jsi ty, citlivý, lyrický Kosto, anežl podnítil na pravém místě svatého hněvu. Ale za ještě krásnější, za pravý básnický skvost pokládám »Havranas, Počova amerického havrana, »peřím lesknoucím se jako uhlí narubané v doleche, a kterého vyžádáš, aby řekl Trumanovi a válce »Uš víckrát ne«.

Náš drahý Kosto. Je třeba se pro dneš rozloučit, však se zas uvidíme a uslyšíme. Nemyslím si, žeš umřel, myslím si, že máš narozeniny. Jenže to přesvědčeno tak strašně bolí. Ale smrti není konečný cíl života, smrti n-dce měřit nezopomenutelného člověka, dobrého soudruha a živoucí básnické dílo. Žijíš, náš milovaný Konstantine Bieble, a žítí nepřestaneš. Bez obav. Rozšednuvám se s Tebou v pamětní listopadu a opakuji si Tvá slova:

Nevíru v lidstvo
odmítá každý z nás
Každý kdo s Tebou věří
V dělnickou třídu
V sílu a tvořivost
Pracujících mas

Každý kdo miluje Sovětský svaz.

MARIE PUJMANOVÁ

1119

11. Dopis M. Pujmanové Za Konstantinem Bieblem k příležitosti Bieblovy smrti publikovaný 22. listopadu roku 1951 v Tvorbě.

Konstantin B i e b l

Ú N O R 1 9 4 8

Ñení to tak zbytečné
Jak by se snad někomu na první pohled zdálo
Zadívát se prasklou tabulí skla
Starou trhlinou na nový svět za oknem
Který se mnohým stále ještě zdá
Jakoby přeškrtnut
Nedávným bombardováním
Anglického a amerického letectva

Mluví Klement Gottwald
Na Staroměstském náměstí
Už se zas sypou okna
V duchu všech nepřátel.....

Nevadí

Znamenají-li okna starého světa
Znamenají-li jejich střepy štěstí
Přes všechny nálety které přišly
A které snad ještě přijdou

Přes všechny nálety všech nepřátel
Lidově demokratické republiky
Čeká Tě Evropo
Velká a slavná budoucnost

/Zlomek básně z pozůstalosti/

12. Zlomek Bieblovy básně *Únor 1948* uložený v Nezvalově pozůstalosti.

ni Evropy, a pří-
čka: Českosloven-
lových demokracií,
šťitý Sovětského
ci, Československo
ýpočet Trumanov-
ástupišťe proti tá-
u svazu, mělo být
ji než bylo Mnicho-
nárok na pokojný
yla věc nejlhostej-
perialistickým pá-
eným, aby bezpro-
eskoslovenska. Oč
itelný tehdy, když
ministrských křes-
tech, než dnes, kdy
kzet k nám padáky,
d hranici, pašovat
bíry a s risikem, že
ou bdělost a ostrá-

ementa Gottwalda
y nepřítel, a přece
valdovým vedením
enklové, Ripkové a
vodovým kolečkem
ované, v níž hrála
je již spouští držel
jsou karty jasně:
naivky nevypadají
ení placení agenti
ko bestie, ochotné
í kapky, dnes už
daleko rafinovaněji
vermová a Clemen-
tady mezi nimi vy-
celou komplikova-
šinerii zrady: ano,
i sobě, některá do-
je pohání, je stej-
vé protichůdné po-
ký hrdlořez i salon-
drátčích, v jedněch
ystupují, má pravý

ve svém odhodlání ubránit svou vlast, vybudovat socialis-
tickou budoucnost, upevnit naše věčné bratrské vztahy
k Sovětskému svazu a tábora míru. A čím dále kráčíme
cestou k socialismu, tím jasnější a konkrétnější se stávají
i perspektivy nového života, i ony historické události, které
jsme už na své cestě prožili. Dnes už si převážná většina
národa umí konkrétně představit, co to znamená socialis-
tický průmysl, socialistická vesnice, vidí svýma očima první
plody a úspěchy našeho nového života, přijímá je a podílí

lostech i nesmírný význam Února, této vítězné bitvy ve
světovém zápase o mír. A z této nedávné slavné historie
čerpáme i jistotu, i sílu:

S Klementem Gottwaldem, jenž vybuoval naše bratrské
spojení se Sovětským svazem, jenž v čele rodného lidu vi-
tězně vybojoval boj s fašismem, jenž odhalil a porazil re-
akci a srazil chamtivě imperialistické pazoury, sápaající se
na naši vlast, a jenž s moudrou rozhodností socialistického
hospodáře vede Československo do radostných zítřků, zví-
tízíme i v nových bitvách o mír a štěstí lidu. Pod prapory

KRESBA ARNOSTA PADERLIKA

ÚNOR 1948

KONSTANTIN BIEBL

Nemí to tak zbytečně

*Jak by se snad někomu na první pohled zdálo
Zadívát se prasklou tabulí skla
Starou trhlínou na nový svět za oknem
Který se mnohým stále ještě zdá
Jakoby přeškrtnut
Nedávným bombardováním
Anglického a amerického letectva*

*Mluví Klement Gottwald
Na Staroměstském náměstí
Už se zas sypou okna
V duchu všech nepřítel ...*

Nevadí

*Znamenají-li okna starého světa
Znamenají-li jejich střepy štěstí
Přes všechny nálety které přišly
A které snad ještě přijdou*

*Přes všechny nálety všech nepřítel
Lidové demokratické republiky
Čeká Tě Evrope
Velká a slavná budoucnost*

(Zlomek básně z pozůstalosti)

13. Zlomek básně K. Biebla *Únor 1948* publikovaný 23. února roku 1952
v Literárních novinách při příležitosti výročí únorových událostí.

Případ Konstantina Biebla mě totiž pálil už drahnou dobu a přitom se mi skutečně opravdové kritiky dosud nedostalo. Chci se k tomu ještě vrátit, ale ochci říci jen několik slov o Stejskalově kritice. Moje kritika knížky K. Biebla "Bez obav" není skutečně bez chyb. Tyto chyby se týkají hlavně první úvodní části mé kritiky této knihy. Ovšem, nepřijímám tuto kritiku s. Stejskala v plném jejím rozsahu. Má pravdu tam, kde mně vytýká, že v hodnocení Bieblova vývoje jsem nevyzdvihl patřičně sbírku Zlom, dále tam, že jsem neuvedl Bieblovu prózu Plancius. Jak k tomu došlo? Moje kritika Bieblovy sbírky Bez obav původně měla daleko menší úvod, ve kterém jsem se obíral předhistorií Bieblovy knížky a jeho vývojem v první republice. Soudr. Stejskal opominul říci, že moje kritika Bieblovy knihy Bez obav nebyla sekyráfskou kritikou, nýbrž kritikou, myslím, veskrze kladnou. Tento původně daleko kratší úvod byl potom rozšířen na základě připomínek redakce Tvorby. Snažil jsem se ve své kritice původně po tomto své úvodu prostě vystihnout ten kvalitativně dobrý stupeň v Bieblově vývoji, který znamenala právě knížka Bez obav. V této mé původní kritice pak dálece ^{právě/} vyšovalo/to kladné, co jsem řekl o prvním období Biebla, zvláště to wolkrovské období, zahrnující sbírky Cesta k lidem a Zlom. Soudr. Štern dosvědčí, že právě této sbírky se dotýkaly připomínky a zásady redakce Tvorby. Redakce mě žádala, abych zvláště rozvedl působení Teigovo na Bieblovu generaci a na Biebla a abych zdůraznil právě negativní vliv formalismu a poetismu na Bieblovu tvorbu a abych to konkrétně dokázal na nějakém příkladě. Snažil jsem se vyhovět těmto připomínkám Tvorby a rozvedl jsem pasáž o Teigovi a daleko více než původně jsem se zabýval sbírkou S lodí, jež dováží čaj a kávu a básní Javanka ve sbírce Bez obav. Tím se ovšem rekrutly moje kritické ~~připomínky~~ připomínky a výtky na úkor těch míst,

14. Úryvek z řeči M. Sedloně ze stenografického zápisu o rozšířeném plenárním zasedání sekce kritiků Svazu čs. spisovatelů v červnu roku 1953 na Dobříši.

že bude říkat pravdu, padni komu padni, jsi zkreslil a zkresluješ dál takovou otřesnou lidskou tragedií, jako je osud Konstatina Biebla? Neboť uveřejňuješ z Bieblovy korespondence jen to, co se ti hodí, vytrženě ze souvislosti, kterou dobře znáš, vypočítaně na zmatení a ovlivnění nezasvěcených. Kámu a čemu tím sloužíš Pravdě? Dobré věci? Mrtvý básník ovšem nemůže vstát, aby řekl pravdu, aby obrátil některé lidi od nařčení. Jsem si jist tím, že by protestoval proti způsobu, jak se zneužilo jeho lidské tragédie. Dovolte, abych při této příležitosti prostě a se vši upřímností žasl nad projevem soudruha Taufra. Mám příliš dobře v paměti jeho inkvisitorské vystoupení nad Bieblovou rakví, které spíše než hlubokým pohnutím, a odpovědností za smrt básníka, bylo naplněno řezavě a studeně nenávistným běsněním proti domnělým původcům jeho smrti, kteří byli označováni za sektáře, vulgarisátory, rappisty, prodloužené prsty Slánského. A nyní slyším, že Biebl nebyl žádná uštvaná laň, že jeho smrt nezpůsobili žádní kritici, schematici, vulgarisátoři. Kdy měl Taufer pravdu - tehdy nebo dnes? Soudruh Taufer má zřejmě privilegium dělat veletoču beze slova vysvětlení, beze slova sebekritiky. On asi nikdy nepodléhal kultu osobnosti, on pouze poklonkuje Nezvalovi za podobnou protislužbu od V. Nezvala. Kdo jiný štvál spisovatele domněnkou, že s. Biebl byl uštván - domněnkou, pro kterou nyní div že nekárá s. Hrubína? Tato domněnka pronikla i do referátu s. Nezvala. Můj prostý mozek, který žasne, mi říká: Tenkrát se to hodilo, udělat z Bieblovy tragédie kyj a bít jím napořád po hlavách odpůrců, dnes se mu to nehodí. Ale lidé, bohužel, nemají krátkou paměť. Nebylo to snad také sektářství, když soudruh Taufer na první konferenci o poesii měl koreferát ke Štollovým Třiceti letům české poesie, koreferát, který byl vzorem sekernické práce a udával tón, a to v období, které je dnes označováno jako doba barešovského a reinanovského sektářství? Nebyla snad doba, kdy se nám jevily názory a metody s. Bareše, Taufra, Štolla, Reimana, jako podobné, ne-li stejné? Naposledy jsme toho byli svědky na konferenci o S. K. Neumannovi. S. Školaudy mi dělal včera advokáta, říkal, že mne Nezval nejmenoval ve svém referátu. To dělal zbytečně. Soudruhu Nezvalovi to nevytýká, necítím se ukřivděný, i když některé věci mne hluboce zasáhly a těžko na ně zapomínám. Necítím žádnou zášť a osobní nepřátelství vůči Taufrovi ani Nezvalovi. Nikdy jsem nikomu neublížil a nemám jsem vůči nim nenávist, kterou si rezervuji

15. Úryvek z řeči M. Sedloně ze stenografického záznamu II. sjezdu Svazu čs. spisovatelů, který se konal v dubnu roku 1956.